

Helmed.

Kooli Lugemise raamat tütarlastele.

Kirja pannud

C. R. Jakobson.

Esimene jagu.

24 pildiga.

Tartus.

Trükitud K. Mattieseni kulu ja kirjadega.

1880.

2
Helene Lushover

B.1079.

❧ Eesti ❧

Kirjameeste Seltsi Toimetused.

N° 9.

Helmed.

Kooli Lugemise raamat tütarlastele.

Kirja pannud

G. N. Jakobson.

Esimene jagu.

24 pildiga.

Tartus.

Trükitud K. Mattiejeni kulu ja kirjadega.

1880.

Senfuri poolest lubatud. — Tallinas, 9. Juulil 1878.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

52553

S i s s e k o r d.

A. Lugemise tükid.

I. Oma hõlmas ja isa majas.

	Lehe- tülg.	nr.		Lehe- tülg.
1. Mäga, mäga, marjufene (laul)	1	12.	Oma hommiku laul (laul)	9
2. Mäga, mäga, lapsuke (laul)	2	13.	Süis täna (laul) . . .	10
3. Oma laulu-heal (pildiga)	2	14.	Pühapäewal	10
4. Waigistus (laul)	3	15.	So oma südant (laul) .	13
5. Shtu palwe (pildiga) . . .	4	16.	Chatäht ja weli (laul) .	13
6. Laps ja kanapojad	5	17.	Weskjesed kohused . . .	14
7. Uued riided	5	18.	Ruidas fina wanematele, nii nemad finule	16
8. Maailma ohud	6	19.	Pulma laul (laul) . . .	17
9. Lapsuke, nüüd heida sa (laul)	6	20.	Weskhed isamaa eest . .	20
10. Emasüda (laul)	7	21.	Sja talult lahkimine (laul)	20
11. Oma armastus (laul) . . .	8	22.	Emme ja nüüd (laul) . .	21

II. Sues ja aias.

nr.	Lehe- tülg.	nr.		Lehe- tülg.
23. Kewade (laul)	22	35.	Dhee-puu (pildiga) . . .	31
24. Kewade laul (laul)	23	36.	Wesi, hea pere-ema kusu	34
25. Mets ja maa on lumesti paljad (laul)	23	37.	Wesi (pildiga)	36
26. Kallis kewadine kõrb (laul)	24	38.	Kärnkonn (pildiga) . . .	38
27. Eökene (laul, pildiga) . . .	24	39.	Armuline süda loomade wasta	39
28. Pääsokese peja-ehitus . . .	26	40.	Salaka Suhan	41
29. Seesama tükk	27	41.	Kodumehilase toit . . .	42
30. Pärna puu	27	42.	Amblikud (pildiga) . . .	43
31. Kewade and (laul)	29	43.	Kirp (pildiga)	45
32. Hommiku (laul)	29	44.	Tolm toas	46
33. Koidukannid (pildiga) . . .	29	45.	Sht toas	47
34. Noos tee ääres (laul) . . .	31	46.	Warblane ukse ees (laul)	49
		47.	Dõ ja elu (laul)	49

III. Perekonnas ja ligimeste seas.

Nr.		Sehe- tulg.	Nr.		Sehe- tulg.
48.	Peremees ja perenaine (laul)	50	60.	Tuhka-Triinu	73
49.	Tiio, üks õige laste-ema (pildiga)	51	61.	Laur Lontjalg	80
50.	Maria Grotius	58	62.	Meister Digikäpp . . .	84
51.	Kuidas iga päev õnnelik mõid olla	60	63.	Besti teeb imet	88
52.	Auusa inimeste rõõm . .	61	64.	Arm jõuab enam kui hirm	89
53.	Häbaliste seltsis	64	65.	Wana Saareniidu Triuta	90
54.	Misti äravalimine (laul)	65	66.	Laimatutele (laul) . . .	92
55.	Belisar	66	67.	Halasta ja kannata (laul)	92
56.	Soomõldri Leena	69	68.	Maailmale ära üttele (laul)	93
57.	Toolse rannamehe tütar	70	69.	Silm (laul)	94
58.	Rõrkus (laul)	71	70.	Minu süda (laul)	95
59.	Riided teevad mõnikord mehe	72	71.	Sõbrust	95
			72.	Lahkumiseft (laul) . . .	97
			73.	Kolm vaest (laul) . . .	97
			74.	Mardid	98

IV. Metsas ja põllul.

Nr.		Sehe- tulg.	Nr.		Sehe- tulg.
75.	Dõpik hüüab rõõmuga (laul)	101	90.	Mõistatus (laul)	117
76.	Lenda, lindu (laul, pildiga)	102	91.	Targad sõnad	118
77.	Tulge luusti laulamaie (laul)	103	92.	Mõistatus ja kostus (laul)	119
78.	Hommiku (laul)	103	93.	Ühe Blefõrre elulugu	120
79.	Laul (laul)	105	94.	Wihkude jutlus	123
80.	Laulu õnnistus (laul)	105	95.	Leib	124
81.	Sini-kannid (pildiga)	106	96.	Pinataim (laul)	127
82.	Kannikene (laul)	107	97.	Keiu kanga juures (laul)	128
83.	Marjul (pildiga)	107	98.	Matusel kell (laul) . . .	129
84.	Mõtted allika kaldal . .	109	99.	Maamefilane (pildiga)	130
85.	Rohi	110	100.	Sõtu-rahu (laul)	133
86.	Taewa sini	111	101.	Dõ	134
87.	Ära uni mulle tulgu (laul)	113	102.	Sõtu päike (laul)	135
88.	Heinategijad	113	103.	Tähekene (laul)	136
89.	Mis Baron Münch- hausen räägib	115	104.	Pisarad (laul)	136

V. Mäna-ema targad jutustamised.

Nr.		Lehe- fülg.	Nr.		Lehe- fülg.
105.	Moorlane ja tema wõeras	137	115.	Wägew wähl ja täit- mata naine	143
106.	Kolm waadet	138	116.	Mooses Mendelsohn	150
107.	Niitetest	138	117.	Hertzog Alba	151
108.	Gesti neiud wanal ajal (laul)	139	118.	Aleksander I. ja kaptein	153
109.	Neiokeze, noorokeze (laul)	139	119.	Madonna della Seedia	154
110.	Ufin neiu (laul)	140	120.	Kopikas	157
111.	Targad wastufed	140	121.	Wana-sõnad (pildiga)	160
112.	Tutu-jätkud	141	122.	Harakas ja tema lapsed	161
113.	Tart möte	142	123.	Hunt, rebane ja künni- härj	162
114.	Kes on suurem ijand?	142	124.	Sipelgas (laul)	165

VI. Kodumaa elu ja olu.

Nr.		Lehe- fülg.	Nr.		Lehe- fülg.
125.	Kodu (4 pildiga)	167	134.	Dh mo ilust ijamaada (laul)	181
126.	Wõeral maal (laul)	171	135.	Minu soowimine (laul)	182
127.	Sjamaa (laul)	172	136.	Kuidas Gesticmehed lipu tagasi wõitsiwad (laul)	182
128.	Mo kallis wanemate maa (laul)	172	137.	Wahwa mees ei karda werda (laul)	183
129.	Kodule (laul)	173	138.	Palwe (laul)	184
130.	Gesticrahwa lauludest	173	139.	Pitaneit (laul)	185
131.	Wana-sõnadest	178	140.	Sjamaa (laul)	187
132.	Kuidas Kalew Linda abikaasaks wõttis (laul)	179			
133.	Kuidas Kalewipoeg sõr- mukse kaewust wälja wõttab (laul)	180			

B. Pildid.

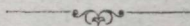
Nr.		Lehe- fülg.
1.	Oma, lapsukesega hõlmas	1
2.	Tütarlaps oma weikse dega	2
3.	Oma palwet tegija lastega	4
4.	Täht & linnu pesaga	8
5.	Lapsed rohu-aias mängides	22
6.	Lõotene	24
7.	Täht & loidukannide wahel	31
8.	Dheepuu oks bitega	32
9.	Laps lehma sõttes	36

nr.		Lehe- Pälg.
10.	Kärnkonnad	39
11.	Ktenitja ämblik oma pesa sees	44
12.	Kirp	45
13.	Tiiv lapsed kannu jööttes	53
14.	Lauljad metsja linnud	101
15.	Beikene tütarlaps ja laulja lind	102
16.	Lapsed sinikanniisi korjates	106
17.	Lapsed ja wanemad marjule minnes	107
18.	Maa-mesilane oma pesaga	132
19.	Ena õpetab last	160
20—25	Tähed D, M, E, T ja S piltidega	167—187

D. Laulikud.

Brand, Fr., Nr. 34.	Linnotaja, E. R., 46, 48, 82, 125.
Dr. Bertram, 136.	Malm, R. E., 11, 19, 25, 54, 72, 127.
Elfa, 32, 47, 135, 140.	Rahwa laulud, 1 73, 74, 87, 108, 109, 110, 132, 133 137.
Grenzstein, A., 75, 76, 91.	Reinwald, A., 58, 66, 69, 70, 90, 102, 103, 104, 129.
Häselblatt, Fr. 125.	Sooberg, M., 77, 92, 124, 134.
Hermann, K. A., 24.	Wahl, H. v., 2, 12.
Kentmann, W., 138.	Weske, Dr. M., 16, 21, 126.
Koidula, E., 4, 9, 10, 13, 15, 27, 31, 67, 68, 78, 80, 96, 97, 98, 100, 125.	Willigerode, A. H., 26, 47, 128.
Kreuzwald, Dr. Fr. R., 22, 23, 79, 125, 139.	

Kooli lugemise raamatu kõrwa käib ka wiisi-raamat: „Rõõmus laulja“.

I Ema hõlmas ja isa majas.

1. Mäga, mäga, marjufe.

Mäga, mäga, marjufe
Sulu filmad kinni!
Isa läheb killaga
Linnaft saia tooma,
Linna saiad sarwilised,
Magusad kui mesi-leib.
Ema piim on magusam,
Ema arm kui mesi.

(Rahwa laul.)

2. Maga, maga, lapsute.

Maga, maga, lapsute,
Maga ema rinnul!
Si maailm weel ühtegi
Si wõi teha sinul!
Sööd ja jood weel mureta
Ema rinnast, rumal,
Andku sul, saad suureks ja,
Targa meele Jumal!

Naera, naera, wäetife,
Dma ema peale!
Jumal andku sinule
Iffa rõõmsa meele!
Et kui mured tulewad
Sinusse ei hakka,
Kõhe jälle lähewad,
Nõua õigust takka!

(S. v. Wahl.)

3. Ema laulu-heal.

Beife Diio kiigutas oma weel weifsemat õde. Laps kiendas wäga ja ei tahtnud wait jääda. Seal tuli ema, wõttis lapse kättist oma hõlma ja laulis pehme healega:

„Lijo, äijo, filmad kinni!
Lijo, äijo, äijo!
Mis ja suunda wäsitelled,
Kallifesta kulutelled,
Lijo minu hõlmas!
Küll' jo suul saab üksford tööda,
Keelekesel küllalt tööda,
Siis mo ööpik laula.“

Beifene õde naeratas, pani käe ema rinna peale ja uinus magama. „Kui sina äijo, äijo laulad,“ ütles Diio, „siis on see nii magus, et meil weifse õega kohe filmad kinni wajuwad. Sa kui mina oma tillufese pupile ette laulan, siis jääb ta ka kohe magama. Aga miksparast weifene õde minu laulu juures magama ei uinu?“ — Ema naeratas ja wastas: „Kui ja furd jo nii-fama suureks oled kasunud, kui sinu ema, küll' siis sinu laul ka weifsema õe filmad kinni äijotab.“

4. Waigistus.

Kui lapsukesel kätti sees
Si tule uni peal,
Siis ema ellast kiigutab,
Ja waigistaja heal
Pea walu-nutul otja teeb;
Ja laulab armuga:
„Jää wagusi, mo lapsuke,
Ja uinu magama!“

Mo süda, tihti soowisid
Sa lapskõmbel ka,
Mis elu ial ilma peal
Si wõi sul jagada.
Siis ema kõmbel meelitab
Sind mõistus tõega:
„Jää wagusi, mo lapsuke,
Ja uinu magama!“

Kõik oks-tee peal kõnnime
Meil' üles' taewasse,
Kus isa käed lahti on
Ja wärsind lastele.
Kord surma-ingli saadab ta
Meil' ellalt ütlemä:
"Jää waguši, mo lapsuke,
Ja uinu magama!"

(E. Koidula).

5. Dhtu palwe.

Shtu oli käes ja lapsed läksivad magama. „Nüüd olge wait“, ütles ema tõiste lastele, weike Wiio saab Tsfameie paluma. Laps pani omad weikesed käekesed risti ja palus tõsise näuga oma Tsfa-meiet. — „Aga mis see on“, küsis ema kesh palwet korraga, „kui sa palunud oled: Meie igapäewase leiwa anna meile, siis lijad sa weel natukene juure, mis ma mitte aru ei saa; aga sa pead minule ütleva, mis see on!“ Laps waatas aralt ema otja ja jäi wait. „Mis sa lijad weel juure, kui sa palud: Meie igapäewase leiwa anna meile?“ — „Ara ole pahane, armas ema! Ma palusin: ja õige pakkult wõid peale.“

6. Laps ja kanapojad.

Ühe toa ees sibilis kana oma üheksa weikse pojaga. Seal tuli weikene kana tütarlapsukene toast wälja ja kui ta neid kanu nägi, kargas ta rõõmu pärast ümber weikse pesakonna; kana aga kartis teda, lautas omad tiivad laiali ja püüdis oma poegi kaitsta. Seal tuli lapse isa toast wälja ja tõreles tütrekest, et ta kana oli hirmutanud, ning wiis lapse tупpa.

Shtu läks laps taha illukesi eeskoja nurka, kus kana magas ja tahtis kana ligi saada. Kana aga hakkas uueste kishendama ja kanapojad jooksiwad mööda põrandat kartlikult piikjudes ümber. Selle kisa peale tuli isa wälja ja tõreles last weel waljuma sõnadega, kui enne. Weikene ilus tütarlaps pööras pää isa poole ja tema sinised silmad oliwad täis pisaraid. „Mis sa siin tegid?“ küsis isa. Laps nuttis: „Ma tahtsin kannale musu anda ja teda andeks paluda, et ma tema poegi ennist oma kargamisega oliu hirmutanud, aga ta ei annud ligi!“ — Isa wõttis lapse hõlma, andis temale suud ja wiis ta liigutatud südamega tупpa.

7. Uued riided.

Ema oli oma nelja-aastase tütrele ühe ilusa uue punase riide teinud ja praegu oli see riie lapsel proowiks seljas. Laps seisis selle uues ülikonnas nagu pupp püsti, käed riidest arglikult eemal hoides. Ta oli nii õnnelik, et õnnetundmine tema filmadest wälja läikis. „Homme on pühapäew, siis wõid sa neis uues riietes

wälja minna", ütles ema, ning laps waatas pea üht, pea tõist tükki oma uuest riidest ja naeratas õnnelikult. "Ema", hüüdis ta, "mis saawad weiksed kanapojad mõtlema, kui nad mind selles ehtes näewad?"

8. Maailma ohud ja patud.

Ma nägin, kuidas üks weikene tütarlaps nuttis; ta nuttis maailma kurjuse üle. Temal oli üks ilus ja armas pupp, kellega ta sõbruses mängis ja keda ta armastas, nagu oma kõige armsamat seltsilist, aga tema wennad, need üleannetumad suured poisid, oliwad selle pupi õunapuu otsa istuma pannud ja ise ärajooksnud. Weike tüdruk ei jõudnud oma puppi kätte saada, ei wõinud teda mitte maha aidata, ja sellepärast nuttis ta; tema pupp nuttis tõeste ka ühes, sest ta sirutas omad käed rohiliste oksjade wahelt wälja ja näitas täitsa õnnetu olemat. Jah, need on need maailma hädad ja ohud, kellest ema nii sagedaste rääkinud.

Dh sa waene pupikene, jo hakkab õhtu tulema ja pime kätte jõudma! Kas ta õõ otsa üksi puu otsa peab jääma? Ei, seda ei wõinud weike tüdruk mitte kannatada. "Ma tahan sinu juure jääda!" ütles ta, ehk temal küll hirm südamesse löi, sest temal näitas, kui hakkasiwad õhtuses warjus jo näkid põesaste wahelt wälja wahtima. Dh kui wäga kartis weikene tütarlaps! "Mga kui ma ühtegi pattu ei ole teinud", mõtles ta, "siis ei wõi minul ka ühtegi paha sündida! Kas ma küll jo pattu olen teinud?" Ta arwas järele. "Ah ja! Ma olen waest parti naernud, et ta oma punase latako jalaga nii kensakalt lomberdab ja sugugi ilusaste ei käi; selle üle ma naersin, aga see on tõeste patt, kui loomade üle naerdakse!" Sa ta waatas ülesse pupi poole. "Kas sa ka jo elajate üle oled naernud?" küsis ta, ning temal näitas, kui raputaks pupp eitamiseks päaga.

9. Lapsuke, nüüd heida sa.

Sues armsast linnud laulsid,
Magama nüüd jäänud nad,
Tiwa alla pääb jo matsid,
Pesas ellast uinuwad.

Zuhalt hüüab üksi weel
Rohusirtsu hele heal —
Lapsuke, nüüd heida sa
Rahulist ka hingama!

Sues armsaft lilliõied
Nikutawad kõrre peal,
Magawad, kuu paistel hing'wad,
Magust und n'ad näewad teal.
Sunapuu ka unistab
Sitswaid offi liigutab —
Lapsuke, nüüd heida sa
Rahulist ka hingama!

Udujäljel tuleb uni,
Päbi afna waatab ta,
Kas ehk lapsufestest mõni
Ulewal peaks olema.
Kus neid leiab ärfset, seal
Tasa heidab kulmu peal —
Lapsuke, sest heida sa
Rahulist ka hingama!

(L. Koidula.)

10. Emasüda.

1. Üks paigake siin ilmas on,
Kus warjul truus, arm ja õnn;
Kõik, mis nii arw siin ilma peal,
Du pelju paika leidnud seal.

2. Kas emasüdant tunned ja?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
Ta siin rõõmuft rõõmu näeb,
So õnnetuseft oja saab!

3. Kui inimeste liikawat
Auu, kiitust, sõbrust tunda saad,
Kui kõik sind põlg'wad, wihtawad,
Kui üft ja arm just langewad:

4. Siis emasüda ilmiks läab!
Siis weel üks paik sull ülejäab,
Kus nutta julged igal a'al:
Druu, kindla ema-rinna na'al!

5. Mõnd kallist südant kaut'sin,
Mis järel' nuttes leinasin,
Aeg andis wiised tagasi:
Ei ema-südant — ialgi!

(L. Koidula.)

11. Ema armastus.

apsed, ma
täna sain näha,
mis ema armas-
tus jõuab,
Tänage Jumalat, teid ei-
deke armastab ka.
Rohu aias ma olin,
kas teate, õuna = puu
juures,

Tema peal ennegi jo pesakest olin ma näind.

Samblaga oli see küll väga targaste filma eest kaetud,

Uga ma teadsin, et wiis pojukest hingasid sees.

Rõõmuga nägin, et ema wast edasi tagasi lendas

Ja nagu telegi eit lastele toiduse wiis.

Rõue wihm sadama hakkas, ma otsisin ulu alt warju,

Kangeste uhises tuul, hirmsaste müristas kõu.

Ruttu lennates tõttas siis linnu-eit poegade juure

Weiße ihuga neid warjata oli ta nõu.

Tiivad, nii laialt kui wähä sai, lautas omaste üle,

Sulgede alla ta siis peitis ka enese pää.

Otsegu katus, nii kaitses ta omakseid wihma eest esmalt,

Pärast, kui rahe-oog käis, hoidis ka selle eest neid.

Oh kuidas pragises rahe, küll tuli ta wuhinal maha,

Lehti peffis ta puust, hulgani langesid need

Kange tuul raputas puid ja ka pesa temaga tükis,

Ommeti pesasse jäi ema, ei liikundgi sealt.

Mätsaku hulluste tuuled ja sadagu wihma ja rahet!

Wiimaks kui selgines ilm, tänasin Jumalat ma.

„Dõeste,“ mõtlesin mina, küll armastus suur on ja wägew,
Waata, see alatu lind näitab, mis maksab ta jõud.“

„Ülesse, kinnuke, lenda!“ nii hüüdsin, ilm selgeks on läinud.
Aga ei lennanud ta, waguasi istuma jäi.

Küll' olin kohutand teda, ei aidanud kõik minu kisa,
Mõistmata oli see mul, miks ta weel paigale jäi.

Kannatus lõppes mul otja, ma astusin redeli peale,
Waatafin pesasse kord, mõistke, mis nägin ma seal?

Vindude ema, kes häda eest hooljaste omakseid kaitanud,
Ihuga warjates neid, — surunud ta iegi on.

Pojad wahtisid wälja ta tiirwa alt, polnud neil wiga.
Waat', siin ta kehake on, kohmetand oopis ja külm.

Matke ta auusaste maha, wast. sirina põesaste alla,
Aga ta poegade eest kandke ka emana hoolt!

Söötēs ja jootēs neid, lapsed, oh tänage Sumalat wäga
See eest, et ema teil on, kellel on teie eest hoolt!

(R. E. Malm.)

12. Ema hommiku laul.

1. Mis lahke meel on jälle mul,
Et rahul hingand ma!
Eest annab, Sumal, tänu sul
Mo süda rõõmuga.

2. Ei nõnda enam muretse,
Et raske maja töö,
Eest kui töö tehtud viete,
Ka jälle hingame.

3. Müüd lähän uue rammuga
Ma tööle julgeste,
Ja wõtan teha rõõmuga
Mis mõistan, jõuange.

4. Mo wäetimad weel magamas
Mis Sumal annud meil',
Seal omas süngis nemad maas,
Ja pole muret neil.

5. Küll' teewad ikka raskemaks
Päew päewalt minu tööd,
Ja süski ikka armjamaks
Mo meelest lähwad nad.

6. Neid pean kaitsema armjaste
Ja hoidma kurja eest,
Mo sõna, elu, ning mo töö
Neid jaatku igameest.

7. Oh Sumal, Sumal aita mind,
Et ma kõik toimetan —
Ja senni nõnda teenin sind,
Et sinu juure saan.

(G. v. Wahl.)

13. Siis täna.

1. Oh kui üks päik maailmas
Sul on, kus hirmuta
Sa oma wäsiind päada
Wõib julgest toeta;
Kui tead, et sinu rööm ka
Tõist meelt wõib röömusta';
Kui tead, et sinu walu
Tõist südant koormab ka!

2. Oh kuidas oled õnnis
Sa mitme tuhand'test!
Kõik tühjad ehted wiska
Siis kiirest' südamest,
Ja tee sell' õnnel ruumi
Mis kõigist ülem on,
Mis ajaliku õnne
Ja auustuse kroon!

3. Sest oleks sinu oma
Maailma warandus,
Kõik ajalikud ehted
Ja aiud so pärandus:
Kui keegi sinu õnnest
Ei wõta osa ka —
Sa oled sandist waesem
Siis kõige waraga!

4. Küll' mõni, kelle nime
Ja rikkust kaetses
So hing — ta warjul nuttes
Üht südant igatses!
Oh kui niisugust süda
Sa leidsid, täna ja
Siis filmaweel — tõest õnne
Sa oled nimeta'!

(E. Koidula.)

14. Pühapäewal.

Oli ühel kewadisel pühapäewa hommikul, kui Djalala talu peremees särki wäel oma rohu-aia istus ja pealt waatas, kuidas meeslased oma puude ees lendasiwad ja wäsimatas usinduses oma tööd tegiwad. Ta wõis ennast julgeste ilma kuueta õues näidata, sest tema särk oli nii walge kui lumi, ja temal oli hea meel sellest, nii kerges riides oma õitsewa õmapuude all pingi peal istuda. Ta lastis oma keha kewadisest päikesest soojendada ja suitsutas oma piipu; kõik ümberkaudu oli nii wainne ja waga, nagu ime-näus, ja tema südames woolas õnne-tundmine, et ta sugugi paigast ei tahtnud liikuda, nagu puu, kes niiske omase mulla sisse oli istutatud.

Nagu kogemata tuliwad temale need laulusõnad meele, mis ta oma lapsi nii sagedaste oli kuulnud laulwat, et n'ad temale enesele ka jo pähä oliwad jäänud:

"Süda, ei sa kaugest pea
Tõist õnne otsima!"

"Jah, need on tõest õiged sõnad!" ütles ta tasa illukesti, isenesega rääkides. "Oma õnne ei leia meie mitte laias maailmas

ehk mööda tõisa inimesi, waid üksi omas südames. Kui meie inimesed ommeti sagedamine ühe waike koha ülesse otsikime, kes eemal seisab kõigest päewaliku elu tööst ja karest ja kus meie ainult üksi jeda healt wõiksimine ja wõtaksime kuulda, mis meie seest räägib; kui meie oma häda ja wõitlemist lõpetanud, leiame siin rõõmu ja õnne igawese allika. Ei ole meil siis tarwis suuri pidusi ehk kallid sõõmaegu, et rõõmu ja õnne äratada; siin on hea igawene Sumal meile pidu walmistanud ja kutsub meid, et ennast temast rõõmus-tame. Kui palju inimesi on maailmas, kelle mõtted ja soowimised ikka kaugele maailma sisse rändawad, kes ikka laias maailmas ümber ajawad, omale õnne otsides, ja ära unustawad, mis neil oma enese südames on. Sellepärast:

„Süda, ei ja **kauget** pea
Tõisist õnne otsima!“

Õtjala peremees oli oma südamesse waadanud, ta ei olnud seal ühtegi paha leidnud, mis tema rõõmu-tundmist oleks wõinud wähenendada. Siis tõstis ta omad silmad ülesse, looduse ilu sisse. Kui waike ja püha oli see hommik! Ei olnud kõige wähemat tuule-õhku tunda, sinine taewa lautus seisis rahuliste maa ümber, ning lõkene tõusis lõõritates üles ja alla taewa ja maa wahel, maale kuulutates taewa ilu ja taewale jutustades maa imei; pääsokesed lendasiwad waikest läbi õhu, nagu ei tohiksiwad nad mitte maa saladusi awalikada ja nagu oleks maailma igawene ilu neid keeletumaks teinud. Rohu sees tõusis mahl kõrte ja lehtedesse, ja lõpmata hull weikeid loomi pidasiwad seal lusti-elu; kõik kihises ja kahises ümberkaudu, nagu elaks iga asi. Sitsewa õunapuul peal lendasiwad tuhanded mesilased ja käisiwad usinaste õiest õie peale. Läbi Õtjala peremehe südame woolas õnne-tundmine, nagu jeda sõnades mitte wõimalik ei ole ülesrääkida. Ta kõneles nüüd kuuldawalt iseenesega:

„Süda, ei ja **kauget** pea
Tõisist **õnne** otsima!“

Tema piip oli ära kustunud, ta ei hakanud mitte enam tuld uueste üleswõtma, waid pani hõlmad risti rinna peale, ja lastis oma sees mõtted sisse ja wälja käia, nagu mesilased tulewad ja lähewad.

„Neil mesilastel, loomakestel“ — mõtles ta — „ei ole ühtegi argi ehk pühapäewa, waid n'ad teewad tööd, kuidas nende elu-ülespidamine jeda nõuab, ja puhkawad, kui loodus õues puhkab.

„Inimene ei tee aga mitte üksi oma elu-ülespidamiseks tööd, vaid ta seadab omale seitsmest päewast ühe pühapäewaks, kus ta prii on kõigest tööst ja murest, ja kus ta iseenele sisse võib waadata ja oma õbede ja wendadega seltsis emast Jumala poole pöörata, ning ennast omast õnnest rõõmustada. — Kui õnnelik olen ma, et ma siin nii rahuliste wõin hingata! Mo suu joob puhast õhku, minu film kosutab emast looduse ilust, päikene paistab nii armulikult minu peale, ja minu Jumal hoiab oma käe minu üle ja lasseb mind nii rõõmsa olla. Ma ei taha mitte meelt ära heita, kui häda ja piin mind peakswad katsumas käima — minu wana Jumal elab weel!“

Lahke filmaga waatas Dtsala peremees eemale, kus ta jõe kalda peal oma lapsi naabri lastega armastuses nägi kõndiwat. „Oh kui palju inimesi käiwad weel selle mõttes läbi maailma, tõised inimesed olla süüdlased, et neil omas elus õnne-tundmist ega rõõmu millasgi ei ole! Nad nõuawad tõiste käest armastust ja lahkust, aga nende eneste süda ja suu on täis kihwti tõiste wasta. Nagu nad mitte iseenele juurest õnne ei otsi, nii ei otsi n'ad ka iseenele juurest süüd, et neile nii wähe armastusega muialt wasta tullakse. Kelle süda armastuses oma ligimese wasta keeb, kes tõiste heaks ka elada mõistab siin maailmas, ja kes oma õnne mitte tõiste käest ei looda, vaid oma enese südame tundmisest, sellel ei saa ka ilmastki asja olema, maailma halbuse üle kaebdust tõsta.“

Dtsala peremees saatis jälle omad filmad kaugele mööda jõe-kallast edasi, kummi mõned korstnad puude wahelt tema filma paistiwad. Siis rääkis ta mõtetes: „Waesust ja häda on küll weel maailmas, ka tigidust ja halbust, aga mis wõidab neid ära? Üksi armastus! Armastus teeb meie käed lahti, kus waesusele abi tarwis, armastus ligimeste wasta paneb ka meie käed töösse, et nad halbuse ja tigiduse üle wõitu saawad. Kelle õnne-allikas tema enese südames on ja kelle tööd armastus juhib, see võib julgeste loota ja uskuda, et tema tööd teda ka tõeste õnnelikuks teeb ja tema ligimesi, kes weel mitte hea inimeste liigis ei seisa, paremaks. Ah, ka minul on weel palju tööd armastuses teha, et mo süda ikka rahulisemaks ja rõõmsamaks tõuseks.“

Dtsala peremehe lapsed tuliwad jo põllult koju poole ja oliwad aia ligidale jõudnud; tema filmad läikisiwad ikka juuremas rõõmus. Tema mõtad liikusiwad, nagu teeks ta palwet, ning aia tagast lendas praegu lõõkene heleda healega lauldes taewa poole, nagu tahaks ta wanamehe sõnad wiisidesse panna. „Jä, jä,“ hüüdis nüüd noo-

rem tütar aia wärawas, „kui ilus pühapäew on täna!“ ja jookkis
fiis isa hõlma. Rõõmupaistel waatas isa oma laste peale ja
tema meeles liikusiwad need sõnad:

„Sest mo süda, ära kaugelt
Tõstist õnne otsi ja,
Wagusti, kuid looda, usu,
Armasta ja kannata!“

15. So oma südant.

1. Mifs tahad sa maailma
Auu, kiitust otsida?
Kui põhk n'ad pöörwad kõrwa
Tõest iga tuulega.
So oma südant muuda
End' pühaks kojaks sa:
Sealt arusaamist nõua,
Mis kuskilt leia sa.

2. Kui õigust tegid, ärgu
Maailma tänu õnu
Sul olgu; parem tänu
So tegu ise on.
So kõrwa ikka leidgu
So wenna häda heal,
So süda lahti olgu
Ta walul' igal a'al!

3. Ja kui ei keegi aru
So hinge nutust saa, —
Ei pea neid sa põlg'ma,
Seepärast wihkama;
Üht paika leiad ikka:
So oma südame —
Sa, kuhu tõistelt kõrwa
Wõid peita filmawee.

4. Kui mõistad õiget wiisi
Ja sõna kuulata',
Ja rikast wara pruuki:
Tõest, õnsam oled sa,
Kui rahwa hale meele
Ja rõõmukija all!
So südames — seal oled
Sa õigel' isamaal!

(E. Koidula.)

16. Chatäht ja weli.

1. Üle eha ilu sirab
Hele ehatäheke.
Minu weli närbis noorelt,
Anti wara hauale.

2. Leheskuul mets lehitseles,
Rohtu tärkas rohkest maa;
Haigeks jäi mo helde weli,
Wõitles suisa surmaga.

3. Üksi kurb ma käisin karjas,
Dja ääres nutsin ma;
Aga filma piiste ojad
Ei wõind welle aidata.

4. Weli kirstus hauda kanti,
Järel jäin ma leinama,
Kuusik leinas, kaasik kaebas
Kaebama jäi karjasmaa.

5. Kari waatas kurwalt ümber,
Kuhu jäänud karjane,
Küla noorus oli norgus,
Leina laulis linnuke.

6. Kewade sai jälle kätte,
Mets läks jälle lehile,
Õisa tärkas, idu ärkas —
Aga ei mo welleke.

7. Hele ehatahékene,
Tereta mo welle ja!
Õtle, et ta minu meeles
Üffa armas õtjata.

(M. Weeki.)

17. Weiksed kohused ja armastuse awaldused.

Sugugi wähe kindmaust ei lähe meile tarwis, kui meie oma weikseid kohuseid korrapäraft tahame täita; nad näitawad wäheleised ja nende ühefordne järele-jätmine tähtjuseta, ning nõnda laseme wiimati mõnes tükis kõik asjad minna, kuidas n'ad lähewad. Seie tuleb näituseks püüdmist arwata, et kõik karwa pealt omal õigel kombel ja ajal sünnib. Sellepoolest ei ole meie omas päewalises elus mitte küllalt kindlad, waid — wähe liig hilja jõwma, mitte täitsa walmis olema, kui kodust äraminemine käes, natukene hilja elajaid tallitama n. n. e., need on igapäewased juhtumised, ning et n'ad meile nii tähtjuseta asjad näitawad, unustame ära, et nende korratu täitmisega tõistele suureks waewaks oleme. See wiga tuleb enamiste sellest, et meie enne hea meelega walmis tahame teha, mis meil just käsil on, ja tõiselt sellest, et meie mõnes tükis alustust tehes, ja walmis olles wäga pitkalised oleme.

Tõine sarnane harjutus on, et meie hea meelega käsil wõetawaid asju tõiseks korraks ja edespidi aja peale jätame. Mõnd weikeft wiga oma majatallituses ehk oma riiete juures parandada, mõnd hea-tegu oma ligimeste wasta ülesnäidata, mõnd lubamist koha täita n. n. e., — kes ei wiivita nende asjade täitmist hea meelega? Ja õmmeti on lugu nii, et meie palju pahandust ja kahju seeläbi enesest eemal wõiksime hoida, kui meie neid kohuseid mitte pitkale ei wenitaks ja ühest tunnist tõise peale ei weeretaks!

Weel unustame sagedaste ära, et meil mitmest kohast enam tõiste lugupidamist tähele tuleks panna. Wana-inimeste ja laste nõdruste ja nõrkuste kohta leiame weel kõige ennema wabandust ja kannatust; aga kui sagedaste teeme oma õbede, wendade ja muu sugulaste ehk ka tutwate elu seeläbi raskeks ja mõrudaks, et

meil wastastif lugupidamine puudub, nagu oleks see käst: „armastage ennast“ ümbermuudetud seks sõnaks: „waewake ennast wastastifu!“ Kui meie enam tõiste inimeste peale õpikse armuga kohut mõistma, neid oma kannatuse alla wõtma ja nendega lugupidamisel ümber käima, ning nimelt weiksis asjades! Selle poolest on meil iseäranis suur puudus. Mõtelgem selle peale, kui sagedaste meil enestel kannatust tõiste poolt tarwis lähleb!

Kui sagedaste leiame suguwõjades, et üks liige tõijele walmis oleks suurtes asjades kõik tegema, mis wõimalik, aga kus weikestes asjades lahkeid südame-awalbusi tõiste wasta mitte ei leita, nii et kõik wiimaks oma enese kasu-püüdmise sisse langewad ja neil sugugi enam wõimalik ei ole äratunda, kus tükis nad tõine tõise wasta eksiwad; nad arwawad, et neilt keegi rohkem ei tohi loota, kui nii palju, mis n'ad jo teinud. Sagedaste kuuleme ka siin ja seal hea südamega inimesi selle üle kaebawat, et neil mitte wõimalik ei olla, head teha, ehk küll õiguse pärast väga palju wõimalikuid armastuse-awalbusi neist täitmata ja tegemata jääwad. Maailma elus ei ole mitte ifka wõimalik, suuri heategusi tõistele teha, aga arwa lähleb tund mööda, kus meie mitte weikeste, sagedaste tähelepanemata asjades oma südame lahkust ligimeste wasta üles ei wõikse näidata. — Ma tunnen ühe naisterahwa, kes seejuguuste weikeste armu-awalbuste poolest väga rikas oli. Arwa on inimesi leida, kes nii osawalt ära tundsiwad, mis tõistele rõõmu tegi. Ta ei olnud mitte rikas, aga siiski oli temal tõistele enam weikseid kingitusi anda, kui kellegi muul. Ta teadis ifka neid inimesi üles otsida ja rõõmustada, kellele tõised wähe rõõmu tegiwad. Suurema feltskondades oli ta nimelt nende feltsiline, keda tõised tähele ei pannud.

Mõned inimesed arwawad, et sellest jo küll on, kui nad oma sugulaste ja tutwate wasta millaski wihasst meelt üles ei näita ja ohakased ei ole. Sellest ei ole aga sugugi küll, kui meie omad terawad sõnad tagasi hoiame, kurja healega ei wasta, tõreletes wasta ei räägi ja omad ifemeelsed nõudmised tagasi hoiame; meie armastus peab ennast tegudes awaldama. Mitte meie weiksed armastuse-teud ise, waid see, mil kombel neid tehakse, awaldawad meie lahkst, tõisist jumalakartiliku meelt. Kõik mis meie teeme, seda peame rõõmu ja lahkusega tegema, mitte kui kohust, waid kui lõbusust meie enese rõõmuks, ning kõige pealt ei tohi keegi äratunda, et meie omad enese soowimised tõiste heaks oleme ohwriks annud.

Et meie nii wähe teeme, seda püüame seega wabandada, et meie mitte rikkad ei ole; meie unistame ennemine sellest, mis meie kõik saakšime tegema, kui meie rikkad ja wägewad olgu raha ehk waimu annete poolest olekšime, kuid et meie truuses ja kindmauses seda täidakšime, mis meie jõuame. Täida aga truusega seda, mis sa teha wõid ja ära arwa midagi liig weikšeks, ning sa saad leidma, et see sõna tõsi on: „Kellel on, sellele antakse!“ Dled sa ehk ka nende liigis, kellele Sumal ühe ainsa naela on annud, siis katsu seda ühtki naela Sumala auuks kaswatada ja sa saad nägema, et ka iga jook külma wett, mis sa Sumala nimel annad, finule kätte saab taſutud.

18. Kuidas sina wanematele, nõnda so lapsed sinule.

Simuste külas elas jõukas talumees, nimega Rein. Soldati hirmu pärast andis ta talu-kontrakti oma kahekümne aastase poja kätte, selle tingimisega, et poeg teda kui ka tema naist kummi surmani auufaste pidi toitma. Wiis aastat elasiwad nad wäga ilusast, aga selle peale wõttis poeg endale noore naise ja maja tallitus jäi nooriku hooldeks. Aga see naine oli rumalaste kaswatatud, tahtis kõiges kohas oma tahtmise järele elada, ja kui wanema kord juhtus midagi õiendama, oli tuli takus. „Mis sina wanamoor oma nina seie topid“, käratses noorik, „katsu, et sa ahju taha saad!“ Ka wanaisa wasta oli ta niisama uhke ja suureline.

Wanemate elu läks iga päewaga halwemaks ja nad nägiwad selgeste, et nad poja kui ka tema naisele suureks ristiks kaelas oliwad. Weel õelamaks läks nende elu, kui Sumal poega lastega õnnistas. Poja lapsed aga armastasiwad wasta wanemate tahtmist omi wanemate wanemaid; aga seda tigidamaks läks ema. Ühel päewal juhtus wana-ema ühe kiwikausi kogemata katki tegema; nüüd oli tija enam kui tarwis. Wihaga käratses noorik: „Mill ajal peaksin küll mina neist maja laastajatest lahti saama? Saandile annaksin mina kolm kopikut, kui nad siit kauksiwad!“

Seda kära kuulis nende terane poeg ja sai wäga kurwaks ema sõnade üle.

Shtu tuli isa laadalt koju ja tõi pojale saia; andis temale ka weel kolm kopikut raha. Poeg sõi saia ära, aga kolm kopikat peitis ta ahju kappi! Muidu oli ta raha ifka ijale tagasi annud ja palunud, seda tema kotti panna.

„Ema nägi seda ja küsis: „Miks sa poeg oma raha isa kätte ei anna? Ta paneb seda paigale.“

„Ei anna,“ vastas poeg, „kui mina piltaks meheks kaswan, nagu isa, siis oled sina ja isa mõlemad nii wanad kui meie wana-isa ja ema; siis wõtan mina suure malga ja ajan teid wärawast wälja leiba otsima. Sa kui siis mõni sant tuleb, annan ma temale need kolm kopikat, et teist lahti olen saanud.“

Poeg rääkis need sõnad nii tõsise näoga, et uhke noorik walgeks kahwatas. Nüüd läksiwad tema filmad lahti, kuidas ta oma wanemaid oli piinanud. Põjarad filmades tõttas ta wana-ema ja isa juure, andis nende käele suud ja palus kõik kurja andeks, mis ta rumaluses nende wasta seiemaale oli ekfinud. Wanemad nutfiwad rõõmu pärast. Noorik nii hästi kui tema mees saiwad sellest päewast tõisteks inimesteks. Nemad auustasiwad, armastasiwad ja toitsiwad oma wanemaid kunni nende surmani, ja saiwad ka oma lastest jälle üksford heaste hoitud.

(S. Pärn.)

19. Pulma laul.

Neitsikesed, noorukesed,
Taewa isa taimekesed!
Mis ma leidfin lepinkusta,
Mis ma kuulsin kuusikusta?
Leidfin saja sõnumida,
Kuulsin kaugelt pulma pilli.
Mina kärmaste küsima:
„Kulla wares, walge lindu,
Küll sa tead, julgis-tarka,
Kas wast saawad pulmad peetud?
Keda kaajaksi wiidaneksa?“
Wares kuulis, kobe kostis:
„Mis mul sellega tegemist,
Pulma peoga waewamist?
Mul on mitu ametita,
Sada sala tarkusida:
Eoen koplis kanapoege,
Laulan kena lepikusja,
Krooksun kurwa sõnumeida,
Pulma rõõmu põlgan mina.“
Mina tuwikest paluma:

„Tere, tere, tuwikene,
Kena, marja meeleline,
Kas ja kuulsid saja kõla,
Nägid pulmaliste pidu?“
„Mina nägin, miks ei näinud,
Wiidi ära meie Mari,
Saadeti linna jula neitsit,
Kulda wallide warju taha,
Kelle filmad sõstra karwa,
Kelle hiuksed süsi karwa,
Süda selge armu karwa;
Ei tule meie toitja tagasi,
Meie kallid kadus linna.“
Laulis lindu, mina mõistfin,
Lästin talli tallitama,
Raudjat rakkesse panema,
Linalakka tõise poole,
Wõtsin piitsa warna otjast,
Lakakindad seinä küllest,
Panin piitsa plaksjumaie,
Hakkas raudjas hüppamaie,
Linalakka tantsumaie,
Wärawast wälja kippuma.
Hüüdis härga, rammulane,
Pajatas wolinal päitsu lehma:
„Kus ja kipud, külaline,
Kus poole lähed, peremehite?“
Warsti mõistfin, kostsin wasta:
„Lähem lindu waatamaie,
Marja meelekest otsimaie,
Pulma päiwi pidama.“
Mõistis härga, mürgas wasta,
Ummus Umbla päitsu lehma,
Laulis Kiina kirju kuffe,
Röörutasid kanapojad,
Piilupapa pajatas,
Karjafrants weel peale kauba:
„Oh seda waewa, oh seda walu!
Linna wiidi linnukene,
Tabati musta müüri taha;

Pole kõrwa kuuldawalla,
Sirgu filma nähtawalla.
Sõida sõber, sõida linna,
Sõida kobe pulma kotta,
Wii wast tuhat terwisida,
Elu pitka, palju õnne
Pruudile ja peiule!"
Mina mõistisin, matsutasin,
Piitsaga weel taga peale.
Kraudjas ruttu õuest wälja,
Pinalakk läab taga järel.
Sõitsin wersta, sõudsin kassi
Kuusiku kõrtsist möödaje,
Iffa edasi musta metsa.
Istub oraw kuuse oksal,
Jänes, pitka kõrwa kandja,
Punde warjus põesa peidul:
„Tere, kallis külaline,
Tere, paras pulmaline,
Anna hoostel' hästi pihta,
Et saad aegjast alewisse,
Parajaste pulma kotta!
Kadus linna lillifene,
Aena kullerkupukene,
Meie metša au ja ilu,
Wii tal palju tuhat terwist!"
Sõitsin müriinal teeda mööda,
Lendasin tuulega Tallinna.
Tuba paistis pulma maja,
Tuba hüüdsid pilli healed,
Mina uhkeste uhje ette. —
Andsin hoostele heinu ette,
Panin piitsa paigalelle,
Astusin sedamaid saja tuppä:
„Tere, tere, pruudifene,
Tere, marjameeleline,
Kirju pihta peenifene,
Mina waene lapuline
Toon sul tuhat terwisida!

20. Mehed isamaa eest.

Aastal 1404 sõdis Holsteini hertsog Gerhard ühe waenlasega, kes tema wäe oli lõõnud ja tema wenna tapnud. Tema seltsis sõtta läks ka sõamees Poggwisch kõige oma kahelksa pojaga. Wiimane lahing oli Süüderhammi juures lõpetatud, aga hertsog Gerhard kaotas, sai ise surma ja temaga ühes kõik tema wahwamad mehed.

Tõisil päewal tuleb kästjalg Poggwichi abikaasa juure ja ütleb: „Muus emand, Jumal trööstigu teid! Teie kahelksa poega on lahingus langenud, aga teie mees elab.“ — Selle järele nutab naisterahwas, aga wastab: „Oh minu pojad, teie olete siis kõik isamaa eest langenud, ja teiega ühes kõik wahwamad isamaa pojad, aga minu mees on üksi peajenud! Ei ole temal isamaa mitte nii armas olnud, kui teistel? Ilmaski ei pea ta enam minuga ühes lauas sööma.“ — Kui kästjalg seda kuulis, ütles ta: „Teie mees on elus, nagu ma ütlesin; aga ta on auusaste haawatud ja nii raskest, et wist elama ei jää.“ — Seal tõstis see wana naisterahwas omad filmad ja käed taewa poole ja ütles. „Jumalale kiitus, et ta minule seesuguse mehe ja pojad annud, kes oma elu isamaa eest kalliks ei pidanud ja kui wahwad wõitlejad surma on läinud!“

21. Isa talult lahkumine.

1. Kui mo kallist isa talu Jumalaga jätsin ma, Dundis minu süda walu, Mis ei wõi ma ütelda.	2. Wärawalt ma üle wälja Sõitsin wenna saatusel, Sõitsin üle nurme selja, Kust weel kodu waatusel.
3. Wend mul ütles: „Ära nuta, Ära enam kaeba nii!“ Mina wasta: „Ära rutta, Siit näen kodu wiimati.“	4. Soia hobust finni wäha, Laf' mind waadta tagasi, Ehk ei saa ma enam näha Isa talu iialgi.“
5. Jumalaga, isa maja, Murm ja niit ja karjasmaa! Taewas anna, mis teil waja, Jumal küll' teid õnnista!“	

(M. Weste.)

22. Eune ja praegu.

1. „Soowiks jälle sinna paika,
Kus ma üksford õnne näin'd,
Kus ma elus, kus ma unes
Kaunis noorus' aastat käin'd!“

2. Nõnda igatsesin kaugel
Kodupaika vaatama,
Arwates seal wanas kohas
Wana õnne õitsema.

3. Wiimaks nüüd mul õnneks
antud,
Tutwa orgu astuda,
Uga koju tulejale
Tõine lugu meelega.

4. Nii kui sõbrad teretawad,
Teretab mind mõni paif;
Uga süda lähes nuftraks,
Minu armsad kadund kõik.

5. Iffa weab weel teerada
Läbi metsa pimedada,
Uga õhtu ei too ema
Wasta tutwa samuruga.

6. Eht küll teretab so kohin,
Tõgi, hüüab kiwisi,
Eiiski sõber mul on kadund,
Kes siin rääkis sõnafi.

(F. R. Kreuzwald.)

II. Dues ja aias.

23. Rewade.

1. Seal tuleb juwe kaunim poega,
 Kõik teda armastab,
 Müüd wälja rõõmu hüppusega
 Ja lahkest teretab.

2. Ta hakkab warsti nalja küstel
 Neid tempa tegema,
 Mis tema muidu mehikejel —
 Wa' talwel teinud ka.

3. Ta peastab priiks kõik jõekesed,
 Ehk talw küll' tõrkunud,
 Mis külma ja lõkhatused
 Dn wangis pidanud.

4. So lähwad laened rutust teele
 Müüd tantfil, käreaga,
 Ja pilkawad, et külma wäele
 Dts tulnud korraga.

5. Pois rõõmustab, kui nemad kiirelt
Seal alla woolawad,
Ja kui n'ad kaldalt dite piirelt
Ja kaju maaliwad.

7. Kelm pistab eide põue näpu
Ja tõmbab peituselt
Nüüd wälja kauni kullerkupu
Ja mõnda lillikest.

6. Seal naerab lahkest muru ema,
Et peasnud kurbdusest;
Ja wõtab rõõmsa näuga oma
Soo' kaisu pojukest.

8. Ja jaadab omad lahked uuled
Küll' orgu, mäele:
„Ma olen tulnud, wiige tuuled
See sõnum kõigile!“

9. Ja tõmbab südant, ellakefed,
Teil taewa õnnele,
Ja wistab oma laulu-leeked,
Õõkefed, õhusse.

(S. A. Kreuzwald.)

24. Rewade laul.

1. Nüüd wälja talwe walitsus
On laanest lõppenud,
Ja kewadine kenadus
Nüüd lehib lillid, puud.
Kus ial seisatab mo silm,
On ilu hiilgamas;
Nii kaunis, kosutaw on ilm,
Et kõik on fondimas.

2. Nii lahke linnu laulu heal
Nüüd kõlab kaastikus,
Ja pajupill ja pasun seal
On hüüdmäs poisi suus.
Oh hüppa, süda, rõõmusta,
Kõik mured kadugu,
Keel kõlksu lahke lauluga,
Meel mõnul mõkfigu!

3. Kus kõik on wäljas liikumas
Nii rõõmsa meelega,
Kus linnud õfidel kiikumas
Ka sinna sõuan ma.
Seal wõidu linnu lauluga
Ma tõstan oma healt,
Ja panen hüüdma pasuna
Mäe halja harja pealt.

4. Mo pasun pangu ärkama
Kõik Eesti isamaad,
Ja nende meeled märkama,
Kes alles magawad.
Kõik laulgu ühes minuga
Ja tõstku rõõmsast healt,
Et kuuleks meid kõik ilmamaa,
Mäe halja harja pealt.

(S. A. Hermann.)

25. Mets ja maa on lumest paljad.

1. Mets ja ma on lumest paljad,
Leige tuul neid kosutab;
Wäljad, luhad jälle haljad,
Kõik maailm nüüd rõõmustab.

2. Tihimaks läab puude wari,
Lillikefed ditsjewad;
Piblitad ja linnu kari
Mööda õisi lendawad.

3. Eõõkesed löõwad tralli,
Metsalinnud laulavad;
Lapsed lastwad kuterpalli,
Mängivad ja hõiskavad.

4. Kõik on rõõmus, ei ma tohi
Siis veel mures leinata,
Kewade on mõnus rõhi,
Muret ära ajama.

(R. E. Malm.)

26. Kallis kewadene kõrd.

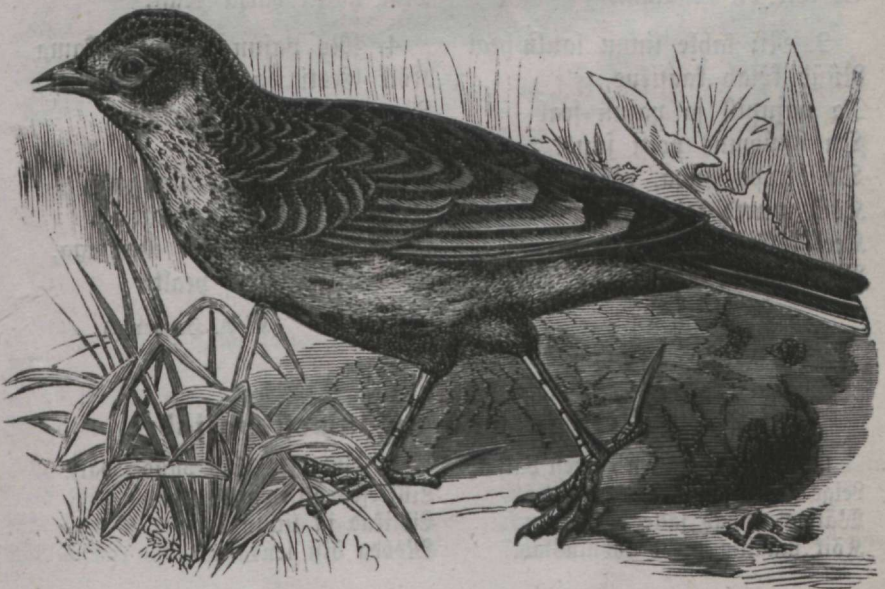
1. Jo lillid jälle wälja peal
Dn päewa paistes wiitmas,
Jo metsas linnukeste heal
Dn Loojat jälle kiitmas,
Seft lähen wirgast wälja
Ja liigun ka, ja rändan ka.

2. Oh kallis kewadine kõrd
Siin wäljas lauldes wiita,
Ja lille-ehes mitu wõrd
Kõik Looja tegu fiita!
Kõik lillid wiitwad ühes,
Kõik linnud kiitwad ühes ka.

3. Kell jalgu weel, kell laulu=healt,
See tulgu mõga wiitma,
Ja metsa seest ja wälja pealt
Mõ Loojat mõga kiitma!
Kõik ilmad wiitko ühes,
Kõik maa ning taewas minuga!

(A. H. Willigerode.)

27. Eõõkene.

Tere lookene, kewadise
Taewa esimene laulik! Sa
Kahewõrra õpetust mul annad,
Kuida laulma pean — kuis elama:
Ei ja laiseldes ei luba ial
Wenitada liikmeid asemel —
Ei ka taha, et meid tööd ja tegu
Tallitades, koormab 'nuffer meel.

Sinu heale jekka jaagu
Põllult rõõmsalt kõlama:
„Minu süda, ärka üles!“,
„Loojat lauldes tänama!“

Kui jo warakult so laulud noore
Suwe tulemisest westawad:
Unund siis on talwe tuijud, tormid,
Rutem südamed meil tuisuwad.
Tmesspannes laulu waritsewad
Metsapuud, siis lehte ajawad,
Nuppudesse lillid lõowad, noored
Pinnud wanu lauli katsuwad.

Sinu heale peale tõuswad
Maa ja taewas õiskama:
„Iha Loomus, ärka üles!“,
„Loojat lauldes tänama!“

Lõoke, sind märgiks, kujuks wõtta
Wõiks wist iga inimese meel —
Kuida kiites taewani sa tõused,
Eht küll madaluses elad teal!
Pesate sul waikselt, alandlikult,
Ragu minul, mulla pinna peal,
Aga Looja poole ikka jälle
Õisates sind kannab laulu heal.

Suime', ka sina hüüa,
Eht küll' maa peal kõnnid ja:
„Meel ja mõte ärka üles!“,
„Loojat lauldes tänama!“

Et nii waga, armas, wäsimata
Dled, weike linnufene, ja,
Sest sul taewa Iha kingituseks
Andis hele laulu heale ka.

Dõpikust sind ülemaks weel tõstis:
Tema laulab kaunist kurwadel, —
Aga rõõmuks, usinuseks, tänuks,
Seks meil kõlab sinu elaw heal!
Speta siis, linnukene,
Siskama mind sinuga:
„Arka üles!“, minu jüda,
Loojat lauldes tänama!”

(E. Koidula.)

28. Kuidas pääsofene pesa ehitab.

(Ehit seletamise kujul.)

Umbes Lehesuu esimesel poolel, kui ilm ilus on, hakkab räästa pääsofene oma pesa ehitama. Selle pesa tarwis wõtab ta ilma walitsemiseta sealt sawi ehk pori, kust ta teda kõige kergemalt kätte saab, ja müüritseb teda oma nokaga õlekõrtega segamine, et ta sitkemaiks lähaks ja temal enam kestust oleks. Et pääsofene oma pesa sagedaste sõleda seina külge teeb, sellepärast peab ta kõik oma jõudu tarwitama, et pesa esimese aluse õige kindla walmis saaks ja julguste edasi wõiks ehitada. Selle töö juures ei hoiata ta enmast mitte üksi oma küüntega seina külles kinni, waid temal on seal juures ka tema saba abiks, keda ta müüri külge wajutab ja omale toeks tarwitab. Kui nõnda oma pesa aluse walmis on saanud, sawitseb ta weiksed sawitükid, keda enne seks on walmistanud, nagu telliskivid tema külge.

Et aga tema pesa, nii kawa kui ta weel niiske ja pehme on, mitte linnu enese raskuse läbi jälle maha ei saaks wajutatud, on ehitaja meistril nii palju tarkust ja ettevaatamist, et ta oma tööga mitte liiga ei ruttata. Ta ehitab sellepärast ainult hommiku, ning selle aja sees, kus ta muu päewa ajal toitu otsib ehk lusti peab, on tema tööl aega kuiwaks saada. — Sell kombel ehitab ta umbes kümne päewa sees oma elumaja walmis, ülewal otsas weike auk ukse asemel sees, ning see maja on igapidi nii kindel, soe ja kõlblik, nagu teda pääsofene tarwitab ja omale tahtis ehitada.

29. Seesama tüff jutustamise fujul.

Leheküü oli jo alustust teinud, loodust ilusa lehtedega ehitada, kui üks paar pääsofesi minu wanemate maja räästa all aset wõt-
siwad ja omale sinna pesa hakkasiwad ehitama. Keegi ei olnud
selle üle rõõmsam, kui mina. Et need armsad loomad üffi hom-
miku oma ehitamise tööd edasi tegiwad, sellepärast wõisin ma neid
iga päew tähele panna, mis ma ka hoolega tegin. Seal nägin ma
siis, et nad sawi, kellest oma pesa walmis tegiwad, mitte ei walit-
senud, waid teda sealt wõtsiwad, kus ta neile kõige ligemal oli kätte
saada. Et seda sawi kindlaks teha, segasiwad nad teda dige lühi-
keste õlekörttega segamine. Mul näitas, nagu oleks neil wäga ras-
kaks läinud, sileda seina peale oma pesa esimest alust finni müü-
ritseda, sest minu isa maja räästa all ei olnud mingisugust ette-
seiswat palgi- otja ehk muud oksja, kus nad kergemat alustust
oleksiwad wõinud teha. Imeksspannes waatasin ma pealt, kuidas
n'ad selle aluspõhja panemise juures oma küüsi ja saba mõistsiwad
tarwitada. Esimestega hoidsiwad n'ad ennast seina külles finni, ja
oma saba rufusiwad n'ad wasta seina, nii et ta neile toeks oli.

Kui n'ad sell' kombel pesa alusega walmis oliwad saanud,
walmistasiwad n'ad oma ehituse materialist weiksed kiwi- sarnased
tombikesed ja paniwad n'ad ettewaatlikult aluspõhja külge. Et n'ad
iga päew natukene ehitasiwad, sellepärast oli nende töö aega, kui-
waks ja kõwaks minna. Nagu mul näitas, oli see ka nende wei-
keste ehitaja- meistrite tark tahtmine. Oleksiwad n'ad oma pesa
paari päewaga walmis teinud, siis ei oleks nende töö kuiwamine
mitte niisama ruttu forda läinud ja linnud oleksiwad teda oma enese
keha raskusega maha wajutanud. Sell' kombel kestis nende terve
ehitamise töö just kümme päewa.

30. Pärna puu.

Kui ja suwel hommiku wara toa ukse lahti teed ja wälja
astud, seal teretab sind kõige esite pääsofeste säristawa lauluga
pärna magus lõhn, keda see ilus tore puu mitu sada ja tuhat
diest wälja õhkab; ning õhtu, kui kuuma päikese paiste järele ja-
hedad õhud kosutawalt lehwitawad, ja rohju ja lillide peale karas-

taw kaste maha heidab, siis woolab pärna õie-mere seeft nii tuge-
wal mõedul magusat lõhna wälja, et kõik õht temaga on täidetud,
ja sinu hing ka nagu selle õhu sisse ära tahaks sulada ja ühes
õjuda Amariku ja Koidu puna-walguse sisse. Terwe päew otja
leidfid ja uhke puu all kosutawat warju, kus ja tema laia oksade
all pingi peal istufid ja rõõmuga kuulfid, kuidas ülewal ladwas
mesilased sadade kaupa lendasiwad. Pärnapuu õitsemise ajal on
suwi nagu omas ilusamas ehtes, ning Wenelased nimetawad Seina-
kuud sellepärast Pärnakuuks. See maja, kelle õues üks pärnapuu
seisab, on üks õnnelikum maja, kui kõised; selle puu warju all
maitseb sinu pühade õlu palju magusam, kui kufagil muial, selle
puu warju all mängib noor rahwas pühapäewa ajal lustilikult
kummi keskööni, ja selle puu all räägiwad wana-isa ja wana-ema
lastele kõiksugu õnne ja õnnetuse juhtumisi omast noorest põlwest.

Mõnel kohal meie maal on weel terwed pärna metsad järele
jäänud, nagu Koiwa jõe kallastel. Need metsad on ütlemata ilu-
sad ja toredad. Wägew Koiwa jõgi woolab waitfelt oma teed
edasi, aasjad tema kaldal särawad mitutuhat õie-nupus, aga kõige
juuremaks iluks on temal mitme sada aastaseid pärnad, kes paljugi
wana Gestirahwa elust ja wõitudest wõikfiwad rääkida, kui neil
kõne keel suus oleks. Seesuguste pärnade all tegiwad ka wanad
Gestilased Sumalale ohwrit, ja palju on weel seesugusi wäga wanu
puid meie maal leida, kellest rahwas räägib, kuidas wanal ajal
nende oksade all Sumala teenistust peetud.

Õht küll pärn üks wäga suur ja tore puu on, siiski on temal
enam naisterahwa sarnast ilu, kui meesterahwa sarnast tugewust.
Kõik tema olemine on ell ja mabe: tema koor on peenikene ja
painuw nagu lina, tema südame kujukilised laiad lehed on pehmed,
tema õied on täis mett ja lõhna, ning tema ladw kahiseb, nagu
üks waitne leheküu õhtu. Pärnal on oopis tõine loomus, kui
tammel, kelle koor kare, kelle lehed kõwemad, kelle oksad orgilised
ja kelle puu kõwa on. Kus pärnapuu üht naisterahwaliku olemist
igapidi tunnistab, seal awaldab tamm üht sõamehe tugewust ja
kõwadust. Tugewa tamme oksade all peawad mehed hea meelega
mehist nõuu, aga pärna rikka ja lõhnawa lehekrooni warjus elab
neiu oma mõte-riigi armsamat elu. Õnnelik see maja, kelle õues
mõned toredad tammed kohawad ja mõned ellad pärnad õitsewad!

31. Kewade and.

Noor pehme õhk m'ul kõrwa kostis:

„Oh tule laps! Kuis seista sündis

Sul nukral meelel luku all!

Noor kewade jo jälle tulnud,

Hull õisi sule kaasa toonud —

Tal läti wasta ehinal!“

Ja kuhu nüüd end' pean peitma!

Noor kewade m'ul öie wihma

Täis kätel pähä kallanud!

Et weel nii palju õnne näeksin,

Nii palju õisi näha saaksin —

Kes oleks seda uskunud!

(E. Koidula.)

32. Hommikü.

1. Koidu kutsumisel,

Hele hüüdemisel

Tõttab tõusu päik'.

Hommiküsel wilul,

Kaste pärlil ilul

Särab tema läik.

2. Linnu laulu kõlin,

Loomu hõiske helin

Leda teretab.

Kõrgelt kummil jõudes,

Sojendates jõudes,

Ilma walgustab.

3. Koidu süütaw tuli

Kärme kustund oli

Selle paiste sees.

Päike, kus so sära,

Seal kõik wõidad ära,

Drjad kõik so ees.

(Elsa.)

33. Koidufannid ehk roosid.

Koidufannid, need lillide kuningad, on küll' igas aias, kus
lillisi haritakse, ellitatud sõbrad. Nemad on seda ka wäärt, sest nende
koidupuna farw, nende magus lõhn ja nende rikkad öied, kus üks
dieleht teisele pehmeks woodiks on, üks teise tagast lahkest wälja

waatab: see kõik awaldab meile üht öie- elu kõige toredamas ilus ja ka ühtlasi kõige pehmemas elluses, nii et meie imekspannes ikka jälle uueste omad filmad selle lilli poole pöörame.

Üks wana Gesti jutt räägib, et Amarik ja Koit kord tõine tõist seal ilusamas orus taga otsinud, kus n'ad muidu ikka ükskord aastas kokku oliwad tohtinud tulla. Aga seekord olewat sinna palju kõikisugu tihket wõjastiku siginenud, et otsijad üks tõist mitte üles ei ole leidnud. Igatsedes käinud nad üks seal tõine teal mööda metsa, kunni wiimaks Amarik ühe orjawitsa põesa ääres wärsked weretilgad rohu pealt ülesleidnud. Ta läinud nende weretilgade juhil ruttu edasi ja näinud wiimaks oma sõpra Koitu allika ääres maas, kus ta jaheda wee sees oma haawu pesnud, mis temale jookstes orjawitsadest olli saanud. Amariku ja Koidu palwe peale muutnud Wanataat juhatajad weretilgad tänuks õiteks ümber ja pannud n'ad orjawitsa otsa. Gest ajast saani kanda orjawitsad, kes wanast mitte ei õitsenuud, koidufanni nime ja nende õied olla iga pruudi ja peiu kaunimad ehted.

Aga koidufanni ehk roosi lilli ei harita mitte üksi tema ilu pärast, waid teda peetakse ka tema tulu pärast kõrgeks. Roosiõli on jo mitu sada aastat rikaste juures Hommikumaal wäga kalliskasi olnud ja teda tarwitatakse praegu igal maal maailmas suurel määdul. Roosi-wett ei pruugita mitte üksi kõikisugu kookides ja saiades, waid ka apteekides rohtudeks. Roosi-wett tehakse nimelt Egiptuses, ka Indias ja Persias, kus terwe maakondades peaaegu muud ei harita, kui roosipi, ja kus nad palju raha sisse toowad Roosi-õli segatakse nimelt Hommikumaal jalwite sekk, kellega inimesed oma ihunahka ilustawad, ning temal on nii kange lõhn, e- ühest nõela otsa täiest mitme inimesele küll saab, mõneks ajaks magusat haisu nende jeltsi sigindada.

Euroopas walmistatakse Dürgi maal kõige enam roosi-wett ja kõige paremat roosi-õli. Nimelt on Bulgaaria maa mõnes kohas üks ainus roosi-aid. Roosi õied pannakse wass katalte sisse, kes weega on täidetud, ja lastakse neid weikse tule peal siis aega mööda äraaurata. Mõne päewa pärast on roosi-wesi ümber-aetud. Roosi õli tegemiseks lastakse roosi wett tule peal edasi aurata, kunni pool järele jääb ja roosi-õli wee peale kogub. Seda õli tõsetakse wee pealt ruttu ära ja pannakse ta wass pudelite sisse kõwaste kinni. Kõik see läbiajamise töö tarwitab 25 päewa. Ühe kwentini roosi-õlits kuluwad kolm puuda roosi-õie lehta ära.

Need inimesed, kes seal roosipi kaswatawad, on palju puhta-

mad ja enam haritud inimesed, kui tõised, kes ainult põllutööd teewad. Ka nähakse seal rooside õitsemise ajal nii heaste noori kui wanu inimesi nende õitega ehitatud olewat. Nii wäga armastab ja auustab Türlane seda lilli.

Dma südame kofutuseks ja meele rõõmuks saab ka meie maal iga aiapidaja omale tõiste lillide seffa mõned koidufannid ehk roosid istutama. Koidufannid on armastuse lillid, ja armastust elab iga inimese südames.

34. Roos tee ääres.

eisis üksti roosike
Närtsinud seal orus,
Tuul ja palaw järgeste
Kuiwatasid kärmeSte,
Et ta seisid norus,
Waene, waene roosike
Närtsinud seal orus!

2. Näi siis tütarlapsuke
Ära roosi wea,
Üttes seal: „Sa waesefe,
Ole rahul kaunife,
Küll' sind aitan pea,
Waene, waene roosike
Närtsinud siin orus!“

3. Tütarlaps siis kärmeSte
Astus allikalle,
Kandis wett ta juurtele,
Et ta kosus jõudjaste,
Ditjes tänuks talle.
Ilus, ilus roosike
Oli nüüd seal orus.

(Fr. Brandt)

35. Theepuu.

Weike Mari oli oma thee-wee ära joonud, feda ema täna, kui Laupäewa õhtul, õige magusaks oli teinud, siis küsis ta: „Ema, sina wõtad thee-weeks ifka sealt pudelist feda musta puru; mis see on, ja kust feda saadakse?“ Ema oli selle küsimise üle rõõmus

ja wastas: „Need on theepuu kuiwatatud lehed, ja kust neid saadakse, seda tahan kohe seletada.“ — Tõised suuremad lapsed astusivad ka ligemale ja ema jutustas:

„Baadake lapsed, theepuu on üks madal põesjas, kes metslikes olekus 10 kummi 12 jalga kõrgeks kasvab, haritawas olekus aga paljalt 5 kummi 6, mõnes kohas pealegi ainult 2½ kummi 3 jalga kõrgeks saab. Haritawas olekus ei lasta teda sellepärast kõrgemaks kasvada, et ta jell' kombel enam võrsub ja tema lehtede korjamine kergem oleks toimetada. Nagu pilt näitab, on tema lehed pitkerkused, hambaliste weeredega ja ifka lätkivad rohilised; öied on walged. Seemne-pungad on kolmekarwalised, lahutatud wahedega, kus iga wahes üks seeme on, kellel pähtlejärnane koor ümber.

Theepuu oks.

Hiina ja Dshaapan on need maad, kus theepuud kasvavad. Kõige parem thee kasvab 15ma ja 40ma põhjalaiuse kraadi wahel. Ehk ta küll ka natukene kaugemale Põuna ja Põhja poole weel kasvab, siiski ta seal enam hea ei ole. Hommiku pool on meri tema signemise piir, ja Dhtu pool Tüübet. — Too Andres oma kaardiraamat wälja ja näita kõik need kohad ette! — Kui Andres, seda käsku suure rõõmuga täites, oma noorema õdedele kõik need nimetatud kohad kaardi peal üles oli näitanud ja nemad tema tarkust wäga imeks pannud, jutustas ema edasi:

Katseid on tehtud, theepuud ka muu maadel haritawaks teha. Nii on Brasiilias Riio ligidal suur tükk maad selle puuga täis istutatud, selle harimiseks ja walmistamiseks Hiinamaalt kolonistid lasti tulla. Aga see siin kaswatatud thee oli jäme ja temal puudus see peenikene õhkaw lõhn, mis Hiina theel on; seal juures olidwad tööliste palgad liig suured. Hiinlased on sellepärast aegamööda sealt ära laiali rändanud ja kõik see thee harimise katse on nagu tühja läinud.

Sunnelikumad on katseid olnud, mis uuemal ajal Dshaawas käsite wõeti. Ühel ainsal aastal olla selle mägise maast Amsterdami liina üksi 1½ miljon puunda Dshaawa theed sisse toodud.

Päris metsjalijes olekus kaswab theepuu üksi Hiina maal, ja uuema leidude järele ka Afsamis, Hiina piiri ligidal. Dshaapani maale on thee Hiina maalt wiidud ja nimelt 9^{mas} aastajadas peale Kristust.

Kõige paremine figineb theepuu lõunapoolse mäe rindade peal weikste ojade ja jõgede ligidal. Teda haritakse suurema ehk weiksema istandustes, kus ta ridades kaswab. Peale selle leitakse teda aga ka Dshaapanis mööda põllu serwi, kus teda oma maja tarwituseks peetakse.

Theepuud kaswatatakse seemnest, ning kui ta maa seest välja tuleb, lõigatakse tema ladu maha, et ta enam laiali wõraks. Kolmandamal aastal wõib lehti tarwitada, ning seitsmendamal aastal tulewad jo puud maha raiuda ja uued asemele istutada, kui head saaki soowitakse. Neid puid rammutatakse ka tubliste, nimelt õlikookidega, kuiwatatud weikste kalade ja sinepi seemne mahlaga.

Lehti nopitakse kolm korda aastas: Weebruari ehk Märtsi kuus, kus peenikesed, praegu wõrsunud poeg-õksad ära nopitakse; Aprilli kuus, kus õsast wanemaid lehti, õsast uusi peenikesi kasu korjatakse, keda oma suuruse ja hea oleku poolest mitmesse tõugu jautatakse; ja wiimaks Mai ehk Juuni kuus, kus kõige suuremad lehed ära wõetakse, keda ka weel nende headuse järele mitmesse jaffu lahutatakse. Esimene korjatus on kõige peenem thee (Dshaapanis keisri-thee); teda õrutakse, nii pea kui ta kuiwaks on saanud, peenikeseks pulbriks. Kõik lehed nopitakse üksaawal ära, olgu kas otsekohe puust ehk õksadest, keda puust lõigati ja koju wiidi.

Peale selle, kui lehed kõik ära on nopitud, kuiwatatakse neid raud pannide peal, keda weikstes ahjudes tulel hoitakse. Seda tööd wõetakse väga ettevaatlikult käsile, et lehed mitte ära ei põle. Sga panni juures seisab inimene ja peab palja käega lehti nii kaua ümber segama, kuni nad kuiwad on. Sgal korral, kui ta n'ad panni seest välja wõtab, rullib ta n'ad käte wahel kokku, ning sell kombel saawad thee-lehed seejuguise kaju, kuidas neid kaubas näeme. Seejuguist thee-walmistamist nimetatakse kuiwaks walmistamiseks. Märjaks walmistamiseks nimetatakse seda, kui thee-lehed enne raud sõela sisse pannakse ja keewa wee peal hoitakse, et wee aur üles sõela sisse, lehtede wahele wõib tungida ja neid ümbermunt, mille järele neid niijama kuiwatatakse, nagu esimisi. Sell kombel sünnib must thee, kelle wasta esimene kombe rohelist theed annab. Mönikord segatakse seda nii walmistatud theed ka lõhnawa lilli-

õitega segamine; need ei tähenda aga juuremat midagi hea thee juures.

Põllumeeste käest ostavad ülesostjad kaupmehed selle thee ära ja müüvad teda siis edasi. Wenemaale ja meie juure tuleb suurem jagu theed Riakta kaudu, kus teda Wene kaupmehed Hiina kaupmeeste käest ülesostavad ja siis läbi Siberimaa seie toovad.

Hiinas ja Dshaapanis on thee-wesi üks rahwaulelik jook jo peale tuhat aastat. Teda joowad kõik, keisrist kummi alama popsiini; teda juakse iga sööma-aja juures, igal päewa-ajal; teda antakse iga wõderale; teda müakse iga uulitsa ja tee peal thee-majades. Theed walmistada ja kenadusega pakkuda, on hea kaswamise juures üks tähtjas asi seal ja seda õpetatakse nende juures niisama, nagu meil peenema rahwa juures tantsumist ja wõitlemist. On tundjaid thee-joojaid seal, kes joomise juures 700 seltsi theed ära wõiwad tunda; n'ad peawad pealegi ära wõima maitsta, misjugu seltsi riista sees theed walmistati ja mis seltsi põletamise puid wee-keetmise juures tarwitati.

36. Wesi, hea pere-ema kaju.

Looduse peeglis waadates, leiame wett ühe hea pere-ema kaju olewat. Ilma weeta oleks pea kõik maa tühi ja paljas, nagu suur kõrbe Aafrikas kõige põuafemal aasta-ajal; ilma temata sureksiwad kõik elajad, närtsiksiwad ja kuiwaksiwad kõik taimed. Aga nagu muretseja ema, kes wäsimata hoolega majas tallitab, pea aidas pea keldris käib, pea lauda poolt tuleb, pea aias kõnnib, et kõik laua peal koos oleks, kui pere ja lapsed sööma istuwad: nii woolab ka wesi oja-des ja jõgedes mere poole, tõuseb sealt lühikese wiituse järel kui udu-aur õhu sisse üles, heidab sealt kui kosutaw kaste taimede peale, woolab kui wihm jänuse maa poole, sadab mägede ja muu kõrge kohtade peale, kogub ennast seal allikateks ja ojadeks kokku, ja jookseb siis, oma toidutawaid andeid ümberringi laiali pillates, weste mere poole alla.

Wett on küll wäga palju maailmas, sest enam kui kolmneljas jagu maapinnast on merega kaetud, ning jõgesi, järweisi ja soofi on igas maailma-jaus suurel määdul leida. Siiski ei tule see ko-

*jutaw element elajatele, kellel tema järele janu on, nii iseeneest kätte, nagu õhk, keda n'ad sisse hingawad, waid n'ad peawad teda sagedaste juurelt kauguselt ja waewaga üles otsima. Sest aurufarnane wesi, keda õhu sees woolamas on, ei kustuta elajate janu mitte, ja soolane mere-wesi, kes janu kaswatab, ei kõlba neile joomatajaks. Aga selle eest on linnul tiiwad ja maa-elajal tugewad jalad, et n'ad nende abiga kaugelt ülesse wõiwad otsida, mis neile tarwis läheb.

Kurwem lugu kui elajatel, on sellepoolest taimedel. Need ei wõi mitte paigast liikuda, et omale wett wõiksid otsida, n'ad peawad ootama, kuni n'ad teda saawad. Ja siiski tarwitawad nemad weest weel enam kui elajad. Sest wiimased leiawad osast jo omas toidus mahla, mis nende janu kustutab: kiffja lind temale saagiks langenud elaja wärske lihas ja weres, härg ja lammas taime lehtedes ja wartes. Taimede juures ei ole aga wesi mitte üksi päristoidu kõrwane, waid ta on ise neile ülemaks toiduks, nagu imewa-lapsele ema-piim. Srn imeja, eks ta kõige waewalisemas olekus ei oleks, kui ta oma toidu ise üles peaks otsima, tema, kes seista ega kõndida ei wõi, waid omas mähetes peab ootama, kuni ema teda imetab! Ja ta ei pruugi ilmaaegu oodata; armastus ajab tema ema wägewamalt tema juure, kui nälg teda ema juure.

Nagu imewa laste on taimedega lugu. Mitte üksi wedel wesi mulla sees ei tungi nende juurekaste sisse, waid nagu emapiim weiksele lapsele, mõjub mitme taimele jo aurufarnane wesi, kes muu õhusarnatse toidu kõrwal õhu sees woolab. Nagu pere-ema kutsumata ise imeja juure tuleb, nii läheb wesi õhu sees taimede ligi; kus palju metsa ja rohutu kaswab, seal on ka allikaid ja ojasi, ning wihmapilwed hoiawad ikka sinna poole, kus taimede poolest kõige rikkamad maakohad on. Kus aga inimene liialises muutmise tujus ehk rumaluses kõik metsad ja wõjad maha raiub, nimelt mäerindade pealt, seal kaduwad allikad ja ojad pea ära ja maa muudab ennast kuuwaks kõrbeks ümber. Laps on ärariisitud, ning hoolokandja ema on ka kadunud.

37. Weis.

Meie weis on üks nii tulus elajas, et teda küll' juurema hoolega tuleks kasvatada ja pidada, kui see praegu meie juures sünnib. Palju peresi peavad enam lehma, kui na'd talwel auufaste ära jõuavad toita, ja sellest siis tuleb, et kewade meie maal arwa priskeid karjasi näha on. Paremal talisel jõotmisel wõikfiwad meie lehmad ka suwel palju enam piima ja wõid anda, kui nemad praegu annawad, sest oma suwist wägewat toidust ei wõi nemad nüüd mitte see peale äratarwitada, et teda suuremal mõedul piimaks muudawad, waid see peale, et sügiseni jälle nii palju liha ja raswa oma lahja kontide ümber korjavad, kui talise halwa toidu wasta tarwis läheb. Iga auusa perenaise uhkus on aga priskeid lehmad, feda ta ka kewade kellegile ei häbene näidata, ning ta ei pea sellepärast mitte enam lehma, kui ta auufaste ära jõuab toita.

Waata, kuidas perenaised Hollandis ja Helweetsias teewad! Seal haritakse ja ellitatakse weisid kui kõige tulusamat koduelajat

suure hoole ja armastusega. Teda soetatse harjaga ja hoitakse nii puhta, nagu inimest ennast, teda söödetakse nii, et millaski nalga ei näe, waid arwatakse, et mida rohkem ta sööb, seda enam ta ka piima ja kasu annab. Rõõm on wõeralgi seesugusti elajaid näha, sest mitte üksi, et n'ad kõik siledad ja rammusad on, hea harimisega on n'ad ka mõistlikumaks ja targemaks läinud. Weis oma mõistuse ja waimu-annete poolest küll ammuigi koera ehk hobuse wasta ei saa, aga siin seisab ta sellepoolest siiski palju kõrgema järje peal, kui kusagil muial.

Seda on nimelt Helweetsia Apides tähele panna, kus iga lehm wäga oma auu peale waatab, sest kes kõige tugewam ja ilusam, see on ifka nina-lehm, ja nõnda tulewad tõised järgimööda järele, kunni kõige halwemani. Seesugusel nina-lehmal on ka kõige suurem ja kallim kuljus kaelas. See kuljus on sagedaste enam kui jala laiune ja maksab 20 kunni 30 rubla. Üleüldse waatawad karjapidajad seal wäga palju hea kuljuste peale, kes nii healtesse on pandud, et kõik afordides kofku kõlawad. Need kofkukõlajad kellad on sealsel karjaste kõige suurem uhkus. Seal käiwad ka osawad kuljuse-seadjad meistrid iga kewade külalt külasse, kes kõik kuljused ja kellad kofku panewad kõlama. Sgal karjal peab kõige wähemalt kahetsta isejugu kella olema, kellest mõned suured, tõised weikked, ühed jämeda passi, tõised keskmistes ja heledates healtes kõlawad, ja kellel igalühel oma isejugune nimi on. Sga kari tunneb ka oma kella si wäga heaste, ja kui mõni lehm ehk muu weis metfas ära on efsinud, siis läheb ta igast wõerast karjast järsku mööda ja oma kellade helina järele ifka jälle otsekohhe oma karja peale.

Sgaühe teekäija süda hüppab rõõmu pärast, kui ta seesugust prisket karja näeb, kes oma ilusa kella-helinal lindudega wõidu nagu metfa elama paneb. Läheb kari kewade mägedesse, kus kõik suwi otfa ennast toidab, siis on terve külarahwas teda saatmas. Nina-lehm astub oma suure kuljusega toredaste ees, tõised hüppawad igauks oma koha peal rõõmsaste järele. On mõni lehm ühe ehk tõise asja pärast koju pidanud jääma, siis jookseb ta sagedaste jala minema ja tõiste järele, nii raske on temal lahkumine tõistest. Läheb kari ifka kaugemale külalt eemale, siis ei ole lõppeks muud kuulda, kui kella helinat, keda igamees külas tunneb. Wiimaks kustub ka see ära, ja karjaste sarw kõlab weel külasse tagasi. Kus nii maja-rahwas oma karja armastab, seal temal ka see lahkumine raskest läheb. Sellepärast tõttawad siis pühapäewiti noored rahwas oma armsaid loomi mägedes waatama, kus Sumala prii

taewa all, kõigesti inimeste käreft eemal, oma loomade feltfis röömsad on.

Lagedal Hollandi maal on küll karjad ka juwi otša lautades, ja n'ad käiwad üffi igal päewal paar tundi wäljas jalutamas, aga nende laudad on seal nii puhtad, lahked ja ilusad, et kõige puhtam inimene ka seal sees wõiks elada.

38. K ä r n k o n n.

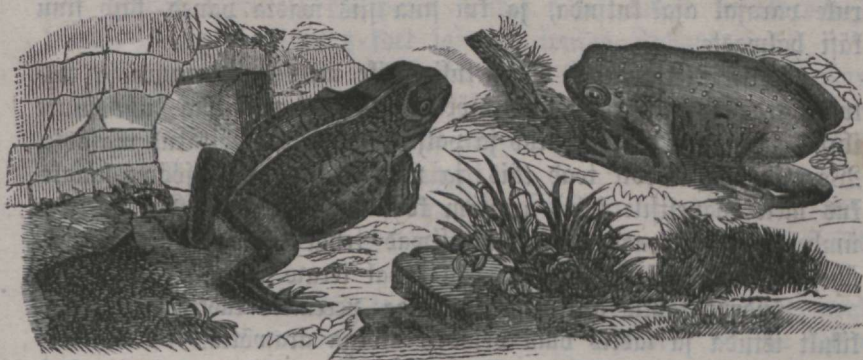
Kord seisin ma õhtu lauda uksele ja waatasin pealt, kuidas tüdrukud lehma lüpsiwad. Seal nägin ma, kuidas üks kärnkonn mööda seinä-äärt ligemale ronis, ühe kärbsje kõise järele oma pitka kelle otša nilpsatas, kunni lauda ukse ette jõudis, kust ta lauta tahtis ronida. Ma nägin seda looma hea meelega siin, sest tema tarwitab oma toiduks lõpmata palju kärbsjeid ja muid kahjulikuid mutukaid ära, ja neist on laudas ifka ka liig suur rikkus. Kui teda taga ei kiufata, harineb kärnkonn ka ruttu inimesega ära, ja teda wõib siis ligidalt tähele panna, kuidas ta ühe putuka kõise järele lafsutes oma pitka keele otša nilpsab. Olin ma ommeti ühe kärnkonna omas aias nii wagaks teinud, et ta iga õhtu minu aina alla tuli ja minu käest kõit kärbsjed ja parmud wasta wõttis, mis ma temale elusalt ette wiskasin.

Kui ma sell' kombel wagusi Sumalast targaste ametisse seatud looma lauda ukse ees tähele panin, astus wiitõistkümmne aastane karjatüdruk laudast wälja. Kärnkonna ka nähes, hüüdis ta: „Kärnkonn, kärnkonn, kus kepp! Ma olen neid pörgulisi jo wiistõistkümmend tükki ära tapnud; kui weel kuus tükki tapan, siis jaan ma õntsaks!“ Niisuguse toore rumaluse üle olin ma täitsa ehmatanud, ning tüdruk sai minu käest siis ka noomitusi kuulda, et ta pea, oma rumalust kahetsedes, kärnkonna rahuli jättis.

Miks pärast kiufawad rumalad inimesed seda wäga tulufat looma nii kangeste taga? Ta pidada lehma nisast piima wälja imema, ütlewad nemad, sest kui teda laudast ära aetakse, olla piima lompid taga. See arwamine on aga täitsa wale ja tunnistab, kui wäga see inimene wõib eksida, kes loodust mitte õige filmaga tähele ei pane. Sest esmalt ei lähä kärnkonn ilmaski

Jellepärast lauta, et seal lehma niisast piima imeda, waid ta otsib omale seal kärbseid ja muid mutukaid, kes temale toiduks on. Dõiselt ei ole walge wedelus, mis kärnkonn maha lafeb, kui teda taga aetasse, mitte piim, waid üks kange lima, mis ta oma kaitsemiseks oma keha kärnade seest wälja wirtsutab. Palju on seesugusi loomi maailmas, kes ennast jell kombel oma waenlaste wasta kaitsewad, et nad neile haisewat ehk muidu kange wedelust oma keha seest wasta wirtsutawad. Ka kärnkonnal ei ole muud kaitsemise riista, kui tema walge lima; aga jäta teda rahuli, ja tema

Kärnkonnad.

jätab sind oma kaitsewa weega ka rahuli. Kui see lima inimese keha külge puudub, siis ta küll sügelemist sünnitab, aga kihwtine ta ei ole sugugi, nagu mitmed proowid üles on tunnistanud.

Kärnkonn ei tee jellepärast mingisugust kahju, aga palju kasu feeläbi, et ta õige rohkeste kõiksugu kahjulisi kärbseid, tigusi ja muid putukaid jöõb. Sellepärast ostawad Inglismaa kärnärid tosinate kaupa kärnkonne ja panewad neid oma aiaadesse, kus nad nende taimi kahjuliku putukatest puhastawad.

39. Urmuline süda loomade wasta.

(Ennemuistene jutt.)

Ühe mõisniku proua läks oma toatüdrukuga jalutama ja nägi laia kärnkonna üle tee ronawat. Löö see raibe furnuks, kisas proua, aga toatüdruk halastas konna peale, tõstis teda tajakesi ülesse ja pani tee kõrwa põesasse. Si läinud nädalat aega, seal

tuli ühel õhtul üks weike mehekene toaneitsi juure ja palus teda oma lapse juure waderiks. Neitsi seisis wasta ja ütles oma leiwanemaid temale mitte nõnda palju aega andwat, aga mehekene palus weel haledamalt, kunni neitsi süda pehmeks lõi ja ta ometeigi, kui mitte muidu, siis jala, lubas tulla.

Uga kus sina siis elad, weike mees, ütle minule kodu ja juhata teed?

See on, kulda neitsi, wäga ferge; mina elan sinu kõõgi trepi all maa sees ehk alumises maailmas. Mina ise tahan sind waurule parajal ajal kutsuda, ja kui sina siis wasta paned, käib sinu käsi halwaste.

Õwifel Neljapäewa õhtul tuli weike mees neitsi juure ja talutas teda üht suurt treppi mööda alumise maailma, ühe suure ilusa, kümnalteft walgustatud ja palju kammertega ehitatud majasse. Wõeraid oliwad kõik toad täis, ja warfi kutsuti neid jööma-lauale, kus meie toaneitsile kõige armsam koht istuda anti. Kui ta sugu ümberringi oli waadanud, puutusiwad tema filmad lae alla, kus ühe hiukse karwa külles tema pää kohal teraw mõel rippus.

Tüdruk tahtis ära põgeneda, aga peremees käskis teda rahulikult istuda ja laskis oma orjadelt mõega ärawõtta.

Dite-ema aga ütles: Nõnda kui sinu pää peal surm sind hiukse karwa otsas ähwardas, nõnda peene niidi külles rippus ka minu elu, kui proua sind käskis, mind surmiks lüa, sest mina olin see kärnkonn. Sinule olen mina palju tänu wõlgu.

Peale kõõgi ja ristmise saatis weike peremees toatüdruku lahkest ära, käskis aga põlle ülewal hoida ja wiskas temale kühwli täis mulda põlle sisse. Tüdruk ei tahtnud mulda kanda ja raputas ta maha, aga peremees waatas nufra näuga tema otsa ja ütles: Ära põlga weikest andi, see tuleb heast südamest! korjas siis mulla jälle ülesse ja raputas jälle neitsi rüppe, kes teda oma tuppka kandis ja sängi päitse otsa nurka maha puistas. Õwifel hommikul leidis tema aga nurgast suure humiku kuld ja hõbe raha. Weike mees tuli teda nüüd weel nõnda korda waatama.

(S. Pärn.)

40. Zalaka Zuhani.

Torma külas elas waene mees, nimega Zalaka Tõnu. Temal oli poeg, keda kõik küla-lapsed Zalaka Zuhaniks hüüdsiwad.

Zuhan oli väga waene ja pidi jo kahetsandamal aastal rikka rahwa juures karjas käima.

Ühel päewal, kui Zuhan figu hoidis, kuulis ta ühe koera niuksumist odra sees. Tema läks ligemale ja leidis ühe weikse musta haige koera.

Zuhan tõstis ta kae peale, silitas teda, andis temale omast leiwast ja warsti liputas koer saba ja lonkas Zuhani järele.

Kõised küla-lapsed tahtsiwad koera furnuks lüa, aga Zuhan ei lastnud seda teha; ta jagas sellest päewast saani koeraga oma leiwa-palukesi ja armastas teda väga, ja et koer pea terweks sai, ei läinud ta Zuhani juurest kuhugi.

Suwel sai Zuhan süa, aga talwel tuli temale kibe nälg kätte. Ta pidi leiba kerjama, kuidas sandid seda teewad, aga ta jagas kõik oma koeraga.

Kõigel suwel hoidis ta jälle figu. Seal tuli ühel päewal rikas mees tema juure ja küsis: „Pois, kust oled sa selle koera saanud?“

Zuhan kõneles oma koera-leidmise üles, ja kuidas nad kahetsi kerjamas käinud.

Rikas mees ütles: „Kas sina siis tulewal talwel jälle kerjama tahad minna?“

„Ei tahaks küll,“ wastas Zuhan, „aga kui ma enam kusa-gilt leiba ei saa, siis lähen jälle paluma; kui ma aga suuremaks saan, siis tahan tööd teha ja ka waestele anda.“

„See on mehine jutt,“ wastas rikas mees, „ja et sa minu armast koera, kes minewal suwel ära kadus, nõnda heaste oled hoidnud, siis pead sa tänasest päewast saani minu juure tulema ja minule kokapoisiks saama. Ka sinu waese isa eest tahan ma muretseda, et ta mitte enam nälga ei näe.“

Kui Zuhani praeguse leiwawanematega asi läbi oli räägitud ja nemad teda seesugusel loul hea meelega enneaegu teenistusest lahti oliwad lubanud, läks ta kokapoisiks, kus temal head road süa oliwad. Ta õppis lugema ja kirjutama, ja et ta usin ja hoolas igapidi oli ja truuste teenis, oli ta mõne aasta pärast rikkam mees, kui Torma küla wallawanem.

41. Rodumefilase toit.

Mesilane korjab oma toidu umbes wiie wersta kauguselt ümberringi kofku. See tema toit on magus mahl, kes ofast tai-medest, ofast elajatest tuleb. Tähtjas toidu-allikas on mesi-härm, kes wahel elajatest (leht-taiadest), wahel taimedest sünnib. Kõige paremad mee-allikad mesilastele on aga lilli õied. Lillid lahutawad oma õite lahtiminemise juures mitmetsugu liigete abiga õite sisse üht mesist mahla wälja, kes oma karwa ja wedeluse ehk tihkuse poolest jedamööda on, misjugusest taimest ta sündis. Selle mahla imewad mesilased oma torusarnatse keelega oma sisse.

Kõige rikkamad taimed mee poolest on kewade ja suwe ajal: pajo, jalakas, kast, kikerpill, wabarn, wõilill, õnapuu, wislapuu, kanarpikk ja mitmed weiksed lillid, nimelt walge härjapää. Läbi-kaudu wõib arwata, et terwel suwe-ajal 20 päewa mesilaste töö peale mõnused on, aga selle aja sees korjab hea mesipuu igal päe-wal 2 kuni 4 naela mett ehk ühtekofku suwe sees 50 kuni 80 naela. Kõige parem korjamise aeg on enne lõunat Lehekunsti kuni Lõikuse kuuni. Hommikujal on taimedel kõige enam mett sees. Kül-m, kuiv ja tuuline ilm wäheandab mee-kogu taimede sees, walfne ja soe ilm aga kaswatab teda. Mee poolest rikka punase härjapää ja mõne muu taime juures seisawad mee-astnad nii sügawal õie sees, et mesilased neid oma lühikese imemise nõelaga mitte kätte ei saa. Mesilane korjab korralt ifka ühe ainu taime jeltfi pealt mett ja paneb selle mee siis ka ühtekofku kärkele sisse. Lõhmuse õite jeeft korjatud mesi on walge ja kõige parema mauga; kanar-pikkust kogutud mesi aga on pruunikas kollane.

Mesilane neelab lilli-magusa oma mee-mao sisse, kus see magus ennast ühe kangeste haifewa wedelusega läbisegab ja kust mesilane teda pärast jälle wälja ofsendab ja kärkele sisse kofku paneb. Talwe tagawaraks pandud mesi kaetakse kärke sees kaanega kinni, et õht temaga kofku ei saaks ja ta hapuks ei läheks.

Mesi ei ole aga mitte mesilaste ainus toit. Oma poegade süötamiseks nimelt tarwitawad nad lilli tolmum. Selle tolmum kor-jawad nad enamast õitfewa ofkaspunide, leppade, pähklepunide, ma-gunate ja muu taimede ja lillide pealt. Nemad toimetawad seda sell kombel, et õie sisse roniwad ja siis selle õietolmum, kes seal nende karwade külge jäi, lennates oma keskumiste jalgadega tagu-miste jalgade kormikeste sisse pühiwad ja teda seal natuke meega segades üheks tombiks ühendawad, keda mesilaste püffsideks nimeta-

tasse. Ka püfside korjamise juures teewad nad niisama, nagu mee korjamise juures, see on, nemad korjawad igal korral üfsi üheainsa taimeseltsi pealt tolm. Mesipuu sees pühivad nad omad püfsid tühja kärgede sisse, ja täidawad need kärjed aegamööda sell kombel täis, et oma pääga üfsikud püfsitombikesed kindlaste üks tõise peale rusuwad ja natufese meega wiimaks neid edespidiseks tarwitamiseks finni katawad. Söödawad nad selle dietolmu oma poegadele kobe ära, siis segawad nad teda oma juu ilaga (meega) segamine ja teewad temast sell' kombel mee-leiwa.

Kolmandaks toiduks on mesilastel wett tarwis. Ilma weeta nad ei wõi elada. Sellepärast kannawad juwel üfsikud mesilased ühtepuhku wett puusse, ning talwel saawad nad oma wee sellest soojast aurust, mis puu sees puu külma seinade külge asub ja weeks ennast ümber muudab.

42. Ä m b l i k u d.

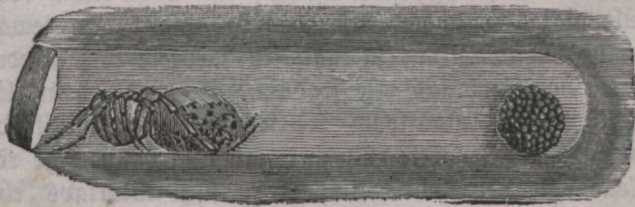
Mõnegi hea tütarlapse süda läheb täis, kui ta, oma tuba hoolega koristades, ifka jälle uueste ja uueste ämbliku wõrkudega peab wõitlema, keda need usinad loomad ilmwäsimata seinade ehk lae külge katsuwad tõmmata. See ämblikute usindus ei peaks aga mitte hea neiu meele pahaseks tegema, sest nagu tema kohus on, puhtuse üle majas walwata, nii peab ka ämblik seda temale Sumalast seatud kohust täitma ja kahjuliku kärbeste ja sääskede püüdmiseks igale poole wõrgud ette seadma, kus neid loomi liikumas on. Ämblik on üks tulus loom, kes wäga palju kahjulikuid putukaid ärakukkab ja kelle wõrke põllumees aias ja põllu peal rõõmuga näeb. Toas aga neid wõrke siiski keegi usin tütarlaps ehk perenaine ei falli, sest puhtad toad on naisterahwa au, ning kärbeid ja sääski wõib inimene ise kergel kombel majast eemal hoida ehk ära häwitada.

Küllap mõnigi tütarlaps jo, kui ta ämblikut omi peenikesi lõngu nägi kedrawat, omas meeles mõtles: „Kui mina ommeti ka nii peenikest lõngu oma wõki peal wõiksin kedrata!“ Ämbliku lõng, keda ta juure rutuga ühest seinast tõise tõmbab, on peenikene küll, aga siiski on ta mitu tuhat lõngast kofku keerutatud, sest ämblikul

on kuus näsikut, kust ühtlasi lõngad wälja tulewad, ning igal näsikul on jälle tuhat auku, kellest ommeti ka keegi ilma-aegu ei saa olema. Kõik need imelikud peenikesed niidid kedrab ämblik ühes lõngaks kofku, mille läbi see lõng nii tugewaks läheb, et oma meistrit wäga heaste wõib kanda.

Kui meie ämbliku teraselt tähele paneme, kuidas ta suure osawusega oma wõrku teeb ja sellega sääska ja kärbsed kinni püüab, siis peame küll tunnistama, et tema üks tark loom on. Ka on ämblikuid nii wagaks tehtud, et n'ad inimese kutsumise peale wälja tuliwad ja inimese käest toidu wasta wõtsiwad, mis neile anti. Ka on tähele pandud, et n'ad hea ja paha ilma tulekut ette ära tunnewad, ja seda oma wõrgu mitmesuguse kudumise juures awaldawad, kust inimesed wiimaks ka aru hakkasiwad saama, mis sugust ilma tuleb, kas wihma ehk pükse-paistet, waga ilma ehk tuult.

Meie ämblikul on kahetja filma. Jalgadel on seitse liiget ja iga jala otsas on kaks kammisarnast küünt, kelle abiga loom oma saaki kinni hoiab. Ehk küll ämblik üks werehimuline loom on, siiski on emad oma poegade wasta ütlemata ellad. Emad munad, keda nad keff juwe ajal munewad, kuduwad nad kõige pehmema wõrgu sisse ja walwawad neid siis suure hoolega, kummi neist sooja ja niiskuse abiga kolme ehk nelja nädala pärast noored ämblikud wälja tulewad. Need noored ämblikud ajawad sagedaste nahka ja kaswawad ruttu. Selle aja sees kaswab neile ka iga liige jälle uueste külge, keda nad ehk kogemata ära kautasiwad.

Ktenitja ämblik.

Lõuna Euroopas on ämblik, Ktenitja ks kutsutud, kes omale kaks jalga sügawad pesad järsku mäe kallaste sisse kaewab, keda seestpoolt oma pehme siidi lõngaga ületõmbab ja kellele ta lõngast juure kunstiga ehitatud ümmarguse ukse ette teeb. Selle ukse paneb ta ülevalt nii liigetega kinni, et üks lahti ja kinni käib ja parajalt

soone sisse mahub, keda ämblik pesa juu kohta ukse tarwis jätnud. Taga otjas pesa sees on ämbliku munad ja pärast pojad, keda ta juure ellusega hoiab ja walwab.

Ämblikuid tuntakse seieemaale jo mitu tuhat feltji. Meie häрма-lõnga ämblik on üks nii weikene loom, et teda waewalt palja filmaga jõuame näha, aga Lõuna maades on ämblikuid, kelle kehа ilma jalgadeta 2 tolli pikk on, ja kes enam mitte kärbestega toiduks ei lepi, waid ka weikeste lindude kallale lähewad.

43. K i r p.

Sumal on palju loomi loonud, kellest meie igakord mitte ei tea, miks pärast nad maailmas on. Seejuguine loom on ka kirp. Siiski ei ole keegi loom ilma-aegu maailmas. Ja kui meie kirbust ka midagi muud head ei tea rääkida, siis ta ommeti mõnda laiska inimest enam puhtust sunnib taga nõudma, kui seda muidu teeks, sest kirpa, nagu ka mitmeid muid paha loomi, sigineb üksi seal, kus puhtust ei ole walitsemas.

Enam-kirp, kes natukene juurem on kui isa, paneb oma tosin mune põranda pragude wahete ehk tolmuse ja mudase toa nurkadesse. Suwel kulub kuus päewa, talwel soojas toas kaks korda nii palju aega ära, enne kui neist munadest walged tõugud wälja tulewad, kes oma karmade abiga kaunis ruttu ühest kohast tõise ronnivad ja enmast sõnnikust ja muu mudast toidawad. Ühetõistkümmne päewaga on nad täiskasunud ja walmistawad omas elukohas

Kirp. (Suurendatud.)

omale siis ühe weikse õnnestuse, kuhu nad tuppeks heidawad. Neist tupestest tulewad mõne aja pärast kirbud wälja. Kuni munast kirp saab, kuluwad suwel neli, talwel kõige wähemalt kuus nädalat ära. See on kaunis pikk aeg, ja kui maja põrandaid hoolega puhastatakse ja pestakse, seal kirpudel ilmaski palju elu ei ole. Ka on hea, kui

suwel kõik toa pühkmed ärapõletatakse, sest kui nad õue wiijatakse, siis lähewad nendega ka kirbu tõugud ja munad ühes ja siginewad õues niisama kui toas.

44. Tolm toas.

Raisterahwa kõige suurem waenlane toas on tolmu. Luua, harja ja rätikutega wõitlewad nad ühtepuhku tema wasta; waewalt on nad ta aga ära pühkinud, seal hakkab jälle weikfel mõedul ja filmale waewalt nähtawal kombel iga asja peale tolmu maha heitma.

Tolmu kuulutab enam kui keegi muu asi, et siin maailmas kõik kaduw on. Sest meie küsime: Kust ta õiguse pärast tuleb? Eks meie tuppa astudes ukse ees omad saapad ja kingad puhtaks ei pühi? Eks meie omad aknad ja ukseid kinni ei hõia, et tema sisjetungimist keelata? Nende küsimiste peale on wastus: „Kõik on kaduw siin maailmas, kõik langeb tolmuks, wiimati meie ise ka!”

Et mulitja kiwid wantri rataste all pihuks ja põrmuks teha ja hobuste jalgadest õhu sisse laiali pillutakse, seda näeme oma filmaga. Sga aasta tuleb teed paar korda uueste kruusitada, sest et wana kruus kui tolmu õhu sisse laiali on rändanud. Sellest tolmuist tuleb ka üks jagu meie hoonetesse, seisku peale ukseid ja aknad aastad otja kinni. Ja kuidas see sünnib? Õhk toas ei ole ilmasti just nii soe ehk külm, kui õues, ta on enamiste ifka soem kui õues. Ifka katsuwad aga kaks õhku, kellest üks soem tõine külmem ja sellepärast ka üks kergem ja tõine raskem on, kui nad kokku puuduwad, ennast ühetasa teha ehk kaaluda. Mida fitjam pragu on, kellest see ühetasaseks-tegemine läbi woolab, seda kangem on siin tuule tõmbamine, sest tuul ei ole muud ühtegi, kui mitmesuguse õhu ühetasaseks woolamine. Seda wõib kõhe ära proowida, kui kätt wõtme augu ehk akna prau ette seatakse.

Paneme ühe uue tasku uuri, kelle kaaned ümberringi heaste kokku lähewad, ühe heaste hoitud kasti sisse ja laseme teda nõnda mitu aastat seista, siis saab ommeti tolmu lõppeks tema sees olema ja kui mitte muidu, siis suurendawa klaasi abiga näha olema. Õhk woolab praukestest läbi, keda meie filmi waewalt tähele paneb, ja weab ühtlasi peenikesti tolmu-ebemeid enesega ühes. Kes ei oleks mitte tolmu-iwakesi tähele pannud, kuidas nad päikese kiirtes tantsisiwad? Ja need oliwad ifka weel kõige suuremad tolmu-ebemed.

Toas ei ole meil aga sugugi tarwis oodata, kummi tolmu õuest sisse tuleb, waid teda sünnitatakse toas ifegi küllalt. Toa põrandad kuluwad jalgade all ära, tekid ja muud riided rebenewad

aegamööda katti. Kas ja oled wälja rehkendanud, kui palju kingi ja jaapaid aastas sinu elumajas ära kannetakse, ja kui palju muud asju ära kulutatakse? Suur jagu neist asjadest kulub just toas ära. Dtsime suurendama klaasi abiga unik tolmni läbi, siis leiame seal kõige mitmesugusema asjade ebemeid koos. Seal on ebemeid willast, nõest, karwadest, puust, liiwast, rauast, jahust ja muu asjadest. Nii palju kui asju toas ehk toa ümber on, nii palju asjadest wõid ja tolmus ebemeid leida. Meie oma keha naha-soomused saawad arwa puuduma, niisama wähe iwakesed noa ehk kirwe terast, kes jo iskumise juures iga päew õhemaks kuluvad. Tolmu-iwakesi kõigest maailmast wõiksid ja õhukesi tolmukorra sees koos leida, keda sa oma hõbe sõle pealt ära pühid, kui teda pikema aja pärast jälle rinda paned. Seal on puuwilla iwakeste kõrwal, keda Ameerika Neeger põllult korjas, fullaraajufene sinu piibli kaane pealt, keda Kaliforniast ehk Austraaliast toodi; Kröönimaal korjatud padjasule iwakese kõrwal seisab riisi tolmufene Ida-Indiast, ja Aafrika wärwipuu iwakese peal siidi ebemefene, keda Itaalia siidi-usfid oliwad kedranud.

Ka elusa idufeste poolest ei saa selle tolmukorra sees puuduft olema. Wiib jo õhk suuremadgi seemned enesega ühes, miksparast ei peaks ta seemnekesti, keda palja silmaga raske näha, enese sees warjama, nagu seemede, sammalte, hallituste ja muu taimede seemneid? Seeläbi saab ka selgeks, kust hallitus kindlasse toidu-kappi ja tindipoti sisse tuleb, ehk kuidas ta seinade peale asub.

Seal, kus tolmni juuremal mõedul on, nagu wekrite peal, rehepeksmise ehk lina harimise juures, on ka õhk terwisele wäga kahjulik. Kus inimesed oma terwise eest hoolt tahawad kanda, peawad nad selle eest muretsema, et mitte palju tolmni sissehingatawa õhu sees ei ole.

45. Õ h k t o a s.

Weel enam kui tolmni läbi, wõib õhk toas nende olluste läbi terwisele kahjuliseks minna, mis inimene wälja hingab.

Õhk toas on niisama, nagu õhk wäljas, mitmest üsikust õhuseltist kokku seatud. Suurem jagu õhku on lämmastik,

feda jellepärast nii nimetatakse, et inimene ära saaks lämmastama, kui köif õhk lämmastik oleks. Selle nime sai ta siis jo enesele, kui tõisa õhu=seltsi alles wähe tunti; nüüd teatakse, et ka palju tõisa õhuseltsi on, kes inimest ära wõivad lämmastada. Umbes $\frac{4}{5}$ jagu wälisest õhust on lämmastik; temale on $\frac{1}{5}$ jagu hapniku ehk elaw=õhku juure segatud, kes nimelt sissehingamise juures meie elu ülespeab. Kui hapniku üksi toas oleks, siis ei oleks see õhk ka mitte sünnis sissehingamiseks; lämmastik teeb ta nii wedelaks ja lautab ta nii laiali, et ta just meie terwileks kõlblik on. Lämmastiku on jellepärast niisama hädaste tarwis, kui hapniku.

Nii pea kui puu ehk sõed ahjus põlewad, ühendawad nad ennast hapnikuga, mis ligiwoolawa õhu sees on. Wõtawad nad õige wähe hapniku wasta, siis sünnib neist sõe=oksiid. Pannakse ahju peldid warem kinni, kui tuli ära on kustunud, siis woolab see sõe-oksiidi õhk tuppä, ning on jo sagedaste sündinud, et inimesed toas tema läbi surma on leidnud. Aga ka siis, kui põlewad puud ja sõed juuremal mõedul hapniku wasta wõtawad ja täitsa ärapõlewad, sünnib õhk, mis sissehingamiseks mitte ei kõlba, see on sõehapus. Dema sünnib igal põlemisel, jellepärast ka lambi põlemise ja meie enese hingamise juures keha sees. Meie hingame wälise õhuga hapniku sisse, see ühendab ennast meie were süsinikuga. Seeläbi sünnib pittaline ärapõlemine meie enese sees, kust see meie keha sees tuleb. Sõehapuse, mis selle põlemise läbi meie sees sünnib, hingam wälja. See sõehapus teeb aga meie tubade õhu meie terwilele kahjuliseks.

Mida rohkem inimesi ühes toas koos elab, mida enam köifjugu lõhnawaid asju seal seisab, ja mida wähem wäljast wärsket õhku sisse peaseb, seda kahjulikumad need elumajad terwile on. Wõib õigusega ütelda, et sagedaste surm õhu sees waritseb. Uue-
mal ajal on õpetatud mehed ühe riista ülesleidnud, keda „õhu=puhtuse=mõetjaks“ nimetatakse ja kellega õhku läbiuuritakse. Seal juures on awalikuks tehtud, et inimesed seda warem surewad ja et surm seda sagedamine lõikust peab, mida tihemalt inimesed koos elawad ja mida wähem puhta ja terve õhu eest elumajades hoolt kannetakse.

Üks Inglisrahwa wanasõna ütleb: „Puhtus tuleb koge jumalafartuse järele!“ Neil on wäga õigus, sest kes puhtuse eest hoolt ei kannab, on iseenele tapja. Isearanis on aga naisterahwa hool, selle eest muret pidada, et toa õhk puhast ja selge on. Nagu

tolm selle hoolepidamises puhtuse heaks naisterahwa waenlane oli, nii on jeda neile ka puudulised hooned ja elutoad, kus õhku wõimalik ei ole uuendada ja puhastada. See on üks mõistlik naisterahwas ja kiituse wäärt, kellel iga hommiku esimeseks tööks on, toa-aknad lahti teha ja tolmü ärapiühkida, ja nimelt nõnda pühkida, et tolm rätiku sisse jääb ja õues wälja puistatakse. Talwel aga peakiwad igas toas õhu-aknad olema, kust puhast õhku sisse mõib lasta.

46. Warblane ukse ees.

1. Tere ka wirgad tütrikesed!
Tegite jo omad palwekesed?
Palun siis, halli-wati mees,
Osa ka leiwast, mis teie ees.

2. Tere weel hommikut, tütrikesed!
Wurawad hästi te' wokikesed?
Mind ja mo weikest pojakest siin
Näpistab wäga nälja piin.

3. Tere ka lõunat, te' tütrikesed!
Oi mis wirgaste wärtnakesed
Wirinal wirinal käiwad te' ees!
Meil pole raasukest kõhu sees.

4. Tere ka õhtut, te' tütrikesed!
Küll aga lendawad wardakesed
Sihinal sahinale suka teel!
Palume terakest õhtuks weel.

5. Head õöd nüüd, te' tütrikesed!
Sowin, et kenad unekesed
Õöse teid wõtaksid rõõmusta!
Homme teid jälle siis teretan ma.

(C. R. Linnutaja.)

47. Õ ö j a e l u .

1. Ööde waikne, pime kate
Mustal riidel warjab maad,
Seadab sõba silma ette;
Pimedad kõik täht'de ra'ad.

3. Taewa õhud hüüdwad rahu,
Pilwed waikselt sõuawad,
Une lennul üle rohu
Silma waatelt jõuawad.

2. Wait ja tasa mets ja wäli,
Udu ojub une wäel;
Lõpnud igalt poolt on heli,
Kaste langeb õhu käel.

4. Tuksu minu süda rinnus!
Noorus päik' sul paistab weel.
Oot', pea jõuab wasta lennus
Õhtu ka so elu-teel!

5. Kärmelt, nagu tuule kiirul,
Ajarattad rühiwad;
Meie päewad, eha wiirul,
Surma poole lehiwad.

(Elsa.)

III. Perefonnas ja ligimeste seas.

48. Peremees ja perenaine.

Mees püüdlkult seal
Maailmaga wõitleb,
Mööd ilmu sõitleb,
Ta istutab, külwab,
Ja waeb ja walwab,
Ning koristab, kunni
Ta õnne saan'd kinni.
Nii jookseb kokku tal wara kui hilja
Ta aitadesse suurt rikkust ja wilja,
Küll' peret kaswab tal, kaswab hüüd'. —
Ja waiksel wiisil
Teeb kaugel sest kärast
Mis korrapärast,
Niisama kui tema,
Ta laste ema;
Ta walitseb majas
Ja tallitseb aias,
Ei päewal, ei öödel
Saa otsa ta töödel',
Ta seadmise all'
Saak õnnistab tal;
Ta kirstud ja kapid suurt warandust näit'wad,
Ja wurinal wärtnad end' lõngaga täit'wad,
Ta laekasse, kenaste ehitud,
Kõik kangad ja willad on mähitud,
Ning hoiab neid puhtuses käsimata,
On wäsimata.

49. Tiio, üks õige laste-ema ja maja-pidaja.

Iga inimene ja asi peab oma koha peal olema, nõnda ütles Tiio igakord, kui teda küsiti, mikspärast ta oma rikka waimuannetega mõnd ülemat seisust taga ei nõuda; sest et ta tark ja mõstlik naisterahwas oli, seda teadis terwe Käiduse wald. Tema mees oli Krimmi sõas auuga isamaa eest surma leidnud, ja ta elas nüüd oma kolme lapsega weikeses majas, mis temale wald kroonu-mõisa maa peale üles oli ehitatud. Maja kõrwal oli temal ka weikene aid; kõik tema muu rikkus, millega ta ennast toitis, oli tema käte töö.

Aga pange tähele: temal ei tulnud mitte kadedust rinda, kui ta Kuusiku talust mööda läks, kes päriskoht oli ja kelle peremees uhke uue maja üles oli ehitatud, ehk kui ta wallawanema naist uhkema sõlega je ilusama nõõridega ehitatud kuues kirikusse nägi minewat, kui temal oli. Jumal on igauht oma koha peale seadnud ja saab aru pärima selle naela üle, mis ta igauhele on annud, mõtles Tiio. Kui mina walda peaksin walitsema, rahwas iga päew mo kaelas käiks ja ma oma lapsi mitte ühtepuhku oma silmade all ei tohiks hoida, siis ma ei tahaks oma rahulist põlwe wallawanema ja tema naise põlwega ilmaski ärawahetada, — wastas ta kord oma üleaidse perenaisele, kelle meel wallawanema naise üle kadedust oli awaldanud.

Tiio oli jumalakartlik naisterahwas, kes Kristuse sõna: „Armastage Jumalat üle kõige asjade ja oma ligimest kui iseennast“ — truiste omas südames kandis ja igal silmapilgul omas teus awalikuks tegi. Lauluraamat ja Uus Testament oliwad temal armsad raamatud, keda ta mitte üksi kirstus ei hoidnud, waid ka sagedaste käes pidas. Siiski ei wõidud teda nende liiki arwata, kes igal pühapäewal kirikus ja kolmes palwemajas käisiwad, et seal huluda ja nutta, aga pärast seda terawama keelega oma ligimesi läbisõeluda, — waid kui ta pühapäew hommiku oma päätüki Uuest-Testamendist järelemõtlemisega läbi oli lugenud, ja ühe laulu äralaulnud, läks ta sagedaste oma lastega seltsis põllu peale ehk metsa kõndima, neile seal lillide iluduses ja lindude laulus Jumala tarkust ja armastust inimeste nagu terwe looduse wasta tundma õpetades. Pühapäew peale lõunat käis

ta siis omi paar häid ja ustawaid sõpru waatamas, ehk nemad käisiwad oma lastega temal; ja läks ta umbes kuu sees ükskord kiriku, kes sealt kümme wersta eemal oli, siis jättis ta omad lapsed nii kauaks nende sõprade hoole alla. Kirikus ei käinud ta mitte harjund wiisi pärast, waid et seal Jumalat kõige kogudusega ühes kiita ja tänada. Sellepärast oliwad ka need aruldased käigid temale suuremaks õnnistuseks, kui tõistele, keda igal pühapäewal ainult sellepärast sinna nähti minewat, et seda kord Kristlaste juures pruugiks on wõetud.

Ehk küll' Tiio oma elu suure waewaga edasi pidi ajama, siiski ei lootnud ta millaski tõiste inimeste armupalukeste peale. Ei, ennema oleks ta nälga surnud, kui et ta kerjama oleks läinud. Töö oli tema tugi, lootus Jumala headuse ja armu peale tema troost, ja tema lapsed tema rõõm; igatüks teenigu Jumalat oma koha peal! Küll on suuri isandaid ja emandaid maailmas, kellel kõik on: „Süda, mis soowid sa weel?“ kuuled neid hüüdwat. Aga ma küsin: On neist keegi waimus õnnelikum, kui Tiio? Waata, see ta on, rahuline südame teadmus ja rahul-olemine oma päewaliku eluga, see on üks wara, kelle pärast ka kuningadgi wahel alamat taluinimest wõiwad kaetseda. Rikkad inimesed wõiwad omast warast kergel kombel ilma jääda, aga üht head südame teadmust ei wõi neilt keegi riisuda.

Küll' hüüdis wahel ka mõni küla kadekops: „Noh, seda ma ommeti soowiksin teada, mil kombel see Tiio nii heaste päewast päewa läbi ajab?“ — Mil kombel? Tiio tegi kõik omal ajal, ning igal asjal oli tema juures oma koht. Maja walendas puhtuses, aknaruudud oliwad kõik terwed, lapsed käisiwad puhtas riides ja terweis kingades, ning tarwilikud kooliraamatud oliwad neil ka kõik omapäralt. Nii heaste omad kui laste riided kodus ta lõngadest, keda ise enne oli kedranud ja wärwinud. Oli ta pesul, siis käisiwad tema käed kärmemine, kui suu; ükski tükk ei läinud kuiwatamisel katki, ükski kangas pleekimisel rikke. Labidas käis maad kaewates tema käes, kui oleks temal kohedat lund kühweldada, aga mitte rasket mulda; seemete külwi-aja tundis ta paremine pääst ära, kui kõige parem kalender. Noored tüdrukud pidasiwad teda auu sees, ja wanemad perenaisedgi küsisiwad sagedaste tema käest nõuu.

Igal pool wõeti teda hea meelega tööle, ja temal ei olnud sellepärast millaski töö puudust. Talwel, kus ronk külätänawas wõersil käib ja rebased nälgiwad, seal pidi küll ka

Tiio lapsed kanu söötes.

Tiio jeätand aknaruutude taga istuma; siiski ei olnud temal töö poolest ka nüüd kunagi puudust. Kewade-, suwe- ja sügise ajal aga ei seisnud ta palju toas. Jumala haljas ilm

õitseb niisama meile, nagu mõisa grahwi isandale, ning lõkene ja õöpitk laulavad niisama waesele kui rikkale, — seesugusi sõnu kuulsiwad tema lapsed siis sagedaste tema suust.

Läks Tiio kõndima, siis oli temal ikka weikene korw käe otsas. Leidis ta nüüd mõne laastu, kuiwand oksa, nartsu, kondi ehk mõne muu sedapööri asja tee äärest, siis koristas ta teda kohe oma korwi sisse; ta ei häbenenud seda tegemast, sest ta teadis, kuidas neid asju tulusal kombel võimalik oli tarwitada. Igal asjal olgu oma ase, ütles ta. Lapsed tegiwad nõndasamuti järele, ja kes hea leidu kätte oli saanud, see sai kiita. Laastude ja kuiwand oksadega tegi ta tuld oma katla alla; kondid aga ja nartsud müüs ta Räbala Mardi kätte ära, kes neid paberi- ja kondiwabrikutele wiis. Iga kord, kui Räbala Mart Käiduse küla katsumas käis, mis paar korda aastas sündis, leidis ta Tiio juurest ikka kõige suurema hulga räbalaid ja konta, mille eest ta sinna siis ka kõige suurema rahasumma maha jättis.

Nõnda korjas Tiio nagu lind pesa tarwis kõiksugu asju kokku. Mikspärast on Jumal meile meie mõistuse annud, ütles ta, kui meie sedagi ei mõista, mis linnud taewa all mõistawad? Nemad kannawad oma weikse jõuuga sammalt, kõrsi, willu ja sulgi, nii kaua kokku, kunni nende maja walmis on; kas meie oma suurema mõistusega seda korda ei jõua saata?

Kuuldakse sagedaste rahwa suust: Mees on tugew ja saab suurema palga, aga mis peab waene naisterahwas tegema? Teie wale-arulised! Naine näeb weikestes asjades kahewõrra sellest, mis mees näeb, ja on kainem ja walwsam. Kopikast kaswab rubla; majapidamine on naiste kunst. Tubli naine wõib hädapärast halwa mehe äratoita; aga kõige parem töötegija mees läheb hukka, kui naine midagi ei kõlba. Sellest ka nii wäga palju häda maailmas sünnib, et palju naisi oma lapsi ei mõista kaswatada, nende juures ükski asi oma koha peal ei ole ja nad oma haugutamistega mehe kõrtsi ajawad. On ommeti naisi küllalt, kes nii palju ei mõista õmmelda ja kududa, et oma enese asju korras jõuaksiwad pidada. Läheb aga mees pühapäewal oma naisega seltsis põllule jalutama, ehk nad käiwad aias oma aiawilja waatama, siis ütlen ma: see on üks tark tubli ja

jumalakartlik naine, see mõistab, kuidas oma abikaasa elu võimalik on kergitada.

Käärid, sõrmkübar, niit ja nõel seisiwad igal ajal Tiio taskus, sest weikene wiga on pea äraparandatud; jääb esite weikene auk suka sees seisma, siis wahib pea terve warwas wälja; hilja lapitud, saab kuuest mustlase kuub. Igaüht riidenartsu hoidis ta hoolega alles, et pärast paikamise juures sinine paik punase seeliku, ehk rohiline paik sinise kamponi peale ei tuleks. Tiio teadis, mis sünnis oli, ja seda ei ole mitte ikka rikka rahwa juures leida, kes sagedaste siidi ja sametit kannawad, aga alusriided, keda ei nähta, on wigased.

Oliwad kaks naist külas ninatpidi koos, siis hoidis Tiio ennast wäga selle eest, nende seltsi heitmast ja ühes keelt peksmast, waid ta tegi siis, et aga eemalt mööda sai. Tigeda naise keel ässitab maad ja rahwad kokku. Teie ei pea mitte kõik uskuma, mis inimesed räägiwad; ilmsüütaus tuleb sagedaste wäga hilja walge ette, — nõnda õpetas ta oma lapsi. Oli sellewasta mõni naaber haige, ehk mõni õnnetus ja surnud oli kusagil majas, siis oli Tiio platsis ja walwas õöd otsa, trööstis ja kandis hea meelega wõerast kurbdust ühes. Sagedaste waatas kirik'sand wesiste silmadega tema otsa ja mõtles: „See naine on Jumala ees suurem, kui mina!“ — Jah, Jumala riik on suur taewas ja maa peal, ning iga inimene wõib teda ülesehitada omas eneses rinnas. Ükski wara ei käi siin maailmas heast südame teadmusest ja nimest üle, ja neid wõib ka kõige waesem inimene omale ära teenida.

Ka Tiio juures ei jäänud kurbdus wõersil käimata. Tema õde suri palawiku kätte ära, mees läks pea järele ja mõlematest jäi weikene tütar maha. Seal wõttis Tiio waeselapse oma majasse; ta ei kiidelnud selle teuga mitte rahwa ees, waid ütles: Mis tarwis oleksiwad meil muidu sugulased? Weike Kadri nimetas Tiio tädie-emaks, ja teda hoiti niisama heaste, kui tõisa lapsi. Kui wõerad inimesed seda ilusat last kiitsiwad, siis naeris Tiio süda sees ja ta ütles: on täitsa minu õnsa õe näkkul!

Arwa juhtus kord, et Tiio külast kaugele ära läks; ta ei tahtnud hea meelega oma lastest lahkuda; omad korjatud munad ja muud kaubaasjad saatis ta karjamõisa piima-

mehega linna ja maksis temale ennema paar kopikat waewapalka, kui et ta ise aega seesuguse teekonna peale oleks kulutanud. Aga ükskord aastas läks ta siiski ise linna, et omad tagawaraks korjatud kopikad seal intressidega paigale panna; rahaga oli ta väga ettevaatlik ja hoidis oma raamatut, keda ta laenu- ja tagawara kassa poolt oli saanud, kui oma silma tera. Laste ja enese wana-ea eest peab aegsaste muret kantama, ütles ta sagedaste. Kui ommeti kõik inimesed nõnda mõtleksiwad! Waeste inimeste juures juhtub sagedaste, et nad oma isa ja emaga heaste ümber ei käi, kui need jo wanad on; neil on enesel oma perekonnaga puudus käes ja wanemad on neile sellepärast raskeks koormaks. Isa ja ema wõiwad küll' igal korral omad lapsed äratiota, aga ümberpööratud loul ei ole mitte ikka nõnda. On aga wanemad omas noores-eas kokku hoidnud, mis igal terwel inimesel wõimalik on, ja wanaduses on neil weikene kapital, kust nad kui ka paar rubla aastas intressi saawad, siis on oopis tõine lugu. Korja õigel-ajal, siis on sul häda-ajal, — seda kullast sõna oli Tiio jo lapse-põlwes oma õnsa ema käest õppinud; sell' ajal ei olnud aga weel laenu- ja tagawara-kassasi. Sellest tulusast asjast oli temale wallawanem, kes siis ka jo pääkohtumehe ametit pidas, alles pärast rääkinud, ja tema oli külas esimene, kes oma tagawara seesuguse kassa sisse intresside peale pani. Nädalas heitis ta omast teenistusest wiis kopikat selletarwis kõrwale ja temal oli nüüd jo 25 rubla kassas. Selle raha eest oleks ta ühe hea lehma wõinud osta, kui temal heinamaad oleks olnud, aga ta mõtles: Las' mo wanem poeg nii wanaks saab, et tüki maad wõib rentida. See wõib siis kaewata, künda ja lehma pidada, külwata ja lõigata nii palju kui ta tahab; naisterahwa kohta üksinda on seesugune tallitus liig kirju.

Kui wanadus Tiiole kätte tuli ja need päewad, kellest öeldakse: nad ei ole meie meele pärast, seal oliwad tema lapsed kõik prisked ja auusad inimesed, igal ühel oli oma amet ja nad oliwad oma emale toeks. Tema kasutütar Kadri sai küla sepale mehele ja tema oma tütar Marta ühe nõuuka noore peremehele. Peale Marta pulmi ütles ta: Nüüd wõin ma rahuga hauda minna, ja ta õmbles oma surma-särgi ühest riidest walmis, mis ta ise oli kedranud.

Tema elaw waim jäi ikka wagusamaks, ja ta käis ümber, kui keegi, kes oma armsat kodupaika jumalaga tahab jätta, et ära kaugele teekonnale minna. Wiimasel talwel kadus tema jõud ikka enam ja enam ära, ja kui lina suwel jälle õitses, seal läks ta oma poja najal weel kord wälja, et wiimast korda oma ilusat linapõldu näeks, kelle harimise peale ta suure jau omast elust ära oli kulutanud.

Weel sell'samal nädalal heitis ta haige-woodisse, ning Jumal läkitas oma rahu-ingli, et selle truui inimese hinge parema kodadesse saata.

Kui kiriku kellad temale wiimast korda helisesiwad, seal oli terve wald liikumas. Kedrajad paniwad ühe õitsewa linadest tehtud wanniku tema kirstu peale, mõisaherra ise ja wallawanem käisiwad kirstu ees, ja kirstu taga nähti sadande kaupa rahwast. Igas majas oli õnsa Tiio sõpru olnud, aga ei ühtainust waenlast.

Haua ääres rääkis kirik'sand sellest truust ümmardajast, kes oma naelaga auusaste oli kaubelnud ja lõpetas nende sõnadega: „Minge ja tehke nõndasamuti!“

Õiglaste mälestus jääb ikka õnnistuses kestma; see sõna sai ka Tiio juures tõeks. Mitte üksi kristlikus elus ei olnud ta oma terve külale eesmärgiks, waid ta oli Käiduse küla-rahwast ka ilmaliku wara poolest kaunima järjele aidanud; sest tema käest oliwad selle küla noored tüdrukud kõiksugu peenikesi kangaid õppinud kuduma, ning tema aias oliwad nad äranäinud, mill kombel aia-wilja kõige mõnusamalt wõimalik kaswatada. Käiduse küla koutused oliwad Tiio elu-ajast saani igal pool kuulsaks saanud, ja üht maja ei olnud enam selle külas, kellel mitte kena aia-wilja-aid ei oleks juures olnud, kus õunapuud, mesilased ja ka mõningad lillid millaski ei tohtinud puududa.

Jumal ei otsi oma tööriistu mitte üksi suurtsugu rahwa seas, ei, tema kutsumine läheb ka nende juure, kes waeses urtsikus elawad. Sellepärast, nagu õnnis Tiio ütleb: Igaüks olgu truul omal kohal, sest keegi ei ole nii halw, et Jumal temale mitte ka ühe naela ei oleks kätte uskunud, keda ta inimeste heaks wõib tarwitada!

Õnsam on anda, kui wõtta.

50. Maria Grotius.

Kes Huugo Grootius (ütle: Grootsius) oli, seda teadwad kõik kirjatundjad mehed; sest ta oli üks kuulus õpetatud mees seitsmendamas aastasadas ja tema kuulus raamat: de jure belli et pacis, ehk: sõja ja rahu õigusest, on weel tänapäewal mitme riigi-ülema ja õigusetundjale nõuandjaks, ehk teda küll' esimene kord jo aastal 1625 trükiti.

Mitte nõnda ei ole lugu Maria Grotiuse, tema truui ja armastawa abikaasaga; sest tema ei ole mitte raamatuid kirjutanud, ja mis mitte trükitud ei ole, sellest ei räägita kaua. Maria, see auus, truu ja osaw naisterahwas, ei ole aga sellepärast mitte mures olnud, kas temast räägitakse ehk mitte, waid on oma südame sunnitusel waikselt äratoimeetanud, mis sadade aastate järele nüüd weel iga naisterahwale truuse ja auusa meele eeskujuks wõib olla.

Huugo Grotius oli a. 1583 Niiderlandis sündinud, aga tema isamaa ei mõistnud teda mitte auustada, nagu tarwis, waid teda heideti pealegi, kui mitmesugu tagakiusamist ja waewa oli tunda saanud, Lööwensteini lossi peale elujaks wangi.

Selle raske põlwe sees kergitasiwad tema elu kaks asja. Esmalt tohtis ta omale naabri Gorkumi linnast nii palju raamatuid tua lasta kui tahtis, ja tõiselt tohtis teda tema Maria mitukord nädalas waatamas käia.

Oli just 21. Märtsil 1621, kui Maria ühel ilusal kewadisel peale-lõunal jälle oma meest waatama tuli. Sell' korral kandis ta isesuguseid mõtteid enesega ühes wangikojasse; aga ta ei awaldanud neist esiotsa oma mehele ühtegi. See tühjendas parajalt üht raamatute kasti, mis ta mõne tunni eest tagasi Gorkumist oli saanud. Maria waatas seda tööd imekspannes pealt, kuidas tema mees ühe raamatu kaane tõise järele lahti lõi ja kõikide pealkirjad nagu silmadega alla neelas, kus juures raudwardaid toa akante ees temale meelegi ei tulnud.

Wiimane raamat oli kasti seest wälja wõetud; see töö oli otsas. Tema andis oma abikaasale kätt. See naeratas ja ohkas raskeste.

Ütle minule, Huugo, mis seisab siin kõikides neis raamatutes? küsis Maria pehme healega.

Armas laps, wastas ta, palju Jumala sõnast ja auust ja inimeste igawestest õigustest.

Heledates silmapisarates wõttis naine oma mehe mõlemad käed oma peusse ja ütles waimustawalt: Jumala au ja inimeste õigused on õues. Põgene siit häbi ja ülekohtu koo-past! Ta heitis omad hõlmad oma mehe ümber. Mees rääkis waigistamise ja kannatuse sõnu, aga tema ütles: Minu nõu ja otsus on kindel, ning sina ei saa minu armastust mitte põlgama, waid saad tegema, mis ma tahan. — Mees waatas imekspannes oma naise otsa. See hüüdis: Katsume järele, kas see kast sinule pitk küllalt on! ja näitas siis käega, et wang sisse peaks heitma. Tema kuulus mees tegi seda pool naeratates, pool imekspannes. Kast oli paras. Maria pale läikis rõõmu paistuses. Ta tegi mõned weiksed augud kasti kaane sisse ja ütles: Nüüd katsume järele, kas sa nii kaua kastas kannatad olla, kunni sõit wee peal Gortumi läheb. Nende sõnadega istus ta kasti kaane peale ja wõttis liiwauuri kätte, et selle järele aja pitkust äramäärata. Spetatud mehel käisiwad aga waheajal kõiksugused mõtted Jumala auust ja inimeste õigusest läbi pää, ja ta hakkas, oma jalga-dega wasta raamatukasti seinu kompsides, kõiksugu priiuse püüdmisi awaldama. Muidu aga kannatas ta oma aja otsani ära. Seal palus teda Maria, et ta laewa peal rahulisemalt kasti sees istuks ja oma seal-olemist kudagi wiisi ei awaldaks.

Nüüd oli pea suurem nõu peetud, aga kuidas teda täita?

Lossi-ülem oli kodust ära. Maria läks tema abikaasa juure, pani temale mureliku näuga ette, kuidas tema mees ennast ööd ja päewad raamatute kallal ärawaewata, ja pealegi nende keeldud ja patuste raamatute juures, kelle läbi ta wangi sattunud, ja kuidas tema nõu olla, kõik need raamatud sala Gorkumi tagasi saata, kui lossiülema armuline abikaasa seetarwis luba saaks andma. See ei pidanud neist raamatutest palju lugu ja andis luba.

Maria ruttas oma mehe juure, see ronis kasti sisse ja pea oli see kahejalgne raamatukogu kaanega kinni kaetud. Maria waigistas omad südamepõksumised rahuli, sest jo astu-siwad kaks soldatit sisse, kes kasti ära pidiwad wiima.

Peastmise tegu oli korda läinud. Grotius jõudis ilma waewata Gortumi, kus ta ühe sõbra abiga, kelle adressi all ta sinna oli saadetud, õpipoisi riides Antwerpi linna jõudis. Siis põgenes ta Prantsuse maale, kus teda seeaegne Prantsuse kuningas Ludwig XIII. väga lahkeste wasta wõttis.

Aga mis sündis Mariaga?

Waewalt oli kast ärasaadetud, seal läks ta wangihoidja juure ja jutustas temale, et tema mees haigeks olla jäänud, nii et temale kõige weiksem kära paha teha, ning et Maria ise tahta sellepärast sisse kanda, mis temale tarwis oleks. Ta palus nii haleda healega, et wangihoidja tema tahtmist tegi. Kui aga tema arwamise järele mees jo üle Prantsusemaa piiri wõis jõudnud olla, kutsus ta ise wangihoidja sisse. Asi sai nüüd awalikuks ja Maria jäi Lööwensteini lossi peale mehe asemel wangi.

Nagu Maria ja tema mees ette oliwad arwanud, sündis ka. Et Grotius Prantsuse kuninga kaitsmise alla oli saanud, ei julgenud tema isamaa kohtud tema naist mitte enam kaua wangis pidada, waid lasksiwad ta lahti ja lubasiwad teda minna, kuhu ta tahtis. Maria ruttas nüüd lühema tee peal Pariisi linna ja langes siin ühel hommikul rõõmu-pisarates tänuliku mehe hõlma.

51. Kuidas iga päew õnnelik wõib olla.

Sah, kes seda kunsti mõistaks! mõtled ja. Lõsi küll, mina jeda kunsti küll ka täitja ei mõista, aga natukene olen ma temast kätte saanud, mis ma sinule ka tahan teada anda. Katsju järele teha, kas aitab. — Näituseks: Wõta iga hommiku nõuiks, täna, üks puhas kellele, rõõmu walmistada ja teda, nii palju kui ja wõid, õnnelikuks teha. Mine siis oma töösse ja tee kõige pealt, mis sinu kohus on. Sinu meel saab seal juures rõõmus ja lõbus olema, sest auus mõte teeb rõõmsaks. Katsju siis oma ettewõtmiist täita, kuidas ja wõid. Ei pruugi jo mitte juur asti olla, mis ja tõisele kingid ehk walmistad; tee jeda aga lahke nõu ja mõtetega ja kõik saab heaste minema.

Rahkordne õnnelik saad ja aga olema, kui sinu ligimene jedajama nõuu on wõtnud, mis sina, ning ta saadab sinule nüüd midagi lahkeste majasse ehk südamesse.

See on see inimeste kaunim ja salam ühendus, kui igaüks seepeale mõtleb, lühikest elu-aega, mis siin maa peal tõiste kõrwal kõnnib, omale nii palju kui võimalik headuse ja iludusega kaunistada.

Ja weel ülema järje sisse tõuseb see armastus, kui seepeale mõeldakse, midagi teha, mis üleüldise inimliku õnne, mis walla, riigi ja rahwa heaks langeb. See mõte annab iga inimesele, olgu tema elu muudu ka nii weike ja kitsapiiriline kui tahes, ühe auu ja kõrguse tundmise, ühe õnneliku olemise südamesse, kelle läbi inimene terve maailmaga lepitatud on — see on armastuse läbi.

52. Nuusa inimeste rõõm.

Rülap mõnigi mees sellest hädaft teab jutustada, mis aastal 1868 ja 1869 meie maa peal rufus, kus hirmus põud oli walitsenud ja kõige hirmsamat näljahäda meie rahwa seffa toonud. Wallawalitsused oliwad küll ülemate poolst raha laenuks saanud, kelle eest wilja ostfiwad ja rahwale natukese aawal laenu peale wälja jagafiwad, aga mis need mõningad karnitsad suurte perede ja pitka aja kohta mõjufiwad! Nälg ja nuttu oli igal pool leida, ja mõnigi inimene langes sell' korrall enneaegu hauda.

Sell' ajal elas Pärnumaal üffikus metsa-talus rentnik, kellell juured põllud käes oliwad, aga kes neist ilmafki liig palju saafi ei olnud saanud, seft et metsa wesi wäga kangeste põldude peale kees. Nüüd põua ajal oli aga see aluswesi just tema õnneks olnud, kus ta põldu parajal mõedul niifutas ja mehele igast wiljast peale kümme seemet andis. Neli nädalat enne Sõulu wiis mees omad wiimased wiljakoormad Pärnu ära ja sai korraga mitu sada rubla wälja maksetud.

Mõni tõine mees oleks nüüd kofe oma raha mõne kontorisfe intresfi peale wiinud, ehk oleks oma naise ja tütardele ilusad fitfi kleidid ja jafid ostnud, et neid tõised naisterahwas kirikus kadefusega imeks wõifiwad panna; aga Kaarel — nii oli meie rendi-

talupoja nimi — ei teinud üht ega tõist, waid wiis oma raha koju, ja arwas tee peal järele, kuidas ta teda kõige mõnusamal kombel ära wõiks tarwitada. Rikkust ei olnud temal weel ilmaski olnud, aga päewast päewa oli ta oma pale higi sees seiemaale kawnifeselt läbi ajanud. Siiski oli ta jagedaste ütelnud: „Kui ma rikas mees oleksin, siis peaks meie waeste käsi praegusel nälja-ajal paremine käima!“

Kui ta nüüd täis raha-kotiga koju tuli, kutsus ta oma naise kambri ja puistas oma raha tema ette laua peale wälja, näljatades: „Waata, Kai, nüüd wõime toredaste elada. Mis ja arwad ema, mis wõib inimese südant küll kõige enam rõõmustada? Riia pallsam on üks karastaw jook, käib luist ja liigetest läbi, nagu tuli; ehk pean ma sinule pudel magusat kirsi napsi ostma, kelle abiga mõni hea õhtu rõõmsad wõime olla?“ — „Ah, Kaarel,“ wastas naine, „kuidas wõin ma raha pillates rõõmus olla, kui minu naabrid nälja kätte lõppemas on! Kõik eilse päewa olen ma jo raske südame kurbduse sees kurtunud, nii et ka ööje enam ei saanud magada!“ — Kui nüüd mees järele päris, mis temal siis juhtunud, rääkis naine edasi: „Eila hommiku päikese tõusu ajal tuli Sõetaguse Mai läbi lume-angede joostes meie majasse ja palus mind nuttes, et ma Sumala pärast tema isa tuleksin vaatama, kes suremas olla, ja temale midagi karastusjeks toitu kaasa wõtaksin. Ma wõisin arvata, kuidas seal lugu oli, wõtsin pool leiba, natukene wõid ja paar toopi tangu kaasa, ning läksin üle jõe Sõetaguse sauna. Oh ja helde ristikene, oli seal wiimane lugu käes! Mees oli pitkali õlgede peal, walge nagu lubja sein; naine nuttis põlwili aseme ees ja lapsed seiswad ümberringi, nagu elusad näljakujud — terwes majas aga ei olnud suu täit leiba. Sa seesugusi waeseid, kes sarnatses näljahädas, on ka weel muud meie pool. — Ma ei tea mitte, aga minul näitab, kui ei tohiks ma hea südame tundmisega mitte tundi rõõmupidu pidada, kui seesugune häda minu ligimesi waewab!“

Kunni naine nõnda oma jutu otsani ära rääkis, waatas Kaarel üksi filmi põranda peale maha. Nüüd kargas ta järje pealt püsti, wõttis oma naise käest kinni ja ütles: „Just nagu sinu, on ka minu mõtted. Rõõmus süda peab minul olema, ja kui ma tõistele midagi head teen, siis teeb see mo südame rõõmsamaks, kui wiin ehk õlu. Nüüd arwame järele, kui palju meil raha üle jääb.“ Nende sõnadega luges ta enne kaheaastase rendi 180 rubla laua peale wälja, siis ühe uue wanfri rautamise tarwis

16 rubla, ja siis veel 50 rubla, mis tõise sügijeni ühe ja tõise asja peale tarwis läks. Et nüüd veel ligi 40 rubla järele jäiwad, ütles ta: „Arwa kõik walla waesed kofku, küpseta iga wana inimese kohta kaks suurt pätsi leiba ja iga lapsle ühe weikese leiwa, ning saada siis leiwad nende waeste inimeste kätte, ja pane iga maja kohta paar naela sea liha ja rubla raha ligi. Kui siis neil inimestel üks röömus päew on ja nemad oma söögipalwe ilma filmaweeta ära peawad, siis saab meie meel, arwan ma, ka röömus olemä, ilma et meie muud oma sööma-ajaks pruugiksime wotta, kui oma igapäewast toitu.“

Kui nüüd naine sell' kombel oma meest kuulis rääkiwat, läks tema süda jälle kergeks; ta ütles iga mehe sõna peale Ja, ning puistas jahu leiwaastna sisse ja küpsetas ööd ja päewad, kummi aru täis oli. Siis saatis ta oma lastega leiwad, liha ja raha waeste inimeste kätte, ning sell' päewal ei olnud wallas mitte üht waest, kes oma kõhu täis ei oleks saanud ja südame ja juuga meie talu-rentniku oma naisega ei oleks tänanud. Neil enestel ei olnud aga sell' päewal midagi muud rooga laua peal, kui igapäewane toit, aga nende südames liikus hea teu tundmine ja nende meel oli röömus.

See oli nüüd seiemaale väga hea ja armas lugu, aga ta ei olnud veel kõik. Mõisjas, kelle pärisomanik wõeral maal oli, elas sell' korral üks rikas wana naisterahwas. Kui see kuulda sai, mis talu-rentnik oli teinud ja kuidas omale ühe röömu-päewa walmistanud, oli see väga tema meele pärast, ja ta mõtles, et ta sarnast röömupidu ka endale wõiks walmistada. See on iga hea teu wõimus, et ta ka tõiste juures sarnatseid tegusi ilmsiks äratas. Jõulu laupäewal kutsus wana-emand kõik walla waesed mõisa kofku, kus nad suurte laudadesse seati, kelle peale suured waagna täied praadi, worsti, peenikest leiba ja muud roogast kanneti. Iga waese ette pandi peale selle kannu täis õlut. Neile, kes haiged oliwad ehk muidu ei wõinud tulla, jaadeti need road kõik koju. Nõnda sõiwad ja jõiwad waesed omad kõhud täis, ning mõni ei olnud omal elu-ajal veel jeesugust head lugu näinud. Wana-emand ise käis ümber ja käskis aga tubliste rooga ettewotta, ning kui inimesed teda tänasiwad, ütles ta: „Mis teie mind tänate! Kui talu-rentnik omas waesuses teid wõis aidata, kuidas mina omas rikkuses siis teisiti tohtisin teha?“

Kui nüüd inimesed omad kõhud täis oliwad sõonud ja arwa-siwad, et pidu otjas oli, wiidi nad tõise tuppa, kus ütlemata ilus

jõulupuu põles. Siin saidwad waesed iga oma lapse jaoks tüki riidet, ühe rätiku ehk mõne muu tarwilise kingituse. Ja kui nad wana-emandat selle uue rõõmu eest tänama läksiwad, sai weel igaüks ühe kolmerublaise raha omale peusse.

Seesugusi rõõmsaid pühi ei olnud selle walla waestel weel ilmaski olnud, ja weel tänapäewal räägiwad nad talurentniku Kaarli hea-teust, kes nüüd päriskohta omanik on, ja mõisa wana-emanda jõulu annetest, nagu oleks see lugu alles eila sündinud.

53. Hädaliste seltsis.

Wahel hädaliste seltsis olla, see on niisama tähtjas meile kui neile. Meil on seal võimalik, seesugusi inimeselkuid südame-awaldusi tundma õppida, keda meie kellegi muu olemises näha ei saa; seal awaldab ennast inimene seesuguses nõudmises, nagu meie seda inimeste juures mitte võimalikuks ei oleks arwanud, ja ka jälle seesuguses tegewuses, mis meie imespannes näeme. Meie ei wõi inimese häid ja halbu omadusi kusaigil muial nii selgelt üllistelda, kui hädaliste seltsis. Kui suurel määral Jumal üks õige Jumal on, ja kui wäga ta headuse püüdmistele õnne ja rahu palgaks annab; kui palju noorepõlne püüdmine headuse poole, warane wõitlemine halwa harjutuste wasta wäärt on, ja mis hingele rahu annab ehk mis temale rahu mitte ei anna: — kus wõib seda kõik paremine õppida, kui hädaliste seltsis? Nende juures wõime woorust õppida, mis meie terve elule tähtjad on. Kannatust inimestega, parajat mõtetu meie tahtmistele ja nõudmistele, mis tõiste inimeste kohta lähewad, pehmust meie kohtumõistmistele meie ligimeste mõtete ja tegude üle, tõsist südame armu ja headust, — kes kõik neid asju hädaliste seltsis ei ole õppinud ja nende poolest rikkamaks saanud, see ei ole tõeste mitte õigel kombel tähele pannud ja õppinud.

Kes muud ei mõista, kui oma kasuks elada, see hoiab ennast neist majadest eemal, kus häda ja haigust on. Kes ennast aga alles siis inimese nime wääriliseks arwab, kui ta auus liige suures rahwa seltskonnas on, see wahetab wahel hea meelega omad rõõmu- ja õnne-majad häda- ja haiguse-kodadega ära. Temal näi-

tab see armuta süda olevat, kes rõõmus võib olla, kui tema wend ehk öde häda kannatab. Demal on õnnelikuks-tegemine ka õnnelik olemine. Ta jätab rõõmsatele nende rõõmud ja nutab wahel nutjatega, sest kes sõbra ehk ligimese eest, keda ta näeb, mitte mõned kurwad tunnid oma peale ei wõi wõtta ja omad rõõmud mõneks ajaks maha ei taha jätta, kuidas võib see Sumala, tõeduse ja wooruse eest midagi teha, mis ta mitte ei näe?

Kusagil maailmas ei ole suuremat inimeste armastajat olnud, kui Jeesus Kristus oli, kelle armastus ligimeste wasta teda surma ajas. Teda ei ole aga ka kusagil muial nii sagedaste nähtud, kui haigete, surejate, leinajate ja muu hädaliste juures.

54. Risti ärawalimine.

Üks inime, kes karjus rasket risti,
 Jäi magama, ja unes nägi ta,
 Et teda üles taewa poole kisti.
 Muujärje peal ta tunneb Sumala
 Seal istuwat, ja püha ingli wägi
 On teda kiitmas oma lauluga.
 Ta ehmatas, kui tema seda nägi.
 Kui julgus jälle tuli tagasi,
 Siis alanduses suu ta lahti tegi:
 Oh, Isjand, luba mulle ommeti,
 Et mina sulle wõiksin teada anda,
 Mis minu südant koormab alati:
 Ma tean, et mo kohus risti kanda,
 Ei sellepärast mina nurise,
 Kui aga raskust liiga peal ei panda.
 See rist, mis mina kannan, — tõeste,
 Liig raske igapidi, — ole hea,
 Ja anna tõine kergem minule."
 Sai ta nii palunud, siis tunneb pea,
 Et teda üles kistas rutuga,
 Kus poole, — ega tema seda tea.
 Kui põhi jälle all, siis waatab ta

Ja näeb üht wäga suurt ja uhket tuba,
Kus rista seina najal otsata;
Ja ühe heale kuuleb kostwat juba:
„Waat, see on inimeste risti ait,
Nüüd otsti parajat, jull on seks luba!“
Mees rõõmustab, ta hakkab sedamaid
Sealt risti nõudima, mis ei waewaks teda,
Ta katsub suuremaid ja wähemaid.
See ränk on, see liig suur, see teeks wist häda,
See kergem, aga ääred terawad,
Need teeksid haiget, — „Si ma taha seda!“
Üht nähti kulla karwa hiilgawat.
Mees mõtles: „Eks see oleks mulle hea!“
Kuid hirmus raske leidis oawat.
Nii katsus tema läbi terwe rea,
Kõik otsimine oli asjata,
Ta ifka tõiselt leidis tõise wea.
Mis muud, kui pidi peale hakkama
Ja mööda seina jälle kõiki rista
Weel tõise korra läbi waatama.
Siis leidis tema wiimaks ühe, mis ta
Si pannud enne mitte tähele,
Ta katsus seda oma käega tõsta,
Si kerge just, ei wäga raske see,
Waid häda pärast sündis ifka kanda.
„Waat“, ütles ta, „see kõlbaks minule.
Ehk lubad, Isfand, seda mulle anda!“
Ta waatab, — ime, just seesama rist
See ongi, mis tall ifka oli kanda;
Nüüd polnud kandes enam kaebamist.

(R. E. Malm.)

55. Belisar ja tema tütar.

Kreeka keisri Justiniani ajal elas seal mees nimega Belisar, kes küll alamast soost oli, aga keisri enese wahi-wäe seas enamast nii wälja näitas, et ta esimehe pealiku aun siise tõusis. Keisril oli jell korral Persialastega kardetaw sõakord käes, ja ta ei jõud-

nud nende sõawäele, mis 40,000 meest juur oli, mitte poolt nii suurt wäge wasta saata. Aga Belisari tarkus makkis enam, kui Persialaste juur sõawägi: Belisari wõitis Persialased ära ja sundis neid rahu tegema, mis Kreeklastele juureks kasuks oli. Tõisel aastal, peale selle kui omas eneses päälinnas Konstantinoopolis tõusnud mässamise, mis palju werewalamist sünnitas ja ühe jaur linnast tuha-uufuks tegi, tugewa käega ära oli waigistanud ja oma keisrile trooni ja elu peastnud, läks ta laewa-wäega Aafrika maale Gelimeri, Bandaalide kuninga, wasta sõdima. Tema wael ei olnud enam, kui 15,000 sõameest, siiski wõttis ta Kartaago ära, wõitis waenlaste üle ja wiis nende kuninga wõidu rõõmu-sõidul Konstantinoopoli linna. Justinian näitas oma pealiku wasta palju armu üles, laskis tema auuks rahagi walada ja tarwitas teda ifka jälle uueste see peale, et omale uufi maid wõita. Nii saatis ta teda ka Itaalia maale, et ta seal Ostgootide riigi ära-huffaks.

Belisari läks oma laewa-wäega Sidžiilia randa, wõitis linnad Sirakuus, Palärmo ja Naapoli ära, löi lahingus Gooti kuninga Witiguse, wõttis ta wangi, läks wõiduteel ka Rooma linna sisse, ja wiis oma keisrile ka selle riigi krooni ja wangi wõetud kuninga Konstantinoopolisse. Ka Bulgaarialaste wasta läks Belisari sõtta ja ka siin oli wõit tema pool.

Need suured teud, mis ta oma isamaale oli teinud, need lahingud, kus ta oma werd tema eest oli walanud, need wõerad maad, mis ta oma keisrile oli wõitnud, oleksiwad selle keisrile küll julgeste wõinud näidata, et Belisari temale niisama truul alam oli, kui wahwa wõitja. Aga tõised inimesed oma kadefusega, kes hea meelega niisama wägewad ja kuulsad tahtsiwad olla kui Belisari, aga kellel ommeti mitte nii palju jõudu ei olnud, tema sarnatseks jaada, püüdsiwad tema langemist taga, ning kahtlase meelega keiser oli kerge usuline ja tänamata küllalt, laimajate sõnu kuulda wõtta, kes temale kõrwa sofistasiwad, Belisari tahta keisrit äraanda ja ise trooni peale tõusta. Tema peale sai ka tõeste äraandmise kaebus tõstetud, ja keiser, kes seda suurt meest nüüd niisama kartis, nagu ta teda enne oli armastanud ja uskunud, tegi ta kõikidest oma ametitest lahti ja laskis teda wangi heita.

Aga ka sellest ei olnud küllalt. Keiser kartis ka nüüd weel tugewat meest ja tahtis tema poolt kahjutegemist wõimatumaks teha. Tema andis sellepärast seda hirmsat käsku, Belisari filmad pääft wälja pista ja teda kodumaalt äraajada. See hirmus tegu

tehti ka tõeste ära; need truud silmad, kes keisri õnne, auu ja elu eest olivad walwanud, pisteti tulise rauaga wälja, ja kui see oli tehtud, otsiti inimest, kes pimedale mehe üle kuningriigi piiri wälja oleks wiinud. Alwalikult sai kuulutatud, kes jeda kurba tööd oma peale tahaks wõtta, aga keegi ei tulnud ennast pakkuma. Wiimaks tuli üks poisikene ja lubas õnnetuma pimedale teejuhiks üle piiri olla. Seda anti Belisariile teada, tehti wangikoja uks lahti, wõeti rauad tema ümbert ära ja anti wahwa sõamehele siis mõega asemel kepp peusse, et ta jäädawalt oma isamaast lahkuks.

Mitte üksi inetu kahtlusmeel tema wasta ja tema hirmus piinamine ei rufunud Belisari waimu maha, ka mitte üffi tema jube tulewik, mis teda ootas, ei teinud temale muret, waid tema süda oli ka seeläbi lõhki kiskutud, et ta neist pidi lahkuma, kes temale kõige armsamad siin maailmas olivad, see on omast naisest ja lastest, nimelt ühest tütreist, kelle nimi Treene oli, kes lapselikus truuses ja elluses noorest põlwest saani tema poole oli hoidnud, seiemaale igal pool tema seltsis olnud, temale sagedaste, kui ta wõitudest tagasi tuli, tema kuuma, weretilkadega niisutatud otsaesist kuiwatanud, ja teda õrna käega peale tema ameti raskuste rawitsemud. Ka see tütar oli teda nüüd maha jätnud. See oli liig raske koorem selle õnnetu inimesele! Weel üksainus kord tahtis ta temaga rääkida, weel üksainus kord tema armsat healt kuulda, weel üksainus kord teda oma wasta rinda suruda ja siis kui jant wõerale maale minna.

Wangihooone hoidja oli ära läinud; Belisar teadis, et wangihooone eeskojas pois üffi oli, kes temale edespidi juhtijaks pidi olema; ta kutsus poisi oma juure ja ütles temale taja illukesi, et ta teda, enne kui linnast wälja läheksiwad, weel kord tema tütre Treene juure wiiks, keda ta jumalaga tahta jätta ja wiimast kord õnnistada. Aga pois ei wõinud nutu pärast mitte wastust anda; ta langes Belisari ette maha, wõttis tema põlwed oma hõlma ja nuttis walju healega, sest see pois ei olnud keegi muud, kui — tema tütar ise, kes ennast kõikidest lahti oli kiskunud, et ka nüüd mitte isa maha ei jätaks, ja et ka nüüd kui kaitsja ingel tema kornistawat jalga juhiks. Ja nii on ta oma isa ka wälja juhtinud wõerale maale ja on tema kurwast elust oja wõtnud, kurni tema surmani; ning nõnda jäi see waene pime isa õmmeti rikkaks meheks oma tütre truui armastuse läbi.

Õnnistatud olgu see tütar, kes nõnda oma ijale kaitsjaks on!

56. Soomöldri Leena.

Soomõlder oli kõige kihelkonna rahwast kõige rikkam mees. Mlujad hobused hirnusiwad reheall, rammusad lehmad rööfisiwad laudas, tugewad härjad mõirasiwad koplis. Weski tõi iga päew raha juure.

Sellel mõldril oli üks weikene tütar, nimega Leena. Juba lapsest saani ellitas ema igapidi tütrekest; mis tema ual tahtis, seda ta sai. Mõnikord müras mõlder naisega sellepärast, aga naine hakkas mahedast wasta rääkima ja ütles: „See on jo meie ainuke.“ Leenal pidi tüdruk ees ja tõine taga olema, teda, kui ta juba kuus aastat wana oli, riide panema ja pesema, temale aseme ülestegema ja juua andma, teda õhtu magama kiigutama, ning nõnda edasi.

Seeläbi kaswis Leena nii isemeelseks, et ta juba künnemas aastas wanemate üle täieste walitses.

Ühel päewal tuli üks waene, sõas äralastud puu-jalaga soldat mõldri juure ja palus andeid. Leena kihendas: „Ema, ema, peksa see hirmus inimene majast wälja, ära anna temale midagi!“ ja ema, nõrk, täitis käsku.

Kord oli Leena kirikus siidi riietega preilit näinud. Kohe ütles ta emale: „Minule pead sa ka niisugused riided ostma!“ ega ei jätnud enne rahu, kurni ema linna sõitis ja temale poest siidi riided ostis.

Ühetõistkümnema aasta sees wiisiwad wanemad Leena linna kooli, sest kihelkonna kooli laste hulka oli ta liialt ilus ja peenikene. Siin oli ta iga koolmeistrile waewaks ja pidi teda iga poole aasta pärast jälle tõisi kooli wiidama. Kurni kuuetõistkümnema aastani õppis ta waewalt lugema, sugu kirjutama ja neli esimest jagu rehkendama. Ta podras aga selle eest natukene Saksakeelt, nimetas ennast Helene, ja pööris nüüd kui päris Sakslane koju tagasi. Siin ei pistnud ta sõrmi külma wette, waid tahtis mehele minna.

Dilga Willem käis peale tema leeris käimise kord kosjas, kes walla kõige wiisakam noor peremees oli, aga Leena saatis teda nende sõnadega minema: „Ega ma sinu sigu ommeti sõötma ei tule; mina pean omale Saksa mehe saama!“

Rahe aasta pärast tuli ommeti peenikeses riides Saksa mees kosja. Nüüd ei olnud enam nalja, waid pulmad peeti ära ja pidu kestis terve nädal otja.

Noor rahwas ei teadnud majatööst mitte märkigi, waid elasid selgest armust. Noormees jõi iga päew pudel weini, patseeris käed taskus ja oli wanematele suuremaks kui ristiks. Need suriwad mure pärast ära. Nüüd müüs noor paar weskile töistele ja läks linna elama. Raha lõppis aga mõne aasta pärast otja. Et mees oma ametit enam ei wiitsinud käsile wõtta, selle eest aga hea meelega liig sagedaste keelt tahtis kasta, siis hakkas ta wargile ja wiidi Siberimaale.

Leena lõpetas kui waene kerjaja jant oma päiwi Soomöldri aia ääres.

Kes auuga tahab elada, peab tööd tegema.

(S. Bärn.)

57. Toolse rannamehe tütar.

(Ennemuistene jutt.)

Toolse rannas elanud wanal ajal üks põhjatu rikas kalamees, kellel raha ja warandust mitmest põlwest juba päritud, arwamata seda, mis ta ise kofku olnud kraapinud. Temal olnud üks ainuke tütar, pealt nähes kaunima lillikese jarnane, aga seeft poolt kurja täis. Isa warandus wenitanud tütrekehe nina nii kõrgele, et tema arwates meie maal mehe poega ei wõinud olla, kellele ta mehele lähäks. Sellest ei oleks muidu wiga olnud, kui tema noori mehi enda poole ise ei oleks awatellenud ja pärast pilgates häbiga oma teed saanud, pealegi weel neid naernud ja rahwa ees teutanud. Seda mööda, kuida põlgtud kofilaste lugu päew päewalt igal pool tuttawamaks jäänud, lõppenud wiimaks peiuratsude teede tallamine, sest et noored mehed mõtlesiwad: Hallitagu ülemealne oma raha kastide taga wanaks tüdrukuts, kelle liha peale pärast hundigi hammas enam ei hakka!

Paar aastat läinud selle peale rahulift mööda, kus kedagi enam kosjas ei käinud, seal tulnud ühel hommikul üks wõeras suurtsugu kofilane musta hobuse seljas, ise kullast ja hõbedast läikides, nõnda et waksja wõrra wähemaks ei wõidud arwata, kui kuningapojaks. Niisugust kofilast ei tohtinud wanemad ega tütar põlata, waid wõeti teda suure auu ja iluga wasta. Aga kui hiljemine kofilast jõomalauale paluti, ei wõtnud ta kuiwa ega marga oma suhu, waid

palus pruuti, fiirest riidesse panna ja tema koju tulla, mis siit kaugel ei olla, ja kus pulmapidud ja pulmalised nende tulikut joootamas.

Sai piiga ennast ehtinud, tõstis peiu teda oma ratsu turjale, kargas ise sadulasse ja sõitis kui tuul, et muud temast ei nähtud, kui hobuse kabja raua tuld kiwide wasta. Nemad jõudnud suure lagedale, seal seisnud uhke kiwist ehitatud mõisa nende silmade ees, mis pulmaliste lustifäraast umisenud. Peiu hüpanud hobuse seljast, aidanud neiu ka maha, wõtnud oma käe kõrwa ja läinud temaga pidude tuppa. Kõle naerukisa, mis tütarlapsele luust ja lihast läbi käinud, wõtnud neid toas wasta. Seal tõusnud raske kargatus, kui oleks kõue müristamine maapinda lõhkunud. Sellamal silmapilgul olnud uhke mõisa kõige pulmalistega otse kui ärapühitud, et neist riismefest üle ei jäänud.

Kui ümberkaudu rahwas kärina peale lugu läinud waatama, ei leitud seal muud märgikest, kui üht inimese kõrgust munakivi sammast, samba ülemal pool otjas mitu wõõti, mis kui helmeforrad kaela ümber jookjewad. Nõnda seisab kiwisammast täna päewani Kaarli mõisa Raudepa küla wäljal ülemeeliste tütarlastele hirmutuseks.

(Dr. Krenzwald.)

58. Kõrkus.

1. Oh ära lase ennast
Nii kõrk'sest wärwida,
Et ise arwad wennast
Sa ennast parema!

2. Kus uhkus aset wõtab,
Seal katkeb õnne tiib;
Kus kõrkus jüdanit petab,
Sealt rahu tema wiib.

3. Seal rumalusel asu,
Kus kõrkus leidnud teed;
Eh! arwad saama kasu,
Kui teenid tema ööd?

4. Küll wistist ise tead,
Kuis lugu ruffiga:
Ta kõrgeb püsti pead
Du itka iwata.

5. Kes õppind tarkus' keele,
Sell' jüda madalas;
Kell' kõrkus täitnud meele,
Kui põlew kadakas!

6. Ta jütib praginaga
Ja kustub sedamaid;
Pitt tuli põleb waga,
Kust tõised sooja said.

7. Cull kõrkus saadab naeru
Ja laia pilkamist;
Küll' rahwas karu-kaeru
Saab wiljast tundma wist.

(A. Reinwald.)

59. Riided teewad mõniford mehe meheks.

Et mõniford kuub enam maksab kui mees, kes teda kannab, on ta Gestirahwa juures tuttav, aga mitte kiiduväärt asi. Mehe väärtust peaks tema enese, aga mitte tema riiete järele arvatama, mis siiski igal pool weel nõnda ei sünni, ja sellest on kahju.

Üks kuulus professor Saksamaal pani halvad riided ümber ja läks turule rahwa seffa kõndima. Ükski ei tõstnud mütsi ega tere-tanud teda, vaid läksiwad temast mööda, nagu kõikidest tõistest, ja ei waadanudgi tema peale. Hea küll, ta läks koju, pani oma uhke ametikuu selga, wöttis kuldnupuga kapi kätte ja läks jälle tagasi. Oh ja kallid aeg, kuidas nüüd mütsid pääst lenda siwad! Üks teretas siit, tõine seal, ja küürutasiwad oma selga ja andsiwad temale teed, edasi minna. See tegi tema südame täis. Ta läks koju, tõmbas kuue seljast maha, tallas jalgadega peal ja ütles: „Oled sina professor, wõi olen mina, et sa tühipaljas riidehilp, mis iga ratspepp wõib teha, rahwa silmas nii palju maksad?“

Tõine kord andis seefama professor oma kuue hõlmale juud, ja see tuli nõnda. Ta pani ühel päewal jälle halvad riided selga ja tahtis kunninga jutule minna. Aga wõta näpust! Wahid näitasiwad temale paljast mõeka ja saatasiwad ta jõimu sõnadega tagasi. Ta pani kodu jälle oma auu-kuue selga ja läks tõist korda. Nüüd tegiwad wahid filmapilk teed ja teadasiwad küll, et tema see mees olli, kellel luba käes, igal ajal kunninga tuppä astuda. Kui kunninga ette oli saanud, andis ta enne teretamist oma kuue hõlmale auupakkumiseiga mitu korda juud.

„Mis see tähendab?“ küsis kunningas.

„Tah, kes mind auustab, seda auustan mina jälle!“ wastas professor, ja rääkis nüüd, kuidas ta oma kuue abiga kunninga ette oli saanud.

Kolmas kord tegi ta oma sõbraga nalja. Seefinane sõber oli suur kindral, kes oma sõdatitega linnas korteris seisis. Professor pani hantwärgi riided ümber, wöttis pauna selga ja offikulise keppi kätte ja läks teele. Linna wärawas küsis pealik, kes wahi peal oli:

„Kes sa oled ja kust sa tuled?“

„Ma olen reisiija lihuniku-sell ja tulen S. linnast.“

„Kus sa paks on?“

„Olen waene ta tee peal tulles ärakautanud. Olge nõnda head, laske siis!“

„Jah, siise lasen küll, aga pead torni minema, funni so asi saab järele kuulatud.“ — Nõnda saadeti professor wahi all kindrali juure.

„Kust ja oled?“ küsis see jälle.

„S. linnast, ja olen oma passi tee peal ära kautanud. Et kindrali herra mull tuttaw on, lootsin ka ilma passita läbi saawat. Ma mõistan ka natukene Ladina ja Kreeka keelt.“

„Taga paremaks! Mina sinule tuttaw? Mind tundwad mitu, keda mina ei tunne; aga sinu pass aitaks sind enam. — Soldatid, wiige ta torni, seal wõib ta Kreeka ja Ladina keele andeks paluda, et nii hooletu olnud ja passi — kui seda oli — ära kautanud!“ — Meheke pisteti puuri.

Tornis wöttis ta oma professori mundri paunast wälja, pani ümber ja palus nüüd sõamehi, teda uuesti kindrali ette wiia. Kuidas paniwad nemad imeks, kui nüüd kindral eemalt tema wasta jooksis, temale suud andis ja ennast wabandas, et teda waeses mundris ep olnud tundnud.

„Nõnda'p see on,“ ütles professor, „sina oled ka nende seast, kes meie päewil enam linnu fulgede, kui tema laulu peale waatawad. Nende hull on wäga suur!“

(S. W. Zannjen.)

60. Tuhka-Teinu.

(Ennemuistene jutt.)

I.

Üksford elas rikas mees oma naise ja ainukese tütreaga, kes wanemate meelest armsam kui silma muna näitas, ja keda sellepärast wäga ellast üleskaswatati. Oli ka hea tütarlaps nende armastuse wäärt. Ema oli korra unes näinud, mis tema raskeks õnnetujeks arwas, ja mõnda kopikat selle eest oleks kuulutanud, kui kedagi unenägu osawalt oleks wõinud äraseletada. Aga warem kui ta unenäule tarka seletajat weel leidis, jäi tema rängast haigeks südame rabanduse kätte, ja tundis juba tõisel päewal surmatundi ligemale tulemas. Mees oli kodunt läinud arsti otsima, seal kutsus

naine tütrese oma fangi ette, silistas tema palgeid ja ütles kurwa näuga: „Taewas kutsub mind siit maailmast puhkama; mina pean mulla fangi minema ja sind tallekest maha jätma. Sinu isa ja üks tõine kõrgem taewas saawad sinu eest hooft kandma, ja minu emalif silm tõisest ilmast sinu üle walwama. Jääd ja wagaks ja heaks lapsaks, siis jääwad meie südamed igawest ühendatud, sest et armu-sidemeid ema ja lapse wahel haud ja surm ei jõua ial katkendada. Istuta minule hana-künkale üks pihlakas iluks, et linnud sügijel sealt marju leiawad ja selle eest sinule head teewad, kui sinul tõisi sõpru ei peaks olema. Suhtub sinu südamel midagi jala soowimist olema, siis raputa pihlaka latwa, et ma sellest teada saan; ehk kui elus sinule kibedad tunnid tulewad, siis poe pihlaka warju alla, mis sind kui eide rüpe saab trööstima ja sinu kurba südant jahutama.“ Natufene aega pärast jeda, weel enne kui isa arsti teelt tagasi oli jõudnud, langesiwad eidekese silma=laud igaweste kinni. Tütrefe nuttis hõrdaste ja ei raatsinud wõl ega päewal ema ligidalt minna, enne kui eidekese kulum keha kerstu pandi ja mulda wiidi. Tütari istutas pihlaka hana peale, siblis juured mulla sisse ja kastis neid oma silmaweega; ja kui hiljemine pilwe rinnast liisa peale tuli, läks puu kaswama, et lust oli näha. Laps istus sagedast ema puu warju all, mis temal nüüd kõige armsamaks paigaks maa peal oli saanud.

Tõisel sügijel läks isa kosja ja tõi mõne nädala pärast uue leekuninga majasse. Aga temal ei olnud meele tulnud, kosja minnes selle peale waadata, kas naisest ka tütrele ema pidi saama.

Wõeral=emal oli faks tütart esimesest abi=elust; neid oli ta tülles kaasa toonud, ja et weri ifka weest paksem on, siis wõib koha arwata, et mehe tütar kuldsheid päewi ei tohtinud loota. — Ema pidas omad tütreid kullaks, aga mehe tütre mullaks, ja kui kulds=tütreid jeda märkasiwad, mis eideke mulds=tütreft pidas, siis mõistsiwad nemad jedamaid: meie oleme walitsjad, tema meie ori! Kuda ifka uue lüua kombe, näitas leskena noorik esimestel päewadel pärast pulme wõera tütrele lahket nägu, jeda tegiwad ka tema mõlemad tütreid filmakirjaks, aga kellegil ei tulnud lahkus südamest. Nende südamed oliwad toored, uhkuse, tigiduse ja muu patu wõjudega täidetud, aga armastuse taimetele ei antud kusagil idanemise ruumi. Armetuma mehe tütre elu läks päew päewalt kibedamaks, aga isal ei olnud silma nägemas ega südant lapse walu tundmas. „Mis ta ilma=agne lewa=nirk toas peab wedelema!“ ütles wõeras=ema. „Eks kõõgis leepajal küllalt asupaika ei ole?

Koogud kaela ja siis kaewult wett kandma, sealt lauta, leiwa ja pesu-künale! Kes leiwa tahab süüa, peab ka palusest oskama teenida." Tütred kiitsiwad pealegi: „Sah, tema peab meie orja-tüduruk olema." Selle peale wõeti kõik paremad riided waeje-lapse käest ja tühjendati kadund ema kerst, kust kõik ehtehilbud wõera-ema tüttartele anti, ja pandi üks wana narakas hall kuub mehe-tütrel selga, miska ta tuhas ja tolmus hommikust õhtuni maja tööd pidi toimetama. Et tema seal silitatud ja puhas ei wõinud olla, sellepärast sõmasiwad teda wõeras-ema ja pooled=õed Duhka=Triinuks. Nemat tegiwad waeje-lapsele igal kombel kahju ja meelepahandust ja laitsiwad teda salamahti isa wasta, et laps ka tema poolt abi ei leidnud, kui mõne korra häda kaebama läks.

Duhka=Triinu kannatas kaua aega waiksest, nuttis ja palus Jumalat, aga ei läinud ema hauale istutatud pihlakale siiski oma südame walu awaldama. Seal juhtus, kui ta ühel päewal aia ääres riideid loputas, et üks harakas puuladwast jutustas: „Rumal laps, rumal laps! Miks ja pihlakale ei lähä kaebama ja nõuu küsima, kuda raskest põlwe wõiksid kergitada." Need sõnad tuletasiwad temale eide wiimast juttu jurma=woodil meele, ja tema wõttis nõuiks, pihlaka palwele minna, niipea kui mahti wõis leida. Päewal ei olnud küll ial wõimalik; aga õõsel, kus tõised magasiwad, tõusis ta salamahti asemelt, pani riided selga, läks ema hauale, istus künka otsa, ja hakkas pihlakat raputama. Üks healekene küsis: „Kas süda sull weel puhas ja waga, kui ennegi, ehk oled sa juba effinud?" Triinu kostis: „Jumal üksi näeb ja tunneb südame mõtteid, minu hinge teadawal ei ole küll midagi effitust." Nüüd tundis tema, kui oleksiwad nägemata käed pääd ja palgeid temal silitanud, aga heal tuule õhust hüüdis: „Kui põli sinul wäga ohakaseks lähäb ja sina tööga enam ei jõua walmis saada, siis kutsu kuff ja kana endale appi!" Dütarlaps ei osanud esiotsalt küll tähendada, mis abilisi temale kodulindudest pidi tulema; koju poole minnes tuli ta meele, kuda pooled=õed kuste pärast erned ja läätsed sagedaste tuha sisse puistanud, kust tema neid iwa iwalt wälja pidanud otsima, enne kui neid keedu=pajasse wõinud panna. Tema tahtis korra nalja pärast katsuda, kas ehk juhata tud abimeeste nokad aja=wiitlikut tööd ei wõinud kergitada.

II.

Kuningas oli uhked pidud walmistanud, käskjalad igale poole wälja saatnud, kes kõiges riigis lausa pidiwad kuulutama, teedel

ja radadel wälja hüüdma: et kõik noored priksed tütarlapsed, wiieoistkümmne ja kahekümmne aastase wanaduse wahel, kuninga lusti-pidule pidiwad tulema, mis kolm päewa järgmiste saaksiwad kestma, sest et tema ainukesel pojal nõu olla kosja minna ja seda tütarlast toiste hulgast walitseda, kes kõige wiisakam ja mõistlikum tema meele pärast saada olema. Oh ja kallis aeg! mis fibin ja kabin nüüd igal pool tõusis! Õnnelt ei olnud kästnud, ristimise tunnistähte kaasa wõtta, misläbi ka need wõisiwad minna õnne katsuma, kelle jalad juba mõne sammu kahekümmne aastase piirilt üle oliwad astunud.

Tuhka-Triinu pooled-õed, eide kuld tütrekesed, pidiwad mõlemad kuninga pidule minema. Nüüd oli waejel-lapsel hommikust õhtuni tööd, tema peši ja waalis riideid, õmbles uusi ehteid ja pidi seal kõrwas kõik muud majatallitused korrata toimetama. Aga kui ei oleks sellest weel küllalt olnud, wiskas wanem pool-õde kausi täie läätši tuha sisse, hüüdes: „Nopi sealt ja pane keema!“ Triinul tuli õnnelt ema hauld kuulnud õpetus meele, sellepärast ütles tema: „Kufekene, kanakene! Tulge läätši noppimaie!“ Silmapilgul oliwad kutjutud abimehed seal ja hakkasiwad noppima, nii et lühikese ajaga wiimsed iwakesed tuhast sibilisiwad ja nokkadega kausi paniwad. Kui siis hiljemine esimene pidude päew kätte jõudis, pidi Tuhka-Triinu õdesi ehtima, nende päid sugema, filmi pesjema ja neid uhkest riidesse panema, kus temale tänuks soimu-nimesi anti ja mõned lopsud kõrwade taha paisati, et filmad tuld andsiwad ja kõrwad ubisesiwad. Tuhka-Triinu kannatas rahulikult nende ülekohut ja ohkas mõne korra taewa poole; aga kui pooled-õed pidule oliwad läinud ja tema üksi wõera-emaga koju jäänud, tõusis raske igatsus temal südamesse, mis piisaraid filmi ajas. Tema oleks ka hea meelega pidule läinud, kui luba oleks antud ehk temal riideid oleks olnud selga panna, miska toiste piduliste sekka wõiks minna.

Kui ta pää-täie sai nutnud ja sellega esimest kurbduist kustutanud, wõttis ta sukawardad näpule, istus leehaugu kõrwa pingikesse peale maha, kus süda temal aegamööda lahkeks läks. Tema mõtles kadund eide peale, palus Jumalat, et ükskord ka mulla alla puhkama saaks, aga nii kaua kui tema weel põrmu-põlwes elas, tõutas ta wagal meelel kõik kannatada, kunni ta ükskord paremas ilmas jälle eide kaisu puhkama saaks. Ühe korraga kuulis ta oma nime hüüdma; filmad ülestõstes ei näinud ta midagi. Natukesel aja pärast ütles nägemata healele: „Mine raputa pihlakat!“ Tuhka-Triinu tõttas käsku täitma. Sai ta paari korra pihlakat raputanud, läks pime walgeks ja üks küünra kõrgune kuldriides naiste-

rahwas istus pihlaka ladwas, weike korwifene ühes, ja kuld kepifene töises käes. Pijuke wõeras küsis üht ja toisti tütarlapse käest, kudas tema elupäewad tänini edasi läinud, ja tuli puuladwast maha, kui lugu oli kuulnud. Tema silitas waefelapse palgeid ja ütles trööstides: „Sinu elupäewad saawad üürifese aja pärast paremaks minema; aga täna pead sa kuningaga pidule töttama.“ Tuhka-Triinu wahtis usmata tema filmi ja arwas juttu pikkamijeks.

Pijukene naisterahwas wöttis ühe kena muna korwist, puutus kuld kepifesega muna külge, ja sedamaid seisis ilus töld murul. Siis wöttis ta karbifeseft kuus hiire poega, moondas n'ad kuueks ilusaks wõigufarwa hobusteks, mis tölla ette pandi. Ühest mustast põrnikast tehti kutsjar, ja kaks kirju liblikut saiwad teenerteks muudatud. Need palusiwad Tuhka-Triinut tölda istuda ja kuningaga pidulele sõita. Kuis tohtis waenelaps tahmases riides pidule minna? Pijuke nõia-neitsike, ehk mis ta muud wõis olla, puutus oma kuldekepifesega tema pähä, ja waata! filmapilgul oli Tuhka-Triinu kõige uhkemaks linna preiliks saanud; tema wanad halwad riided oliwad iluheteks moondatud, mis üsna siid ja sammet, kullast ja hõbedast läikisiwad. Kõige ilusam oli üks kuld pärg tema pääs, mis kallist kividest läikis, nõnda et need kui tähed taewa külles hiilgasiwad.

Nõianeitsikene õpetas: „Õwida nüüd pidulele ja maitse töis-tega jeltsis kõik ilud ja lustid, et endiste piinapäewade mälestus sinu meelest kustub ja rõõm sinu südamele koitma hakkab. Aga kui kull kestöööl kolmat korda laulab, siis ei tohi sina filmapilku kauemaks wiibida, waid pead koju tulema, rutttes, kui põleks tuleke jull taskus. Muidu lõpeb nõiduse wägi, töld, hobused, kutsjar, teenrid ja sina isegi saaksid jälle jeks tagasi moondatud, mis nad enne oliwad. Sellepärast ära unusta minu õpetust, muidu saad sa häbi sisse ja kautad oma õnne.“

Tuhka-Triinu töutas aega teraselt tähele panna, istus tölda ja sõitis tuhat nelja kuningaga pidulele. Aga kui tema pidule tuppä astus, näitas kui oleks päike tõusnud, nõnda et kõik töised preilid ja neitsid tema kõrwas kahwatasiwad kui kuu ja tähed lausa koidu walgel. Poolede-õed ei tunnud teda küll mitte jelle uhkuse ja ilu sees, aga nende süda kippus kadeduse pärast lõhkema. Kuninga pojäl ei olnud enam filma, ega kõrwa töisi tähele pannes, waid tema ei raatsinud filmapilku Tuhka-Triinu kõrwast lahkuda, kellega ta magusaste juttu westis, naljatas ja tantsis, otsekui ei oleks töisi toas enam olemas. Ka wana kuningas ja tema emand

püüdsiwad uhke neiuale igapidi auu pakkuda, kellest nemad minijat lootsiwad saada. Tuhka=Triinu elas kui taewas, nõnda et lust ja ilu temale aega ei annud midagi mõelda, waid filmapilgu õnne maitsetada; pea=aegu oleks ta ka nõia=neitsikese õpetused ära unustanud, kui kufe laul kesk=ööl teda ei oleks taga kihutanud, koju poole ruttama. Doa ühsest wälja minnes laulis kuff juba tõist=korda, aga enne weel kui ta tõlda jõudis astuda, oli kufe kõri kolmat korda hüüdnud. Uga sell samal filmapilgul kadusiwad tõld, hobused ja teenrid, kui oleksiwad maa alla ärrasulanud; Tuhka=Triinu tundis wanad tahma= ja tolmused riided enda ümber, ja kihutas nüüd joostes, jalakandadele tuld andes, koju poole, et pää otsas kihijes ja higi palgeid mööda maha tilkus. Tema puged leehaugu kõrwa asemele puhkama, mõtles tüff aega ilu auu, mis temale kuninga kojäs oli näidatud, ja ei wõinud temal kaua aega und filma laugudele tulla. Wiimaks jäi ta magama, puhkas tõise hommikuni rahulist, ehk küll unenäund mitmel kombel õnneliku ilupidu tema filma ette tagasi tõiwad.

III.

Pooled=õed oliwad wast lõuna eel pidude wäsimusest ärganud; sängist wälja tulles pidi Tuhka=Triinu neid pejema, riidesse panema ja neile päid sugema, kus nemad muust ei rääkinud, kui eilsest pidust kuninga kojäs ja tundmata wõerast preilist, kelle ilu, uhkus ja wiisakad kombes tõiste üle nõnda hiilganud, et sellest filmapilgust, kus ta üle läwe tuppä oli astunud, kuninga poja filmad enam tema pealt ära ei läinud. Kui see ial loodud inimeje laps olnud, siis wõinud tema kõige rikkama kuninga tütar, kas ehk Kungla maalt olla. Pärast tema lahkumist seisnud kuninga poeg norfus, ei ole enam tantsinud ega kellegiga juttu teinud. Tuhka=Triinu hüppas rõõmu pärast jeda kuuldes, jellepärast wiitis ta pool=õdesi ehtides kolmkorda pittemalt aega, ega hoolinud nende sõimust ja taplusest midagi, mis kui hani selga kallatud wesi temasje ei puutunud. Leehaugul ei olnud temal õhtuni muud mõtet, kui eila maitsetud ilu ja kuninga poja peale.

Kui nüüd pooled=õed tõisel õhtul jälle pidule läksiwad, jäi Tuhka=Triinu rahulist koju, ega läinud ka pihlaka puud enam raputama, waid kõif pidi taewa isa hooleks jääma. Tuba enne keskööd tuliwad pooled=õed kuninga pidudelt tagasi, rääksiwad koju tulles, kuidä kuninga=poeg lodus ja nuffer olnud, ei kellegiga tantsinud ehk juttu teinud, waid üksi filmi ukse peale wahtinud, kas

eisne preili jälle sinna tuleks. Kuningas oli sellepärast ütelnud, tema poeg olla pool haiglane, nõnda et kolmas pidude päew sell-
 korral maha jääda.

Mis meil weel rääkimata jäi, Duhka-Driinu oli kiirel põge-
 nemisel pidude toast ühe oma kuld kingadest uksse läwe ligidale
 ära kautanud. Tõisel hommikul leidis kuningas-poeg kogemata ära-
 kantatud kinga ja lootis sellega tütarlapse jälgedele jada. Tema
 igatsimine ei annud enam ööd ja päewad temale mahti; ennemine
 oleks ta hauda läinud kui tundmata wõerast naisterahwast lahkunud,
 aga kust tahtis ta teda leida? — Mõne päewa pärast andis ta
 käsku, linnas ja maal igas kohas kuulutada, et temal kindel nõu
 olla, seda tütarlast endale abikaasaks wõtta, kelle jalg maha jäänud
 kuld kinga sisse saaks mahtuma. Selle kutsujise peale ruttasiwad
 siis kõik noored tütarlapsed sinna, õnne katsuma, kas jalg neid
 jõuaks kinga-poja abikaasaks kanda.

Kuninga poja uhkemas toas seisis ilus kuldne king siidi padja
 peal; sinna tallutati ülemad ja alamad tütarlapsed üks tõise järele,
 et igüks oma jalga kinga sisse wõiks passida. Aga ühele oli
 king pikk, tõisele jälle lühikene, kolmandale wäga kitsas, nõnda et
 kellegi jalg sisse ei mahtunud. Küll pidi siin mõni warwas ja
 jalakand piina kannatama, mis ommeti ei aidanud. Ühel päewal
 oliwad ka Duhka-Driinu pooled-dod sinna tulnud oma head õnne
 katsuma. Neil oliwad enda arwatas nii pisukesed jalad, et pea-
 aegu kuu-kinga oleksiwad wõinud mahtuda. Sellepärast tõmbasiwad,
 kiskusiwad, wantasiwad, ja toppisiwad nemad wägise jalga kuld-
 kinga sisse, et weri küünte alla walgus. Aga kõik nende waew
 läks nurja. Noorem pool-dode ütles, nina kärsu tõmmates: „See
 on üks halbi king, küste pärast tehtud, kelle sisse kellegi loodud
 jalg ei wõi mahtuda.“ Eigemal filmapilgul pidi tema jutt waleks
 minema.

Suur oli nende imestamine ja ehmatuse, kui äkitselt toa üks
 lahti läks, ja — Duhka-Driinu tupp astus, omas igapäewases
 tuha tolmuses ülikonnas, kuda ta harilikul kombel leehangu sõrwal
 istus. Wihas andsivad nemad käsku, tahmast hilbakat kuninga
 toast wälja wisata, aga warem kui kedagit nende käsku wõttis
 kuulda, oli Duhka-Driinu oma jala kuldkinga sisse pannud, mis
 kui tema jala tarwis walatud näitas. Warem kui waatajad aega
 jaiwad imestamisest natuke puhata, tõusis juba tõine weel kensakam
 tükk nende filma ette. Tuba läks korraga paksu udu pilwesse, et
 jammu kaugusele ei wõinud waadata. Udust hiilgas äkitselt kui

tule walgus, kust pisukesel nõia neitsi hiilgaw kuju wälja paistis; tema püütus kuldekäpikeselega Tuhka-Triinu külge, kellest mõtte kiirsel wana kuju maha langes ja see hiilgaw neitsi awalikult seisus, kes esimesel pidude päewa õhtul kuningaga poja meelest kõige armsam oli olnud. Nüüd ruttas tema hõisates kauni neitsi juure ja ütles siis: „Seda neitsit on Jumal minule abikaasaks loonud!“

Beike nõia-neitsike ehk kes ta muidu wõis olla, kinkis Tuhka-Triinule nii palju kaasa-wara, et sada woori kaupa linna weeti ja seal uhked pulmad peeti, mis terve kuu wältafiwad. Nõnda oli põlgtud waesest = lapsest kuningaga-poja abikaasa saanud. Tema pooled-õed tahtsiwad kadeduse pärast lõhkeda, et Tuhka-Triinu nii kõrgeks nende üle oli tõusnud, keda nemad sinna saadik halwemaks kui õue koera oliwad pidanud. Aga Tuhka-Triinu waga jüda ei läinud neile kurja kurjaga tasuma, waid andis kõik ülekohtut andeks ja tegi neile pealegi weel head, kui ta hiljemine ise pärast äia-taadi surma kuningaga emandaks oli saanud.

(S. R. Kreuzwald.)

61. Laur Lontjalg.

Suhtub õnnetusi maailmas, mis mitte õnnetusteks ei peeta ja mis siiski õnnetused on. Seda näitab selgeste Laur Lontjala elulugu, keda ta minule ise nõndawiisi üles on rääkinud:

Minu isa — Jumal ülendagu tema hinge — oli sellepooles üs tubli mees, et ta mind hoolega kooli jaatis; ma õppisin wäga karmeste, olin kihelkonna kooli täitsa läbi käinud ja seal ka natufene Saksa- ja Wenekeselt õppinud. Aga mis see kõik aitas, tõised koolitatud inimesed ütlesiwad minust: „Laur Lontjalg on üks usin mees, aga — teda ei wõi siiski palju tarwitada, tema ei mõista maailma sees elada; ta ei mõista inimestega läbi käia; ta ei tea mitte, kuhu omad käed ja jalad pistab ja kuidas neid hoiab. Muidu on ta üks hea, tubli mees.“ Nii ütlesiwad inimesed minust. Kas ja nüüd jo aimad, mis minul puudus? Minu kodune kaswatamine oli puuduline olnud. Minu ema ei olnud kodu mitte seepeale waadanud, et ma ennast jo poisikesel põlwes nagu üks haritud inimene üles pidasin; ma olin nagu metspuu üles kasunud. Ma olin koolis usin ja tähelepaneja, aga minu riided ei olnud puhtad

ja korras. Mina olin jumalakartlik ja auusa meelega, aga ma olin arg ja jooksin minema, kui mõni võeras tuli. Kui keegi minuga rääkis, siis ma ei teadnud, kuhu ma omad silmad pidin heitma, ja kui ma mõne naisterahwaga pidin juttu ajama, siis olin ma nagu puu nott ja päris loll. Oli mõni võeras minu wanemate juures, ega ma siis jõõgilauul leiwa raasu suhu ei saanud: ma põgenesin kõrvale, sõin kujukil nurga taga oma kõht täis ja minu wanemad ei harjutanud mind mitte paremat teed kõndima. Olgu sellest küllalt; mis paremad eluviisid on, neist ei wõinud ma sell kombel ühtegi õppida, ja ilma nendeta meie ajal ka keegi inimene enam kaugele ei saa. Aga kuulge nüüd minu elulugu edasi.

Minu isa oli kaunis nõuikas mees, sest tema oli üks esimestest koha-õstjatest olnud. Nüüd ta ostis weel ühe westi omale päriseks, kuhu mina pidin elama minema. Ma olin wahel-ajal kolmekümne aastaseks saanud ja minu wanemad soowisiwad minule ühe tütarlapse naiseks, kes ilus, lahke, usin majapidaja ja rikas oli. Tütarlaps Tiio oli ka minu meele järele. Asi pidi korrale saama seatud; mina pidin Tiioaga tuttawamaks saama ja sellepärast oli mind tema onu oma juure wõerusele palunud, kus ka Tiio pidi olema.

Mina ei läinud mitte hea meelega suurte seltsidesse ja võeraspidudele, sest et minu wõeriti kaswatamine mind liig araks ja kartlikuks oli teinud. Aga mis ei tehta ühe Tiio heaks kõik ära! Ma panin omad pühapäewa riided selga: musta kalewist kuu, siidi westi, wiks saapad ja ühe tuli-uue kübara. Ma näitasin kaunis nagu mõni peigmees wälja. Tütarlapse onu majasse astudes, põksus minu süda kartuses, nagu mõni tugew sepa wasar. „Jumal andgu, et siin mitte palju wõeraid ei ole!“ ohkasin ma omas meeles. „Oh, kui jo kõik mööda oleks!“ Sõnneks leidsin ma majaperemehe omas toas üksi olewat. Tema lõpetas just üht kirja kirjutamast. „Teie tulete natukene hilja!“ ütles ta. Mina kaapisin tosin korda jalaga põrandat, naersin kartuse pärast, et lahketa nagu teha ja suur wõeraste hulk keerles ühtepuhku minul pääs. Tiio onu oli oma kirja walmis teinud ja otsis liiwapotti, et liiwa peale puistata. Mina tahan temale ruttu abiks tulla, olen aga nii kohmetand, et tindipoti wõtan ja tindi liiwa asemel tema kirja peale wälja walan. Oh ja helde ristifene! minul näitas, nagu tahaksin ma maa põhja langeda; rutuga wõtsin oma walge ninarätiku taskust ja pühkisin sellega tindi-voja kuuwaks.

„Pai isand Vontjalg, mis tempu teie teete! Kes lume-walge ninarätifuga tindi-plekkisi hakkab pühkima!“ hüüdis kirjutaja naerdes, hoidis minu käe määritud ninarätifuga tagasi ja seadis omad asjad ruttu korda. Siis wiis ta mind tuppa, kus wõerad kõik jo koos oliwad. Mina käisin tema järele, nagu mees, kellel enam mitte hea südame tundmine ei ole, ka nägin ma, oma jalgade poole maha waadates, ehmatusega, et minn halli pükside peal üks rubla-suurune tindiplekk oli. „Issand halasta!“ ohkasin ma, mis saab suur wõeraste selts ütlemä, kui ta seda näeb?“ Seal läheb üks lahti ja mina astun nagu waene tappe-lammas suure wõeraste seltsi jekka, kelle kõikide filmad minu otja waatawad, minu südamesse torfides, nagu oleksiwad n'ad niisama palju lihunikku nuge olnud. Ma olin jo nagu pool küpsetatud.

Et ma küll kõigis omas liikumistes kange nagu mõni wana hunt olin, siiski kargan ma nüüd — ma pidin ennaft jo kui karme ja peenikene peigmees ülesnäitama — kergeste keset wõeraste tuba, kumardan edasi ja tagasi, ning kaabin ka jalgadega pahemale ja paremale poole, et ma isegi ei tea, kus mo pää seisab. Seal juures ei pane ma jugugi tähele, et tüdruk prae-waagnaga üle toa läheb, annan kumardades temale pääga wopju selga, et prae-käus põrandale maha kukub, ja kõik wedel ja paks, segamine kausi kildudega, üle põranda laiali ojub. Et mo filmad ehmatusest weel kirjumaks on läinud, kui toatüdrukul, kes nagu soolasammas oma kalli prae peale maha waatab, sellepärast astun ma uueste wõeraid kumardades, oma tindise jalaga just prae libeda külje kohta, see pagan jalg libistab, ja mina pikkali maas, nagu kaaluja kuusk, kes forraga wiimase lopsu saanud. Kukkudes tõmban ma aga ka weel kaks tooli, kellest ma finni tahan hoida, maha; ja üks noor, wiisakas neiu, kes parajalt ühe nende toolide peale tahtis istuda, on niisama ruttu nagu tema tool minu kõrwas põrandal pikkali. — Helde aeg, ja see neiu on just minu Tiio! Tütarlaps kiljatab waljuste ja kargab ruttu püsti; mina kishendan ka, sest kui ma peale kabe tooli, praewaagna ja iseenda ka weel ühe naisterahwa maas näen, arwan ma, et mõni maawärisemine meie maale tulnud. Snneks ei olnud aga ükski maawärisemine seda suurt kukkumist sünnitanud, waid minu tindine jalg, kes waga wafika prae otja oli astunud.

Tiio hea onu püüdis selle terwe juhtumise naljaks pöörata. Temal oli hea nalja teha. Minul oliwad jo nutuwõrud taga ja minu filmad oliwad nii häbi täis, et ma maa alla soowisin wa-

juda. Ma seadsin ennast ahju kõrwa püsti ja ei ütelnud musta ega walget oma õnnetuse wabandamiseks, waid et kõik minu ümber naersiwad, naersin ma ka ühes ja waatastin üksi kulmu alt õnnetu prae otja pörandal, keda nüüd tüdrukud ruttu ära koristasiwad.

Wiimaks istusiwad kõik sööma=lauda. Tiio onu pani mind Tiio kõrwa istuma. Ma oleksin ennema põlewa lubjaahju ees nädal otja küpsenud, kui selle hea, ilusa lapse kõrwal istunud. Ma ei waadanud palju ümberringi tõiste peale, waid wahtisin üksifilmi oma taldriku põhja, nagu oleksiwad seal kõik maailma tarkused ülewal seisnud. Nüüd anti suppi ümberringi ette. Tiio pakkus ka minule ühe taldriku täie, aga seda ma ei tohtinud wasta wõtta, sest tema ise oli jo weel ilma. Ma palusin Tiio haleda healega, selle supi=taldriku omale wõtta; seal juures waatastin ma tema filmadesse ja mitte taldriku peale, ja oh õnnetust! korraga jooksis pool taldrikut palawat leent Tiio sülle ja riiete peale, ning kui ma nüüd taldriku äkitse tagasi tõmbasin, tuli tõine pool minu rüppe. See oli wennalikult jautatud. Seda lugu ei unusta ma ilma siiski ära; see on minul kõik meeles, nagu oleks ta täna alles juündinud. Tiio läks laualt ära. Ma wabandasin ennast nii palju, kui minu keel jõudis. Mind trööstiti ja minule anti tõine taldrif.

Et minu püksid palawast supist haurasiwad ja seda minu naabrid ei näeksiwad, wõtsin ma tase illukest laudlina serwa ja kõitfin ta oma westi nõõbi augu sisse kinni. Tiio oli tõised riided selga pannud, ja kui ma nägin, et ta minu wabanduste peale naeratas, läks minu jüda jälle julgemaks ja ma kuiwatasin omal hirmu=higi silmnäust ära, isegi mõista, mitte käega, waid ninarätifuga. Aga see õnnetu ninarätif! Wiimaste suurte juhtumiste wahel olin ma oma tindi=loo täitsa ära unustanud. Higi kuiwatamise juures pühkisin ma oma silmnäu tindiga nii mustaks, et kui ma ninarätiku filmade eest ära wõtsin, terwe wõeraste selts mind imekspannes päris Moorlasteks nägi ümber muudetud olewat. Seal tõusis jälle suur kisa ja ülcüldine naermine, ja mina naersin tükk aega ühes, kinni ma nägin, et naisterahwas minu musta, tindiga wärwitud nägu kartsiwad. Nüüd sain ma aru, et mind minu ninarätif narriks oli teinud ja ma hirmus wälja wõisin näidata. Ehmatand tujus kargasin ma laua äärest üles, et kõõki põgeneda ja seal ennast puhtaks pesta. Seal tõmbasin ma aga laudlina — oh see õnnetu laudlina! — kelle ma oma westi nõõbi=augu sisse kinni olin kõitnud, enesega ühes. Kõik taldrifud, praed, pudelid, jalatid, noad, klaasid, kahlid, kalad, joolatoosid, supi=

waagnad, lusikad ja muud jooksiwad nagu hullud suure klirina ja klärinaga üle toa minu järele. Wõerad istusiwad nagu kiwiks tehtud laua ümber ja nägiwad lahtise suuga kõik need kallid road oma filmade eest ära põgenewat, kelle üle nad ennast jo oliwad rõõmustanud.

Mlustuses, kui ma nägin, kuidas kõik taldreitud ja kraamid minu järele hüppasiwad ja mind taga ajasiwad, arwastin ma, et see mõni nõiatemp olla, kummi Tiio onu mõlema jalgadega laudlina peale kargas ja söökide söidu seisma pani. Kui laudlina nurk minu westi küllest jeeläbi lahti oli kistud, sain ma alles aru kust poolt see nõidus tuli. Tuhat nelja jookstes pühkisin ma nüüd toast wälja, aga mitte enam kõõki, filmi pesema, waid otsekohe hobuse selga ja koju poole. Neli nädalat ei näidanud ma ennast kellegile wõerale inimesele.

Kui ma sellest ajast saani weel naise-wõtmise peale mõtlesin, minestasin ma ära, ja kui minule keegi mõnest suurest wõeruspiust rääkis, käis minul külma warin üle kõige keha. — Westi sai minu õe-mees omale, ja ehk ma nüüd küll isa talu jo tükk aega olen pärinud ja peremehe nime kannan, olen ma siiski weel ifka ara werega ja minu maha on ilma perenaiseta.

Nii rääkis minule waene Laur oma elulugu ja lühas siis weel juure: „Tah, kodune esimene kaswatamine on inimese terve elu-tee ettemääraja!“ Seda ütlesin mina ka.

62. Meister Pigikäpp.

I.

Meister Pigikäpp oli weikene, kuuw, aga elaw mees, kes ühtepuhku nagu wetrude peal seisis; ameti poolest oli ta kingisepp. Tema näu oliwad rõuged, nagu inimesed ütlesiwad, palkis waus üleskõnnud; karwa poolest oli ta kahwatanud, nagu mõni surm. Silmad oliwad weikesed, aga nad pilkusiwad ühtepuhku sinna tamma, ning juuksed oliwad temal karedad ja hallid. See weike mees oleks muidu ehk üks tubli inimene oma pigitraadi töö kohta olnud, aga ta laitis kõik, mis ta nägi, ta pani kõik tähele, teadis kõik paremine ja arwas omal kõikides asjades õigus olewat.

Käis ta tee peal, siis wehkles ta oma kätega nii kangeste, nagu oleksiwad temal weski tiivad käte asemel, ning ford löi ta sell kombel tüdrukul, kes wee pangedega tema ees käis, panged koogu otsast maha iseenelele kaela. „Sina loll,“ kirjendas ta ja raputas wee oma riiete pealt maha, „kas sa ei wõinud näha, et ma sinu taga käisin?“ — Kui ta pigitraadiga oma kingatöö kallal sepitšes, siis wimmas ta oma käsi nii kaugele ümberringi, et ta igauhele, kes mitte eemale ei hoidnud, oma rusika kehasse lükkas. Ükski sell ei jäänud kauem kui kuu aega tema teenistusse, sest ka kõige parema töö juures oli temal ikka weel midagi laita. Pea ei olnud õnblus ühetasane, pea oli üks king pikem kui tõine, pea ei olnud nahk hästi tautud n. n. e. „Dota wennikene“, ütles ta õpipoisile, „ma tahan sind õpetada, kuidas nahka tautakse,“ tõmbas põlwe-rihma peusse ja mõetis sellega poisi selga. Laiflajateks nimetas ta neid kõiki. Ise ei jõudnud ta aga ka oma tööga juuremat edasi, sest et ta mitte weerand tundi ühe koha peal ei kärsinud seista. Oliwad poisid hommiku wara tema naise käsu peale tule köögis üles teinud, siis jooksis ta woodist järgi wäl sinna: „Kas teie maja tahate põlema panna?“ kirjendas ta, „see on jo tuli, et terve härja ära wõib küpsetada! Ehk arwate, et puud ühtegi raha ei maksa?“ — Oli tüdruk pesu kallal töös, siis jooksis ta sinna ja hüüdis: „Mikspärast nii palju wärsket seepi? Selge ilmaaegu raha raiskamine; ei wiitfi kätega hästi riidet õeruda ja määrub siis aga seepi peale!“ Kargas jälle minema ja tõukas seal juures kogemata asten lehelist ümber, et kõik ümberringi ojus.

Ehitati kufagil hoonet, seal waatas ta pealt ja hüüdis: „Tuba wõtawad jälle pae-kiwi aluspõhja müüriks; need kiwid ei kõlba ühtegi. Sa waata, kuidas see müüri-sepp omad kiwid wiltu paneb! See lubi on täitsa kõlwatu; sõmerat peate sisse panema, aga mitte liiwa!“ — Tõine ford istus ta oma töö kallale, torkis paar korda naakfliga, kargas aga siis jälle püsti ja rääkis: „Ma tahan õmeti neid inimest õpetada, n'ad on jo päris rumalad. Jooksis külasse, kus maja seinu raiuti ja ütles: „Mis see on? Teie ei raiu jo mitte nõõri järele. Kas teie arwate, et palgid nii koge seisawad. Lagunewad pea kõik koost ära.“ Ta kiskus ühe töömehe käest kirwe ja tahtis teda õpetada, kuidas hoone palka raiutakse, aga kui seal tõine mees sawi-koormaga ligi tuli, wiskas ta kirwe maha ja kõndis nüüd selle sawiwedaja kõrwal: „Sa ei ole mitte õige aru sees,“ hüüdis ta, „kes seesugust noort hobust raske koorma ette paneb? See waene loom saab sinul aišade wahel

ära k rwama." Mees ei wastaanud temale musta ega walget, ja meister Pigi app jooksis täies wihas koju. Kui ta oma töölaua ette istus, pani  pipois kinga laua peale. "Mis see jälle on?" tõreles ta k sendates  pipoisfi, "eks ma sinule ei ütelnud, et kinga serwadesse mitte pakkuid  mblusti ei tule! Kes pagan seesugusti inetumaid kingi ostab? Ma tahan, et minu k skusti tingimata täidetakse." — "Meister," wastas  pipois, "teil wõib küll õigus olla, et see king palju ei kõlba, aga ta on seesama king, mis teie ise olete õmmelnud. Kui teie ennest toast wälja jooksite, kuffus ta p randale ja ma ei ole muud teinud, kui ta  lest stnud ja praegu seie toonud. Teie tahtmist ei w iksidwad inglid taewas ka mitte täita."

II.

Kord nägi meister Pigi app unes, et ta ära oli furnud ja taewa-riigi poole kõndis. Dema tuli taewa wärawa taha ja koputas, ning Peetrus tegi wärawa lahti ja tahtis näha, kes seal on. "Ah, teie olete, meister Pigi app,"  tles ta, "ma tahan teid küll f sse lasta, aga seda ma teile ütlen, nii pea kui teie midagi hakate laitma, mis teie taewas näete, siis lähete jälle wälja!" — "Teie oleksite seda maenitsust ka andmata wõinud jätta," wastas Pigi app, "ma tean wäga hästi, mis sünnis on; ka on siin, Sumalale tänu, kõik nii hea ja täieline, et ühtegi laita ei w di, nagu maa peal." —

Meister Pigi app astus taewa, käis seal edasi tagasi, wahtis igale poole, k ngutas aga wahel ka p ad ehk m mises iseenele ette. Seal nägi ta k ks inglit, kes  ht palki kandsiwad. See oli seesama palk, mis ühel mehel filmas oli olnud, aga kes teda mitte ei näinud ja tõise filmast pinda otsis. Nemad ei kandnud seda palki aga mitte pitkuti, waid põigiti. "Kas seesugust rumalust weel on nähtud?" mõtles meister Pigi app; siiski ei rääkinud ta ühtegi ja waigistas ennast: "Diguse pärast on jo ka üks puhas, kuidas palki kannetakse, kas pitkuti ehk põigiti, kui aga edasi saab, ja ma näen ka tõeste, et nad kusagile kinni ei jõe." — Hiljem nägi ta k ks inglit, kes kaewust wett astna f sse t stsiwad, kellel igal pool augud sees oliwad, nii et wesi jälle wälja jooksis. "Tohoo!" h iudis Pigi app, tuletas oma õnneks aga jälle meele, mis tingimiste all ta taewa oli saanud ja mõtles: "Ehk on see paljas ajawitust; teeb niisugune tühi t w mõne mehele nalja, kes teda wõib keelata, nimelt siin taewas, kus, nagu ma tähele olen pannud,

laiskusepidamine pruugis on." — Ta astus edasi ja nägi ühe wantri, kes sügawa auku kinni oli jäänud. "See ei ole ime," ütles Pigikäpp mehele, kes wantri juures seisis, "kes teeb nii mõistmata suure koorma peale? Mis sinul seal koormas on?" — "Head soowimised," wastas mees, ma ei jõudnud nendega õige teele, aga ma olen wantri siiski veel õnnelikult seie ülesse lükanud, ja siin n'ad ei saa mind mitte takistusse jätma." Tõeste tuli ka üks ingel ja pani kaks hobust ette. "Wäga hea," arwas Pigikäpp, "aga kaks hobust on selle wantrile wähe, neli tükki tuleb kõige wähemalt ette panna!" Üks tõine ingel tuli ja tõi veel kaks hobust, ei rakendanud neid aga mitte wantri ette, waid wantri taha. Müüd ei wõinud meister Pigikäpp enam kannatada. "Loru = Peeter!" kisas ta ja tõreles siis inglisa: "Mis narri tööd sa teed? On jo kusagil, nii kaua kui maailm seisab, sell' kombel koorem wälja weatud? Aga siin arwawad nad omas rumalalas ülpujes ikka kõik paremine teadwat!" Ta tahtis veel edasi rääkida, aga wiimased sõnad jäiwad poole keele teel seisma, sest üks taewa kodanik oli teda jo kraetpidi kinni wõtnud ja lükkas ta ilma armuta taewast wälja. Wärawa all waatas Pigikäpp veel kord tagasi ja nägi, kuidas wanger neist neljast hobusest läbi õhu ära wiidi ja et neil hobustel tiiwad seljas oliwad.

Sell' silmapilgul ärkas meister Pigikäpp omast unest üles: "Taewas on küll' selle unenäu järele natukene tõine lugu, kui siin maa peal," rääkis ta iseneses, "ja seal võib mõndagi wabandada, aga kes kannatab seda nägema, et hobuseid korraga wantri ette ja taha rakendakse? Dige küll', neil oliwad tiiwad seljas, aga seda ma ei pannud koha mitte tähele. Ka on see suur rumalus, hobustele, kellel neli jalga jooksmiseks on, veel tiiwu selga panna. Aga ma pean ülestõusma, muidu pööravad n'ad minul jälle kõik maja ümber, kui ma ei õpeta. Suur õnn on, et ma tõeste ei ole surnud.

Niiuguseks jäi meister Pigikäpp oma surmani. Pärast aga ütles rahwas igast inimesest, kes tõisi ja tõiste tööd hea meelega armastas laita: "Sa oled ka üks päris meister Pigikäpp!"

63. West teeb imet.

Üks väga hea, tark ja terase meelega proua, kellest kõik suurt lugu pidasivad ja keda tema wallarahwas ülewäga armastas, oli ühel hommikul kirjutamas, kui üks talupoja naine teda laskis wälja paluda. Läks siis proua kohe ettetuppa ja tuli Rikka Mardi naine Mari werise silmadega, nuttes ja hulgudes tema wasta, hakkas tema põlwede ümbert kinni ja palus Mardi eest teda oma käe warju alla wõtta, ütles: „Pekjab mind iga päew ja tapleb ühte pubku, ja näete nüüd ise, auus proua! kuidas tema mind täna käsile on wõtnud. Ennäh! siin on hiukse tuust, mis ta mo pääst täna hommiku on kiskunud; kõik mo fondid on walu täis ja mo käewarred sinised.“

Proua kuulas siis naise käest, kust ja kuidas see tüli sell' hommikul nende wahel oli tõusnud, märkas peagi, kus süü oli, ei lausunud sõnagi, waid ütles: Dots! ja läks oma tuppa. Natukese aja pärast tuli tagasi, pudel käes, ja ütles: „Mine, mo laps, nüüd koju, wõta see pudel kaasa ja hoia teda alati käe kõrwas. Kui siis juhtub, et mees sinuga hakkab nurisema, siis rüüpa natukene pudelist, ja mis sa rüüband oled, seda pea nii kawa suus, kunni mees wait jääb ehk äräläheb: siis sa ialgi ei paha sõna tema käest ei saa, weel wähemalt hoopä.“

Naine läks ja tegi nõnda, aga tuli nelja nädala pärast jälle proua juure sellesama pudeliga, mis jo oli tühjaks saanud, andis prouale tuhat tänu selle kalli lausutud wee eest ja ütles: „Kangru Liiful ja Kesküla Raiel oli seesamafugune wilets elu meestega: andsin siis mõlematele ka natukene pudelist, mis proua, olge terwe! minule andis, ja elasivad sellest ajast nõnda kuida minagi väga heaste oma meestega, ega saanud neil nõnda kui minulgi mitte ei kusagilt poolt tüli olema. Palume siis nüüd kolmekeste: andge, armuline proua, meile weel üks pudeli täis seda kallist wett.“

Proua kostis tõsiselt: „Wõta, mo laps, oma kaewu wett, see jõuab jedajama imet teha, kui sa seda waidlemise ajal suus pead; sest siis on so juu kinni ja tüli lõpeb iseenesest ära. Kui mees naist pekjab, siis on sest muist ifka naisel kõige enam süüd, et ei mõista oma suud tallitseda, ega õigel ajal wait olla. Pudelist ei olnud muud, kui selget kaewu wett.“

(D. W. Masing.)

64. Arm jõuab enam kui hirm.

(Üks mõistu - jutt.)

Tuul ja päifene jõudsiwad ühel päewal tõine tõise wasta tulema. Tere wennifene! ütles päife ja küsis: Mifs ja minewal öösel nõnda hirmsaste möllasid? Tah, kostis tuul, olin kaua puhunud, aeg läks igawaks ja tahtsin siis oma rammu katsuda. Eks siis, kostis päife, eks siis seda nõnda oleks wõinud teha, et kellegile kahju poleks jündinud? Waata laewu, mis ja oled murdnud, katuseid, mis ja maha ajanud, ja puud, mis ja maha murdnud. Seda, wennife, seda sinul ep oleks tarwis olnud teha!

Tuul wihastas selle sõna pärast ja ütles karedaste: Mis ja räägid! — sina audud aga seal ülewal, ega jõua ühtegi; mina teen kõik! sina aga helendad, muud ja ei mõista ega saa teha. Kui mind ei oleks, mis tuuleweskid siis teeksiwad? kuhu laewad siis küll läheksiwad? ehk kust siis need pilwed tuleksiwad, mis wihmufest toowad, mis põldu ja rohumaad kastab? Sa kas ja saad mo wasta? Murra nüüd kohe puud maha! pane need tuuleweskid käima, mis seal all näed olewat! — kas saad? ei ühtegi! Sellepärast ole wait, ega ära hakkagi minuga jagelema, muidu ma sind weel ennastki ärapuhun.

Wana wend! kostis päife tasase sõnaga, wana wend! eks ma ifka ütles, et ja tuijk ja torm oled, ning et sinul ei ka seda wähe matki kannatust pole. Räägid ommeti sõbr sõbra ja tuttau tutwaga kuidas arwab: sina kohe ägedaks saad ja peale tütid. Kuule, wana kaim! mis ütlen: tean küll, et sinul jõudu ja rammu paljugi, aga tean ka seda, et ja ommetigi elades minu wasta ei jõua. — Mina! ütles tuul, mina ei peaks sinu wasta jõudma? et kuule nüüd imet! — Tule wälja! hakkame kohe wastastiku!

Ei, wennifene, ei, seda meile ei sünni teha; muidu läheks kõik maailm hukka. Sumal ei ole meid mitte kahjuks, waid tema on meid kasuks loonud: meie ei pea mitte kautama, waid kaswatama ja kosutama.

Ole wait! ütles tuul suure wihaga, sinul on küll libedad jõnad keele peal, aga sina ei jõua ühtegi. Waata! seal all käib maantee peal inimene, mantel seljas; kisu mantel tema seljast ära! — Päife kostis: Katsu sina esimesest! — Küll ifka, ütles tuul, ja hakkas siis hirmsa wäega inimese peale käima, raputas, kiskus, lõhkus ja rebis tema mantlit, paiskas inimese kord külleti, kord

seliti maha, et mantlit tema seljast äraiskuda ehk teekäijat sundida, teda seljast ärawõtma: aga seda enam ta kiskus, rebis ja temaga möllas, seda kõwemine hoidis teekäija mantli kinni, wõttis ka weel hõlmadgi, mis alati tema wasta filmi lõiwad, ja tõmbas n'ad wõõ alla. — Kui tuul jo tüff aega teekäija kallal oma rammu asjata oli katsunud ja nõnda puhunud, et ise ärawäsis ja lõõtsus; siis ütles päike: Las' mind nüüd ka katsuda! Tuul waiknes ära; ilmuke sai tajaseks ja soojaks; päike paistis armsaste ja heledaste teekäija peale, kes ifka oma teed edasi läks, wiimaks sooja pärast mantli tundis liia oawat ja teda seljast ärawõttis.

Päike waatas siis lahkest naeratades tuule filmi ja ütles: Näed ja, wana wend! et tõsi on, kuidas sinule maailma algmisest ifka olen rääkinud: et waljus iialgi seda ei jõua teha, mis arm teeb.

(D. W. Masling.)

65. Wana Saareniidu Truuta.

Täna on järg minu käes juttu=westmisega alustust teha, hiiud=siwad tõised tüdrukud Laupäewa õhtul Wallawanema Wiiole, ning Wiio jutustas:

Järg on küll minu käes, aga pitka juttu ma Teile ei saa täna puhuma, ka mitte kaugelt ilma ja maa tagast teda tooma, waid õige ligidalt oma enese wallast. — Wana Saareniidu Truutat teie kõik tundsite, keda nelja nädala eest wiimase rahule — Sumal ülendagu hinge ja alandagu pattu — mulda pandi! Mõned inimesed nimetasid teda ihnuksaelaks, tõised arwasiwad, et ta oma raha metsa matnud ja ta sugugi nii waene ep ole olnud, kuidas ta wiimasel ajal waeselt elanud. Ka mina olin neid rahwa arwamisi kuulnud ja pidasin ühe juhtumise läbi Truutat wiimaks niisama halvaks, kui kõik muud inimesed. See juhtumine oli järgmine.

Kui Tagasilla külas kaks talu kõige waraga ära oliwad põlenud, saatis mind meie peremees, kes sell korral wallawanem oli, külasse sõna saatma, et kõik, kes neile inimestele abi tahaksiwad anda, omad anded ühel nimetatud päewal tema juure peatsiwad tooma, kus pääkohtumees ka juures saaks olema ja neid wasta

wõtma. Ma käisin meie külas ja ümberkaudu kõik majad läbi ja kui ma Truuta majast mööda läksin, astusin ma ka sinna sisse. Truuta teretas mind lahkeste, ja kui ta kuulis, miks pärast ma olin tulnud, ütles ta: „Mina küll ise wana inimene teile ei hakka tulema, aga ma annan oma weikene palukene sinu kätte ja sina wiita wallawanemale.“ Nende sõnadega tegi ta kapi ukse lahti ja hakkas ühe weikese karbikese sees raha otsima. Ma häbenesin jo inimeste juttu, kes seda wanafest kistsipungaks sõimasiwad; siiski waatastin ma nagu kogemata kapi sisse, et näha, mis seal kõik seisis. Aga kuidas panin ma imeks, kui ma tõise karbi sees, keda wanafene ei puutunud, paberi ja ka õige rohkestes hõbe raha nägin. Kui nüüd Truuta esimesest karbist 10 kopikut wass raha wälja luges, mis ta arapõlenud inimestele kinkis, siis oli ka minu mõttes kindel, et rahwa jutt tema kohta tõsi on, ning külmalt teretates jätsin ma teda jumalaga. Waata wanamoori, mõtlesin ma, raha on temal küllalt ja müüb siiski oma lehma wiimase piima piija ära ja närib ise kuiva leiba! Aga kui wäga pidin ma pärast oma paha arwamist tema kohta kahetsema!

Umbes pool aastat oli mööda läinud, seal tuli kord Saareniidu Truuta minu peremehe juure ja ma kuulsin kõrwalisest kambrist, kuidas ta ütles: „Armas wallawanem! neli aastat on mööda läinud, et ma teie wõlgnik olen, nüüd wõin poole omast wõlast maha maksja; siin on wiis rubla. Teie ei wõi mitte arwata, kui wäga suure igatsusega ma seda rõõmsat filmapilkku olen oodanud!“ — „Aga armas Truuta,“ ütles minu peremees, „seda raha ei ole ma jo sugugi teie käest lootnud tagasi saada; ma tean jo wäga hästi, et teie waene olete ja waewalt oma päewast leiba wõite teenida.“ — „Ma lainasin selle raha teie käest, et oma kadunud mehe wõla ära wõiksin maksja, et temal hana sees rahu oleks. Mind waewas see wõlg ööd ja päewad, sest ta on jo selle majakese ehitamise juures tehtud, kus ma nüüd omad wanad päewad rahu sees äraelan. Seal lainasite teie minule 10 rubla. Kuidas wõiks minul nüüd teie wõla pärast rahu olla, kui minul lootust ei oleks, teda maksja. Ma olen nädalad otja soola ja leiba sõonud ja olen oma wana Kirjaku piimast ka suurema jau aramüünud, et aga see raha kofku tuleks. Nüüd on minul pool wõlga maksetud, ja ma loodan, et mind Jumal weel paar aastat elada lasseb, kummi tõise poole ka ära tasun ja rahulise südamega oma wiimast tundi oodata wõin.“

Waadake sõbrad, lühas Tiio nüüd juure, mis rahwa jutt sagedaste wäärt on. Kui ma nii taga kambrist neid auusa naisterahwa

õnu kuulsin, tõusis puna minu palge, et ka mina tema auusa meele kohta kassipidi olin mõtelnud. Ja kui meie peremees Lihavõtte pühadeks Truutale minu käe läbi liha ja võid pühade anniks saatis, siis minu süda minule rahu enne ei annud, kui ma temale ülesse olin tunnistanud, kuidas ma tema pärast ka kassipidi olin mõtelnud ja teda andeks palunud. Seal wiis ta mind kätspidi oma kapi juure ja ütles: „Vaata, minu Kirjak on minule tänawu kewade nii palju piima annud, et ma jo selle piima eest saadud rahast jälle kaks rubla kofku olen kogunud, oma wõla tasumiseks.“ Ta pani omad kuiwand käed minu pää peale ja ütles siis: „Arge mõistke kohut, et teie peale kohut ei mõisteta!“

66. Raimatule.

1. Kui kurjad kiusu keeled
Sind mustaks määrivad,
Nii, et jo muude meeled
Sind hukas usuvad;

2. Kui wale paksud pilwed
Auu päikest warjawad,
Kui tagaselja tuuled
So õigust siduwad:

3. Siis ära wasta wäega
End püüa tasand'ta,
Ei uue teu tööga —
Siis jaad wast effima!

4. Waid mine waike kohta,
Seal kaeba nutuga
Sell' oma häda-ohu,
Kes näeb mis jalaja.

5. Küll ta jo auu ja õigust
Toob lõuna walgele,
Et õnne-rikast lõikust
Saad kätte wiimati.

(A. Reinwald.)

67. Halasta ja kannata.

Kui kufagil näed rõhutud
Üht süda, walust koormatud:
Kas süüdlane, kas süüta ta:
Oh halasta ja kannata!

Waat', mäe otjas kaswawad
Nii noored, rõõmsad kasepuud:
Küll' tihedad n'ad, nägusad
Ja — ladwad fiiski kõwerad.

Ei tea mill ei kuida sa,
Kuid seda mõistad arwata,
Et tuule=hoog neid wintsutas
Ja nende ladwad lagestas.

Nii elu meiega just teeb.
Ja lõhub noored südamed,
Neid wõera tee peal käänab ta,
Mill? Kuida? Seda näe sa!

Kuid musta rada seletad,
Ja waitfelt haawa üffi näed:
Ei, kelle sõrm tend haawatas,
Kui palju süda kannatas!

Rõõm ühte näkku ifka teal —
Walu käib ise teede peal.
Kas süüdlane, kas süüta ta!
Sing halasta ja kannata!

(E. Koidula.)

68. Maailmale ära ütle.

Silm, üles! taewa poole tõuse,
Kui koormab waew sind, ahastus,
Sealt tähe=paistest jõudu nõua,
Kui siin sind kiusab kadetus.
Ja leiad pisaraid weel, nuta,
Dh warjul nuta, salaja! —
Maailma nähes aga üal,
Sing, ära walu ilmuta!

Kui rumalus sind, õelus laimab,
Dh püüa wõtta salaja

Ut jõudu, kinnitust ja lootust,
Tööd uues usus algata!
Sul hingab rinnas kohtumõistja,
Kui õigust tegid — ekkisid:
Maailma ees oh ära iial,
Hing, näita kuidas võitlesid!

Ja õnnistab suur Jumal armus
So käte tegu, — leidsid ja
Tõist süda, kes triiu armastuses
Kõik tahab kanda sinuga:
Kui rõõmupuna palges kumab,
Snn jüdannt ajab tufsuma:
Oh kademat maailma ära
Siis hüüa, seda taetsema!

Käi sirgel sammul õiget rada!
Si kumingaid — kas kähiseb
Maailm ka — tohi fina kurta!
Kuid kuri veri väriseb!
So Looja ette võse warjul
Sa omad põlved nikuta
Ja palu: „Sinu sõna sündgu!“
Maailma — ära rooma ja!

Ja tuleb ülevalt sul süda,
Kord kõige raskem karistus,
Siis täielt muu kõik maha jäägu —
Kust tuleb haaw, seal t parandus!
Ja tahaks lõhkeda ka süda:
Jää wait, jää wait ja kannata!
Kui fina tead ja Jsa taewas —
Maailma — ära hüüa ja!

(E. Koibula.)

69. S i l m.

1. Silm luges õhtu-tähti
Neid taewa miljonid,
Mis ütlematal ilul
Seal kõrges hiilgasid.

2. Suurt õnnistust ja rahu
Seal nähti elamas;
Silm kiitis kõrget waimu,
Kes neid seal paigutas.

3. Silm soowis lenda sinna
Mä riiu oru seest.
Üks kuldne rahu kodu
Tal kõrges läikis eest.

4. Oh põrmuliste fugu,
Siit ilma miljonid,
Mil' rännate nii rahus
Kui tähed, elu-teed!

(A. Reinwald.)

---

70. M i n u s ü d a .

1. Minu süda, ära
Tõgi ole sa,
Mis seal ikka woolab
Mure mürina.

2. Minu süda, ära
Meri ole sa,
Mis seal kõrgis laentes
Kohab rahuta.

3. Minu süda, ole
Sihkaw lillike,
Mis seal niidus, orus
Sittseb puhtaste.

4. Minu süda, ole
Waiksit metsa maa,
Mis seal ikka seisab
Rahus, riiuta!

(A. Reinwald.)

---

71. S ö b r u s e s t .

Söbrusest ütleb mõni mees, et teda igal pool, tõine aga, et teda kusagil ei olla leida. Mõlemad on walestanud.

Kui sa kuuled, et Krõõt Maret kiidab, siis saad sa leidma, et Maret Krõõti jälle kiidab, ja seda nimetawad nad siis söbruseks. Si ole see aga muud ühtegi, kui et üks tõist kiheldeleb, et tõine seda sama teeks, ja nemad nii ükstõist wastastiku narriks peawad. Nagu sa siin ja mitmel muul kohal näed, on neist igaüks ainult oma enese sõber ja mitte tõise. Ma tahaksin seda sõbrust putk-söbruseks nimetada. Seft waatad sa seejuguise heinputke peale, siis näed sa teda oma lopsaka ja sileda tüwiga püsti seiswat, nagu oleks ta ei tea kui tugew; aga löikad sa ta maha, siis leiad, et seest kõik õõnes ja kõdund on.

Kes tõist sõbrust tõisega tahab pidada, see peab kõige pealt sõbruse esimest seadust pidama, see on otse tõine sõber olema. Tõiselt peab ta seda kõigest südamest olema ja temaga seltsis head

ja paha kandma, nagu juhtub. Kolmandaks ei tohi ja oma sõpra kaksikorda paluda lasta. Aga kui sinul häda käes on ja sõber sind wõib aidata, siis ära wahi ka ühtegi enam, waid mine ja ütle otsekohe wälja, mis sinul tarwis, sest seesugune tegu on iseenesest mõista ja ei wõigi kõifiti olla.

Paned ja oma sõbra juures midagi tähele, mis mitte hea ei ole, siis pead ja seda temale kohe ütlemata ja paha mitte tema ees katsuma wabandada. Aga muu inimeste ees pead ja suud pidama ja pead oma sõpra wabandama. Ära tee kedagi ruttu omale sõbraks, aga on ta kord jo sinu sõber, siis pead ta seda kõige oma puudustega kõiste inimeste ees olema. Kui ja oma sõbra juures üksi tema paremaid omadusi tahaksid auustada ja armastada, mis sõber ja siis oleksid? Seda teeb jo iga wõõras ka. Ei, ja pead oma sõpra kõigega, mis ta igapidi on, oma hõlma ja kaitsmise alla wõtma. Tõegi mõista on, et mis kuri ja halb on, see mitte hea ei wõi olla; ka ei saa head inimesed kurjadega üleüldse mitte sõbrust pidama.

On ka ihulikku sõbrust. Selle sõbruse järele on kaks elajalooma ka, kui nemad mõni aeg koos elawad, sõbrad ja üks ei taha kõifest lahus olla. Ka mõned muud asjad sünnitawad seesugust sõbrust. Aga päris sõbrust ei wõi mitte olla ilma meelte ühendusega: ja kus seda on, seal sünnib ta hea meelega ja tuleb nagu iseenesest. Ühesugune tundmine, ühesugune soowimine, ühesugune lootus ja elupüüdmised ühendawad; ja mida südamlikumad ja auusamad need tundmised, need soowimised, lootused ja elupüüdmised on, seda südamlikum ja auusam on ka sõbrus, kes neist wälja kaswab.

Müüd ja arwad, et sell kombel jo kõif inimesed õiguse pärast sõbrad peaksiwad olema. Tõsi küll, kui kõif inimesed nii oleksiwad, kui n'ad peawad olema. Et lugu aga mitte nii ei ole, sellepärast otsti hoolega, kunni oma kõifise sõbra üles oled leidnud ja pea siis teda kalliks. Sinu inimeselik armastus ja kaastundmine jäägu aga sellest hoolimata sinu terve rahwa ja kõifide inimeste wasta elawaks.

72. Rahtumiseft.

1. See nõnda seatud Jumalast,
Et lahkuma ka armsamast
Sa pead, jah pead!
Et südamele ühtegi
Et ole raskem, ommeti
Sa tead, jah tead!

2. Waat', lillifejed wälja peal
Need ütsewad nii kenast' seal,
Ent oota, jah oota!
Mis hommikul on ütseunud,
Dn õhtu juba närtsinud,
Seft waata, jah waata!

3. Dn sul üks armas sõber ka,
Siis teda kalliks pidama
Dh rutta, jah rutta!
Küll' pärast piisut aega näed,
Et temastki ja ilma jäed,
Siis nuta, ja nuta!

(R. E. Malm.)

73. Kolm vaest.

(Wõrumaa rahwalaul.)

Kolm vaest ilmahna,
Mlla ilma armetut:
Üts' oll' imätä' neido,
Tõine ezätä poiga,
Kolmas waene laskä-naine.

Midä ifki imätä neido?
Ifki firstu feerijät,
Ifki wakkä waalijät.

Midä ifki ezätä poiga?
Ifki adra kõütijät,
Udra pää päätijät.

Midä iff' waene laskä-naine?
Kündijädä, külwijädä,
Musta mulla pöörijädä.

Kohe ifki imätä' neido,
Sinnä latte ligozi,
Kohe ifki ezätä poiga,
Sinnä kaswi kaiwokene,
Kohe ifki laskä-naine,
Sinnä tekkü tiigifene,
Kaldu kala järvekene,
Sulazide juu mõske,
Näüdzikide nändzo mõske.

(Wana Kannel.)

74. M a r d i d.

Sügise on aeg, kus põllumehe firstud ja salwed täis on, kus ta tänades selle peale peab mõtlema, kuidas Jumal tema käte tööd õnnistanud, aga kus ta ka hea meelega ja lahkest omad käed lahti teeb ja omaft rikkuseft neile weikese jau äraannab, kellel enestel nii palju võimalik ei ole koguda, et talwe tagavaraks küllalt saaks. Jumal lasseb waeleid ja rikkaid inimesi maailmas elada, et ühed wõikfiwad töisi aidata ja et ilmsiks saaks, kuidas inimene Jumala souft on.

Gestimaal on mitmes kohas weel see wana pruuk järele jää- nud, et waeled inimesed õhtu enne Mardipäewa rikaste juures andeid käiwad korjamas, mis aga sell' kombel äratoimetatakse, et wõtjad ja andjad mõlemad seal juures rõõmu leiawad. Et see üks wana auus ja ilus Gesti pruuk on, siis on ta küllalt seda wäärt, et teda tundma õpime.

„Mardid“ on praegu nende inimeste nimed, kellest ülewal rääkisime, ja neid käib ikka 10 kunni 12 tükki seltsis. Rõik on n'ad wanas koti riides ja kannawad suured takudest tehtud habemed juus. „Mardi noorik“ ja „Mardi pukk“ üksi on tõist- wiisi mundris, sest esimene on ilusa naisterahwa riides, ja tõine on naljakal kombel sikuks tehtud, kellel õlgedest kaks pitka sarwe pääs seisawad, aisa-kell kaelas ripub ja loof jalgade wahelt läbi käib, nõnda et looga tagumise otsa külge sauna-wiht on seutud jaba asemele; terve keha ümber aga on nõnda lamba kasukaid mäsfitud, et pää sarwedega ja wihaft tehtud jaba üffi wälja pais- tawad. „Mardi noorikul“ on kedr-wars käes, tõistel Martidel on igalühel suured kotid kaelas, kuhu anded sisse panewad, ja üks on „pillimees“ wiuliga. Igauhe koti sisse korjatakse ise andeid, ja need on: linad ja küünlad „Mardi noorikule,“ kellel linade tarwis kedr-wars kaajas; peale selle kaerad „Mardi pukile,“ seep, hernered, pool sea pääd, kartohwliid j. m.

Rõige efitte kõlistawad „Mardid“ afna taga kella ja laula- wad siis neid sõnu:

„Tere, tere, perekene,
Tere, pere-naisukene!
Laske Mardid sisse tulla,
Mardi küüned külmetawad,
Sõrme otjad sõitelewad!

Mardid pole maasta tulnud

Mardid tulnud taevaasta,

Dinast tehtud teeda mööda,

Hõbedasta õrta mööda,

Mööda kullasta kõrendaid.

Pere-tütar, neitsifene,

Puhu siis tuli tubasse,

Löötsu löffe lõukaasse!

Kui pole peres piirukesta,

Siis võta laest laastukesta,

Kui pole laes laastukesta,

Siis võta roogu räästaasta,

Kui pole roogu räästaasja,

Siis võta parrest pinnukesta,

Siis puhu tuli tubasse,

Löötsu löffe lõukaasse!

Peremees, peremehike,

Perenaine, naisuke,

Wõta wõtmed warnasta,

Nõretimed nõtkemasta;

Ripsi kapi kamberisse,

Astu alla kelderisse,

Otsi Mardile osada,

Katku Mardile kalada,

Wana wenda worstikesta,

Sandi-Mardi maugukesta,

Sealiha siilakuda,

Põrsa päada poolikuda!"

Nüüd astub üks "Mart" tupp ja külwab herneid põrandale, mis õnne peab tähendama, see on, et kes waestele andeid annab, see saadab omale Jumala õnnistust majasse. Seal juures laulab ta:

"Awa usta, Annefene,

Lõsta linku, Leenukene,

Sisse tulen Mardifene,

Wiskan sisse wilja õnne,

Lauta laugu lamba õnne,

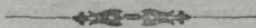
Wärawasse wafika õnne!

Katukesele karja õnne!"

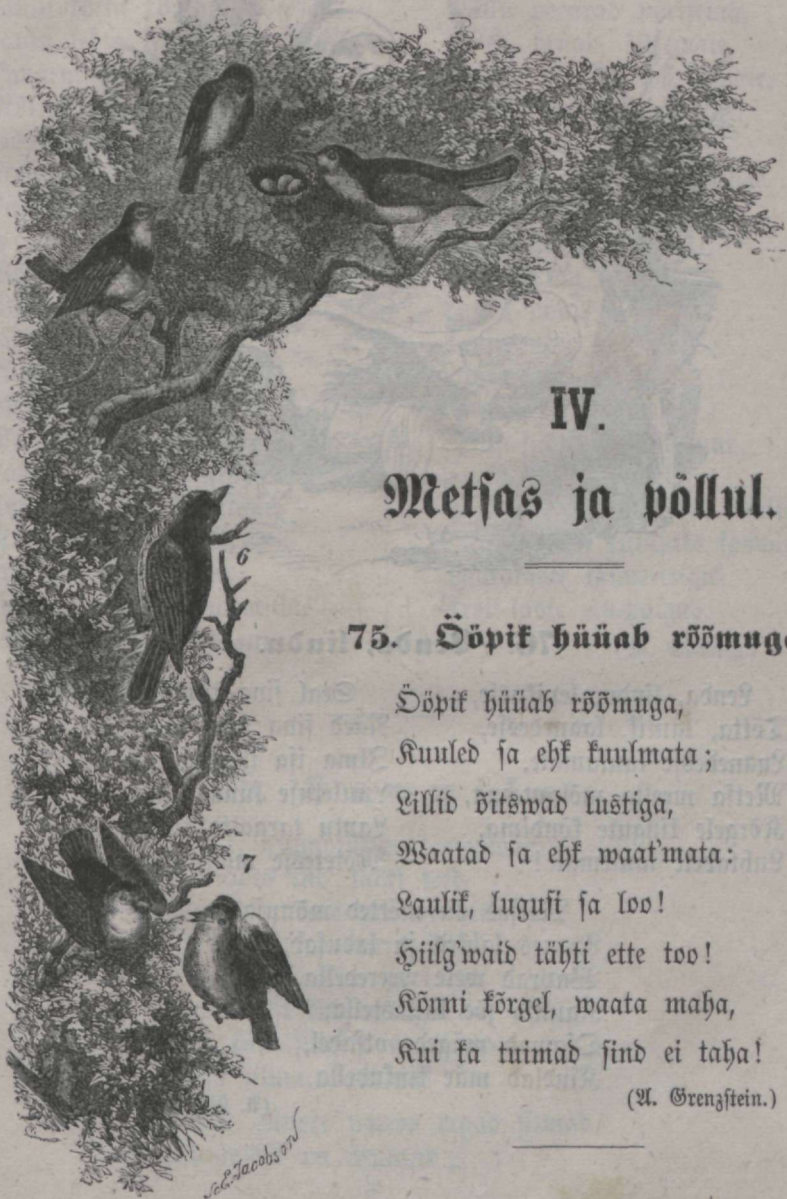
Siis astuvad ka tõised Mardid tупpa, „pilli-mees“ mängib ja tõised tantšivad ja laulavad jegamine. Enamast tantšib siis pererahwas ise ka ühes ning riffad ja waesed on wennad. Müüd toob perenaine andeid, sagedaste wäga rohkeste köitjugu asju, mis jo ülewäl saiwad nimetatud. Wiimaks lähewad „Mardid“ selle tänu lauluga ära :

„Utumal, eidekene,
Utumal, taadikene,
Utumal, pere-wanemad,
Mardi oša hoidemasta,
Mardi wara waatamasta,
Siurta kantsu käänamasta,
Wähikesta wäänamasta!
Utumal pere-isale,
Weel lord pere-emale,
Hüwa andi andemasta,
Paremada pakkumasta!
Tõusku teile tõmud lehmad,
Ülenägu üsna mustad ;
Sead siukad siginegu,
Laiad latakad emmised,
Pitka putke pöršakesed ;
Ruffid teil kasjugu roosilised,
Nisjud nelja tahilised,
Herned üsna ümmargused,
Ddrad pijut pitkerkused,
Kaerad kahe aralised,
Läätsfad laiad laterkused,
Linad Liugu oma liiki!“

Kus seda pruuki weel täitsa omal wana-aegsel mõedul peetakse, nii et waesed inimesed sell' kombel oma andeid käiwad korjamas, seal on ta üks wäga kaunis pruuk, kellest soowida oleks, et ta rahwa seast ei kustuks. Kus aga tema päris tähendus kantsi on läinud, nagu nimelt mõnes kohas Liuwimaal, seal ei ole temast muud ühtegi järele jäänud, kui mõned ilma iluta awalduused.

IV.

Metsas ja põllul.

---

75. Sõpik hüüab rõõmuga.

Sõpik hüüab rõõmuga,
Kuuled ja ehk kuulmata;
Lillid õitswad lustiga,
Waataid ja ehk waat'mata:
Laulit, lugust ja loo!
Hilg'waid tähti ette too!
Kõnni kõrgel, waata maha,
Kui ka tuimad sind ei taha!

(A. Grenzstein.)

---

76. **Venda, lindu.**

Venda, lindu, lepikusje,
Tõtta, laulik, laanedesse,
Laanedesse laulamaie,
Metsa meelta mölgutama,
Kõrgele kingule kõndima,
Vuhdadele laulemaie!

Seal sina tunned tulusida
Näed sina nägusida,
Ilma isa ilustusi,
Luuletuse lumastusi,
Laulu targalt tulewat,
Mõtetesje mölkunewat.

Metsas on mõtted mõnujad,
Laanes lahked ja ladusad,
Waprad wete weeredella,
Kaunid jõe kallastella,
Djawad mägede otsjadel,
Kindlad mäe kinkudella.

(A. Grenzstein.)

77. Tulge lusti laulamaie!

Tulge lusti laulamaie,
 Laulu lugu laskemaie,
 Laulu wiita weeretama,
 Laulu kõrta kõigutama,
 Laulu lehta-lehwima!
 Pangem healed elkimaie,
 Mõtted moodi mõlkumaie,
 Sõnad serwi sõndemaie,
 Keesed fergest ferkima!
 Pangem jalga wõidu=sufad,
 Wõidu=sufad, wõidu=kingad;
 Wõtkem kätte wõidu=lipu,
 Wõidu=lipu, reisi=kepi:
 Läki lusti luhtadele,
 Künni kulda kungastele,
 Hõbedasta õue alla,
 Wahtra puude waiwa alla,
 Kauni metsa, kaasikussse,
 Kulda metsa, kuusikussse,
 Murudele, mätastele,
 Uru=maasse, aasjadele;
 Kus see laulik Wanemuine
 Cesti rajal laulnud emne,

Kus ta kuldsje kandle ilu
 Ja ta lahke laulu mõnu
 Pannud wäljad wäriwema,
 Põllu peenrad põrisema,
 Lilled, õrnad, õitsjemaie,
 Wõjud warjul wõrsumaie,
 Linnud laulu kuulatama,
 Luguwida lunastama.
 Cealt sai laulu laagletele,
 Laulu=lugu luifedele,
 Laulu=tarkust tetredele,
 Laulu=armu anedele,
 Laulu=mõnu mõtusteale,
 Laulu=wara warestele,
 Laulu=kära kiitsakale,
 Laulu=tera tihastele,
 Laulu=külwi künnilinnul,
 Laulu=ilu inimestel.
 Cealt see laulu=tarkus tõusis,
 Laulu=kunsti kuulsaks kaswis
 Taaralaste taime=riigis,
 Cesti=laste elu=paigas.

(M. Sooberg.)

78. S o m m i k u.

1. Hommikune tawawaraw
 Punades end' lahti teeb.
 Näed sa, kuis pruudi=ehtes
 Sälle kuldsjes aurus keeb
 Päike! — Kuu ja tähed matwad
 Tema eest end rutuga —
 Kes küll julgeks nuhtlemata
 Tõssa filma waadata!

2. Noore päewa ergad filmad
 Tuule=õhk on äratand;

Pillinupud lahti löönud —
Kuis neid päike ehitand!
Silma-wett, mis ööse wilu
Nende sülle walada
Wõttis, — hiilgwaks pärli-ehteks
Ümbermuundab, wärwib ta!

3. Waata, kuidas kaste-tilke
Kaputades tiiva pealt
Pinnukesed ülespoole
Lennul kandwad laulu-healt!
Kõrged tamme-oksad tõuswad
Kahiseedes taewane —
Nende jalal, rõõmu maitstes,
Roomab weike maufe.

4. Kõik maailm, mis neiu-ehtes,
Sinu ees end ilmutab,
Inime', kas tead, kellel
Isjand teda ehitab?
Tead sa, mis läikiw päike,
Taimed, öied räägiwad?
Pinnukoovid, maufene,
Tamm ja kaste hüüawad?

5. „Igawese Isa käsi
„Armus wõttis seadida
„Meid maailma, et sa meitest
„Rõõmu pidid nägema!
„Inimese laps! Sa tema
„Suurem, kallim armu-töö —
„Kuis sa sõnata wõid minna
„Tema töödest edasi?“

6. Isjand, keda kaste-tilgad,
Kuu ja päike kiidawad,
Waata oma silma ette
Põlwili mind langewat!
Oma lapse suust oh wõta
Kõtra kiitust wasta ka —
Halleluuja! Minu Isjand,
Sumal, Snnistegija! (E. Koidula.)

79. Laul.

1. Ma teretan sind, hommif,
Sind kaste, juve-õht!
Sind waifne metsa-kohin,
Sind sini taewa wõlw!
Ma küsin, õrnad lillid,
Kas mulle ditsete?
Ma küsin, linnukesed:
Kas mulle laulate?

2. Kes teretab mind wasta
Sui õhus, kaste jees?
Kes waatab, kui ma õhkan,
Mis minul filmades? —
Kes ütleb mulle: Lille,
Sa pead mull ditsetema?
Kes küsib, kui ma laulan:
Kas laulad mulle ja?

3. Jäe rahul, jüda! feda
Ei ütsti tereta!
Ja laula rõõmsaid laule,
Õht küll ei sunnita!
Lill tahab üksnes ditsetda,
Lind laulab endale,
Seepärast ditsete, laula
Ka sina endale!

(Dr. R. Kreuzwald.)

80. Laulu õnnistus.

1. Põllu wahel läffin ma
Lõo laulul kõndima:
Hallipäaga põllumees
Seemet küüsis wau jees.

2 „Loogu õnne“, hüüdsin ma,
„Mis jo nõdra käega
Wanadus on wisanud,
Hallid juuksed külimum!“

3. Tõe näul kostis ta:
„Laulu õnn ei awita!
Ruffilillid hüüab ta
Maa jeeft, põldu riffuma!“

4. „Sõber, ei mo kannel ka
Lilli enam ditseta,
Kui so ruffiist ehitab,
Lapselaps sul pärjaks toob.“

(E. Koidula.)

81. Sini-kannid.

llad, armsad lillikesed!
Kuidas waatade oma
ilusa sinise silmadega
nii wagaselt rohu seest
välja, kus teid wae-
walt weel tähele wõib

panna, et teid jalgade alla ei talla! — Teie neiud, tulge ja õppige sini-kannikesest, kes waikses alanduses õitseb ja ilma kärata ja kiituseta õhku kõige magusama lõhnaga täidab! Kui sa sini-kannid kimbuks nopid ja müügi tarwis linna wiid, siis on nende ilu pea kadunud ja närtsinud. Headus, mis kasu ja uhkuse pärast tehakse, on oma palga saanud ja närtsib. Sini-kannikene õitseb ja saadab oma magusat lõhna saladuses ja waikuses välja, ka seal, kus teda keegi ei näe ja imeks ei pane. Wagusalt head teha, mitte wäsida, kui ka auus tegu tasumata, tundmata ja tähelepanemata jääb, waimu suuruse ja südame headuse juures ikka alandlikuks jääda, — see ehitab igaüht kui krooniga, see on waimu tõsine suurus ja ülendus. Kus on see inimene, kes tõsise, kindla tahtmisega omale seda waimu-suurust ja ülendust omanduseks ei wõiks teha? Wennad ja õed, meie wõime linna lossides ehk küla urtsikutes elada: igas seisuses, igas elujärjes wõime seda waimu-suurust omale osaks teha!

82. K a u n i k e n e.

1. Unemõttes unpi jõudes
Läbi waiksest waarikust,
Leidsin, allikale jõudes,
Sini-lille jaarikust.

2. Kallis, lahke kannikene,
Ei sind taha kikkuda,
Ära kohku, kannikene,
Ei sind maha jõtkuda.

3. Du mul kodu aiakene,
Lahke, armas minule,
Seal üks waikne kohakene,
Kallis lill, ka sinule.

4. Selle koha saan ma andma
Sulle elu-paigaks pea,
Sinna armule siind kandma,
Seft ma olen sulle hea!

(C. R. Vinnutaja.)

83. M a r j u l.

Päikene on tõusnud. Igal pool taludes on jo rõõmus elu liikumas. Korstnatest tõuseb otsekohe suits ülesse taewa poole ja karjad tõttavad kella kõlinal metsa. Lööd aga ei hakata kufagil

tegema, sest täna on pühapäev. Lapsed valmistavad ennast marjule, sest Jaanipäev on käes ja Kuusikaru raismikus on maasikad valmis. Lapsed on seedides nii kärsitumad, et waewalt natukene suurust täidivad wotta; ema aga paneb mõned wõileiwad kaasa korwi sisse, siis töttawad poisid ja tüdrukud seltsis lauldes metsa poole.

Nemad jõuawad kuuse metsa, aga siin n'ad weel oma riistu marjadega ei saa täita, sest metsa all ei kaswa maasikaid; siin jooksewad nemad kuusekete warjul pehme sambla peal muidu, ja peidawad ennast paksu sõnajala põesaste wahetele ära.

Korraga on paks mets kadunud ja marjulised jõuawad raismiku peale. Siit on mõne aasta eest tagasi kõik puud maha raiutud, muud kui kannud seisawad weel püsti; siin on päikene samblad maa pinnalt ära kautanud ning on maasikad sammalte ajemele kutsunud. Nagu rohiline tekk katawad need maasikad tihkelt maad ja nende paksult koosseiswa lehtede wahelt järewad igalt poolt ilusad punased marjad wälja. Siin on lastel pidupäewad, sest kuhu ja aga waatad, seal on kõik kohad marju täis, ja mida kaugemale ja korjates kõnnid, seda ilusamad marja-kohad tulewad wasta. Pea on kõik riistad kuhjaga täis korjatud, ning lapsed istuwad ringis puu-kännude peale ja wõtawad omad wõileiwad rätikute sees wälja, kes neil nüüd magus kui mesi maitsewad. Siis laulawad n'ad ühe rõõmsa laulu, et mets kajak. Ibiblikud lendawad üle nende päade, sijalik wahib neid imekspannes künka tagast ja mardikad ja ämblikud roniwad mööda rohu-warwi ülespoole, nagu oleks neil sealt parem rõõmsaid lapsi näha. Rohusirtsud aga wibutawad oma wiulit, et õh' sähiseb, lõkene lõõritab taewa all laste pää kohal ja laulu-räästas kuuse otsas katsub kõik järele laulda, mis ta tõistest ees kuuleb laulwat. Küll on Sumala loodus ilus, küll on see üks kallis pühapäewa kiituse laul!

Nõnda käiwad lapsed mitu aastat siin raismiku peal maasikaid ja päraft wabarmaid korjamas, kurni jälle noor mets tema peale kaswab ja kõik selle rõõmsa elu oma warju alla matab. Rohusirts kadub ära, maasikad ei õitse enam, ning mardikad, liblikad ja lillid on kõik kadunud. Mets kaswab ikka suuremaks, aga nulli pinna sees tema all seisawad maasikate, wabarmate ja muu taimede ja lillide seemned warjul ja ootawad rahuliste seda aega, kus kahetsakumne ehk sada aasta päraft mets jälle maha raiutakse ja päikene neid elule wõib aratada. Seal tõusewad n'ad

kõik jälle maa sees üles ja üks uus põli lapsi rõõmustab ennast nende wiljast ning paneb imeks, kust n'ad kõik tulnud ja kes n'ad sinna külinud. Tah, Jumal on oma looduse nii imelikult targaste äraseadnud, et ühtegi kohta ei leita, kus ikka kõigest asjadest omal ajal küllust ei oleks!

84. Mõtted allika kaldal.

Kellel ikka terwed meeled on, see tunneb neid, allika kaldal väga rõõmustawal kombel tegewusele kutsutud. See rohiline kallast piirab kõige selgema wee oma sammaldase hõlmadega ümber, kust ma allika põhja wõin waadata ja kus minule pea taewa kuju, pea minu enese pilt ja ümberseiswa puude ladwad wee sees wäest paistawad. Mina joon sellest awatellewast weest, ja tema wäest tunnen ma ennast karastatud olewat. Ma istun allika ääre sambla peale maha ja kuulan tema wee jala wulinat. Kust on n'ad wälja tulnud, need hüppajad laened? Kuidas leidiswad n'ad oma tee mäest läbi? Mill kombel kogusiwad nemad ennast seie kiwide wahel kofku, et siit ühendatud püüdmistega edasi hüpata jõe hõlma ja sealt ruttu edasi mere rüppe? Jumal on neid selle imeliku jooku peale seadnud, et n'ad merest kui udu ülestõusewad, taewa all pilwete kujul pitkad teekonnad ära käiwad, palju maid ja asju näewad, kummi kosutawa wihma kombel maa peale maha sadawad, kus n'ad närtsinud taimedele uue elu ja kartja põllumehele uue lootuse toowad. On nemad nii omad auusad kohused äratäitnud, siis koguwad n'ad sealt ja tealt maa sees allikas jälle kofku, et seltsis uueste mere rüppe tõtata ja sealt oma elustawat teekonda uueste alustada.

Kui ma allika ääres istudes selle peale mõtlen, mis tema laened omas waikses wulinas kõik wõikiswad rääkida, siis tuleb üks imeline tundmine minu peale ja ma ei pane seda sugugi imeks, miks pärast wanad Gesslased allikaid püha kohtadeks pidasiwad. Kus awaldab ennast Jumala wägi ja tarkus enam, kui ühes allikas? On, nagu tahaks ka kõik ümberkaudne loodus seda ülestunnistada, sest allika ümber haljendab ilusam rohi, kui muial, allika ümber kaswawad toredamad puud; liblikad ja mesilased lendawad rõõmsalt

tema ümber, ja inimesed ja elajad otsivad tema karastawa wee üles. Tema wesi ei lõppe millaski ära ja ta annab igaihele ilmuwahepidamata. Nagu Looja oma päiteft paista lasseb heade ja halbade peale, nii leiawad allikast kihwtine madu ja waga tuifene igaiüks ühekkombel oma janu wasta kosutust.

85. R o h i .

Minu süda läheb imelikul kombel rõõmsaks, kui ma ilusat, tihket mura-pinda näen. Ma ei wõi sugugi sõnades ülesarutada, kui wäga ma haljast rohtu armastan; ühtegi lilli ei armasta ma nii südamlikult, kui rohelist rohtu. Ma ei wäsi sugugi ära, teda waadates ja ennast temast rõõmustades, ja kui ma üht ilusat rohu-maad nii tähele panen, siis olen ma õige rõõmus, et ma maa peal elan. Rohu-rikas maapind ja sinine taewas — need on minu meeleft need kõige kaunimad ja toredamad asjad.

Mis ma rohu juures armastan, ei ole mitte üksi tema kosutaw, rohiline karw. Ta sigineb nii rohkel mõedul igal pool, et Sumala õnnistus õige nähtawalt tema juures on; tema sigineb igal pool, sest kus muud ühtegi ei kaswa, seal tärkab ikka weel rohtu üles ja tunnistab, et Sumala loodus ülerikas on kõiksugu annete poolest.

Rohi kaswab kõige esmalt jälle, kui peale raske põua wihmapisaraid maha tuleb; rohi on esimene, kes kewade haljendama hakkab. Esimene rohi kewade allika ääres, keda päitefe soojad kiired pehmeks muruks kofku awatelewad, see rõõmustab mind südamet põhjani. Kastepärliid järewad kõige rikkamal mõedul halja rohu külles.

Rohi on see lahke riie, kellega meie ema maa ennast katab. Kus rohtu kaswab, seal oleme ikka nagu kodu; kus rohtu enam ei kaswa, oh kui kole ja paljas on seal kõik! Maa peal, kus rohtu ei sigine, näitab nagu needmine seiswat. Pehme rohu-maa on wäsinud kehale kosutawaks woodiks. Warjaks ja toeks on rohi ka lillidele, kes tema wahelt meie silma paistawad ja kust meie neid omas lapse-põlwes õiskamisega wäljanoppime. Lapse-põlwes män-

gime rohu peal, wanas=põlwes puhkame rohu sees istudes oma wäsimust, ja kui meie omad silmad wiimaseks rahuks finni oleme pannud, siis katab rohupind meie hauda. Seefuguse rohu-kalmu all wõib küll rahuline hingamine olla, kui meie oma eluajal nii oleme elanud, et rahulise südamega wiimase unele wõisime minna!

86. Taewa sini.

Pakkud wihma-pilwed on laiali läinud ja ära kadunud, ainult mõningad weiksed walged pilwe-tutid, keda lamba-raswa pilweteks nimetatakse, paistawad taewast maha. Tulewad need lamba-raswa pilwed kuiwal ilmal nähtawale, siis tähendawad nemad wihma; nüüd aga peale sooja kewadise wihma on n'ad wiimased tunnistused lahkund pilwetest ja tähendawad, et tükk aega head ilma saab olema.

Ümberringi järeab taewas ilusas finis. Just meie pää kohal on see sini kõige sügawam ja tugewam. Mida rohkem silma-ringi poole, seda heledamaks läheb ta ja sulab wiimaks nagu walge udu sisse ära.

Üks imeline tundmine tuleb meie rinda, kui meie puhates maha heidame ilusa pehme muru peale, lõhnawad lillid meie ümber, ja ülesse waatame taewa poole, selle lõpmata sügawuse sisse. Meie küsime imekspannes: Kui kõrge on taewas? Kui kaugele ulatab see finine wõlv? Kes jõuab teda mõeta? Kes wõib nende küsimiste peale wastata?

Tõused ja õige kõrge mägedesse, nende mägede otja, kelle ladwad alt näha pilwetest läbi tungiwad ja igawese jäega kaetud on, siis leiad sa, et mida kõrgemale sa tõused, seda tumedamaks taewa sini läheb. Ühtlasi paned sa tähele, et õhk sellisamal määdul kuiwem on. Wiimati näitab taewas täitja must olewat, — ainult silma-ringi poole läheb ta heledamaks, sest et film seal madalama, auruga täidetud õhu-kordadest läbi tungib. Mida enam wesiit auru õhu sees on, seda hele-sinifamaks läheb tema karw; mida wähem wee-auru tema sees, seda tumedam ja puhtam on taewa sini.

Sakkab tume sini meie pää kohal korruga heledamaks ja walgja-karwaliseks minema, siis on see tunnistuseks, et ilm ülewal muutmist ette walmistab: Olgu, et mõni kõrgem, külmem õhu-

woolus madalama ja soojema niiske õhu=kordade külge puudub ja nende wee=jagusi wälja lahutab, ehk olgu ka, et maa poolt suu=remad hutgad wee=auru ülesse tõusewad, kui ülewal ennaft ära=lahutada ja nägematast laiali kaduda jõuawad.

Mis ei tõuse kõik maast taewa poole üles selle lõpmata sinise lautuse sisse? Suurest maailma merest nagu weikesest tiigist, mudasest rabast nagu selgest allikast tõuseb aur ehk udu üles, rändab ifka kõrgemale, kuni ta wiimaks ära kaub. Kõrgetilgad õitjewa lillide külles, õnneliku inimeste rõõmu=piisarad ja ka ülekohtusel kombel ärawalatud were=tilgad, nemad kõik aurawad kuiwaks ja tõusewad nagu ilmnägematad waimud ülesse puhta taewa õhu sisse. Seal walendab neid igawene päikese walgus ja nemad sõrawad kui taewa sini maha inimeste laste peale, kes selle õhu=mere põhjas kõnniwad. Nagu wesi kalade ümber mere põhjas, nii woolab wee=aur meie ümber: meie elame õhu=mere sees.

Tõisel pool õhu=merd ei ole ühtegi taewa sini enam. Seal ülewal on see lõpmata maailma lautus, selle karmadest ükski juurelt inimene ei tea jutustada. Sinine taewas meie maakera ümber on tema õrn õhu=riie, on nagu üks kaunis uju, kellega ta üle on kaetud. Woolajad wee=jaud meie maa peal, udu tema ümber murrawad selge, walendawa päikese walguse ja toowad seeläbi taewa nagu inimeste=laste ligemale, teewad neile nagu maa taewaks. Sina kõnnid keset taewa sini. Mitte lõpmata taewa lautuses ei pruugi ja taewast otsida, ja leiad teda jo siin oma ümber olewat ja — kui ja tahad — ka omas südames!

Õpetatud mehed arwawad, et meie õhu=meri maakera ümber umbes kümme penikoormat kõrgele ulatab. Neist kümnest penikoormast on aga inimene paljalt esimese korra kuni ühe penikoorma kõrguselt läbi uurinud. Nii kõrgele umbes ulatawad kõige kõrgemad mäed ja nii kõrgele on ka wahwad mehed tuule=laewadega üles=tõusnud. Aga ka selle esimese korra ülemas jaus ei wõi inimene kaua elada. Ilus taewa sini on seal jo peaaegu täitja kadunud. Õhk on kuiw ja õhukene, ning igawene külma walitseb seal, olgu ka maa peal kõige ilusam ja soem sui=aeg. Inimene ei tunne ennaft mitte selle musta taewa sees kodu olewat, tema hingab rõõmsaste ükski selle õhu=mere põhjas, meie maakera kaunil pinnal.

87. Manitsus virguzele.

(Tartu keele rahvalaul.)

Ärä uni mulle tulgu,
Saifu mulle harinegu!
Ei ma istu une reffe,
Lamme rammu ratta'alle.
Une regi madala,
Rammul ratas kallas-pooli.

Keä jõuz' unda virotada,
Keä rammu raputada,
Sie iste ilo tareh,
Laul'e röömu lavva man,
Ilo pifferi peohna,
Ilo kanni kangelahna.

Keä es jõvva und virota,
Rammu manta raputa,
Sie iste ifku tareh,
Laul'e leina lavva man,
Ifku pifferi peohna,
Ifku kanni kangelahna,
Ifku tuopi tollitalla.

(Bana Kannel.)

88. Heina-tegijad.

Pärnu jõe ääres elasiwad kaks päriskohta omaniku tõine tõise kõrval. Kõrgekalda Andrest, kes allpool jõe ääres elas, pidi iga-mees üheks püüdjaks meheks nimetama, sest ta oli hommiku esimene põllul ja õhtu viimane woodis, ning terve päew otsa ei hoidnud ta ka millasgi oma käsi rüpes. Tema naaber üleval pool kallast, Pakla Suhan, ei armastanud aga mitte ise tööd teha, waid kui paar päewa kodu oli ümber lonkinud, käed taskus ja piip suus, siis istus ta tõisel ehk kolmandamal päewal ifka lõunast jaani kõrtsis, kus ta ühe õlle-pudeli tõise järele ära tühendas, kuni õõ kätte oli tulnud ja mees kirju silmadega jälle koju hakkas minema. Et tema põllud ja majatalitus jell' kombel mitte nii mõnufaste edasi ei läinud, kui Andrejel, sellepärast hakkas ta kadeduse pärast oma naabriga wiha pidama, keda ta iga moodu katsus narrida ja wihastada.

Kord oli heina-ajal wihma sadanud. Wett walas taewast päewad ja ööd kui wardast maha, ja ehk küll hein wäga lopsakalt

oli kasunud, siiski ei teinud ta põllumeestele palju rõõmu, sest et teda teha ei võinud ja ruffi-lõikus ka jo ligi hakkas tulema. Wiimaks pööris tuul ühel õhtul tõise külge ja Andres tundis kohe ära, et ilm paremaks saaks minema. Tema ruttas külasse, kutsus kõik lahtised inimesed, keda ta kätte jõudis saada, tõiseks hommikuks oma juure heina tegema ja lubas neile head päewa-palka anda.

Zuhan istus sell' õhtul kõrtsis, lõi sõpradega lustiliselt kannud hea ilma peale kofku, aga et ta hilja õhtu jälle kirju filmadega kofju tuli, ei pannud ta sellest ühtegi tähele, et ilm tõiseks hakkas muutma. Tõisel hommikul äratas teda julane päewa töusu ajal üles ja ütles: „Peremees, ilm on selge, kas läheme täna heina tegema?“ Nüüd kargas Zuhan woodist wälja, waatas aknast õue ja hüüdis: „Wõtku pagan, kui meil nüüd pool tosin heinategijaid palgata oleks!“

Kui ta nii oli aknast wälja hüüdnud, seal nägi oma õue alt hea tropi inimesi mööda minewat, kõikidel läikivad wikatid seljas. „Kuhu teie lähete, head inimesed?“ küsis Zuhan. „Läheme Andrese Niidu-aasale heina tegema; on meid eila oma juure töösse kutsunud!“ wastasiwad inimesed. — Kui Zuhan seda kuulis, mõtles ta: „Dot, oot, Andresele tahan ma täna ühe tüki teha, et ta kolm päewa wiha pärast iwa suhu ei wõta!“ Siis ütles ta waljuste: „Kuulge sõbrad, mis teie mööda maailma ümber jooksete, minu juures on ka tööd. Kes teist minu juure töösse tahab jääda, sellele annan ma niisama palju päewapalka kui Andres ja 15 kopikut weel peale selle. Urge palju mõtelge, läheme minu heinamaale!“

Kui tööliised seda kuulsiwad, rääkisiwad nemad wastastiku: „See lähed korda. Töö on seesama, aga päewapalk on parem. Säame seie!“ — Üksi Sõrwa Kai hüüdis: „Mina ei ole küll rikas ja 15 kopikut on ka raha, aga 15 kopiku eest walelikuks jääda, seda teutust ma oma peale ei wõta!“ Nõnda läks ta üksi edasi Kõrgekaldale töösse, tõised üheksa meest ja naist aga jäiwad Palka Zuhani juure.

Kui Kõrgekaldale peremees Kai üksi nägi tulewat, küsis ta teda imekspannes, kus tõised üheksa päewalist jäänud, mis peale Kai kõik ära rääkis, mis oli sündinud. Seal ütles Andres Kaiile: „Sinule kahjuks ei pea olema, et sa minu juure oled tulnud!“ Nüüd läkisiwad n'ad töösse, peremees oma sulaste ja tüdrukutega ja Kai; ning et nemad kõik rõõmuga tööd tegiwad, lendas hein faaredesse, et wälkus. Kai oli tugew naisterahwas ja niitis nii laiad faared, nagu kõige kõwem mees. — Kui peremees Andres

nägi, kui tubliste Kai tööd tegi, mõtles ta: „Sellele tahan ma täna ühe rõõmu teha, keda ta mitu aastat saab mäletama, ja minu naabrile, selle kiusu-punnile, ei pea tema paha tegu ka mitte õnneks olema!“

Kui nüüd õhtu kätte jõudis, andis Kõrgekalda peremees Kaiile ühe uue viiterublaise paberi raha ja ütles: „See on minu tänane päewa-palk. Nüüd mine ja räägi seda töistele ka.“ — Seda käsku ei olnud Kaiel kohta mitte tarwis olnud, sest oma suure rõõmu sees jooksis ta kohe Palka talu heinamaale ja jutustas töiste päewalistele, et Kõrgekaldal täna päewapalk wiis rubla olnud ja näitas oma raha ette. Seal ütlesiwad päewalised Zuhanile: „Sina lubasid meie 15 kopikut enam päewapalka anda, kui Kõrgekalda peremees, siis saame nüüd igauks 5 rubla 15 kopikut.“ Zuhan aga naeris nende juttu ja ütles: „Teie olete wist rumalaks pääst läinud. Päris päewapalk on nüüd igas kohas ümberkaudu pool rubla, ja teie saate igauks 65 kopikut. Kas sellest küll ei ole!“ — „Ei sugugi,“ wastasiwad heinategijad, „sina lubasid 15 kopikut enam anda kui Andres, ja see on 5 rubla maksnud.“

Et nüüd Palka Zuhan seesugusest palgast ühtegi ei tahtnud kuulda saada, läksiwad inimesed kohtusse ja kohus mõistis, nagu õigus, et ta oma lubamist pidi täitma ja iga töötegijale 5 rubla 15 kopikut wälja maksuma. Ehk küll Palka peremees seda wäga mõruda näuga tegi, — sest terve walla naer oli temal peale kauba —, siis pidi ta ommeti selle raha terwelt wälja panema, ja nii tuli temal üks heinategemise päew Kõrgekalda peremehest tellitud inimestega 46 rubla 35 kopikut maksuma. — Kas ta oma naabrit edespidi weel mõnel sarnatsel kombel katsunud kiusata, seda meie ei ole kuulda saanud.

---

89. Mis Baron Münchhausen oma juhtumistest räägib.

1.

Kord olin ma põdra-jahi peal kõik omad kuulid ära lastanud, kui korraga üks ilus põder minu wasta tuli. Ta wahtis minu otja, nagu oleks ta pääst teadnud, et minu kuuli-kott tühi oli. Aga nagu wälk panin ma rohu püüsi jõe ja kuulide asemel peu täis

wislapuu marjade kiwa, kelle ümbert ma sifu ruttu ärahoorisin. Ning nii andsin ma temale selle täie laengu kohe sarwede wahela otsette. Pöder näitas paugust natukene uimane, aga pani siiski minema.

Paar aastat hiljem olin ma sellesamas metsas jälle põdrajahi, ja waata — wasta tuli minule üks tore põder, kelle otseest sarwede wahelt üks juur, kümme jalga pikk wislapuu wälja kaswis. Minul tuli kohe minu praegu räägitud juhtumine meele ja ma tundsin ära, et minu wislapuu seemetest, mis mõne aasta eest põdra pähä olin lastnud, see tore puu wälja oli kaswanud. Ühe pauguga panin ma oma põdra nüüd maha, ning oliwad minul sell kombel prae ja marjad korraga käes, sest wislapuu põdra otse-ees oli täis ilusaid marju, nagu ma neid omal eluajal magusamaid ei ole sõnnud.

2.

Nüüd kuulge ühe tükise minu elust, kust ära wõite näha, kui osaw meister ma hüppamises olen. Kord olin ma Dürgi sõas ja waatastin pealt, kuidas Wene suure-tükkide kuulid waenlase kantšilinna lendasiwad. Seal rääkis sõa-pealik, et ta hea meelega oleks teada tahtnud saada, kuidas loud waenlase kantšis on. Aga see oli raske asi sinna sisse saada, sest wahtisi oli waenlasel mis hirmus ja kantšid oliwad tugewad; ka ei olnud ühtegi wahwa meest terwes sõawäes, kes seesugust tegu oleks julgenud käsile wõtta.

Nagu ma ikka järsk olen, nii seadisin ma ennast ka siin kohe selle tähtja töö peale walmis, astusin kõige suurema suure-tüki kõrwa, keda praegu waenlase kantšis poole lahti lasti, kargasin nagu wälk suure-tüki kuuli otša ja tahtsin tema seljas kantšis sisse lennata. Aga kui nii jo pool teed läbi õhu ära olin sõitnud, hakkasiwad minul kõik sugused kaksipidi mõtted läbi pää käima. „Wennikene,“ ütlesin ma, „sisse saad sa nüüd küll, aga kuidas jälle wälja? Sa mis saab sinuga kantšis sündima? Nad saawad aratundma, et sa üks salaja kuulaja oled, ja saawad sind kohe wõlla tõmbama. Seesuguse auupalga eest tänan ma!“

Kui seesugused ja sarnatsed mõtted ära sain mõtelnud, oli otsus ruttu jälle käes, ning kui parajalt paar sammu eemalt ühe suure-tüki kuuli waenlase poolt minu sõawäe poole nägin lendawat, kargasin ma üks-kaks-kolm oma kuuli pealt selle kuuli otša ja tuln nii jälle õnnelikult, ehk küll ilma sõnumeta waenlase kantšist, oma sõprade juure tagasi.

3.

Nagu ma ise hüppamises suur meister olin, nii oli seda ka minu hobune. Ma sõitsin temaga ratsa ifka otse teed, sest kõige kõrgema aidadest ja kõige laiemal kraavidest ülekarata oli temal mängu-asi.

Kord ajasin ma selle hobuse seljas jäneft taga, kes enne üle põllu jooksis ja siis üle maantee kargas. Seal sõitis tõd kafe ilusa preiliga just minu ja jänese wahelt mööda. Minu hobune ei hoolinud aga sellest ühtegi, waid jooksis kohe tõlla seest läbi, kelle afnad mõlemal pool lahti oliwad, ja nii suure tuhinaaga, et minul waewalt aega oli, mütsi pääft maha tõmmata ja ilusa preilidele tõlla sees tere ja Sumalaga ütelda.

4.

Tõisef korral tahtsin ma selle hobusega rabaft üle sõita, kelle ma kitsama arwafin olewat, kui ta tõeste oli. Kui seda kefet hobuse kargamist õhu sees aratundsin, pöörfin ma hobuse ruttu ümber kalda peale tagaft, et tugewama upiga uueste teda karata lasta. Aga ka seekord kargas ta liig wähe jõudjaste ja kuffus tõisef pool raba paar samm u kaldast eemal kaelani raba sisse. Siin oleksin mina oma elu kautanud, kui minul mitte nii palju rammu käewarre sees ei oleks olnud, et iseennast karwupidi raba seest wälja tõmbafin ja ühtlasi ka hobuse, keda ma oma põlwele wahel kiini hoidfin.

90. Mõistatus.

(Uhe järgune sõna.)

Kord kõnnin õõsel ülewal,
Kord tafa halli taewa all,
Kord maadlen maapeal meestega,
Kord lind mind lõhub lõpmata.
Kui õõsel hingad rahuga,
Siis taga tare tantfin ma

Ja nutan, nuutsun haledast,
Eht küll mind ennaft pole wast.
Kui nüüd sa aru weel ei saa,
Siis wõta tagant lugeda;
Seal olen wirga piiga kae,
Ja kaabib kord mind igapäe.

(A. Reinwald.)

91. Targad sõnad.

1.

Lähäd oma sahaaga
Põlbu kündma pahaga:
Sala kiwid lõhuwad so saha,
Teewad kümme korda enam paha.

2.

Iga asja algusel
Dled koidu walgusel:
Dle koidu walgusel
Iga asja algusel!

3.

Nii kui priske puu end ehib,
Wiibimata kaswab, lehib
Rõõmu päewil kewadel:
Spi wara tundma headust,
Enese ja tõiste seadust,
Kogu wara enesel!

4.

Ütski sind wõi rõõmu randa
Minult oma kullal kanda;
Ise pead ja hoolega
Sinna poole tõttama.

5.

Harjutus küll wältab haa,
Kaewab mõnel mehel haa.

Ole truud ja murrad raua,
Tema katab sulle laua.

6.

Vara tööle, hilja woodi,
Nõnda rikkus maija toodi.

7.

Õpi elust enesest,
Ta on tõsi igawest.

8.

Kõige armsam ema keel,
Kõige selgem tema meel;
Ema keel on keelte ema,
Seft nii seisab meeles tema.

(M. Grenzstein.)

92. Mõistatus ja kostus.

Mõista, mõista, mo õefe,

Kosta, kulla linnufene:

Mis on üsna ümmargune,

Mis on pisut pitfergune,

Mis on laia latergune,

Mis on kolme tahiline? —

Mis seft mõista, wennifene,

Mis seft kosta, kullafene:

Ernes üsna ümmargune,

Guba pisut pitfergune,

Vääts on laia latergune,

Tattar-kolme tahiline! —

Mõista, mõista, mo õefe,

Kosta, kulla linnufene:

Kes see marsib maada mööda,

Kes see solgib sooda mööda,

Kes see kufub kuuse otsas,

Kes see laulab lepa metsas,

Kes seal männikus mõdistab,
Paju padrikus padistab ?
Mis sest mõista, wennikene,
Mis sest kosta, kullakene:
Madu marsib maada mööda,
Susi solgib sooda mööda,
Kägu kufub kuuse otsas,
Dõpiti laulab lepa metsas,
Mõtus männikus mõdistab,
Part, see padrikus padistab!

(M. Sooberg.)

93. Ühe wana õlekõrre elu-lugu.

(Temaft eneseft jutustatud.)

Sina paned imeks, armas laps, ja arwad seda ehk tühjaks toreduseks, et ma sinule oma elu = lugu tahan jutustada, sest ja mõtled, et õlekõrrel ühtegi elu = lugu ei mõida olla. Aga kuule enne, ja siis mõista kohut!

Kõige pealt pead sa teadma, et minu suguwõsa wanem on, kui sinu sugu, sest jo kolmandamal päewal oli Sumal kõik rohud ja taimed loonud, kelle seas ka minu esiwanemad oliwad, aga alles kuuendamal päewal loodi inimesed. Mina ise olen küll alles mõnikümmend aastat wana, aga tunnen oma sündmust väga heaste.

Umbes kolmekümne aasta eest tagasi küllis põllumees seemne, kellest ma sain, põllu peale, ja kattis ta saha ja äkke abiga mullaga kinni. Kui siis wihm mulda oli niisutatund ja päikese kiired teda soojaks teinud: waata, seal läks seemne keft lõhki ja mina tulin ilmale. Oma jalakese, ühe õrna juurekese, ajasin ma koha allapoole mulla sisse, et omale kindlat seisukohta alla saada, oma weikse pää aga sirutasin ma püsti ülespoole. Pea siginesin ma nii jõudsaks, et mulla = kätte oma pealt kõrwale likkasin ja kui rohiline oras päikese paistele wälja astusin. Rõõmsaste wahtisin ma ümberringi ja rõõmustasin ennaft oma hulga wendade seltsis, kes minuga ühtlasi oma elu oliwad alustanud ja minu seltsis põllul elasiwad.

Päew päewalt tõusin ma nüüd tugewamaks, sirgusin siredamaks ja olin oma peremehele tulewiku lootuseks. Aga nagu haigused inimeste lapsi noores põlwes rohkest katsumas käiwad, nii ei jäänud ka minu noor põli neist puutumata. Külmad wihmahooud woolasiwad minu peale maha, tuuled tõukasiwad mind sinna tänna, ja õõ-külmad tegiwad, et ma närtsima hakkasin. Aga pea tuli minule kindel kaitsja. Üks pehme walge linik lautas ennast minu peale laiati ja oli minule soojendamaks warjuks, kui wäljas kange külm inimesi kõtetud tubades sundis elama ja ennast kasukate sisse mäsima.

Kui talw oma wõimu otja oli tuisanud ja kewade, temast wõitu saades, jälle tagasi tulnud, waata, seal wõeti ühel õöl uduse kääga walge linik minu pealt ära ja kui päikene hommiku tõusis, astusin ma omas rohikeses riides ette, inimestele rõõmuks ja maale ehteks. Nüüd hakkasin ma priiskeste kasuma. Üks järk tõise järele tuli juure, ja pea olin ma nii pitkaks sirgunud, et sinust weel pitkem olin. Oma pää kandsin ma nüüd toredaste püsti; et ta pea täies nooruse ilus õitses, arwasin ma ennast igapidi kõige kallimaks ja paremaks wihjaks. Ma olin niisama, nagu mõni noor inimene, kes uhkete ülestõstetud pääga ümber kõnnib ja ennast tõistest paremaks arwab, mis aga muud ei tunnista, kui et tema pää — weel niisama tuumast tühi on, nagu minul sell korral oli, sest raske tuum ei kannata tühja hooplemist. Seda tundsin ma ära, kui minu õitsemise aeg mööda oli ja mina oma päris auu-krooni kätte sain, see on, minu pää täis raskeid teri figines. Nagu inimestele tarkus, kes iseene ja maailma äratundmisele saadab, päris auukrooniks on, nii on seda meile tuumakad terad. Ei ma nüüd enam oma pääd toredaste püsti ei kannud; need kõrred, kes seda meie seas ka omas wanaduses weel edasi tegiwad, jäiwad tühjaks päädeks, ja peremees ütles neist, et n'ad muud ei anda, kui sõnnikut. Minu pää aga wajus ifka enam ja enam allapoole, mida raskemaks ta läks, ja mina ise ka painusin kõwemaks, sest wanadus oli minule kätte tulnud, ja ma tundsin ära, kuidas minu jõud iga päewaga enam kadus.

Seal tuliwad pere-tütred ühel hommikul lauldes põllule, sara-wad sirbib peus ja hakkasiwad meid maha lõikama. Meid kõideti siis wihkudesse ja kanti õhtu kuhela. Siin oli minul aega järele mõtelda, ja et ma jo ette arwasin, kuidas lugu edespidi saaks minema ja et siin jäädawat rahupaika ei saaks olema, sellepärast jätsin ma kõiki sõpru jumalaga, nimelt lõõkest tema perega, kelle

peša minu lehtede all oli olnud, ja rääku, kellele ma nüüd hea meelega andeks andsin et ta mind wahel ööse oma walju lauluga ei lastnud magada.

Oli mõni päew mööda läinud, seal pandi mind ühes tõiste kõrtega wantrile ja meid wiidi rehte, kus meid parte peale seati. Nüüd tehti tuli ahju ja palaw ja suits pani mind kartuses higistama. Aga pea olime selle soojaga harjunud ja ta oli meie wana kontidele õige mõnus. See õnn ei kestnud aga kaua, sest jälle mõni päew hiljem rabas peremees terad meie päade seest wälja ja nüüd meie ei olnud muud kui paljas õlg. Meid kōideti suurte kubudesse ja pandi seina ääre maha.

"Mis meist nüüd peab saama?" küsijiwad mõned kõrred. "Saagu, mis saab," wastasin mina, "meie oleme oma kohuse ära täitnud, oleme rohket seemet annud, ja ehk wõime omas wanas-eas ka weel tulusad olla!" Ja nii oli ka. Peremees lastis meid oma uue maja katusele panna, kus ma oma seltsimeestega ühes peale kolmkümmend aastat teda wihma ja lume eest olen kaitsnud ja kust õue peale alla waadates ma mitmed õnnelikud ja õnnetumad juhtumised ära olen näinud. Palju juttu wõiksin ma sinule rääkida, mis ma kōik tähele olen pannud ja ja wõiksid sest palju õppida. Aga et ma sinule oma elulugu täna üksi tahtsin jutustada, siis nimetan weel nii palju, et meid tänawu juwel maja pealt jälle maha wōeti, kuhu noor peremees uue shindli katuse peale lastis panna. Wihma ja lume wasta wõideldes olime ka jo liig puru wanaks läinud, ja kui mitte noor ja tugew sammal meile seltsiliseks ei oleks heitnud, ehk meie jõud siis ka jo ammugi enam tuule ja wihma wasta ei oleks jõudnud panna. Nüüd aga läheme põllule, nagu noor peremees ütles, kus weel kord põldu rammutades tulusad wõime olla, ja sellepärast palun ma sind, mind ka sinna tõiste sekka heita, et ma mitte üksi ilma tulu-saatamata kuhugi kõrwale ei jääks seisma. Ehk saad siis tõisel korral minu elu-lou wiimastest päewadest ka weel kuulda.

94. Wihfude jutlus.

Palaw lõikuse päew oli mööda. Sahe suine öö lautas omad tiivad üle põldude wälja. Seal ajas üks wihk püsti ja hüüdis üle põllu: „Wõtkem Issandale üht lõikuse püha pühitseda siin waikise taewa all!“ Ja kõik wihud seadsiwad ennast püsti, ning nende kahinast ärkasiwad ka lõkene ja wutt üles, kes wiljakõrte wahel oliwad maganud.

Esimene wihk alustas oma jutlust nõnda: „Andge Issandale auu ja kiitust! Tänapäew Issandat, sest Tema on hea ja Tema heldus kestab igaweste. Ta lasseb oma päikest ületoosta kurjade ja heade üle. Ta lasseb wihma sadada õiglaste ja ülekohtuliste peale. Kõikide filmad loodawad Tema peale ja Tema annab neile nende roa omal ajal. Tuhanded aastad on üle maa läinud, ning iga aasta on lõikust annud ja rooga walmistanud. Iikka weel katab Issand oma lauda ja miljonid saawad-jõõnud. Tema heldus on iga hommi ku nus. Andge Issandale auu ja kiitust!“ — Seal hakkasiwad lõkeseid kooris üht tänu-laulu laulma.

Ja tõine wihk rääkis: „Ilma Jumala õnnistusega ei sünni ühtegi! Põllumees liigutab oma usinat kätt, künnab põldu ja külwab seemne wagudesse, aga Issandast tuleb õnnistus ja siginemine. Mitmed külmad ööd ja palawad suwepäewad seisawad külwi ja lõikuse wahel. Inimese käsi ei wõi pilweid sünnitada, ega rahet tagasi hoida. Issand kaitseb terakest maa rüpes, kaitseb haljendawat orast ja küpsewaid wiljapäid. Urge kartke! Tema oli meiega: ilma Tema õnnistusega ei sünni ühtegi!“

Nüüd jutustas kolmas wihk nõnda: „Kes filma-weega küliwad, need lõikawad hõiskamisega! Raske jüdamega läks poeg põllule oma seemet maha külwama. Tema isa oli furnud ja kodu nuttis kõikidest maha jäetud ema, sest nende maja kraam oli kõik oksjoni teel ära müüdnud. Üks hårda jüdamega naaber oli neile seemet laenanud; aga filmapijarad langesiwad teradega ühes mulla peale maha. Nüüd lõikab ta sadakordse wilja, sest Issand on tema tööd õnnistanud. Kes filma-weega külwawad, need lõikawad hõiskamisega. Nemad lähewad nuttes, seemet külwile wiies, aga tulewad hõiskamisega, oma wihkusi kandes.“

Selle järele ütles neljas wihk edasi rääkides: „Head teha ja armu heita ärge unustage mitte ära; sest seesugused ohwrid on

Sumala meele pärast! Võikšime neid sõnu rikka-meeste majadesse hüüda, kes nüüd omad küünid ja aidad täis täidavad! Võikšime neid sõnu selle kõwasüdamega mehe vastu hüüda, kes eila mõningad waesed inimesed oma põllu pealt walju sõnadega ära ajas, et neil nõu oli, sealt mahapudenend wiljapäid üleskorjata! Keda Issand on õnnistanud, see peab ka oma armulikku kae tõiste vastu lahti tegema, nagu auus Boas, kes jumalakartliku Nutti peale halastas. Head teha ja armu heita ärge unustage ära!" — Ja wutid hüüdsiwad, et nende walju heal külasse kostis, nagu oleksiwad nemad seal magajaid südameid üles tahtnud äratada.

Ja nõnda lõpetas wiies wiik: „Mis inimene külwab, seda saab ta lõikama. Kes waest wiisi külwab, see saab ka waest wiisi lõikama. Ja kes õnnistuses külwab, see saab õnnistuses lõikama. Miks panete teie imeks, et umbrohtu nisu sees on? Oleksite seemne enne puhtaks teinud, kui teda wälja külistite! Kes umbrohtu külwab, see ei lõika muud kui häda ja waewa. Kes oma liha peale külwab, saab liha pealt hukatust lõikama. Kes aga waimu peale külwab, teda saab waim igawese elu sisse juhtima. Mis inimene külwab, seda saab ta lõikama.“

Ja kõik wihud ümberringi nifutasiwad oma päid ja hüüdsiwad: „Aamen, aamen!“

95. E e i b.

Peiba tehakse jahust, keda meie mitmeseltsi kõrswiljast saame, nagu näituseks rullist, nisudest ja otradest. Võikame ühe nisu-tera terawa noaga pooleks, siis näeme õhukese koores all ühe õhukese halli korra, kelle wasta tera seebtpidine sisse walge wälja näitab. See walge seebtpidine kogu on suuremaks jauts sifujahu, hall kord aga limak, ja mõlemad, nagu isegi mõista, seisawad suure hulga kärjekeste sees. Jahwatamisel aetakse wiljaterad kiwidest kobe alustuses jämedalt katki, ning klliid roowitakse küllest ära. Terade seebtpidine jagu aga (sifujahu) on muredam ja sellepärast kergem katki õeruda, kui wäljaspoline winske limaku-kest. Weski püüdlisid esite wälja jooksew jahu on sellepärast pea-aegu selge sifujahu ja palju walgem, kui see jahu, kes pärast wälja jookseb ja kes suure-

maks jauks hallist limakust on sündinud. Esimest nimetatakse „jaua-“ ehk „püüdlis-jahuks“, viimast „räime-“ ehk „klii-jahuks.“ Segatakse aga mõlemad ühte ja jahvatatakse nemad koos ära, siis tuleb keskmine jahu wälja, keda „leiva-jahuks“ nimetatakse.

Sisujahu ja limakuga on mõned tõised ollused ligistifuliselt ühendatud ja segatud, kes niisama tähtjad on, ehk küll nende hulk suur ei ole. Sest kui wiljaterad arapõletatakse, siis saavad sisujahu ja limak õhusarnatseks ja kaduwad ära. Sinna jääb aga natukene tuhka järele; need tuhajaud on mineraalilised ollused, keda wili mulla seest sai, kus peal ta kaswis. Selle, wiljateradest saadud tuha läbiotsimine näitab, et ta kallis-tuhast ja soodast, woswor-hapu ja söehapu lubjast, natukene raud-õrsiidist, kõõgisoolast ja weel tõistest ollustest kokku on seatud.

Need on jahu kõige tähtsamad jaud. Ilma jahwatamata terad saaksiwad meie kõhus väga raskelt arajulama, sest et nende sõglad väga kõwad on, ja nende sees palju mineraali-ollusi tallel seisab. Ka jahu ise on raske araseeda, sest et sisujahu kõhus mitte kergelt ära ei sul. Jahudest tehtud road on jellepärast väga rasked araseeda; isäranis weikse lastele ei ole n'ad sugugi kohased. Saab aga sisujahu osast kumiks ja suhkruks ümbermuudetud, siis sünnib temast üks palju kergem ja rutemalt sulaw toit. Seda ümbermuutmist korda saata, on leiwaküpsetamise ülem püüdmine.

Ugi on nõnda, et palawus ühe jau sisujahust kumiks ümbermuudab; nõndasama muudab aga ka limak niiskeks tehtud jahu sees ühe jau sisujahust kumiks, suhkruks ja wiina-eluks ümber. Et müüd seda ümbermuutmist õige ruttu korda saata, seepeale tarwitatakse hapu tainast ehk õllepäarmi. Õllepärm ei ole müüd ühtegi, kui natukene tõise näuliseks läinud otrade limak; hapu tainas aga on üks tükk tainast, keda mitu päewa alles hoiti, kelle sees sellepärast üks jagu sisujahust ennast mitte üksi kumiks ja suhkruks, waid pealegi wiina-eluks ja äädika-hapuseks (ka piima-hapuseks) ümber on muutnud. Hapu-taina ja õlle-pärmi sees on siis see wõimus tallel, õige ruttu käimist ehk „käärimist“ jahu sees elule aratada.

Õsite pannakse paljalt weikene jagu jahu leiva-astna sisse, kus teda sooja weega ja hapu tainaga üheks wedelaks pudruks segatakse („juuretus“) ja nõnda sooja ahju ääre seisima seatakse, sest et see käimist rutem edasi saadab. Hapu-tainas jagab nüüd oma aralahutamist („käärimist“ ehk „käärimist“), kelle woli all ta seisab, filmapilgul

terwe juuretusele kaasa, ning üks jagu juuretuse siujahust muudab ennast kumiks, suhkruks ja wiina-eluks ümber. Wiina-elu asumine sünnitab aga igal korral ka söehapust. Suurem jagu sellest söehapusest ei wõi nätske taina sees mitte äralahkuda ja ajab teda sellepärast üles. Tainas „ferrib“, kohutab“, öeldakse siis: Haputainas ja pärm tõstavad taina ülesse; sellepärast nimetatakse pärmi ka „nöstituseks“ (Tartu keele) ja töömeheks, aga riista, kus sees tainas käima pannakse, „käituse“ riistaks.

On juuretus õige kangeste käimas, siis „kastetakse“ tema sisse nii palju jahu, et temast paras tainas saab, kuhu wahel ka weel soola ja köömneid juure lisatakse. Pea hakkab eesnimetatud asjade pärast ka see tainas käima. „Da töuseb“, et teda söehapus ülesajab. Kastakse tainast nõnda kauem aeg otja seista, siis muudab ennast üks jagu wiina-elust äädikaks ümber, sellest leib pärast oma hapu mau sai.

Üksitu pätsideks ehk kakkudeks ärajautatud, pannakse see tainas nüüd tulise ahju. Siin haurab tema sees olev wiina-elu ära ja ka üks jagu weest, keda kastmisel juure lisati, muudab ennast auruks ümber ja lahkeb ära, mis läbi tainas aegamööda kindlaks läheb. Ühtlasi asub küpsedes suur hull haukusi leiwa sisse, sest et seal eesolew söehapus ja kastmisel juure lisatud prii = õhk ennast palawuse käes kangeste wälja wenitawad. Palawus saadab aga ka weel teisil muudatusi taina sees forda. Gaaside sünnitamine lõpeb küll ära, sest et ahi selle tarwis liig tuline on; aga see ahju kuum muudab weel enam siujahu kumiks ja suhkruks ümber, iseäranis pealmiste kordade sees. Leiwa koorik maitseb sellepärast ikka magusam ja on kergem ära seeda, kui leiwa siju. Ühe jau suhkruki korwetab palawus jõeks ära, kust leib, iseäranis koorik, oma pruuni karwa saab.

Sada naela jahust saab umbes 135 naela leiba, sest et kastmise juures wõetud weest üks jagu mitte ära ei haura. Sellepärast on 100 naela leiwa sees peale 25 naela wett. Sinna juure tulewad umbes 60 naela siujahu, kumi ja suhkurt, 9 naela limakut, 2 naela mitmejugu soolasi ja 3 naela ärafulamata ollusi, see on tuluta taimenarmaid, sellest wiljaterade kärjed kokku oliwad seatud.

Leiwa sees on sellepärast kõik need jaud tagawaraks, kes inimese toitmiseks tarwis lähewad. Siujahu, kumi ja suhkur annawad seda ollust, kes kopsus ärapõletamise protsessi ülewal hoiawad;

limakust sünnib liha n. n. e.; sooladest saavad luud. Siiski on leiwa sees natukene liig wähe limakut, ning leib on seda rammukam, mida rohkem limakut tema sees on, ja seda lahjam, mida walgem ja „peenem“ ta wälja näitab.

96. Linataim.

1. Palaw kui, küll on ta omal pärjaks
Kudund mõnda õrna öiekest;
Siiski minu meelest kõige armsam,
Linataim, sa tõistest taimedest.

2. Taewa-sini kombel sinu öied
Haljendawat põldu katavad;
Eesti naised, noorikud ja neiud,
Linataim, just rõõmu nägewad.

3. Shtu tuul, kui sinu ümber mängib,
Sifti mere kombel laenetab,
Päikese soe, taewa kaste,
Kõik siind kosutab ja kaswatab.

4. Aga linataimekene, lennul
Mängupäewad mööda tõttawad;
Elu tõe pead tundma saama —
Kas ked päewad kindlust annawad.

5. Oma õppind mullahoone jätab
Pea maha; noorikute käed
Puhastades walu sulle saatwad,
Walju päewi, taimekene, näed.

6. Aga walu, mis meil elu saadab,
Meie kinnituseks teenib ta;
Sõjese kuuwalge kombel tuled
Ahtla wahelt selgelt wälja sa.

7. Sa kui piigad kedrajate hulgas
Woki ees so ilu kiidawad,

Oma suuga sinu lõnga kastrwad :
Säbi siis ja walu unustad.

8. Sõsete, kui torm ja tondid õues
Üksikut tee-käijat waewawad,
Kergemaks ta süda ruttu langeb,
Näeb sind akna taga hiilgawat.

9. Kuida tulewalgel naiste wirgad
Sõrmed löime kudawad sind teal,
Tutt ja lahke kõne aega wiitwad,
Noorte hulgast tõuseb lauluheal.

10. Gestirahwa tarwituseks, kasuks,
Linataim, ja õitsed, walmis saad ;
Sinu töös ja tallituses leidwad
Leiba mitu talu, küla, maad. —

11. Meiu, kui ta altari ees seisab,
Sinu katet seljas kannab ta, —
Ja kui puusärk kalmu-aida pöörab,
On ta kaetud lina-riidega.

12. Noorelt wõtad pehmelt, ellast' wasta
Inimest, ja kui ta elu-teel
Wiimist sammu lõpetab, siis sina
Üksi teda hauda saadad weel.

13. Palaw sui, küll on ta omal pärjaks
Kudund mõnda kena diekest —
Linataim, ja siiski minuu meekest
Oled armsam kõigist taimedest.

(E. Koidula.)

97. Meiu kanga juures.

1. Saened läiksid läbi ööd,
Kuu käis waikjelt taewa teed ;
Meiu noor küll kalda ees
Kangast hoides kõneles :

2. „Walgeks, riie, walgeks saa!
„Muuda walgeks rutuga!
„Walgeks wiimaks keelmata
„Peab kõik asi minema.

3. „Oled walge, oled hea, —
 „Seni keegi sinust pea;
 „Tuul ja wesi, waata n'ad
 „Muutma kõit sind tõttawad!

4. „Päikse tuli, hele ta,
 „Südant ei wõi waigista';
 „Waike kuu ööd kuulutab,
 „Südamele rahu toob.

5. „Nüüd sind hoian, linake,
 „Hoian öösel truuste;
 „Surnu-riiet anna ja
 „Tänuks mulle pea ka!

6. „Walgeks riie, walgeks saa!
 „Muuda walgeks rutuga!
 „Walgeks wiimaks keelmata
 „Peab kõit asi minema!“ —

7. Laened läksid läbi ööd,
 Kuu käis waikest taewa teed:
 Meiu noores piaras
 Surnu-riiet niisutas. —

(L. Koidula.)

98. M a t u s e k e l l.

1. Kella helin orust tõuseb —
 Keda kellad hüüawad?
 Laulu healed kõrwa kostwad —
 Keda lauljad saadawad?

2. Rahwa hull, kes lauldes tõttab,
 Kiriku wist pöörab ta,
 Kus jo altar pulma-riides
 Noorikut jaab ootama?

3. Linnud laulwad, päike hiilgab —
 Kas ka jeda tunnete,
 Keda laulul pulma-ehthes
 Tee pealt mööda wiiake?

4. Surnu-aia ukse tiiwad
 Raskelt lahti langewad,
 Haua poole rahwas pöörab,
 Surnu-kellad hüüawad!

5. Wärijedes hauda langeb
 Lillipärg, mis rõõmsalt ja
 Altari ees täna palwes
 Pähä pidid panema. —

6. Nüüd sind surma-ingel wõtnud
 Armu-laenla ellaste!
 Nüüd sul' mulla põhja tehtud
 Kitjas' lamber unele!

7. Kella helin orust tõuseb,
 Keda kellad hüüawad?
 Surnu-aialt healed kostwad. —
 Noorikut n'ad matawad!

(L. Koidula.)

99. Maa-mesilane.

Kord elas põllu ääres üks maa-mesilane ehk kümaline, see oli suurem kui kõik tema õed. Õdesi oli temal aga enam kui sada. See suur mesilane laulis õige toredat passihealt, siiski oli ta ema (pildi peal *a*); ka kandis ta seljas toreda musta kasuka, aga kaela ümber ilusa kollase rätiku. Tema talu ei olnud küll mitte suur, waid nii pitk ja lai kui kämmal; ka ei olnud maja uks suur asi, laps wõis teda weikse sõrmega lahti teha. Siiski wõis see weikene maja mesilast kõige oma õdedega elu-otsani warjata.

Sügise jõudis kätte. Meie tuttav maa-mesilane oli üksi weel järele, kõik tema õed oliwad külma kätte ärasurnud, keda n'ad mitte ära ei jõudnud kannatada. Ka oliwad nemad jo liig wanaks saanud, sest nemad oliwad weerand aastat, mõned ka pool aastat elanud, ja see on mesilaste elus nagu inimeste pool sada aastat.

Nii oli siis meie suur mesilane waenelaps ja lesk korraga. Et ilm wäga külm oli, ronis ta oma maja kõige tagumise kambrisse, tõmbas oma kuus jalga kõhu alla kokku ja jäi magama. Kas ta und ka nägi, seda ei tea keegi. Aega oli temal und näha küllalt, sest ta magas ühes joones kõik talw otsa, kunni kewadine päikene oma soojaga maa sisse ja ka meie mesilase pesasse tungis. Nüüd alles ärkas ta üles ja tundis ka kohe oma kõhu tühja olewat. Aga taline wesi ja lumi oliwad tema maja ukse nii kinni wajutanud ja kõik kokku rusunud, et meie mesilane nagu elusalt maha maetud oli. „Ru, ru, rumal!“ urises ta, tõttas aga kohe tööle ja kaapis omale uue tee wälja. Wae-walt oli ta nõnda kümme minutit tööd teinud, seal walendas temale esimene päikese kiir wasta ja ta wõis pea oma liikmeid päikese paistel soojendada.

Aga omast mullasest tööst oli meie ema-mesilane kaunis sopeseks saanud, ja nii ei wõinud ta ennast mitte tõiste ees näidata. Ta kammis nüüd omad juuksed päikese paistel siledaks ja suges oma kasuka mullast puhtaks, sest kamm ja hari on mesilasel igal korral käe pärast: temal on neid iga jala otsas üks. Peale selle kannab ta weel mitmed muud töö- ja sõa-riistad enesega ühes: suus tugewad tangid, iga jala külles kaks konksu ja tagumises otsas terawat oda.

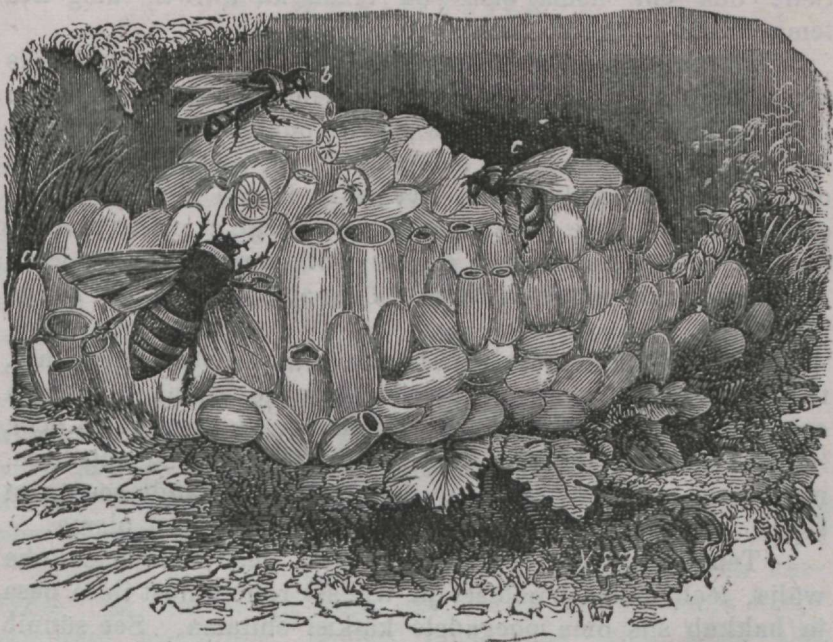
Selle oda ehk nõela otsas on temal ka kihwti, ning kes tema külge puudutab, see saab.

Oli nüüd mesilane ennast ilusaks teinud, seal hüüdis ta: „Dis, õis, õisa!“ ja lendas minema, otsekohe paju õie otsa. Siin oli jo suur selts koos! puu-mesilased, sääsed, kärbsed ja mardikad, ka mõned liblikad, — kõik otsisivad omale paju otsast toitu. Rõõmsalt hüüab meie mesilana omas keeles: „tere, tere, tere!“ aga keegi ei wasta temale, sest tõist temasarnast seal ei ole. Siit paju õie seest leiab ta omale aga magusa lõuna-sööma-aja, ja see on ka jo midagi.

Nii palju kui meie maa-mesilane ka ümber-ringi wahib, tõist maa-mesilast ei näe ta siin loomade kihina ja kahina seas kusagil. Mardikad istuwad paaride kaupa lehtede peal, liblikad ajawad üks tõist taga: kõikidel on omad seltsilised, meie maa-mesilaste ema ei leia omale kusagilt seesugust sõpra. Aga on ta ema, siis peab temal ka pere olema.

Tema otsib omale heinamaa peal ilusa samblase koha wälja, teeb omale samblast ja wanast rohu kulust ilusa pesa ja hakkab siis oma poegadele kätkisi ehitama. See sünnib sell' kombel: mee ja lilli-tolmu, mis ta ära sõi, muudab ta omas kõhus wahaks ümber ja higistab siis selle waha weikestes lehekestes oma keha rõngaste wahelt wälja, just nagu puu-mesilane. Neist lehekestest ehitab ta siis kannid, kellel ülewal auk on. Mõne kanni sisse muneb ta nüüd omad munad, tõiste sisse korjab ta mett ja lillitolmu. Selle aja sees, kus ta seda magusat toitu korjab, tulewad tema munade seest weikesed tõugud wälja, keda ema uüüd mee ja lillitolmust tehtud mesileiwaga suure hoolega toidab. Io mõninga päewaga on need tõugud nii suured, et nemad tuppeks heidawad ja ennast maa-mesilaseks ümber muudawad. Wiis päewa peale tuppesse heitmist hüüab ema: „tule, pere, tule!“ ja waata, üks mesilane tõise järele ronib oma kanni seest wälja. Nemad on weiksemad kui ema, ka ei ole nemad isased ega emased, waid paljad töö-mesilased. Nüüd on pere-emal seltsilisi, kes temale uusi kargi aitawad ehitada, mett ja lillitolmu koju kanda, poegi sööta ja muid asju toimetada.

Meie maa-mesilase pere on nüüd küll' suur, aga töö-mesilastest tehtud kärjede sisse muneb ta siiski uusi mune

ja neist tuleb Augusti kuul uus pere wälja. Need ei ole aga mitte enam üksi töomesilased, waid nende seas on ka isaseid, ja kaks tõugu emaseid, weiksemad ja suuremad. Noored emad taplewad esiotsa küll ükstõisega, aga pärast lepiwad n'ad ommeti kokku, ja igalühel on omad kärjed, Weiksed emad munewad nüüd ka: neist munadest tulewad aga üksi isased mesilased wälja, kes pärast suurte emastega koos elawad.

Sügise surewad kõik maa-mesilased ära, üksi suured emad jääwad elusse, et tõisel kewadel jälle uusi peresi sigindada.

Maa mesilaste pesas on sagedaste ka wõeraid. On iseltsi maa-mesilasi, kes mitte lillide seest mett ja õietolmu kätte ei saa, ja kes oma sugulaste juure korterisse heidawad, kus neid wäga heaste sallitakse, ja nende pojad wälja autatakse ja suureks kaswatatakse.

Ristikheina põllud on maa-mesilaste kõige armsamad jalutamise-kohad. Siin nemad teewad aga ka wäga palju head põllumehele, sest ilma nendeta ei kaswataks ristikkein

ühtegi seemet. Ristikhein, nagu iga muu taim, võib üksi siis seemet kasvatada, kui tema õie tolm õie sisse emaka peale saab. See võib punase ristikheina juures üksi maa-mesilase abiga sündida. Puu-mesilase imemise-nõel on liig lühikene, kui et ta teda ristikheina õie põhja jõuaks pista. Maa-mesilasel on aga küllalt pitk imemise-nõel, ning selle nõelaga õie põhjast mett võttes, viib ta sinna ühtlasi ka õie-tolmu peale. Kus palju maa-mesilasi on, seal kannab ka ristikhein palju seemet. Nii on meie maa-mesilane üks tulus loom, kes põllumehele suureks kasuks on. Tema on meie ristikheina põldudele sedasama, mis meie puu-mesilased meie õuna-puude ja marja-põesastele on.

---

100. Õhtu-rahul.

1. Päew looja läin'd, ööd edeneb,
Nüüd waikseks nõmm ning maantee jääb,
Ja õhtu-rahul saadab ta
Kõik päewa-kära waikuma.

2. Mets waikseks jääb ja oruke,
Kõik linnud ammu waguse;
Waat', lillike ning allikas
On unenägu nägemas.

3. Ta langeb, kaste, ülewalt
Ja tolmu võtab kõrre pealt,
Ja eha-tähe kullasilm
Sind teretab, sa waikne ilm!

4. Sind teretab, kui tahaks ta.
Sull, üksik süda ütelda:
„Jää wait ka, ära nuta sa,
„Jää wait ja uinu magama!“

(L. Koidula.)

101. Öö.

Öö on Jumala kuulutaja, sest ta juhatab Tema poole, kes ilmaki ei wäsi. Meie ütleme, öö on tulnud, ja lau-lame: „Nüüd hingwad inimesed, mets, weiksed, linnukesed, kõik ilm on magamas.“ Aga on lugu tõeste nii, kuidas mõtlemata waga meelele selle laulu järele näitab? On meie maa juba kõik ilm? Ja magab ka kõik elu ülewal taewa lautuses, kui ta siin all hingab? Peale selle, puhkab siis terwe maa-kera, kui öö meid teretab? Eks päikene tõisele poole maakera ei lähe walgust andma ja elu tegema, kui ta meist lahkub?

Kellel ou öö? Meil on öö. Meile ei kõlba weel päew, kes otsa ei lõpegi. Jumalal ei ole ööd. Sest pimedus ei ole mitte pime Tema ees; Temale walendab öö kui päew, pimedus on kui walgus Tema ees. Ja mis see on, kui meie arwame, et kõik öö warju sees puhata? On ööse kõik te-gewus seismas? Ei ole seal ühtegi elu enam liikumas? Kõnni öö pimedusest läbi ja waata! Eks sa ei kuule seal weel laulmist ja hõiskamist küllalt? Eks õitsi-tulede juurest rõõmu-kisa sinu kõrwa ei ulata? Eks sa ei näe üht üksikut tulukest läbi öö paistwat, kelle paistusel akna taga üks uuriija weel oma raamatute ees istub, ehk tõist tulukest, kelle paistusel tütar oma haige ema walu rohtude-andmise teel katsub waigistada? Kõnni suwe-ööl üle põllu. Siin sirtsu roh-sirts, seal räägub rukki-rääk; siin wäriseb sitikas läbi õhu, seal lõksutab ööpik pajustikus; siin hüppab jänes üle aasa, seal lendab öö-kull ja nahkhiir üle põllu. Jgal pool on elu ja liikumist. Kui sa pealegi näha wõiksid, mis sa mitte ei näe, kuulda mis sa mitte ei kuule, kuidas oleks siis sinul elu ja liikumist, wõitlemist ja wõitu igas looduse jaus imeks panna!

Astu wälja öösese õhu sisse! Tuul woolab üle waikse põldude, oja kahiseb õitsewa aasade wahel. Waata ülesse! Tähed leiawad omad igawesed teed niisama üles nagu päikene, ja peawad oma korda, nagu lilliä oma aega. Waata alla mullapõrmu sügawuste poole! Kui maa näitab hinga-wat, imetab ta oma rinna otsas just oma lapsi: tema mahl tõuseb ülesse rohu ja puude sisse, et nemad wilja kaswa-taksiwad inimeste ja elajate tuluks. Ehk pane ka üht ma-

gajat inimest ööse tähele. Kõik on tema woodi über wait, aga mis teeb tema kops! Kuidas käib tema hingamine omas korras! Kuidas põksub tema süda ja tõuseb tema rind! Kuidas tuksub weri tema soonte sees ja kuidas punetawad tema palged!

Kas sinule weel tunnistusi tarwis läheb? Sa näed, elu hingab ööse, aga mitte igal pool ja kohal; ja ka seal, kus ta puhkab, puhkab ta aga pealtkaudse silmale. Keset rahu on liikumist igal pool. Jumal ei hinga millaski ja sellepärast ka mitte tema loodus; Jumal arwaldab oma elu igal silmapilgul omas looduses.

---

102. Shtu päike.

1. Shtu päike, puista kulda
Üle metsa, muru, maa;
Puista kõnet pilwe põue —
Minu südamesse ka!
2. Mets siis heidab une sülle,
Muru magab rahuga,
Pilw ja minu süda sala
Mõnda tõtt'wad kaebama;
3. Rääg'wad õnnest, rõõmust, rahust,
Waba walgest ilmadest,
Kunni paneb uni peale
Neil' ka pehmet hõlmakest.
4. Shtu päike, puista kulda
Üle metsa, muru, maa!
Puista kõnet pilwe põue,
Minu südamesse ka!

(A. Reinwald.)

---

103. Tähekene.

1. Kaugest udulisest ilmast
Tõusis mul' üks täheke,
Tõusis, wilkus, kadus silmast
Waimu taewa tumesse.

2. Igatsetes silm ja süda
Ots'wad hiilgust ülewelt,
Aga n'ad ei leia seda
Paksu udu pilwetelt.

3. Oh et külm ja uduwilu
Lähäksiwad minema!
Siis mull armsa tähe ilu
Paistaks kuldse paistega.

(A. Reinwald.)

---

104. Pisarad.

1. Kewadise koidu a'al
Wara kõnd'sin niidu ra'al:
Tuhat, tuhat pisarat
Heina ladwas liiksiwad.

2. Küsin ühte sedamaid:
Pisar, kust sa siia said,
Kiigud tuule õhu ees
Koidu paistel rohu sees?

3. Kostab wasta: „Kuuled sa,
„Muru all mo kodumaa;
„Sinna sinu wanemad
„Muistena meid külwsiwad.

4. „Tasa õhtul tuleme
„Mulla-kojast murule,
„Õöse tõine tõisega
„Nutu-külwi mõtlema.

5. „Paistab taewas päikene,
„Lähme jälle mullasse;
„Õõ meid walus ilma tõi,
„Sest ei walgust näha wõi.“

6. Kuulsin kurba kaebamist,
Silmad läik'sid pisartest;
Palju neist siis nutsin ma
Tõiste hulka kastessa!

(A. Reinwald.)

V. Wana=ema targad jutustamised.

105. Moorlane ja tema wõeras.

Sell' ajal, kui Moorlased Hispaania maalt weel wälja ei olnud aetud, tappis üks Hispaaniamaa mõisnik ühe noore Moorlase ära, kellega ta nii tüüsi oli läinud, et mõlemad wastastiku sõariistad wälja tõmbasiwad. Hispaanialane põgeneb, tapetud Moorlase seltsimeestest taga aetud, ja peidab ennast nende filmade eest feeläbi ära, et üle ühe aia müüri hüppab. Et temale siin aia omanik wasta tuleb, jutustab ta sellele omaft õnnetuseft ja palub kaitsmist. Sõna lausumata nopib Moorlane puust ühe õuna, murrab ta pooleks ja annab tõise poole Hispaanialasele, nende sõnadega: „Kui saa selle õuna äraõöd, oled ja minu wõeras ja wõid julge olla, et ma sind oma kaitsmise alla wõtan.“

Sell' ajal õõfel, mõni tund hiljem, saab see aia=peremees teada, et tapetud noor mees tema oma poeg on. Oma toutuse peale mõteldes, waigistab ta oma südame walu, tõttab Hispaanialase juure, keda ta kaitssta lubas, ja ütleb temale: „See noor mees, keda ja ära oled tapnud, oli minu poeg, minu jugu=wõsa kännu ainus õks ja minu kõige kallim wara. Kui ma kättemaks-mise healt oma sees õiguse järele tahaksin kuulata, siis peaksid ja minu kää läbi surema; aga ma olen sinule oma sõna annud, olen sinule kaitsmist lubanud. Põgene, enne kui sind keegi minu omakstest näeks, põgene selle hobuse seljas, mis ma sinule wärawa ette walmis olen pannud. Põgene ilma wiibimata, ja täna kõige wägewamat Jumalat, kes minule jõudu on annud, minu wiha üle wõimust saada ja minu sõna, mis mina sinule annud, pidada!“

106. Kolm waadet.

Üht waga meest küsiti, kust see tulla, et ta kõikidest elu raskustest hoolimata ikka nii rahulises meeles olla. Tema wastas: „See tuleb sellest, et ma oma filmade üle ärksalt walwan; sest kõik kurjus tungib meelte teel südamesse, aga ka kõik headus.“ Tärgmise küsimise peale, kuidas ta seda teha, wastas ta: „Tga hommiku, enne kui ma töösse ja inimeste jekka astun, heidan mina omad filmad mõtlifult kolme asja peale: Esialt tõstan ma nemad taewa poole ja tuletan omale meele, et minu elu ja olu ülem eesmärk seal ülewal on. Teiselt heidan ma nemad alla maa peale ja mõtlen, kui wähe minule maad tarwis lähed, kui kord hauda pean heitma. Kolmandalt heidan ma omad filmad ümber-ringi, ja panen seda suurt hulka tähele, kelle käsi weel halwemine käib, kui minul. Sell' kombel wõidan ma kõik kurwastused ja mured ära, ja elan Jumala nimel rahul maailma ja inimestega.“

107. Riie te st.

Kui sinu riie tele auk sisse on juhtunud ehk nemad kudagi wiisi mudafeks saanud, siis mõtled ja sagedaste: „Tühi asi, seda ei näe keegi, kas inimestel muud paremat tööd ei ole, kui ikka minu riideid wahtida.“ Sina kõnnid siis julgeste ja ilma mureta oma teed edasi, ning sagedaste juhtub, et sinul ka õigus on, sest keegi ei näe sinu riiete muda ehk aukusi.

Kui sinul aga tükk ilusat riidet seljas on, olgu see mõni kaelarätik, peenifene särk ehk mõni uut moodu seelik, siis astud ja püsti pääga toast wälja ja lööd omad filmad tee peal häbelikult maha, nagu ei tahaks ja näha, kuidas inimesed kõik tööd, mis neil käes on, seisma jäta wad ja üffiainult sinu peale wahtides, sinu ilusaid asju imeks panewad. — Nii arwad ja; aga see on ka märgist mõõda lastud, sest ükski film ei pööra enmast sinu uue riiete poole. Ühel korral arwad sina, et sind keegi ei näe, teisil korral, et sind kõik maailm wahib ja sinu tulemist jo nagu ette ootas; aga mõlemad arwami sed on waled.

Nüüfama on ka lugu sinu headuste ja halbustega.

Kui sa kurja teed käid, arwad sa, sind ei tunne keegi ja keegi ei wahi sind, ning ümberringi on kott-pime; kui sa aga auusat tegu teed, arwad sa, iga kiwil on filmad, iga laps tunneb sind ja sinu mõtteid, ning tuhat päikest paistawad. Uga nii hästi sinu headusi kui halbusi ei pane maailm sagedaste tähele. Ühe film aga näeb kõik, see on Jumala film.

Sellepärast käi ja kõnni nõnda, et sa ifka nii hästi oma enese südame teadmise kui ka Jumala ees auusaks jääd, siis ei ole sinul kunagi tarwis karta, et sind inimesed näewad, ja ei ole sinul ka kunagi seeüle tarwis paha meelt kanda, et sind keegi ei näe.

108. Cesti neiud wanal ajal.

Toodi tüterid toasta,
Toodi kallid kamberista;
Wõõd olid kulda keerulised
Pärjad litteris läikisid,
Siidi-sawad sadandella
Pitki pihta rippusiwad,
Hõbe helmed, kulda keedid

Kaela ümber kõikusiwad,
Suured sõled rindadesja.
Kui n'ad tantšisid edasi,
Lehwisiwad siidi linnid,
Wälkusiwad otsad warbani;
Kui n'ad tantšisid tagasi,
Kargasiwad kandadeni.

(Kalewipoeg, VIII. 171—184.)

108. Neiokeze, noorekeze.

(Tartu keele rahwalaul.)

Neiokeze, noorekeze!
Ärä tie' tšine tšista põlgku,
Tšine tšize ršive'it,
Kerikonna kävvenäni,
Altarille astukilla.
Kaege tuo mõtsa pääle,

Vahtke tuo varigo pääle,
Kas ne puu' ütte piu',
Laane ladva' ütte laiu'?
Kas na tõine tõista põli,
Tõine tõize osakeizi?
Ütte kokko kummardelli,
Ütte paika painutelli,
Ütteh kuoh kumarus-paik,
Ütteh paigah painu-paik.

(Vana Kannel.)

---

110. U sin neiu.

(Rahwa laul.)

Sõeru, sõeru, lehmakene,	Mõtlemata mõisa juure!
Sõeru, lehma, lahke-este;	Sõeru, sõeru, sõrga-jalga,
Anna piima usinaste,	Anna piima arki-jalga:
Mull on aega kasinaste:	Tallekene tahab süüa,
Tuhat tööd jäid toa juure,	Osjakene ootab süüa,
Sada tööd jäid sauna juure,	Kallikene karjub süüa,
Arvamata aida juure,	Lapsukene laulab süüa!
Küsimata kõögi juure,	

(M. Sooberg.)

---

111. Targad wastused.

1.

„Osta minule mõned juustud ja munad turu pealt,“ ütles üks meister oma noore õpipoisile; see läks ja tegi mis teda kästi. — „Hea, mo poeg,“ ütles meister, „nüüd ütle minule ka, missugused neist juustudest walge, missugused musta lehma piimast on tehtud?“ — „Oh, sina oled wanem, meister,“ wastas pois teraselt, „sellepärast ütle minule enne, missugused neist munadest walge, missugused musta kanadest on munetud?“

2.

Kui ma kord linnas olin, tuli minule weike tütarlaps wasta, kes üht kinni kaetud kaussi roogadega kandis. „Mis sa seal kausi sees kannad?“ küsisin ma. „Minu ema ei oleks kausi mitte kinni katnud, kui ta oleks tahtnud, et nähtakse, mis kausi sees on!“ wastas weikene tüdruk ja läks edasi-

---

112. Jutu-jätkud maailma ajaraamatust.

1.

Keiser Widrik I. küsiti kord, missugusi inimesi tema oma paremateks sõpradeks pidada. Tema wastas: „Neidsinatsed, kes Jumalat enam kardawad kui mind.“

2.

Prantsuse maa kuningas Prants I. pani kord Bolonjas väga imeks, et paapst Leo X. nii väga suure toredusega wälja astus. Tema ütles pilgates: „Püha kirjade järele kõndisiwad hingekarjatsed jala, oliwad waesed ja liht riides.“ — „Wäga õige,“ wastas paapst, „aga üksi sell ajal, kui kuningad alles lambrised oliwad!“

3.

Württembergi hertsog Karel, kes minewases aasta-sadas elas, oli üks wali isand ja sõi kord palawal suwe-ajal Nagoldi linnas lõunat. Tuleb seal hirmus palju kärbseid ja sööwad ilma palumata ühes, pirisewad ja lendawad sinna ja tänna ja ei ole ommeti sugugi würsti sööma-aja osalised. Seal läheb hertsogi süda täis ja ta ütleb täis wiha perenaisele: „Pagana päralt! katma neile kärbestele iseäranis laud!“ Perenaine ei lausu sõnakest ja teeb, nagu kästud. Natukese aja pärast astub ta jälle walitseja juure, kummar-dab ja ütleb: „Laud on kaetud; walitseja isand annawad nüüd ehk käsku, et kärbsed oma enese lauda istuwad!“ —

113. T a r k m õ t e.

Kaks woorimeest tuliwad tee peal tõine tõise wasta, kus wäga raske oli kõrwale pöörata, sest et sügaw lumi hobused sisse wõttis. „Aja kõrwale! hüüdis esimene. — „Ei, aja sinna kõrwa!“ kisendas tõine. „Mina ei aja!“ ütles esimene. „Ja mina ka ilmaski!“ wastas tõine. Et keegi järele ei tahtnud anda, läksiwad nemad hirmsaste riidu ja hakkasiwad tõine tõist sõimama.

„Kuuled sa,“ hüüdis wiimaks esimene, „nüüd küsin ma sind wiimane kord: sõidad sa kõrwa ehk mitte? Kui sa seda ei tee, siis teen ma sinuga, nagu mina jo ühega täna tegin.“

See näitas tõise woorimehele kardetaw ähwardus, sest esimesel oli tugewam hobune. „Noh, aita siis ommeti, et ma sinu saani natuke kõrwale tõstan, muidu pean liig sügawale lume sisse ajama.“ — Seda tegi siis ka esimene woorimees hea meelega, ja nii saiwad nemad ilusaste ilma uue riuta tõine tõisest mööda.

Enne lahkumist wõttis tõine woorimees, kes tee pealt kõrwale oli pööranud, südame rinda ja küsis: „Kuule, sina ähwardasid, kui ma kõrwale ei läheks, minuga niisama teha, nagu sa jo täna ühega olid teinud; ütle minule, mis sa siis selle mehega tegid?“

„Ets kae,“ wastas esimene woorimees, „tema karunahk ei tahtnud eest ära sõita, ja seal — sõitsin mina kõrwale!“

---

114. Kes on suurem isand?

Üks kuningas tuli kord külasse ja küsis wallawanema käest: „Kuidas käsi käib, kuidas asjad seisawad?“ — „Kuninglik Majesteet,“ wastas wallawanem, „mina olen suurem isand, kui Teie!“ — „Mis need sõnad tähendawad?“ küsis kuningas. „Jah, waadake kuninglik Majes-

teet,“ seletas wallawanem, „kui Teie käsku annate, siis täidetakse seda kohe; mina pean aga enne kümme korda käsku andma, ja kellel enam käskida on, see on ka suurem isand“

Lahke kuningas sai aru, mis wallawanem tahtis ütelda, ja muretses selle eest, et wallawanema sõna enam kuuldi.

115. Wägew wähk ja täitmata naine.

(Eesti ennemuistene jutt.)

Mees ja naine läinud hommiku wara heinamaale, teinud noore lõunani tööd, siis ütelnud naine mehele: „Mine, püüa jõest mõni wähk ehk kalake, mis sinule kätte juhtub, et leiwakõrwalist saame.“ Mees, ehk küll' tööst wäsinud, ei tohtinud wasta tõrkuda, sest et naine tige oli, kuida lugu mõne korra juhtub.

Jõkke minnes, tõmbas ta esimesest urkast ühe labakinda suuruse wähja wälja. Oh õnnesaaki! mõtles mees — suuremat wähki ei ole minu silmad weel elupäewadel näinud. Aga sell'samal silmapilgul tuli temale ehmatus peale, kui wähk selgel inimese keelel paluma hakkas: „Lase mind, kulla wennikene, lahti! Uinusin palawal päewal urkasse kogemata tukkuma, et sinu ligistamist warem ei kuulnud, kui näpud juba minu sõrgadest kinni sasisiwad. Minu rohkem sada-aastane liha, wisam kui hundil, ei saaks sinule maitsma. Mis kasu sa minu surmast saaksid? Peale selle olen ma üks kurjal nõiduse wäel wähiks moondatud inimene.“ — Mees kostis imestates: „Pai wähiwend, ära pane pahaks, kui ma sinu palwet ei tohi kuulda wõtta. Mina omalt poolt laseksin sind sedamaid wallali, kui minul tige naine ei olöks, kes minule liiga teeks, kui tühja käega koju läheksin ja pealegi weel tunnistaksin, et suure wähi olin saanud ja õnnesaagi käest lasknud äraminna.“ — „Noh,“ — ütles wähk — „wiimast ei oleks sinul tarwis naisele kuulutada.“ Mees kratsis kõrwa tagant ja kõneles siis argsal wiisil: „Kui sa, wennikene, minu naise kawalust teaksid, kuida tema minu hinge tagant kõik saladused oskab

wälja kiskuda, siis räägiksid sa tõi site. Mis ta libeda meelitusel wälja ei saa, seda kisub ta tigidusega, nõnda et minul ial wõimalik ei ole, midagi tema eest warjul pidada.“ Wähk kostis naeratates: „Ma näen, armas külamees, et sa nende seltsilane oled, kes naise pilli järele tantsima peawad, ja kahetsen sind sellepärast kõigest südamest. Aga et paljas kahetsus sinule midagi ei aitaks, tahan ma selle eest hoolt kanda, et sinule minu lahtipeastmise eest andeid toon, mis sa naise tigidust wõid lepitada. Ehk ma küll' sinu wasta weike näitan, siiski olen ma wäe poolest sinust palju wägewam.“ Mees seisis natukene aega kahe wahel ja wastas wiimaks: „Jah, kui wiimane asi sinul wõimalik peaks olema, et minul naisega sinu peastmise pärast tüli ei tuleks, peastaksin ma sind silmapilgul wallali.“ Wähk küsis: „Mis sugu kalu naine sinul kõige enam armastab? — Mees kostis: „Seda ma isegi ei tea, aga minu arwates ei oleks sugust midagi lugu pidada, kui minul wärskeid kalu temale wiia oleks, et ma tühja käega ei peaks tagasi minema.“ Wähk käskis teda kübara jõe kaldale maha panna ja hüüdis siis: „Kübar kalu täis!“ Kes imedamat ilmas näinud? Mehe kübar oli silmapilgul kuhjani kaladega täidetud. „Sellest pisukesest tükist näed sa minu wäge,“ ütles wähk — „ja wõid nüüd nimetatud sunniga iga päew oma kübara täita. Peaks sinul midagi muud soowimist meele tulema, siis pead mind asjatatallitusele abiks kutsuma; hüüa aga jökke :

Wähk, wennike, urkast!

Must mees, kärkast!

siis olen mina sedamaid sinu kutsu järel seal. Siiski kinnitan sinule, et kui sa kawal mees tahad olla, ära kõnele tänasest juhtumisest oma naisele midagi, mis sinule enam kahju kui kasu saaks tooma.“ — Mees lubas nii pitkalt kui wõimalik saladust naise eest warjul hoida, tänas wäheke wärske kalade ja lubamise eest, laskis teda siis jökke tagasi minna, ja tõttas rõõmsa sammu ja südamega naise poole minema.

Eidekese nägu läks lahkeks, mehe rohket kala-saaki nähes; tema rookis kalad wiibimata puhtaks, riputas soola peale ja pani n'ad pajaga tulele. Nii palju paituse ja armastuse sõnu kui täna, ei olnud mees kaua aega oma naise

suust kuulnud. „Waata, kullake, mis hea õnn sinul on, kui minu soowimist täidad,“ ütles naine, kui kalarooga sõi. — Sedawiisi läks neil elu nädala päewad wäga rõõmsalt ja rahulikult edasi, kui esimestel päewadel pärast pulmi; mees tõi iga päew kübara täie kalu jõelt, mis mõlematel maitse-
siwad. Pühapäew lõunal tõmbas naine esimest korda nina krimpsu ja ütles: „Noh, mis pergeli lugu see on! Kas sa paremat toitu minule enam ei jõua lauale muretseda, kui neid kalaraipeid? Need on minule läilaks läinud, süda ei taha enam wasta wõtta!“ Mees küsis, mis ta siis kalade asemele pidi igatsema, ja naine kostis: „Wärske lihaga keedetud leem ja sea liha oleksiwad minul kõige enam moka pärast.“ Mees lubas küll' tõisel päewal tema himustamist täita, siiski läks temal meel nukraks, kui mõtlema hakkas, kas wähil wõimalik peaks olema, naise himustust täita.

Tõisel päewal päikese tõusu ajal jõe kaldale jõudes, hüüdis ta arglikult:

„Wähk, wennike, urkast!
Must mees, kõrkast!“

Silmapilgul sirutas wähk omad sõrad kaldale ja küsis: „Mis sa tahad, wennikene?“ Mees kostis: „Minul omalt poolt ei oleks küll' midagi tahtmist, aga minu naisel ei maitse enam wärsked kalad, waid tema igatseb tõi toitu!“ Wähk naeratas ja küsis, mis toitu naine pidi igatsema, ja ütles, kui naise himustust oli kuulnud: „Mine koju ja koputa iga hommiku kolm korda weikse sõrmega söömalaua külge, käskides: Wärske lihaleem ja sealiha lõunaks lauale! siis pead sina soowitud rooga saama; aga ma palun sind, ära lase ennast naise himude sulaseks teha, muidu wõiksid sa hiljemine kahetseda, kus kahetsus enam ei aita.“ — Mees tegi tõisel päewal, kuda wähk temale oli õpetanud. Nõnda kui kästud, seisis lõunal sunnitud roog laual. Jälle niisama mahe lugu majas kui esimesel päewal kaladega; naine oli waga kui tuike, ja püüdis kõik mehele teha, mis ta tema silmast arwas nägema, et mehel meele pärast wõiks olla. Nädal ei olnud weel täielt lõppenud, seal tõmbas naisuke ühel lõunal nina jälle krimpsu ja ütles: „Pöörane lugu! kes pergel iga päew wärsket liha-leent ja sealiha jõuaks süüa. Minul ei ole seda wõimalik, sest et süda enam ei taha wasta wõtta.“

Mees küsis alandlikult: „Ütle minule armuke, mis sa siis himustaksid?“ Naine kostis: „Hane praadi ja magusat kooki!“

Mehel wajus küll' süda natakene püksi, kui jälle jala-warbad jõe le pidi kandma, sest tema kartis wähke ühtepuhuse palumistega wihastada; siiski ei tohtinud tema naise käsku täitmata jätta, muidu oleks tuli hõlpsalt katuksele wõinud minna. Tükk aega mööda jõekallast edasi ja tagasi käies, hüüdis ta wiimaks arglikult:

„Wähk, wennike, urkast!“

Must mees kõrkast!“

Silmapilgul sirutas wähk omad mustad sõrad kaldale ja küsis: „Mis sa tahad, wennike?“ Mees kostis: „Minul ei oleks küll' omalt poolt midagi tahtmist; aga minu naisel ei maitse enam wärske liha leem ja sealiha, waid tema himustab tõist toitu.“ Wähk küsis, mis naine pidi himustama, ja ütles, kui tahtmist oli kuulnud: „Mine koju, sinu naise soowimised peawad sedamaid täidetud saama, ilma et sinul seal juures midagi suuremat tegemist tarwis oleks toimetada!“ — Kui nüüd tõisel päewal lõuna ligemale jõudis, waatas mees sagedaste argliku silmaga sööma-laua peale, kas wähki tõutus tõeks pidi minema? Ja mida kõrgemale päike tõusis, seda madalamale waus mehe lootus, kui laud ikka weel tühi oli. Waata imet! Seatud ajal seisiwad hane praad ja magusad koogid laual. Naise õnn oli otsata suur; pai ja kulla mees liikusiwad sagedamine tema keele peal, kui esimesel päewal pärast pulme. — Shtul magama heites oli ta meest nii kaua meelitanud, kunni mees temale oma lou wähiga üles oli rääkinud. „Mis meil nüüd enam wiga on,“ ütles naine — „kui sinul niisugune abimees on? Meie tahame paremal kombel hakata elama. Mina põlgan juba ammugi neid talurahwa riideid ja soowiksin uhkemaid emanda ülikondasi enesele; mine ja tallita minule emanda riided seie!“ — Nõder mees püüdis küll' wasta tõrkuda, üteldes, et tema ei teada, kas wähil niisugune asja-sünnitus wõimalik wõiks olla, siiski ei annud naine oma tuju järele, waid pakitas iga päew nii kaua mehe peale, kunni ta teda jõe le sundis minema. Et mehel õöl ega päewel kodu enam rahu ei olnud, läks ta ühel hommikul selle mõttega jõe le: kui wähk minu tahtmist ei jõua täita, siis uputan ennast jõkke.

Tükk aega kahewahel mõttes mööda jõe-kallast edasi ja tagasi käies, wõttis ta ommeti südame ja hüüdis argse healega:

„Wähk, wennike, urkast!
Must mees, kõrkast!“

Wähk sirutas silmapilgul omad mustad sõrad kaldale ja küsis: „Mis sa tahad, wennike?“ — Mees kostis: „Minul ei oleks omalt poolt küll midagi tahtmist, aga minu naise soowimistel ei ole lõppu; ehk temal küll iga päew hane praad ja magusad koogid laua peal seisawad, siiski ei lepi tema enam hea roogadega.“ — „Mis ta siis tahab?“ küsis wähk. Mees kostis: „Uhkeid emanda riideid endiste hilpude asemele!“ Wähk naeratas ja ütles: „Mine koju, sinu naise soowimine peab täide minema.“ Mees tänas wähki lahke lubamise eest ja hakkas siis koju poole minema, rõõmus selle üle, et tallitus nii hõlpsalt korda oli läinud. Juba õue wärawas tuli üks uhkes riides naisterahwas temale wasta, keda ta esimesel silmapilgul ei tunnud, ommetegi hiljemine omaks emandaks tõusnud naiseks pidi tunnistama. Nüüd oli õnne põli neil käes: igapäew hane praad ja magusad koogid laual ja naisel uhked emanda riided seljas. Nädala lõppul ütles naine ühel õhtul mehele: „Ma olen lugu igapidi järele mõtelnud ja leidnud, et meie elu sedawiisi pitkemalt ei wõi edasi minna. Uhked emanda riided, hane praad ja magusad koogid, need ei mahu enam talupoja ertsikusse; wähk peab meile ühe mõisa muretsema, kus mina igapäew proua wiisil wõin elada!“ — Mees püüdis küll igapidi wasta tõrkuda, arwates, et wähk sähärdust igatsemist pahaks wõiks panna, aga naine ei annud oma kiusu-tuju järele, waid piinas meest, kunni ta tema igatsemist pidi täitma.

Raske südamega ja kurwa sammudega läks mees tüisel hommikul jõe, pidas teel mitu korda kinni ja mõtles, kuidas ehk wõimalik oleks, sellest kiusatusest peaseda; aga et temal midagi paremat meele ei tulnud, pidi ta wiimaks ommetegi wägewat abimeest paluma. Tema hüüdis:

„Wähk, wennike, urkast!
Must mees, kõrkast!“

Silmapilgul sirutas wähk omad mustad sõrad kaldale ja küsis: „Mis sa tahad, wennike?“ Mees kostis: „Minul ei

oleks küll' omalt poolt midagi tahtmist, aga minu naisel ei ole hea rooa ja emanda riietega enam pitkemat rahu, waid piinab mind igapäew kui waenlane, sinu abi otsima tulla.“ Wähk küsis, kui naise soowimist sai kuulnud, mis uudist ta pidi igatsema. Mees rääkis, et naine uhket mõisat ja proua nime igatseda ja tunnistas wiimaks, kuda ta ühel õhtul naisele oma kokkusaamist wähiga olla rääkinud. „Oh sa willets loom!“ hüüdis wähk — „nüüd oled sa oma õnne ja rahu lõpetanud! Sinu naise soowimised ei saa sinule enne enam rahu andma, kunni teie kõik tänist õnne olete ära kautanud. Siiski wõid sa sell' korral rahuliste koju minna: sinu naise tahtmine peab täide minema.“

Kui mees jõelt koju jõudis, arwas ta ennast teelt eksinud olewat, sest et tema oma endist urtsikut enam ei leidnud ja kõik ümberkaudne koht silmale wõeras näitas. Üks uhke mõis, keset ilusat rohu-aida, seisis tema ees, ja kui mees alles kahewahel seistes ise weel ei teadnud, mis ta pidi tegema, tuli üks uhke proua siidi riides temale wasta. Healest tunnistas mees, et uhke naisterahwas tema laulatatud abikaasa oli, kes lahkest temale ümber kaela kinni hakkas ja ütles: „Nüüd on minu soowimised täidetud; ma tänan sind ja sinu abimeest wähe!“ Mees ei teadnud, mis ta rõõmu pärast pidi tegema; temal oli nüüd üks naine, kes teda wäga armsaks ja kalliks pidas. Roogade pärast ei olnud neil enam muret, sest et kokad igapäew seda pidiwad muretsema, mis proua süda himustas: Paremat pidu ei wõinud inimesel maa peal kusagil olla. Aga siiski ei leidnud täitmata naise süda rahu, waid hakkas paari nädala pärast jälle meest waewama, et mees teda wägewa wähi abiga kuningaks pidi tõstma. Mees tõrkus wasta, nii palju kui tema jõudis, mis ommetegi midagi ei aidanud, sest et naine õöd ja päewad oma kuninga himu tema kõrwa laulis ja temale kusagil rahu ei annud. Küll' ähkis ja puhkis waene mehike, otsis kõrwa tagant nõuu, ja kui sealt midagi paremat ei leidnud, pidi ta wiimaks wähilt abi minema otsima.

Jõele minnes oli ta enam surnud kui elaw, katsus mitu korda abimeest hüüda, aga keelel ei olnud paenutamist, et sõnu wõis ütelda. Ommetegi sai ta aegamööda kogeldates ütlemata:

„Wähk, wennike, urkast!
Must mees, kõrkast!“

Silmapilgul sirutas wähk omad mustad sõrad kaldale ja küsis: „Mis sa tahad, wennike?“ Mees kostis arglikult: „Minul ei oleks omalt poolt küll' midagi tahtmist, aga minu naisel ei taha proua põlw mõisas enam maitseada.“ Wähk küsis: „Mis põlwe ta endale siis himustab?“ Mees kostis: „Minu naine tahab kuningaks saada.“ „Tohoo!“ hüüdis wähk. — „aga et ma korra sinu wõlglane olen, tahan ma sell' korral weel naise tahtmist täita. Mine koju, sinu naise soowimine läheb täide!“

Kuda wähk tõutanud, nõnda leidis mees koju tulles oma naise knningaks tõusnud. Sulaseid, teenrasi ja tüdrukuid leiti tosinate kaupa, kes kõik uue kuninga käske pidivad täitma. Jumal tänatud! mõtles mees, nüüd leian ma ükskord rahu, sest naise kõrgem himu on täidetud, pealegi on temal igal sammul nii palju teenijaid, et ta seda tähele ei pane, kui ma kõrwale poen ja pitka waewa peale puhkan. — Rohkem paar kuud läks naisel kuninga pidu lahkelt edasi, nõnda et midagi soowimist teda ei tulnud waewama. Ühel päewal laskis ta oma mehe enese ette kutsuda ja ütles: „Minul ei ole pitkemalt lusti kuningas olla, waid tahan weel kõrgemale tõusta! Seal pead sina ja peab sinu abimees wähk mind aitama.“ Mees küsis: „Mis sa siis weel tahad, kui kuninga põlw sinule ei kõlba?“ Naine kostis: „Ma tahan jumalaks saada!“ Mees kohkus, et tüki ajal sõna omast suust välja ei saanud, siis hakkas ta naist paluma, ja kui tema palumised midagi ei aidanud, ütles ta wiimaks järsku välja: „Tee, mis sa tahad, aga seda palumist mina wähja ette ei lähe wiima!“ — „Waata täipunga!“ hüüdis naine wihaga — „kas sina tohid minu wasta panna, kes mina sinu laulatatud naine ja pealegi weel kuningas olen! Silmapilgul täida minu käsku, ehk ma lasen sinu elu wõtta!“

Mees mõtles: „Surema peame kõik, ükskõik kuda ma otsa leian, kas kurja naise ehk wähja läbi; mina tahan käsku täita.“ Nõnda mõteldes astus ta julge sammudega teele, aga mida ligemale jõgi tuli, seda lühemaks läksiwad mehikesel sammud. Wiimase julguse kokku wõttes, hüüdis ta:

„Wähk, wennike, urkast!
Must mees kõrkast!“

Ümberringi kõik wait; ei tulnud siin wähki ega muud looma mehele silmade ette. Tema hüüdis tõistkorda, niisama asjata; wiimaks weel kolmat korda. Seal sirutas wähk esiteks ühe, siis teise sõra pitkamisi kaldale ja küsis: „Mis sa minust tahad?“ Mees ütles: „Minul ei oleks omalt poolt midagi tahtmist, aga minu kuningaks tõusnud naine ei anna minule kusagil rahu.“ — „Mis ta siis weel himustab?“ küsis wähk. Mees kostis: „Tema tahab jumalaks saada.“ Wähk ütles wihaga: „Sea lauta mõlemad! Sinu naine on jamps ta sina weel hullem kui jamps, sest et sina tema pilli järele jantsid!“

Mees tundis, kui oleks maapind temal jalgade all põrunud. Silmi laiemale selitates ei näinud ta enam jõge ega wähki; natukene maad eemal seisis üks onnikene lagedal. Kui mees sinna jõudis, leidis ta sea-lauda ja oma naise narakas hilpudes nurgas sõnnikuse pahma peal maas. Seal pidiwad nemad elu otsani elama ja wana-sõna meele tuleama, mis ütleb: „Suur tükk ajab suu lõhki.“

(Fr. R. Kreutzwald.)

116. Mooses Mendelsohn.

Mooses Mendelsohn oli Juudi usku ja kirjutaja ühe kaupmehe juures, kelle nupu sees mitte liig palju tarkust tagawaraks ei olnud. Mendelsohn oli aga üks wäga waga ja tark mees, keda tema kuulsa raamatute pärast kõige auusamad ja kuulsamad õpetatud mehed kõrgeks pidasiwad ja armastasiwad. Ta see on ka päris õigus. Sest inimese juures ei peata mitte küsitama, mis soust ehk rahwast ta on, ka mitte, mis usust, waid mis tema pää ja waimu sees liigub. Et see Mooses Mendelsohn oma eluga rahul mõistis olla, tunnistab järgmine sündmus.

Ühel päewal tuli üks sõber teda waatama ja kui see nägi, kuidas Mendelsohn praegu ühe raske rehnungi kallal higistas, ütles ta: „Wäga kahju, armas Mooses, ja tõeste andeksandmata tegu

on, et teie tark pää üht meest päewase leiwa eest peab teenima, kes teie wasta mitte jule täis tinti üles ei kaalu. Eks teie weife sõrm targem ei ole, kui tema terve teha, kui ta ka kullaga kaetud olgu?" — Dõise mehele oleks see kiituse wing pähä tõusnud, ta oleks jule ja tindipoti wandudes ahju taha wisanud ja oma pere-mehe teenistusest jellsamal päewal ära läinud. Niga mõistlik Mendelsoni tindipott ja sulg jäiwad wagusi lana peale, ja tema ise waatas rahuliste oma sõbra otsa ning ütles: „Minu armates on kõik korras, nagu ta on, sest jell kombel on minu peremehele minust suur kasu ja minul on elu-ülespidamine mureta. Olessin mina peremees ja tema minu kirjutaja, mina ei wõiks teda mitte tarwitada.“ —

117. Kuidas hertsog Alba aastal 1547 Rudolftatti lossi peal ühe naisterahwa ees wärises.

Kui keiser Kaarel V. aastal 1547 Müülbergi lahingu järele oma sõakäigi peal Frankeni ja Schwaabeni maale — ka läbi Diiuringi maa tuli, oli leff krahwina Katharina von Schwarzburg ühe kaitsmise kirja keisri käest pärinud, kelle järele krahwina alamad mitte Hispaania sõameeste riisumiste alla ei pidanud langema. Selle eest lubas ta, et need sõamehed odawa hinna eest nii palju leiba, õlut ja muud toitu pidiwad saama, kui nemad tahtsiwad, mis ta kõik oma Rudolftatti linnast Saale jõe silla juures lubas toimetada, kust sõamehed üle jõe läksiwad. Siiski oli ta nii ettewaatlik, wana silla, kes linna ligidal seisis, maha kiskuda ja uue linnast eemal ülesehitada lasta, et linna ligidus mitte hirmsaid sõamehi riisumisele ei awatelleks. Ühtlasi anti neis kohtades, kust wägi läbi käis, rahwale teada, et n'ad oma parema waraga Rudolftatti lossi peale wõiksiwad põgeneda. Seest jell' ajal riisusiwad sõawäed igal pool, kuhu nemad ligi peasesiwad, ja Hispaania soldatid oliwad jellepoolest tutwad.

Wähe-ajal tuli Hispaania kindral, hirmus hertsog Alba, oma sõa-wäega ifka linna ligemale; tema seltsis oli ka hertsog Hindrik von Braunschweig oma poegadega ja mitu muud würsti. Korraga

tuli käskjalg Rudolfstatti lossi peale, kes teadust tõi, et kindral Alba ja kõik tõised würistid tema seltsis ennast lõunaks krahwina juure wõersiks paluda. Seesugust palwet ei wõidud mitte täitmata jätta, ning krahwina saatis wastuseks, et kindral peaks tulema ja kõik heaks wõtma, mis ta temale saaks ette panema.

Lahkeste ja üle wäga hea sööma-ajaga wõetakse hertsog lossi peal wasta. Tema kiidab lossi-perenaise armsat wastawõtunist ja tema roogasi. Aga weel kaua ei ole ta sööma-laual istunud, seal tuleb üks käskjalg ajades lossi peale ja palub lossiprouat tõise tuppa. Tema annab teada, et soldatid oma tee peal külades talupoegade karjad ära riisunud ja ära ajada. Katharina oli oma rahwa ema; mis tema kõige wäesema alamale juhtus, oli nagu temale enesele juhtunud. „See on nende sõnapidamine!“ mõtleb ta õiges wihas, aga kohe on temal ka nõu peetud. Tema annab oma terwe teenrihulgale käsku, õige ruttu aga tasa illukesti sõariistad kätte wõtta ja lossi-wärawad kõwast kinni panna; ise läheb ta saali, kus würistid alles laual istuwad. Siin kaebab ta neile liigutawa sõnadega, mis ta praegu kuulnud, ja kui halwast keisri käsku peetakse. Aga tema saab naeruga wastuseks, et seesugused asjad sõameeste juures pruuk olla, ning et soldatite läbirändamiste juures seesuguste äparduste juhtumisi keelata ei wõida. „Seda saame nägema!“ wastas nüüd lossiproua wihas. „Minu wäesed alamad peawad oma waranduse jälle kätte saama, ehk, Jumala eest!“ — seal juures läks tema heal ahwardates waljumaks — „würisti-weri härja-were wasta!“ — Nende järsku sõnadega läks ta toast wälja, ja silmapilgul oli tuba täis sõariistadega mehi, kes, ühes käes paljas mõel, würistide toolide taha astusiwad ja neid, ehk küll auupakklikult, sööma-laual teenisiwad.

Kui see sõa-himuline meeste-parw tuppa astus, kahwatas hertsogi Alba nägu walgeks; kõik waatasiwad ehmatanud üks tõise otsa. Dmast sõa-wäest eemal, tugewa sõameeste tropist ümberpiiratud, mis nemad nüüd muud wõisiwad teha, kui pahandatud krahwinat, olgu mis tingimiste all tahes, lepitada? Hertsog Alba saatis nüüd ühe kirjutatud käsu oma sõawäe kätte, et kõik riisutud elajad talupoegadel tagasi pidiwad saama. Kui lossiproua sell kombel julge oli, et tema tahtmine sündis, tänas ta lahkeste oma wõeraid, kes teda wäga auupakklikult jumalaga jätiswad.

118. Aleksander I. ja Wene kaptein.

Aleksander I., kes ka Gestrakwa ümbert pärisorjuse paelad ära lõhkus, oli iga inimese wasta armuline ja lahke. Seda sai ka üks Wene kaptein aastal 1807 tunda. Sell' aastal oli Aleksander I. Preisi kuningas Willem III. juures wõerusel ja mõlemad würestid käiswad just Meemeli linnas sadama ääres ilma seltsimeesteta ja prii riides jalutamás, kus ka meie kaptein oma laewa pealt randa tuli, ja ilmaski ei oleks wõinud arwata, kes need kaks meest tema ees oliwad. Ta oli oma laewaga mitu aastat Indiamaa wahet sõitnud, ja ei teadnud ühtegi suuremat jellest, mis wiimasel ajal Euroopas oli sündinud. Kui ta neid kaht würesti seal sadama ääres käsitäes nägi seiswat, arwas ta, et n'ad mõned kaupmehed ehk muud herrad saaksiwad olema, läks nende juure ja hakkas ühest ja teisest asjast juttu tegema, sest ta himustas ka koha kuulda saada, mis siin ja seal tema ära-oleku ajal oli juhtunud.

Kui würestid tüff aega lahkestega temaga juttu oliwad ajanud, küsis kaptein ühe käest anupakklikult, kes ta olla. „Mina olen Preisi kuningas,“ oli wastus. See oli nüüd küll wõera kapteinile natukene imelik kuulda. Siiski arwas ta, asi wõida õige olla, ja kummardas kuningas ees anupakklikult. Kui aga kuningas, oma seltsimehe peale näidates, edasi ütles: „Ja see on Majesteet, Weneriigi keiser,“ seal tahtis seesugune juhtumine auusa laewakapteini filmas ommeti natukene liig imeline olla, kui et ta teda mitte nalja-tükiks ei oleks arwanud, kellega kaks naljahammast teda tahtsiwad mõnitada. Silmapilgul oli tema müts jälle pääs, mis ta jo auustades maha oli wõtnud, ning kahe würestile selga pöörates, hüüdis ta pilgates: „Kui teie ühe auusa mehega nalja tahate teha, siis otsige omale teisi wälja, kui mina olen. Teie olete minul need õiged mehed: tahab üks kuningas ja teine pealegi keiser olla ja seda siin Meemeli linnas, kesk rahu-ajal. Seesugust ninatubakat wõite mõne muule pakkuda, kui minule. Mina ei ole mitte Ida-Indiaast tagasi tulnud, et ennast siin teie narriks teha lasta!“

Keiser ja kuningas naerisiwad kõigest südamest. Keiser katjus mitu korda uueste tõendada, et ta küll see ja see olla; aga kaptein ei wõtnud seda enam sugugi kuuldagi. „Üks Wenemaa Naljahammas wõite ehk küll olla,“ wastas ta. Kui teda aga koge

hiljem keisri juure jõoma-ajale kutsuti, kus keiser oma kindralite seas seisis, auutäht rinna peal, seal oli waene kaptein pinnus. Tema palus põlwili andeks-andmist, ja Aleksander andis temale ka lahkest andeks, ning see sündmus tegi armulise walitsejale päraslti weel palju nalja.

119. Madonna della Seedia.

Rüll juhtub meie maal, iseäranis talurahwa keskel, wäga arwast seda õune, kenaid pilta näha saada, mis nii täielikult elukombeid ülesnäitawad, kui oleks loom elawalt ja ei mitte paljas kujus meie silma ees. Sellepärast on juuremal hulgal sähärdused kunstlikud tööd alles teadmata ja tundmata, mis õpetatud rahwa hulgas maailma kuulsaks on tõusnud ja kellest wäga suurt lugu peetakse. Aga kui sina, armas lugeja, kogemata kas kirikus ehk suurtugu rahwa kodades kord kena wärwidega maalitud pilti nägid, ehk ka trüki-mustaga paberi peale maalitud pilti waatafid, kuhu mõni tähtjas juhtumine ehk kuulsaks saanud inimene, ehk ka mõned taewalikud nägemised, nagu ingli kujud ja muud sarnatsed üles oliwad tehtud, kas siis ei tõusnud sinu sees mõte, et need asjad nõnda tõtelikult juhtunud, kuida pilt meile näitab? Kus lugu nõnda on, seal võite julgeste uskuda, et pilditegija üks osaw meister oli olnud, kes asja nõnda mõistis mõelda ja mõtteid nõnda ülesmaailida, otsegu näeksimine asja silma ees sündiwat. Siiski, kui meele tuletasite, et meister ise ial seda asja oma ihufilmaga ei ole näinud, sest et maalitud asja juhtumise ja meistri elu-aja wahel mõnikord aastate sadad ja tuhanded seisawad, — siis saate teie küll wahel kurtes ütleva: „Oh mis kahju, et seejused kenad ja waimustawad kujud ei ole elanud, waid üksnes targa kunstmeistri mõte neid nõnda wälja on arwanud, ning et meie mitte tõteliku asja, waid kunstniku waimu-töö kuu armsaks hakkasime pidama.“

Sellepoolest võite mureta olla ja minu sõna uskuda, et neis maalitud film-nägudes mitte üht tükki ei ole, mis meister ainult wälja mõtelnud ja kellel mitte ükskord elu ei peaks sees olema olnud. Nõnda kui teie kenal õitsemal aru- ehk heinamaal tõiste

lillide hulgast kõige ilusamad wälja nopite, niisamuti waatab kunstmeistri film Jumala elu-rohtaias ümber ja walitseb mööda minewate nägudest auusamad ja tähtsamad paled wälja, kellest ta pärast pildi peale — kas waprud sõamehed, kuningad, helled emad, neitsid, wagad lapsed ja inglid kofku paneb. Ja nõnda saab mõnikord maalri pintsel õigust tegema: kui ühe tähtsa auuwäärt asama mehe pää pildis mõnikord kuningliku õla peale seadab, ehk ühe kena, süüta waeße-lapse näu ühe taewaliku inglile annab. Nõnda kinnitab ta armsad taewalikud näud pildi peale, et wälja paistew hinge-puhutus kawa peale ajaliku-elu lõpetust tulewa põhwe rahwale mälestuseks jääks, kes mitme sada aasta pärast weel niisugusi kujusi armastawad ja imeks panewad.

Ühes koledas metsas, mäekuristiku ligidal, elas mõne sada aasta eest Staaliamaal üks wana waga mees üksikus urtsikus. Peale jeda, kui tema mõnda kiusatust ja kahju kannatanud, oli ta seie elama tulnud, kus wiimaseid elupäewi Jumala palwes rahulifult spowis lõpetada. Rahwas otsis wana-taadi ka siin metsanurgas ülesse ja püüdis tema tarkusest ja wagadusest kasu leida, ega ei tulnud ükski koormatud kurb süda tema juurest kergituseta ja troostita tagasi. Sellepärast armastas ja auustas teda kõik ümberkaudne rahwas.

Ehk küll wana = mees laiaft ilma = kãrast kõrwale oli läinud, siiski oli armastus loomade wasta tema südamesse jäänud. Tema ütles sellepärast mitu kord: „Minul on siin üksikus elus kaks last, kellest üks rãägib, tõine tumm on.“ Rãäkija laps oli Maarja, ühe naabruses elawa wiinamãe peremehe weikene tütar, kes wana-taati ellaste armastas ja enamast iga pãew metsa jookkis, wana-kese juure mængima. Keeletu laps aga oli üks kena kõrge tamm, kes wana-mehe urtsiku kõrwal kasvõis ja oma lehtiste õksadega temale pãikese eest warju andis. Nõnda kuda wanameest lapselik jutt rõõmustas ja tema terase lapsele õpetust andes kõigest wãest head seemet pisukese südamesse külwas, niisama olelikult rawitjes ta ijaliku armuga tamme, kandis põualisel suwel allikast wett puu juurte peale, toitis ja warjas lunda, mis kãhãra õksade warjul pesitastiwad, ja oli juba mõne kirwe palumise lãbi tamme küllest eemal hoidnud. „Õle ikka rohiline, minu tugew, wãgew tütar!“ ütles ta temale, „mina mõistan sinu õksade kõhinaid ja liikumisi, ning tahan sind jenni warjata, kunnid ja ükskord minu hauda faad warjama!“

Juhtus kord, et käreda talwe järcele wäga äkiline fula tuli ja lume ruttu weeks tegi, mis läbi mägede jõed ja ojad mõnda kahju sünnitawad. Seal ütles ühel hommikul Maarja isa: „Meie wana waga naaber on wiist surma saanud, sest kõik kohad ümberringi seisawad sügawa wee all.“ Weike Maarja palus haleda silma-weega isa, wana-taadile appi minna; aga see asi ei olnud koguniste wõimalik.

Siiski oli wana-mees peasmist leidaud, aga mitte inimeste käre läbi, waid tema keeletu tütar tamm kandis teda üle wee-lae-nete kõrgel. Wana-mees oli wee-tõusmise ajal katukjelt tamme otja roninud ja peasis sedawiisi kimbatusjelt. — Kolme päewa pärast hakkas wesi wauma; nii kaua oli wanake tamme otsas kuiwa leiwapalukesega elu ülespidanud. Neljandamal hommikul nõrkes ta puu otjast maha tulles ära, ja ootas surma. — Aga surma asemel tuli üks peastja ingel. Weikese Maarjal ei olnud kodu enam kusahil rahu; tema läks wana-taati otsima, korwikene toiduga kaasas. Wana-rauk maitstes Jumala andeid ja hakkas toibuma.

Wana-mees tänas Jumalat ja õnnistas oma mõlemaid kaswandikusi, keda kõige wägewam armu-nõuu tema elu koshutajaks lastnud saada. Jumalast palus ta armu, et tema mõlemad kasulapsed nende truuse eest kord teenitud auu sisse saaksiwad tõstetud. Siis lastis ta ennast Maarjast tema wanemate majasje juhtida, kuhu ta nii kauaks elama jäi, kuni tema urtsik jälle kuiw oli.

Kui waga Maarja priskeks inimejeks oli kasunud ja õnnelikult mehele saanud, oli wana-taat juba ammugi hauafängis puhkamas. Tema urtsik oli lagunenum ja kema tamm oli kirwe tera all mahalangenenum ning joodawa-wiina waadiks tehtud, mis Maarja isa oli ostmud. Kuidas aga wana-mehel õnnistus siiski täide läks, seda saame siin kose pittkemalt kuulda.

Üks waat oli tühjaks saanud ja seisis witsutamiseks õue peal. Kenal juwisel hommikul oli Maarja puude warju istunud, imew laps süles, tõine wanem põlwede ees mängimas. Seal juhtus üks noor mees otsegu sügawas une-näus mööda minemat. Tema oli Rafael Sanzio, kõige kuulsam maaler, kes ial maa peal elanud. Tema waimu-silma ees kõikus juba ammuft aega jumalik ema lapsel Jeesusega; aga weel ei olnud mehel wõimalik, mõteldud kujusi maalida, ja tema oli kõndima läinud, waimu-mõtteid korda seadma. —

Lahke sõnaga teretab teda Maarja. Rafaele tõstab filmad ülesse, ja kui ta ema lastega nii kogemata oma ees näeb, seal on, otsegu seisaks elavalt filma ees, mis ta nii kaua igatsedes oli soovitud. Siin oli ema, kelle taewaliku näu pealt puhas õnnis armastus wälja paistis; siin puhkas üks inglifene laps ema kaisus, kes oma lahke juurte filmadega rõõmsalt ümberringi waatas; seal oli üks wanem poisifene kepikeste otja kõidetud ristikefega. Maaler himustas filmapilgul kema taewaliku pilti ülesmaalida, aga temal ei olnud suuremat kaugas, kui üks maalimise tinapulk. Seal läigib päikese paistel juur file waadipõhi tema ees, ja Rafaele ei wiivita aega, waid jonitab Maarja mõlema lastega waadi põhja peale, wõtab põhja wälja, kannab koju, ja ei anna endale enne mahiti, kummi püha ema jumalik pilt Jeesuse ja Joannese kujuga walmis saab.

Rafaele Sanzio suri aastal 1520 ära ja hingab juba kolm üks pool sada aastat hauas. Aga tema kaunis pilt ei ole äradunud, waid teda peetakse kui üht pühaust põlwest põlweni suure auu sees. Terwes maailmas on ta kuulus selle nime all: Madonna della Seedia.

Rõnda on siis waga wana = taadi õnnistamine täide läinud: kunstlik töö on tema mõlemad armastatud kaswandikud ühendanud, ja õnnistatud puu kannab Maarja ja tema laste kujud, kõrgema jumaliku selgusega wälja ehitatud, läbi aasta = sadade põlwest põlweni, ehk küll inimesed ise, kellest need kujud wõetud, ammuigi põrmuks on läinud.

(Dr. R. Kreuzwald.)

120. K o p i k a s.

(Ennemuistene jutt.)

Seal suures kroonu majas, kus nii palju kõiksugu kuld, hõbe ja wask raha walatakse, oliwad praegu üks kuld-tukat ja üks waskkopik walmis saanud. Nemad seisiwad mõlemad laua peal lõikides tõine tõise kõrwal, ja hele päikese paiste säras nende peal.

Seal ütles kuld-tukat kopikule: „Sina näru, heida ee- male minust ära! Sina oled halwast wasest tehtud ja ei ole nii palju väärt, et päikene sinu peale paistab. Pea saad sa mustalt ja mudaselt maas seisma ja keegi ei saa sind nägema ja üleswõtma. Mina aga olen kallist kullast. Selle- pärast saan ma kaugel maailmas ümber käima, saan suur- te herrade ja würstide sõber olema, saan palju suuri tegusi tegema ja wiimaks ehk mõne kuninga krooni sisse tõusma!“

Warblane kuulis seda juttu läbi akna, pühkis noka puu oksa peal puhtaks ja sirtsus: „Wõib olla, et see, kes ennast praegu ülendab, wiimaks ise muda sees mädaneb, ning mõlemate elu-loud ümber pööretakse!“ Kuld-tukat ütles: „Sina oled üks rumal, inetu pori-karwa loom, kes läiki- waist asjadest ühtegi ei tea. Pista sina oma nokk sõnniku sisse ja sibli mulda, aga ära tule suurtsugu mehega waid- lema!“ — Wask-kopikas aga ei rääkinud ühtegi.

Aga waata, warblasele jäi siiski wiimati õigus, ja kuulge, kuidas wiisi.

Üks wana kidsipung sai kuld-tukati oma kätte, kes teda musta nartsu sees kastis hoidis, kus ta tõiste kuldraha- dega seltsis mitu aastat ilma tarwitamata seisis. Kui aga kidsipung nägi, et tema surmatund hakkas tulema, mattis ta oma raha maa põhja, et keegi inimene teda oma kätte ei peaks saama. Seal seisab nüüd kuldtukat praegu weel, must ja mudane, ning ilmaki ei saa teda sealt mõni ini- mene ülesleidma.

Kopik aga käis kaugel mööda maailma ümber ja sai wiimaks suure auu sisse. See sündis nõnda:

Kõige esmalt sai ta ühe õpipoisi kätte, kes rahawala- mise majas töös oli. Et läikiw raha aga selle õpipoisi õele palju rõõmu tegi, siis kinkis pois raha õele.

Laps hüppas rahaga aida, et teda emale näidata. Seal tuli temale wana, waene sant wasta, kes tükikene leiba palus. „Minul ei ole leiba!“ ütles weikene tütarlaps. — „Siis anna minule kopik raha, et ma omale selle eest leiba ostan,“ palus sant. Ja laps andis oma kopiku temale.

Sant lonkas turu peale leiwa-poodi. Tema ostis pool naela leiba ja andis oma uue läikiwa kopiku leiwa kaup- mehele. Seda nägi üks noor soldat, kes ka parajalt leiba ostis ja ütles: „Waheta see ilus uus kopik minule hõberaha

wasta. Lähem praegu Türgimaale sõtta, wõtan ta kodumaalt mälestuseks kaasa. Kaupmees andis raha soldatile ja see pistis ta westi tasku.

Soldat rändas oma polguga üle maa ja mere ikka edasi, kunni sinna kohta sai, kus waenlasega pidi wõitlema. Lahing oli väga suur, aga meie noor soldat wõitles, nagu lõwi, nii et seda pealikud ka tähele paniwad. Ühe Türk-lase lipu kiskus ta oma käega waenlase käest ära, kes teda küll püstoliga keset keha laskis, aga mitte maha ei saanud.

Peale lahingu kutsuti noor soldat kuninga ette, kes parajalt söögi-laual istus. Kuningas ütles: „Sina oled wahwa olnud ja waenlase lipu käest ära wõitnud. Kas sina ka haawatud oled?“

Soldat rääkis, et püstoli kuul küll tema keha sisse lastud, aga see kuul juhtunud just selle koha peale, kus üks kopik westi taskus olnud, nii et keha sisse ei ole saanud tungida.

Kuningas käskis seda kopikat näidata, mis soldat ruttu tegi. Aga sell' silmapilgul, kus kuningas raha waatas, tõi üks teener karika täis joodawat wiina kuninga ette, ja kui kuningas seda hakkas jooma, kukkus waadatud kopik kogemata kuninga käest karika sisse. Raha wõeti nüüd ruttu wiina seest wälja, aga ta oli üleüldse rohiline, kust kuninga tohter kohe ära tundis, et joodawa wiina sees kihwti olnud. Kuri teener oli Türklaste käest raha wõtnud ja selle eest kuningale kihwti sisse lubanud anda. Kuri teener sai nüüd surma-nuhtluse alla mõistetud, aga wask-kopiku laskis kuningas oma kuldse krooni külge liita. Noore soldati ülendas kuningas pealikuks ja andis temale auu-risti rinda.

Sell' kombel oli wask-kopik enne üht last rõõmustanud, siis sandi nälga kustutanud, siis soldati elu peastnud ja wiimaks kuningat surma eest kaitsnud. Selle eest sai ta kuninga kuldse krooni sisse liidetud, kus ta täna päewani seisab. Kui seda ilusat krooni aga kudagi näha saaks!

121. Wana - s õ n a d.

1. Wanalsõnal on kuld sisu sees.
2. Wõta wanasõna, aga ära söö wana osa.
3. Wanus ei teuta kedagi, kui inimene wanust ei teuta.
4. Mis noorelt haritud, sellest wanadus ei wõrdu.
5. Mis noorus kokku kogub, seda wanadus eest leiab.
6. Kõik on sööma-päewad, ei ole kõik saama-päewad.
7. Ega hea ühelt poolt ei tule, kui tõine head wasta ei tee.
8. Ära kiida iseennast, lase küla kiita.
9. Tööd on tegijal, und on magajal.
10. Kauga tehtud kaunikene, pea tehtud pilla palla.
11. Aega mööda asjad käiwad, ruttu tehtud pilla palla.
12. Aeg aitab konna mättale ja kehwa palukesele.
13. Kelle jalg tatsutab, selle suu matsutab.
14. Kes wara ülestõuseb, leiab wara õnne.
15. Tänasida toimetusi ära wiska homse warna.
16. Wiis wiga wiibijal, kümme kõwerust kõheldajal.
17. Kes palju lainab, see palju leinab.
18. Ilu ei panda pajasse, kaunist ei kanneta katelasse.
19. Kus naine narakas, seal lastel kaltsud kaelas.

20. Oma silm on kuningas.
21. Ei selge silm peta, aga tahmane tossab.
22. Unustab hoidja, tahab püüdja.
23. Silm on kuningas, käsi tegija.
24. Käsi peseb kätt, kaks kätt terwet keha.
25. Suu on südame mõet.
26. Kes waletab, see warastab.
27. Puhas suu ja puhas käsi, käiwad maailma läbi.
28. Kes kurja kuuleb, see kulda kannab.
29. Laimaja leiab enam laitust kui tänu.
30. Mida lindu, seda laulu, mida talu, seda taari.
31. Madu poetab naha, aga ei poeta paha.
32. Wiha wõtab wilja maast, kadedus kalad merest.
33. Ei kõik mahu marja-maale, muist jääb ikka karja-maale.
34. Õnnelik, kes oma laua taga istub.
35. Omal maal õitseb õnne, kodu kaswab kasu parem.
36. Parema kodu koorukesed, kui wõileib wõersil.
37. Rahuline meel käib rikkusest üle.

122. Harakas ja tema lapsed.

Harakas wiis omad lapsed lepikust pesa seest wälja heinamaale, et nemad ise enesele toitu õpiksid otsima. See ei olnud aga laste meele pärast. „Meie jääksime ennema pesasse,“ ütlesiwad nemad, seal on meil kergem põli, sest sina, armas ema, kannad meile sinna noka sees toitu küllalt kokku.“ — Aga ema wastas: „Minu lapsed, teie olete nii suured ja tugewad, et jo ise enesele toitu wõite otsida; minu ema saatis mind weel warem majast wälja.“ —

„Aga kurjad inimesed saawad meid püssiga maha laskma,“ wastasiwad lapsed. „Ei sugugi,“ wastas ema, „sest kui teie näete, et inimene oma püssiga eemalt tuleb, siis lennake ruttu minema“ — „Seda küll saame tegema, kui teda püssiga näeme,“ wastasiwad lapsed, „aga kui ta maast kiwi wõtab ja meid sellega wiskab?“ — „Siis teie jo wõite näha, kuidas ta ennast kummardab, et kiwi maast

üleswõtta,“ wastas ema. — „Aga kui ta kiwi jo walmis käes hoiab ja meid kohe wisata wõib, kui ligi saab, ilma et ennast pruugiks kummardada?“ — „Waata, mis teie kõik jo ei tea!“ hüüdis ema; „teie wõite jo wäga hästi iseenese eest muretseda.“ Nende sõnadega lendas ta minema ja jättis pojad maha.

123. Hunt, rebane ja künnihärg.

Hunt ja rebane, kes sõbruses sellesama teekonnal oliwad, jultusiwad kogemata künnihärgjaga kokku. Nemad wõtsiwad ta oma feltsi, ja kõik kolm kõndisiwad tüff maad rahuliste oma teed edasi. Seal tõusis korraga kowa müristamine; wälgud walendasiwad läbi musta pilwete ja müristamise paugud käisiwad nende jälgedel. Seal ütles kawal rebane: „Tõeste, maailma ots on kätte tulnud; kas ei oleks sünnis, kui meie omad patud tõine tõisele ülestunnistaksime, et meie mitte ilma patust pöörmata wiimase päewa wasta ei läheks?“ — „See oleks küll üks õige tegu,“ wastas hunt, „ja nii sündigu ka; igauks tunnistagu tõiste kahela omad suuremad patud üles. Kui teie sellega rahul olete, siis tahan mina alustada.“

Tõised kaks oliwad sellega rahul ja hunt hakkas rääkima: „Mina olen ühe patu teinud, kellest ma kardan, et teda minule mitte enam andeks ei anta. Ühel mehel Smajõe kaldal oli rammus emmis, kellel korraga 12 ilusat pörjast sündisiwad. Neid waeleid loomi pörjastesi, kes kõik üheskoos laudas oliwad, jäeti nende emast häbematal kombel hooletuse sisse; terve päew otsa, hommikust õhtuni, kuulsin mina neid oma ema taga-kisendawat, kes neist ühtegi ei hoolinud, waid täie maoga mööda põldu ümber jooksis ja oma poegi nii palju kisendada lastis, kui nemad tahtsiwad. Seeütle läks minu meel kurwaks, kui ma seda nägin; waeste pörjaste lugu läks minule südamesse, ning ühel päewal murdsin ma omas wihas wana emmise furnuks ja kustutasin oma nalga tema lihaga.“ Hunt puhkas natukene ja lastis paar filmapiarat härja nähes maha sadada.

„Nüüd aga kuulge ühe weel suurema patu, mis ma sell' kombel tegin. Peale selle, kui ma emmise maha olin murdnud,

panin ma alles tähele, et nüüd waestel pörjastel weel pahem lugu käes oli, kui enne, ja et nemad nüüd, kus nende ema enam sugugi neid ei saanud imetama, weel enam nälga pidiwad kannatama. Nende pärast läks nüüd minu meel nii haledaks, et ma nõuiks wõtsin, neid kõigest hädast peasta. Tõlise osawõtumisega peastsin ma neid nende waewalisest elust, ja matsin nemad halastuse pärast oma siiskonna sisse. Nattes kuulutan ma teile seda oma kurjategu ja palun teid, minule üks helde otsus anda. Loodan ka, et teie armulised olete ja minule süü kustutamiseks mitte liig raske trahwi peale ei pane."

"Nagu minu meelest teie tegu näitab," ütles rebane, "ei ole teie mitte suurt ülekohut teinud; teie olete jo mõlemal korral head tahtnud ja olete ennast nii ülesnäidanud, nagu kõik needsinatsed, kes oma waele ligimeste üle halastawad ja neid kõigest wäest häda seest tahawad aidata. Seejulguse weikse patu eest on teile jo suureks trahwiks, kui teie, kui wiimne päew enne ei peaks tulema, kahetja päewa järestiku lamba liha juhu ei wõta."

"Nüüd kuulge ka minu patu tunnistust," rääkis rebane edasi; "ka mina tahan teile ühe suure patu ülesawaldada, mis minu südamant raskestest koormab. — Minu külas elas üks kuff, kes nii riuukas ja kuri oli, et ta kõik tõised kuded äranoffis, kes tema ligi puutusiwad. Peale selle oli ta suur kistategija, ja muud ka ei saanud kuulda, kui tema kuffelekuu! Tema 12 kana kaagutasiwad tema käsju peale päew otja, ja tema ise hakkas jo hommiku wara nii walju healega laulma, et mitmed peenikesed inimesed sest pääwalu jaiwad ja tema pärast sagedaste sugugi enam und silma ei saanud. See tegi minu meele pahaseks. Kui ma sellepärast ühel päewal nägin, kuidas ta oma naistega üksi aias toredaste jalutas, läksin ma ligi, wõtsin ta turjapidi kinni ja wäänasin ta kaela kahetordseks. Selle järele kandsin ma furnu-keha julge koha peale, kus ma tema waiksel siit maailmast wälja tallitasin." —

"Sellest päewast saadik ei olnud ma aga enam mitte tundi oma elu pärast julge; sest furnud kuke lesed oliwad minule kättemaksimist tõutanud ja kiusasiwad mind oma kaagutamiseiga igal pool taga. Ma kannatasin kaua aega, aga wiimaks läks minul nende kisa ja kära ommeti liiaks, ning kui kord nende kistast jälle nii uimane olin, et ma ei teadnud, kus minu pää seisis ja mis ma tegin, seal lõpetasin oma teu seega, et ma nemad kõik maha murdsin. Minul ei jäänud muud nõuu üle teha, sest need kanad wihkasiwad mind nii kangeste, et ma oma elu pidin kaitsma. —

Armsjad isandad, nüüd olge armulised ja andge minule minu patud andeks!"

"Nagu minul see asi näitab." ütles hunt, ei ole sina sugugi paha teinud. Sina oled jo rohket armu waeste ja haige inimeste wasta ülesnäidanud, kui sina neid sellest hirmsast kiskendajast peastsid, ning kui sa wiimati häda sisse langesid, siis oled sa, nagu igalmehel lubatud on, oma elu kaitsenud ja omad waenlased maha löönud. Paastu aga ka meele parandamiseks kolm päewa, nii et sa selle aja sees ühtegi kana praadi ei söö, kui sinule seda kufagil öömajas ette peaks pandama. — Nüüd olge nii head härja isand ja tunnistage ka oma suurem patt üles!"

"Ma ei tea tõeste mitte, mis ma teile pean tunnistama," alustas härg alandlikult oma juttu. "Teil mõlematel ei saa mitte teadmata olema, misjugune waewatud loom mina olen ja kui waewaline minu elu siin maailmas on. Nasta läbi pean ma kündma ja koormat wedama; ka ei wõi teie sugugi arvata, kui palju minujugusel oma peremeeest orjata on. Sa kõigest sellest hoolimata ei kuule ma ühtegi tänu, waid malk on sagedaste minu palk. — Ühe patu olen ma aga teinud, mis ma wäga kahetsen. Kange tulise külma ajal käis julane, kes mind wedas, minu ees lume sees. Seal panin ma tähele, et tema pastli sees natukene õlgi wälja ripendas, ning näljast aetud, tegin ma seda pattu, et ühe jau neist õlgedest wälja kiskusin. See oli aga julasele kahjuks ja mina tunnistan kahetsedes oma süüd. Olge ka minu wasta armulised ja kuulutage ka minule pattude andeksandmist!"

"Sina kurjategija," hüüdsiwad hunt ja rebane, "mis oled sa teinud! Sina oled ühe süüta inimese wara warastanud, kes pealegi sinu heategija on, ning sinu süü on, kui külm tema jalad ärawõttis. Selle kurjateu eest pead sina oma elu kautama; sest sellele, kes waras ja tapja on, ei ole ilmas ja igaweste pattude andeksandmist olemas!"

Nii kautas tru-ufuline härg oma elu ja langes oma seltsimeeste toiduks. Hunt ja rebane oliwad aga, et nemad kui head sugulased wastastiku omad wead tõine tõisele andeks andsiwad, elu-aeg läbi truuid sõbrad.

Üks wana sõna ütleb: „Üks kaarna ei nofi tõise filmad wälja!"

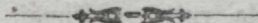

124. S i p e l g a s.

Sipelg', weike wennifene,
 Kehast piif ja peenifene,
 Dugew tööde toimetaja,
 Ugaw tööde angeldaja,
 Raske tööde rakendaja,
 Kõndis kitsast kõrwe teeda,
 Luusis laia laane teeda,
 Weeres weidi wete ääre,
 Astatu aru aasjadella,
 Murudella, mätasdella,
 Kuningastella, kaljudella,
 Lauja laia laanedesja,
 Suija soose soowikusja.
 Nägi lapsi lagedala,
 Karjast metsa keske-ella
 Irwitades istuwaida,
 Leiba lahti lõikawaida,
 Raasukefi raiskawaida,
 Murul maha jättawaida.
 Sipelg' mõtles, sipelg' ütles,
 Sipelg' mõtles mõnişedes,
 Sipelg' ütles unnişedes:
 Dotke, ootke, hooletumad,
 Waatke, lapsed, wallatumad,
 Küll' ma kaeban kuningale,
 Ütlen suure ülemale,
 Wägewama walitsejal',
 Kõrgemale kohtumõistjal'.
 Küll' te', kullad kimpu jääte,
 Dejad wiisja hoopja saate! —
 Sipelg' kõndis kaebamaie,
 Sipelg' ruttas rääkimaie,
 Ülemale ütlemale,
 Kuningale kostemaie:
 Kuuşe, kulla kuningake!
 Riika riigi walitseja,
 Suure riigi sundija:

Lapsed murul, meeletumad,
 Weiksed, wäga wallatumad,
 Istwad murul irwitades,
 Söowad leiba sõnuldades,
 Lastwad tükid tühja minna,
 Raafufesed raisku minna,
 Murudele mädanema,
 Kuningastele tõdunema!
 Kuning' kostis, kuning' kästis,
 Kuning' kostis kurjaesta,
 Kuning' wastas waljuesta:
 Lastel pole leiva=lauda,
 Pijukestel peidupaika;
 Söödimaa neil sööma=lauda,
 Lepamets neil leiva=lauda,
 Metsa=tuffad tunile-warju,
 Künkad, kaljud külma=warju!
 Kuning' kurjast lükkamaie,
 Derawaste tõukamaie:
 Pani paugu parajaste,
 Andis hoobi ilusaste
 Sipelgale silma ääre,
 Kaebajale kõrwa ääre.
 Sipelg' kuffus, kumti lüies,
 Kesfelt katti, keeru lüies.
 Daewataat siis, tallitades,
 Tükid kofku kohendades,
 Jätkas keha jälle kinni. —
 Gest see sipelg' peenikene,
 Kesfelt õige õrnukene.

(M. Sooberg.)

VI. Kodumaa elu ja olu.

125. K o d u.

On küll' wist iga inimesega nii lugu, et temal mõnikord himu on, oma kodumaja mõneks ajaks maha jätta ja maailma ka laiemalt ja kaugemalt tunda õppida. „Sinna lähaksin ma,“ ütleb ta siis, „kus sinisem taewas maa peale maha waatab; üle mägede rändaksin ma pilwetega ja üle merede sõidaksin waikse tuulega; tõište maade aasade peal kõnniksin ma ja wõeraid inimesi ja keeli näeksin ja kuulaksin ma.“ Ja kui tema soowimine täide läheb, mis tunneb ta siis? Tema kõnnib ühest kohast tõiše, rändab üle mägede ja purjetab üle merede; tema näeb ilusamaid ja rikkamaid kohte, kui tema kodu on, ja iga päew tõusewad tema silmade ees uued ilud ja elud awalikuks. Aga kui ta jo tükk aega nõnda maailmas ümber on rändanud, seal

tulewad silmapilgud, kus temale ükski asi rõõmu ei tee, kus ta koju tagasi igatseb. Siis näitab kõik toredus ja ilu tema ümber tühi ja paljas, ning ta hüüab laulikuga:

h mo ilus isamaja,
Oh mo kallis kodumaa,
Ohkan teie Jhku taga,
Waene wõersil hingata.
Taewa tuuled,
Arm uuled,
Kandke koju mo terwised!“

(Linnutaja.)

Kus ta enne rõõmuga võeraid keeli kuulis ja inimesi nägi, seal kõlavad nemad nüüd nii karedalt ja külmalt tema kõrwa: nemad ei ole mitte see keel, kellega tema armas ema teda lapsena õhtuni magama uinutanud ja hommiku

jälle armatsewalt ülesäratanud, ehk kellega tema isa teda auusa teede peale juhatanud. Temale tulewad korruga lauliku sõnad meeles, mis koolis õppinud ja kelle pärist tähendust tema nüüd alles tunneb, ning ta hüüab omas emakeeles korruga:

inu kallis oma keel,

Oh kui armas oled sa,

Oh kui ilus siiu heal,

Oh kui kenast kõlad sa!“

(Lääne laulik.)

Ei, tema ei või enam võeral maal elada, tema pöörab jälle koju poole. Tema kirjutab oma sõpradele ja sugulastele: „Mina tulen pea ise järele ja siis räägin mina teile suusõnal kõik seda, mis ma maailmast olen näinud ja kuulnud!“

Nii on inimene. Mitu meest, keda kodumaalt ära oli aetud ja keda wangihoone ootas, kui nad tagasi tuliwad, ei ole oma igatsemist kodumaa järele jõudnud waigistada, waid on sinna tagasi läinud, oma elu kaalu peale pannes, teda mõneks ajaks salajagi waatama. Mitmed, kellel käsi võersil hästi käis, tuliwad koju tagasi ja elasiwad siin ennema waesuses, kui võersil rikkuses ja külluses. Oma kodumaa suits oli neil armsam, kui võeramaa toredad majad ja kullatud kambrid.

i ma kauem wõinud kannata!

Oh kui külmalt wõeras päike paistab!

Wõeras keel — kuis ta nii kangelt
kostab!

Igal pool siin nägin, kuulsin ma.

Minu õitsew, lehkaw isamaa!“

(L. Koidula.)

See inimene, kes oma kodu kalliks ja armsaks ei pea, ah, selle inimesega on üks hale lugu. Teda on kas liig raske põli maha murdnud, ehk liig halw kaswamine iseenele kasu püüdjaks muutnud, nii et kõik paremad inimeselikud tundmised tema südamest on kustunud ja tema kõige alama järje sisse langenud. On tema iseenele kasu püüdmise tuimuses wangis, siis ei ole temale ühtegi abi wõimalik, sest seesuguse

inimesele on esimeseks wana - sõnaks: „Kus minu leib, seal minu isamaa.“ On aga häda teda sundinud, jäädewalt oma kodumaale selga pöörama, sellega sünnib ikka wiimati, nagu laulik ütleb:

e' saate kaugelt igatsetes
Küll nutma kaunist kodumaad!

Kus lehtes metsad kohisedes
Teid kattes lahkelt warjawad;

Kus küla kaewud, lättekeseid
Teil wäsind keha karastand,
Ja põesas laulu linnukesed
Teil kurba südant rõõmustand.

(Kreutzwald.)

Mõne aasta eest tagasi oli kaks Kröönlast, mees ja naine, ei tea, missugusel kombel, Krööni maalt Wiini linna saanud. Siin nägiwad nemad palju asju, kellest nemad oma kodumaa pimedajades ühtegi ei olnud aimanud: suuri uulitsaid, toredaid lossisi kõrge heleda akantega, rikkaid aidu purtskawa kaewude ja templitega, palju suurtsugu inimesi tõldades, kelle ees toredad hobused tantsisiwad, ja muid asju. Ka kõiksugu kallist wilja saiwad nemad siin maitseda ja palju kallid roogasi; sest et nemad kaugelt wõeralt maalt oliwad tulnud ja enne weel millaski Wiinis seesugusi inimesi ei nähtud, tehti nendega palju tegemist, näidati neile kõik asjad ära ja wõeti neid lahkeste wasta.

Paar nädalat ehk kuu aega tegi see neile palju rõõmu ja nemad ei mõtelnud kodu peale. Kui aga sügise udu tuli, lehed puude otsast maha pudenesiwad, ja pealegi üks lumesadu oli olnud, seal näitas neil, kui tõmbaks neid keegi wägise koju poole. Ükski asi ei olnud enam nende meele pärast, ei heledad tantsu-saalid, ega toredad oopera-majad; nende meeles ei seisnud muud, kui nende madalad majakesed kodu oma raswa lambi ja kuiwatatud kala-toiduga. „Mina olen täitsa haige igatsusest!“ ütles naine. „Ega minulgi parem lugu ei ole,“ wastas mees. Ja enne, kui keegi arwas, oliwad nemad Wiinist kadunud, ikka Hamburgi linna poole edasi rännates, kus nemad kui palawa süte peal ootasiwad, kunni neid laew oma koduse paradisi tagasi wiis. —

Sellest on ära näha, kuidas ka kõige waesem rahwas, kes lume-aluste koobastes oma elu waesel kombel päewast päewani edasi ajab, oma kodu surmani armastab.

Mida kindlama sidemetega ei pea meie Eesti kallis ja kaunis kodumaa meie südame külge köidetud olema! Meie lehkawad põllud ja õitsewad aasad, meie laulurikkad kaasikud ja ühesuguses läigis särawad kunsikud, kes neid wõeruselt koju tagasi tülles pitka aja pärast jälle näeb, sellele tulewad meie lauliku Koidula laulu-sõnad nagu iseenest suhu:

„Eestimaa, Eestimaa —
Kes mind wõtnud üles kaswata!
Eesti leib, mul üksi magus maitсед —
Eesti piir, mind üksi kindlast kaitses —
Tänu Isale! et tereta
Wõin sind jälle, kallis isamaa!

„Eestimaa, Eestimaa —
Jälle nüüd so piiri nägin ma!
Ja kui nuttes suud so mullal' annan,
Kõrgesse käe taewa poole tõstan:
Sinust ial enam lahku ma,
Jsamaa, mo püha Eestimaa!“

---

126. Wõeral maal.

1. Miks on mures minu süda,
Miks nii kurb on minu meel?
Meel on kurb ja mures süda,
Et ma kaugel kodust weel.

2. Tali külm ja kuri läheb,
Kätte tuleb kewade;
Suwe soe ja sume läheb,
Kätte jõuab sügise.

3. Tuleb kewade aeg kätte:
Tooming tõttab lehile,
Kaasik lehtel lehwiteleb,
Kuusel' kaswab kähike.

4. Tuleb sügise aeg kätte
Tõtt'wad lehed toomingust,
Kasest lehed kahanewad,
Käbi kukub kuusikust.

5. Aga m'ul ei kurbus kau,
Isamaale igatsus,
Ei m'ult muret ära murra
Wõera maade iludus.

6. Wõeral maal on uhked linnad,
Külad kenad, ilusad,
Wõeral maal on laiad jõed,
Mäed märka kõrgemad.

7. Aga minu isa kodu,
Isa tare, kambrike,
Wäike küla, kink ja oja —
Armsamad n'ad minule.

(M. Weste.)

127. I s a m a a.

1. Minu armas Gestimaa,
Kus ma sündind, kasund olen,
Pitka aja pärast tulen,
Teretan sind rõõmuga:
Tere ka, tere ka, mo isamaa!

2. Kena on ka võeras maa,
Kaua käisin mööda ilma,
Palju ilu juhtus silma,
Armu sealt ei leidnud ma.
Tere ka, tere ka, mo isamaa!

3. Sind ma nõudsin waluga,
Sinu metsjad, wäljad, jõed,
Külalad, majad, wennad, õed
Seisid meeles lõpmata.
Tere ka, tere ka, mo isamaa!

4. Gmakeelt nüüd kuulen ma,
Oh kui sulab kuuldes süda,
Peastetud on keele kida
Wõerast murdest korraga.
Tere ka, tere ka, mo isamaa!

5. Seia jään ma elama,
Kunni surma-wari katab
Minu filmad, siis mind matab
Dua sülle isamaa.
Tere ka, tere ka, mo Gestimaa!

(R. E. Malm.)

128. Mo kallis wanemate maa.

1. Mo kallis wanemate maa,
Kui armas oled sa!
Sind wõtku ilma lõpmata
Mo Sumal õnnista'!

Kas ma so mere laente peal,
Kas ma so hoonte sees,
Sind fiidab ikka minu heal,
Küll' kõige maade ees!

2. Eks kallist isa annud ja,
Eks armsat ema ka?
Eks wendi õekestega
Saar'd sinu hõlmast ma?
Mis aga armas ilma peal
Dn terwelt sinu sees,
Sest kiidab ikka minu heal
Sind kõige maade ees!

3. Mo usk, mo arm, mo lootuste,
Eks sinult tulnud ta?
Eks sina wabadusele
Mind orjast saatinud ka?
Mis aga armas ilma peal
Dn terwelt sinu sees,
Sest kiidab ikka minu heal
Sind kõige maade ees!

(A. S. Willigerode.)

129. R o d u l e.

1. Kuldne Kalewide kodu,
Taaralaste Iõbus maa,
Sulle laulab lahkest kõgu,
Dõpik suure healega!

2. Eõuna wõlswist päik'se palge
Hilgendab so oru-dõõs,
Põhja wormaliste walge —
Selle paistel palju töõs!

3. Haljad wäljad, wainud, ojad
Paistwad pärli särawal;
Kalewide pittad pojad
Seis'wad walguš wärawal.

4. Eäane laened laulwad lusti,
Uhkelt kuulab rind ja raud;
Wainud sirutawad püsti,
Raputawad maha und.

5. Jälle rääg'wad rindes healed
Wabaduse walgest a'ast;
Laulikute kandle keeled
Kõllisewad kodumaast.

6. Jälle kuuldaš' kanget kuha
Ennemuistse metsa puist,
Ditšeb Enajõe luha
Armsa lahke lillejuist!

7. Kuld'ne Kalewide kodu,
Taaralaste Iõbus maa,
Sulle laulab linnu sugu,
Sakalaste laulik ka!

(A. Reinwald.)

130. Gestirahwa lauludest ja ennemuistsest juttudest.

Igal rahwa-soul on iselikud laulud, mis Looja neile kui lindudele annud ja igaihe keele peale pannud. Ehk küll' õõpitu lugu toisite käib kui pääsukesel ja warblasel, — Iõkene, räästas

ja kagu jälle isekombel healitsewad: siiski kostawad üheskoos nende laulud kaunist meie kõrwa, kui kewadjel ilul metsasi elustawad. Nõnda kui lind oksa peal oma lusti tunnistab, püüab ka inimese süda kurwal ja rõõmu ajal sellest märku anda, mis teda liigutas. Aga kõikidel ei ole jeda õnne kingitud, südame tundmustele osawalt sõna anda, waid neid leitakse igas kohas arwatt, kes jeda oskawad. —

Kui nüüd iga rahwa-soul ühesuguse seisuse kõrwas ühesugused rõõmud ja kurwastused juhtuwad, siis wõiwad ka nende omal maal sündinud laulikud kõige osawamalt rahwa tundmustele sõna anda. Ja et lauliku sõna igal kuuljal nii tuttaw näitab, kui oleks kuulja jeda ise teinud, sellepärast jääb lugu kohe kuuljatele pähä ja lendab edespidi ühest kohast tõise. Kes ei peaks mitte Gesti tuttawat sulase-laulu tundma:

„Ehk tuli tulista lunda
Ja sadas jula raheda,
Walas wihma wardaasta:
Iffa pean ma minema, j. n. e.“

Seda laulukest lauldakse Läänemaal ja Peipse rannas, Aluta ja Wirumaal. Mikspärast? Ühesugune orjus ja töö teeb laulu igamehele kohaliseks. Üks laulab praegu, tõine kuulab põesa tagant ja mõtleb: just kui minu lugu! ning tõisel päewal oskab ta niisama osawalt kuulbud sõna järele laulda. Kes jeda laulu algmiselt oli sünnitanud, see on teadmata, ja sellepärast nimetatakse kõik niisugusi laulusi, kelle tegijad tundmata jäiwad: rahwa lauludeks. Need laulud on üks päris rahwa omandus ja näitawad kohe tõistwarki wormi, kui need, mis wõerast keelest wõetud ehk wõera keelte wormil saiwad tehtud. Teie näete ise, siin ei ole kufagil sõna-kõlkjusi wärsi sabas, kui Saksa, Wene ja mõne muu rahwa lauludes, ehk kui meie kiriku laulu-raamatus, mis Saksa laulu warki on tehtud. Aga siiski ei ole Gesti ja Soome rahwa laulud mitte ilma kunstliku wiisita, kuda kohe alamal piikemalt saan näitama.

Igas reas, see on: igas wärsis hakkawad kõige wähemalt kaks sõna ühesuguse poostawiga, ja on neil weel mitmed kunstlikud ise kombes, nõnda et üks minu sõpradest Gesti laulu loomise kombest ühe pitka õpetuse Saksa rahwale on kirjutanud, kus sees kõik Gestirahwa laulikute jala kombes awalikuks tehakse, nõnda et targemad mehed imeks panewad: kuda koolitamata ja õpetamata

laulikud seda wõiwad sünnitada. Arwast leitakse meie rahwa lauludes ühe mõtte, mis üksi seisab, waid mõttel on ikka kõige wähemalt üks, mõnikord kaks ja weel enam tõisi mõtteid toeks kõrwas. — Ülemaal teumehe laulus leiame esimeses mõttes: tulista lunda, tõises: sula raheda ja kolmandamas: wihma wardaasta. Lumi, rahe ja wihm tulewad kõrgelt pilwedest, ja on meie filmades kõik kolm ühtewärki näitused. Nende kõrwas on jälle tulista, sula ja wardaasta, nõnda kui tuli, sadas ja wala jälle ühtewärki. — Kas näete, mis kunstlik ja kena laulu loomus! Katfugu seda mees ühes tõises wõeras keeles nõnda teha. See saaks temale palju higi kulutama ja fiiski jääks tööpoolelikuks ja mitmes kohas lonkama. Nõnda on Gestlaste sünninud, Sumalast neile antud wärji tegemise wiis, ehk lauliku kunst. Endistel päewadel leiti palju laulu-seppasi meie maal, kuida järeljäänud laulu-riismed igas kohas tunnistawad, ning Soomes on weel täna päewal seejugused laulikud kuulsad mehed rahwa hulgas.

Ja seda Sumalast antud isendust tahate teie uhkel kumbel põlata! Teie tahate oma lihaliku ema maha jätta ja wõera ema sülle minna! On teil südan ja julgust, seda teha? Oh kuis on tühi uhkus teie waimu = filma pimestanud! Teie põlgate seda ainukest warandust, mis teie mitmel kumbel sõimatud nimele wõera rahwa keskel auustust wõib teha? Täni ei ole Gestlastest weel midagi nii kuulsaks saanud, kui nende rahwa-laulud.

Rahwa laulude kõrwas leitakse pikkemaid juttusi rahwa suus. Reis räägitakse mõnda muiste aegade juhtumistest; sealt leiame mõnda tähendust, kuida asjad enne oliwad käinud, ning wõib sealt ka üks mõistlik inimene selget märki saada, kuida patust koorutatud loomad enamist ikka teenitud nihtlust saiwad. Tõiselt poolt näeme jälle, kuida wahwad ja õiglased mehed oma tööd püüdsiwad toimetada, kõige hea tahtmisega fiiski ekssiwaw, sest et täieliku olemist siin ilmas ei ole. Enamist igal rahwa-soul on niisugusi ennem uistseid juttusi, mis otsekui peeglist wana-põlwe rahwa kaju ülesnäitawad. Nõnda on mõnel lagunud rahwal kõik nende rahwa wana lugu ja wanad mälestused wanas kirjades kokku pandud, mis neile kõige suurem warandus ja tugi on. Remad on küll kõiges maailmas laiali pillutud, aga nende wanad isa-isade sõnumed elawad igauhe sees, ja igauks elab ennast nende sõnumete siise ja jääb ses kindlaks, mis wanemate pärandusest oli saanud. — Niisamuti on Sakslastel, Itaaliaastel, Hispaaniaastel, Ing-

lastel, Wenelastel ja tõiste rahwaste jugudel ennemuistised jutud meie päewadeni ulatanud ja kus neid nimetatud rahwad kõige auu sees peawad.

Ra meie naabris Soomemaal sai mõne kümne aasta eest üks pitt ennemuistene laulu-jutt trükki pandud, mis ehk juba tuhat aastat enne seda oli süündinud ja tänini suust suhu päritud, ühest põlwest teise läinud, ilma et kedagi juttu waremine oleks üleskirjutatud ehk trükki pannud. Wana mälestust ei wõinud sõa-kurnad ega kattu-suretused, ega muud wiletsused rahwa südamest kustutada. Selle kuulsa wana-laulu nimi on Kalewala.

Ra Gestlastel on kaunist rohkeste ennemuisteseid juttusi; aga kes pidas waeste-laste eest hoolt! Seal ärkas ühe korraga õpetatud meeste hulgas tuline kibutus, niijugust wana wara, kus iial wõimalik, kokku koguda ja korrale seada, et meie järel kaswaw noorem sugu sellest teadust saaks, kuida nende isa-ijade päewadel oli lauldud, ja seda kallist isamaad armsamaks hakkasiwad pidama, kui praegu. — Nõnda katsusin siis ka mina armastuses teie ja armsa emakeele wasta Gestlaste kuulsat ennemuistest juttu Kalewi poja st meeste jalale seada ja aegamööda rahwa kätte talitada. —

Gesti ennemuistene Kalewipoja jutt oli kui üks lagunud wana hoone, kus palju enam ei leitud, kui ahju aberwarfi. Seina palkidest oliwad mõned kadunud, tõised tuulest ja weest kaugele ära weatud; kui neid hoolega kokku korjati, siis leiti siin ja seal wahetükk puudu, ehk üks nurk ei tahtnud teisega nõõril kokku joosta. Seal wõtsin kirwe kätte ja läksin Gesti metsa tarbe-puid raiuma, miska wana hoonet jälle korrale wõiksin seada. Metsa-wahid ja nende ülemad ei tohtinud mind keelata, sest mets oli minu päris oma, sellepärast, et ma süündinud Gestlane olen. Mina raiusin palka, kaewasin paasa ja raudkiwa maast, ja Sumal õnnistas minu tööd. Hoone seisab nüüd wana koha peal, maa rajast kummi katukse harjani uuendatud, nõnda et kes sisse tahab astuda, seal tuule ja wihma warju leiab.

Kellel siis himu Kalewipoega lugeda, see ärgu tehku seda mitte üksnes ajawiiteks, waid lugegu järelmõttlemisega. Kalewipoeg olgu Gestlastele üks wana-aja mälestus. Tema sütitagu meie südames paremat waimu, et oma sugu ja isamaad kallimaks hakkaksime pidama, kui meie saadik oleme pidanud. Kalewipoja laul olgu teile ilmalikuks troostiks, nõnda kui püha kiri waimulikuks. Meie ennemuistised jutud on üks karastaw rahwa sool;

tahaksite teie oma soola maha puistata, siis läheks kõik liha mädanema. Kes enam Gestilaseks ei taha jääda, see jätku Kalewipoja laulu lugemata; aga tema tuletagu musta-räästa poja juttu meele, mis siin tahan kõnelda.

Üksford elas üks musta-räästa poeg, kas Wiu ehk Harju Iepifus — sellest ei ole pikemat lugu. See uhke linnuke pidas sugulaste laulu naeruks ja lendas kaugele ühe võera linnu juure, kes üle mere, kas Saksamaalt ehk muialt, oli tulnud. Võeral linnul oli Kurrukuff nimeks. Kurrukuff õpetas musta räästale mitmet sugu raskeid laulusi, kus kurr-kurr ja murr-murr iga sõna taga lastus. Suure waewaga wilistas must-räästas neid võeraid lugusi, mis meistri nokast kuulis, ehk küll temal noff ja keelepaelad koguniste tõisiti oliwad loodud, ja tema kurr-kurrulaulu ei võinud selgeste wilistada. Räästa poeg mõtles uhkuses: nüüd olen ma võera-maa linn! — Nõnda lendas ta tõisjel fewadel endise Iepifusse tagasi. Kõik tõised linnud tuliwad lahkestes teretates temale wasta: „Musträästas, tere tulemast!“ — Must-räästas ajas wihas juled purje, wahtis wihas tõiste silma ja ütles: „Mina olen üks Kurrukuff!“ ja hakkas sedamaid kurrukuffu lugusi wilistama. Tõised fulglased naeriswad ühest nokast, et mets wasta kõlas. — Nõnda saagu lugu kõikidega olema, kes oma loodud auu-kunibe põlgawad ja tõisiti püüawad laulda, kuida Sumal neile noka lastnud kaswada.

Meie kuldsed ja kallim warandus, mis meile möödanihust jäänud, on meie päritud rahwa-laulud ja jutud, mis awalikult õpetawad, et meile niisama palju loodud waimu-wara oli antud, kui tõiste rahwa-sugudele. Mõned meie Gestirahwa lauludest on nii ilusad, et neid paremate Kreeka-rahwast sunnitatud laulude kõrwa wõiks panna. Neid on juba sagedaste Saksakeele ümber kirjutatud, wiimasel ajal ka Prantsuse, Wene, Soome ja muu keeltesse, ehk küll seal palju kenaduse tolmud loodud õilmete pealt maha warises.

Sellepärast wõtke siis jeda kaua aega unustusse jäetud lapsukest jälle oma südamesse tagasi ja pidage teda kalliks. Kuis julgete jeda halwaks panna, mis targema rahwa sugudele rõõmu teeb ja Gestirahwa nime auustab? — Üks võeramaa mees, kes meie talupoegi kündmas, sõnnikut wedamas ehk kiwa kangutamas näeb, keeleta ja heeleta, kui loom adra ees, see mõtleb omas meeles: mis tuim, rumal ja tige rohwas siin elab. Aga kui

tema nende rõõmjat lauluhealt kuuleks ja neist tähele paneks, et neil oma laul, siis ütleks ta kohe: see on üks ülesäratatud rahwasugu, kes peäd weepinnast oskab kõrgemale tõsta, seda rahwast tuleb auustada!

(Fr. R. Kreuzwald.)

131. W a n a - s ö n a .

Wana-sõnad on õilmed, mis rahwa elu-kännust wälja on ka-sunud, ja see puu on alati nii elaw ja tugew olnud, et tema ifka uusi wõfusi ja wärskeid õisa enese seest wälja on ajanud ja igal ajal wälja ajanud. Mõned neist wana-sõnadest on nooremad, ja iga tähele-panija wõib sagedaste näha, kuidas nemad meie filma ees sünniwad ja kaswawad. Tõised on jälle nii wanad, et meie neid jo sada ja tuhanda aastate kirjade seest leiame, ning nemad siis sell' kombel ühe põlwe rahwast tõise põlwe rahwa kätte on kantud ja meie neid praegu oma enese rahwa suus, kellega meie üheskoos elame ja oleme, igapäew tähele paneme ja kuuleme.

Wana-sõna sees ilmutab rahwas oma mõtteid, oma tähele-panemisi, oma mõtte-terawust, oma teu-kombeid, iseäranis oma ma-dalamat ehk kõrgemat harimise järge, oma ise-loomu. Sagedaste leiame meie küll ka wõeriti mõtteid, kõweraid ja ebausulisi näitusi wana-sõnade seest, just nagu rahwas niisuguse wana-sõna sünnita-mise ajal ise selle ebausu seisukoha peal oma harimise poolest on olnud; aga enamiste peame meie wana-sõna sees rahwa terawat ja terwet mõistust, tarkust, hoolsat tähelepanemist, ettewaatamist, mehist meelt, mõnusat nalja ja sündsaid mõtteid imeks panema. Wana-sõna kiidab mõnusal kombel nooruse õnne ja wanaduse tar-kust ja ettewaatamist; tema näitab meile mõnd maailma jõledust ja õpetab meile, kuidas endid selle eest peame hoidma; tema räägib meile kõikide seisuste iseloomust ja puudustest, wigadest ja halbusest. Weel selgemine paneb ta meile inimese ja terve rahwa head ja wead elawalt filmade ette, laidab ja karistab terawusega meie wigasi, ja õpetab meid terve ja julge sõnaga, kuidas meie puhtust, kasinust ja muud head peame püüdma. Iseäranis juhatab ta meid igapäewases elus õigusele, truudusele, tõsidusele, otsekohese elule, usinusele, wahwusele, waprusele, heldusele n. n. e. Selle wasta

karistab ta jälle kibedal kombel ihnuft, ahnuft, roomamist, lipitse-
mist, kerget meelt, kadedust, tagaselja rääkimist, meelitamist, sala-
dust, laiskust j. n. e. Digusega nimetab wana Salomon oma
Spetuse=õna sees wana =õna tarkuseks uulitsate peal. Kui meie
ka wahest siin ja seal mõne harimata, ropu ja kareda sõna ühe
ehk tõise käest kuuleme, mis rääkija meelepärast on, siis võib ta
kiüll mõne seisuse ehk seltskonna sõnaks saada, aga terwe rahwa
wana=õnaks ei saa seesugune ropp mitte iialgi: sest terwe rahwa
waim ei ole mitte ropp, waid on alati puhas, kasiin ja auuwäärt.

Nii, nagu wana=õna rahwa elu=kännust wälja on kasunud,
niisama lähed ta osawusega rahwa elu sisse tagasi ja ilmub iga-
päewases elus meie seal. Wana=õna on rahwa truu ja armas
sõber, kes teda wiltsuses ja kurwastuses trööstib, karastab ja rõõ-
mustab, halwa päewadel üks tark ja mõistlik nõuuandja ja kool-
meister, kes igal ajal tema kaargas kõnnib, üks õiglane kohtumõistja,
kes jõledust häbiga ja kurja põlgamisega karistab. Rahkeelsed ei
ole wana =õnad elades, aga kahemõttelised on nemad sagedaste ja
sellepärast ka sagedaste arusaamata.

Sellest, mis meie lähidelt siin wana=õnast oleme õppinud,
võime meie jo näha, et ta koguni tuumakas ja tulus, loomulik
ja lõbus mõistuse ja südame harimiseks on. Ka lapsed peawad
jo waraselt selle oma wanemate kalli waraga tutwaks saama, et
nemad teda — nende wana kulda — armsaks ja kalliks õpikswad
pidama.

(S. Rapp.)

132. Kuidas wana Kalew Linda omale abikaasaks wõttis.

Leske palus leiba wõtta,
Salme palus molka kasta:
„Sööge, Kalew, jooge, Kalew,
Maitsege meie magusat,
Kastke kurku pulma kannust,
Wikelisest wiina kruusist!
Elage, Kalew, rõõmulan,
Pittkil pidude päewila!“

Kalew mürkeda täristas,
Kulda elkuda helistas,

Kannus kändada käristas,
Rahapungada raskjatas,
Largal keelel kõneles:
„Ei taha süia, eidekene,
Ei taha juu, noorikukene,
Maitseda ei teie magusat
Katsjuda ei teie kibedat,
Ega rõõmulan elada!
Dooge mo oma tubaje,
Laste Linda pörandale,
Tebre tütar tõiste jekka!“

Siis toodi neiu tubaje,
 Lasti Linda põrandale,
 Tedre tütar tõiste hulka.
 Leske eit ei tunnud tütarit,
 Kasuema ei kaswandiku,
 Keda jala kamberien
 Muru eit oli ehitanud,
 Metša piigad walmistanud.

Leske küsis kahtelasta:
 „Kas see kuu on ehk kas päike,
 Ehk kas eha tütar noori?“

Linda mõistis, kostis wasta:
 „See'p ole kuu, ei ole päike,
 Ega eha tütar noori;

See on kodu kasund lapsi,
 Tedre munaft tõusnud tütar!“

Kuu jäi kurwalt waatamaie,
 Pahal meelel paistis päike,
 Kasjed nutawad kamberiu.
 Linda, lind, ei tunnud leina,
 Tunn'd ei tõiste kurwastusi,
 Linda lendas peiu armul,
 Sõitis kaasa sõudemisel
 Üle laia lagedaida,
 Väbi palju metsasida;
 Sõitis päewal päik'se walgel,
 Dõsel hõbe sõle walul
 Kalewide koju poole.

(Kalewipoeg, l. 554—574, 636—651, 849—860.)

133. Kuidas Kalewipoeg sõrmukse kaewust wälja wõtab.

Ilma-neitsike ilusa,
 Kõu tütar kähärpääga,
 Sinisirje linnukene,
 Lendas palju, liugus palju,
 Lendas laia laaneesja,
 Kust ei enne käinud karja,
 Käinud karja, hulkund orja,
 Ladwil käinud linnu jalga,
 Sambla alt jala siuke:
 Siina neitsi sammumaie,
 Lusti teeda tallamaie.
 Mis ta metsas märkinesja,
 Mis ta teelta tähtinesja?
 Kaew oli sügaw kaewatud,
 Urgan põhjatu nuritud.
 Kaewul' käis seal karjateest,
 Kadastida rahwa jalg'dest.
 Ilma-neitsi ilusa,
 Kõu tütar kähärpääga,
 Kaewust wõtma keelekastet,
 Kulda koogul kongitsema,
 Hõbe pangel püüdemaie.

Metša poega, poisikene,
 Kõwer silma kaswandiku,
 Nägi kena neitsikese
 Wetta kaewust winnamaies,
 Tahtis appi tõtata.
 Ilma-neitsi ilusa,
 Kõu tütar kähärpääga —
 Ehk oli poisji ehmatades
 Käta lastnud kallukülle —
 Kautas sõrmukse sõrmesta.

Ilma-neitsike ilusa,
 Kõu tütar kähärpääga,
 Sinisirje linnukene,
 Kurbel häda kurtemaie,
 Sõbra meesta joowitama,
 Abimeesta meelitama:
 Kessee sõrmukse sügawusest,
 Kulla wõtats wete alta,

Kalewide kallis poega
 Kuulis neitsi kurwastusta,
 Linnu nukra leinamista,

Tõttas abiks tütterile.
Seadis sõna sõndewalle:
„Mis ja nutad, neitsikene,
Mis ja kaebad, kähärpääke,
Veinad, kena linnukene?“

Ilma-neitsike ilusa
Mõistis koha küsimise,
Laulis wasta lahkestas:
„Mis ma nutan neitsikene,
Mis ma kaeban kähärpääke —
Wetta kaewusta winnates
Kautasfin sõrmukse sõrmest,
Weeres kuld mul wete alla.“

Kalewida kange poega
Kargas koha kaewusse,
Tõttas sõrmust otsimaie.

Sortsilased suurel seltsil
Kalewipoega kiusama:
„Siir on ise hüppand lõksu,
Karu kammitša kaewusse!
Wõtte kiwi, wennikejed,

Kututagem kula peale,
Kange mehe kaela peale!“

Weski kiwi weeretati
Kiirest kaewu rakketele,
Kõrgelt kaewu kukutati,
Mis pidi mehe murdemaie,
Suure karu surmama.

Kalewida kallid poega,
Kui ta otsind tüki aega,
Kargas jälle kaewu peale.
Mis tal sõrmukse sõrmesja?
Weski kiwi weereb käesja,
Sõrm käib läbi filmuksesta.
Kalewipoeg küsima:
„Ilmaneitsi ilusa,
Kõu tütar kähärpääga,
Siinistse linnukene,
Kas see sõrmukse sinuda,
Mis sul kaewn kukkunesja,
Wete alla weerenesja?
Muud ei leidnud ma mudasta,
Suuremat ei puutund sõrme!“

(Kalewipoeg, X 889—974.)

134. Oh mo ilust isamaada.

Oh mo ilust isamaada,
Oh mo kallist kodupaika,
Kus ma, ellake elasin,
Kus ma, kullake, kasusin!
Seal ma muiste murul mäng'sin,
Widewiku wilul kõnd'sin,
Kulda metsas kullerdasin,
Muru maa peal madeldasin,
Damme metsas tõstsin healta,
Lepa metsas lastsin laulu.
Seal ma endseis heinamaades,
Kasupõlwes, karjamaades
Hoidsin oma isa karja,

Isa karja, ema marja,
Isa ilusat lehmakesta,
Ema ella tallekesta!

(M. Sooberg.)

135. M i n u s o o w i m i n e.

Tule jälle meile, ilu
Taara mäelta, wana elu!
Puista pilwed meie piirelt,
Kanta külma talwe kiirelt,
Saada päikest jätendama,
Walgust kuldsest walendama!
Heida ehted Gesti rajal,
Munda kuida muißsel ajal,
Sitel Gesti elu õitsma,
Waga wabadusta maitsuma,
Ira wõites wiha wingud,
Rohustades rahu kingud!

(Elsa.)

136. Kuidas Gesticimed lipu waenlase käest tagasi wõtsiwad.

Minu ema nõnda ütles:
„Pojukene, poisikene,
Kui saad sõtta sõdemaie,
Ira fina aja eele,
Ira jää sa järele,
Keerita keset sõdada,
Ligi lipu kandijada;
Gsimised õpitatse,
Tagumised tapetatse,
Keskmiised koju tulewad!“ —
Tühi lori, wana wale!

Nikker naffer naiste nõud!
Kuul ehk kargab waprast mööda,
Dskab ella koera külge.
Kuule ühe kauni jutu,
Kuida wõitfin risti rinda,
Wapra mehe wäe märgi. —
Dli lahing, lõhtumine
Riitla linna ligidale;
Kraawid, kaewud, ojad, jõed
Jooksid werda woolatesta.
Punapardi rüütli trupid

Tükkisid tõugul tuhandesja —
 Karu-nahad nagu härjad —
 Näsitatud hundi bulgad —
 Kurjad kullid raua nokal,
 Meie seisime kui seinad,
 Kõngis nii kui raua sambad.
 Riidawiisi rabašiwad
 Meie julget sõawäge,
 Hooste hirmsa kabja alla
 Langešiwad lahutatud.
 Kull' seal seisin kurja kimbus!
 Suurem hull seal hukati. —
 „Waata!“ kuulsin kanget kisa,
 Gesti keele selget sõna:
 „Poisid, poisid!“ labral karjus,
 „Waatke wennad, kaega kullad,
 Kus me' kallid lipukene!

Lipp on Punapardi peus!“
 Oh sa häda! lipukene,
 Püha Süri risti lippu
 Nähti Prantšufite peus! —
 Meie seltsis olid seitse,
 Seitse selget Gesti meesta.
 Südamesta wihaštatud
 Kurja haawatud karu kombel
 Sõhufime läbi lõffe,
 Sadufime püsi laadil
 Puruks pää-ajo laed,
 Raiufime sihti maantee
 Läbi mõra sõa-wäe;
 Saimme kätte lipukese,
 Wiisime rõõmsalt rügementi,
 Oma owerstile kätte, —
 Terwe alles meie auutäht.

(Dr. Bertram.)

137. Wahwa mees ei karda werda.

Eaš aga mõeka murdanesja,
 Tapper teraw tappanesja,
 Oda hulgal huffanesja,
 Wahwa mees ei karda werda!
 Mehed seisiku sõa mäsful
 Rauda-seina tugewusel,
 Seisiku kui tammed tuulesja,
 Kalju müürid marudana;
 Seisiku waenus wanfumata
 Sõas tugiks tõiste eesja!
 Dehku lastel warjutuba,
 Kaufadele rahu saama,
 Naisteelle kaitšenurka,
 Peidu-kambri piigatelle,
 Peinapaika leškedelle.

(Kalewipoeg, IX, 280—294.)

138. Balwe söa forral.

1. Sumal, ma palun sind!
Tütid on paukamas, hukatus jõuab,
Pea ehk surm minu hinge ka nõuab.
Wägebe Issand, ma palun sind,
Sumal, oh saada mind!

2. Sumal, oh saada mind!
Annad sa surma, ehk teed, et ma wõidan,
Issa, so tahtmise alla ma heidan!
Heaks tuleb kõik, kuidas saadad mind;
Sumal, ma tunnen sind!

3. Sumal, ma tunnen sind!
Wälja peal närtsiwad diid ja lehed,
Lahingus langewad wõitlejad mehed.
Sumal, so tegudest tunnen sind;
Sunnista armust mind!

4. Sunnista armust mind!
Ennast so hooleks ma olen nüüd pannud,
Glu wõid sina ka wõtta, kes annud.
Sunnista eluks ehk surmaks mind!
Sumal, ma tänan sind!

5. Sumal, ma tänan sind!
Issamaad, usku, kõik kallimat wara
Hoian ma, keelan sest waenlase ära.
Wõites ehk surres ma tänan sind!
Päri, oh Sumal, mind!

6. Päri, mo Sumal, mind!
Pean ma surema, katab mind wari,
Dookseb ehk haawadest täna mo weri,
Etis, minu Issa, siis päri mind!
Sumal, ma palun sind!

(B. Kentmann.)

139. Q i t a n e i.

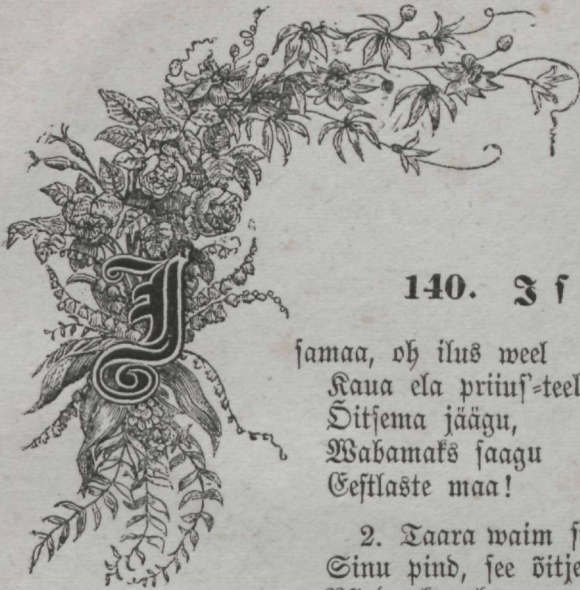
I g a w e n e, kes Sa ilmad kannad,
I s s a n d, heida armu, halasta!
I a e w a I s s a, kes meid marus kaitseb,
Röömu-andja, Jumal, halasta!
Wabasta meid eksitusest, patust,
Süda nõrkeb ülekohtu käes,
Sest et uuest patu langemisest
Paradiis meil lõpeb filma ees.
Halasta ja aita wõitu saada,
Ea' meid rõõmsalt seista wõideldes,
Ja kui pimedus meil filma katab:
Näita tulewiku walguses!
Kõik on kaduw, sureb hana rünnal,
I s s a, Looja, tee meid targaks Sa!
Ea' meid waimulikult ülestõusta,
Sunnid meid oh Sulle elama.
Anna rahu pöue tunnistusel,
Kingi waga usku häda sees,
Ära lase armu külmaks minna,
Lootus trööstigu meid surma wõs.
Wea meid pimedusest walgusele,
Ea' ülekohtu lõpetada.
Kõigil seisku wiimne tund meil meeles,
Nikkad, kehwad peawad surema.
Sinu ilm on ala kaunis ehtes,
Pill'de üle kõigub aja-lend;
Röömu-pisar jaagu tänu andma,
Leib on kõigil rohkest siginend.
Saagu lõpetatud wiha-waenud!
Kõrkus, ahnus, liha-armastus.
Igal waenlasel, kes südant rikub,
Tulgu risti all ta lõpetus!
Mita, tröösti, karasta meid, I s s a!
Wea meid ilmast, hauast Simule.
Jeesus Kristus jaagu kõrget kiitust,
Tema riik meil tõusku walgele!
Jeesus Kristus, I s s a n d meil ja Meister,

Anna õigust, tõtt ja armu ka!
Sinu woorus, ingli selfsis püha,
Saagu meie filma paistama.
Sinu armastus so Isa wasta,
Sinu palwed Looja trooni ees,
Sinu sõna kuulus risti sambas,
Sinu pehmus rahwa pill'mises,
Sinu rõõm, kui hädalisi aitfid,
Sinu lahkus nõdra effiga,
Sinu kõrgus patulaste keskcl,
Mlandus, kui siht läks piirama;
Sinu palwed wiimsel kuu-walgel:
„Nutke enda üle!“ puhud ja. — —
Süda, suur, kes waenlaste eest palub,
Armud meelt ka meile sütitata!
Sinu usaldus meil toogu usku,
Sinu arm meid aid'u mure sees;
Lootus, mis sull südancl elustanud,
Trööstigu meid wiimses elu-öös.
Tarkus' wain, kes armastuses juhüb,
Seal meil heldust jagab igawest:
Lange kõigil südamesse maha,
Tõuda meid so õnnistuse weest!
Tee meid targaks; anna tõele wõitu!
Anna õigusele armastust!
Anna lapse palwust, lapse usku,
Kunni näeme taewa walgustust.

Namen! auu Sumalale kõrgel!
Rahu walitsegu ilma peal!
Meie Isa, kes Sa marus kaitseb,
Tänu Sull' ja kiitust siin ja seal!

(Fr. R. Kreuzwald.)

140. **J** s a m a a.

Jamaa, oh ilus weel
Kaua ela priius'-teel!
Ditjema jäägu,
Wabamaks saagu
Gestlaste maa!

2. Taara waim sind kaitsegu,
Sinu pind, see dõtjegu!
Nõnda ka olgu,
Sune weel tulgu
Rohkeste full!

3. Kui nii dõtjed, Gestimaa,
Hiilgab sinu rahwas ka.
Kaunist siis paistab,
Kaugele kostab
Ilu sul, auu!

4. Gesti kodu elagu!
Nõnda hüüdgu minu suu,
Kunni siit elust,
Langen siit elust
Hõlma full!

(Elsa.)

